

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДРОГОБИЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА

Кваліфікаційна наукова праця
на правах рукопису

ШЕРЕМЕТ АННА ВІТАЛІЇВНА

УДК 81'373.42

ДИСЕРТАЦІЯ

ФЕМІНАТИВИ У ФУНКЦІОНАЛЬНО-СТИЛЬОВИХ СФЕРАХ
УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРНОЇ МОВИ: НОРМА І ПЕРСПЕКТИВИ

10.02.01 – українська мова

Подається на здобуття наукового ступеня доктора філософії в галузі
гуманітарних наук зі спеціальності 035 Філологія

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей,
результатів і текстів інших авторів мають покликання на відповідне джерело

А. В. Шеремет

Наукові керівники:

Навальна Марина Іванівна, доктор філологічних наук, професор;

Мацьків Петро Васильович, доктор філологічних наук, професор.

Дрогобич 2024

АНОТАЦІЯ

Шеремет А. В. Фемінативи у функціонально-стильових сферах української літературної мови: норма і перспективи. Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії (кандидата філологічних наук) зі спеціальності 10.02.01 «Українська мова». Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка. Київ, 2024.

Дисертація – новаторське дослідження динаміки фемінної лексики у функціональних стилях української літературної мови, яку розглянуто з боку екстралінгвістичних та лінгвістичних процесів, глобалізаційних, диджиталізаційних та соціальних процесів (таких, як подолання стратегії андроцентризму), дифузних явищ у стильовій системі української мови та міждисциплінарних зв'язків у дослідженнях функціонування фемінативів в українській мові. Визначено зміст та обсяг понять фемінатив, фемінна лексика, порушено проблему термінологічної неоднозначності та класифікаційних суперечностей у сфері фемінної лексики.

Закцентовано, що, незважаючи на те, що фемінативи становлять групу стилістично обмеженої лексики, фіксуємо активне проникнення цих мовних одиниць до всіх стилів української мови. Засвідчено випадки дифузності в межах більшості стилів української мови, зокрема опосередковано через функціонування виразно стилістично маркованої фемінної лексики. Аналіз матеріалу, який дібрано з різних стилів та різних джерел 10-20-х років ХХІ ст., дав змогу визначити головні особливості вживання фемінативів, серед яких насиченість фемінною лексикою в межах мікроконтексту одного речення, проникнення субстандартної фемінної лексики до писемних стилів української мови, наявність формантів, що конкурують тощо. На основі опрацьованих текстів з'ясовано основні тенденції еволюційних процесів функціонування фемінної лексики в різних стилях української мови, до яких зараховано запозичення,

утворення нових фемінних лексем-юкстапозитів, розширення семантичної структури фемінативів завдяки появі їхніх лексико-семантичних варіантів, функціонування розмовних фемінативів, суржикізмів, жаргонізмів, фемінних прізвиськ та ін.

Виявлено, що в публіцистичному та художньому стилі української мови вживання фемінної лексики сприяє реалізації стратегії експресивізації тексту, виклику емоційної реакції читача завдяки вживанню маркованої фемінної лексики, що служить досягненню відповідних завдань – збільшення охоплення аудиторії медійного видання або ресурсу в публіцистичному стилі та створення неповторної образності або колориту твору в художньому стилі української мови. Активна експлуатація фемінної лексики в заголовках інтернет-новин є наочним прикладом реалізації закону мовної економії, сприяючи сконденсованості, лаконічності повідомлення та захопленню уваги потенційного читача.

Наголошено на збагаченні фемінної лексики української мови початку 10-20-х років XXI ст. завдяки іншомовним запозиченням, які є можливими завдяки збільшення аудиторії мережі Інтернет, комунікації з носіями інших мов, користування іншомовними онлайн-ресурсами тощо. Закцентовано на нагальній необхідності впорядкувати та внормувати названі запозичення, оскільки через особливості транслітерації та чинних орфографічних норм української мови виникає велика кількість паралельних фемінних запозичень, які мовці використовують на власний розсуд не лише в розмовному, а й у публіцистичному стилі української мови.

Установлено, що паралельні форми фемінативів, утворені за допомогою різних фемінних суфіксів, несуть небезпеку «розхитування» мовної норми та свідчать про пошук нових виражальних засобів носіями української мови у сферах усного та письмового спілкування. Такий мовний динамізм підтверджує велика кількість суржикізмів, яка фіксуємо в публіцистичному, офіційно-

діловому та розмовному стилях української мови – намагаючись актуалізувати текст для реципієнта, зробити його лаконічнішим, його автори вдаються до утворень, що «розмивають» межі зі субстандартною лексикою.

Виділено особливу групу фемінних номінацій у межах субстандартної фемінної лексики – фемінні прізвища. Найбільше фемінних прізвищ зафіксовано в художньому та розмовному стилях. Фемінативи-прізвища є поширеними в мові художніх творів іноземними мовами, перекладених на українську, а також у спонтанному побутовому спілкуванні. У художньому стилі вживання таких фемінативів мотивується їхньою яскравою образністю, експресивністю, наближеністю до живого спонтанного мовлення. У дисертації серед фемінативів-прізвищ виявлено фемінні номінації, утворені за допомогою різних формантів, зокрема, суфіксів з різною семантикою, які є паралельними формами назв осіб та засвідчують загальну тенденцію конкурування формантів у фемінній лексиці.

Зауважено, що значною є актуалізація діалектної фемінної лексики в межах художнього стилю української мови. Це тісно корелює з хронотопом художніх творів – карпатський текст рясніє фемінативами-гуцулізмами не лише покликаними створити образ горянки, але й використаними з метою передачі особливостей мовлення гуцулів, вербальної передачі колориту Карпат. Засвідчено, що серед говорів української мови найбільше фемінних діалектизмів було зафіксовано саме в гуцульському говорі на основі наявного матеріалу. Спостережена тенденція демонструє розхитування меж між лексикою художнього та розмовного стилів.

Окреслено питання функціонування фемінної лексики з погляду помежів'я стилю та дискурсу, адже фемінативам притаманні такі параметри як дискурсивність та експресивність: носії мови безпомилково визначають за допомогою фемінативів у тексті його стосунок до медіадискурсу, інтернет- або гендерного дискурсу. Сильова маркованість фемінативів опосередковано може

вказувати, до якого стилю належить текст і, відповідно свідчити про стильову дифузність, зокрема, на основі вживання назв жінок за віросповіданням, які належать до конфесійного стилю, у текстах публіцистичного стилю. Наголошено на використанні фемінної лексики як прийому досягнення стильової забарвленості на основі контексту в публіцистичному стилі української мови.

Закцентовано на необхідності врахування названих параметрів, що викликане впровадженням гендерночутливої мови в роботі з текстами публіцистичного, офіційно-ділового та наукового стилів, яке поступово реалізують на державному рівні.

У динаміці мовних одиниць фіксуємо зсув фемінативів з боку мовної периферії в напрямку публіцистичного, художнього та розмовного стилів української мови. Зроблено висновок, що найбільшу групу фемінної лексики становлять фемінні агентиви, або назви жінок за професіями, які функціонують в усіх стилях української мови. Виявлено й удокладнено функціонування цієї групи фемінної лексики в паралельних формах.

З огляду на специфіку мовних картин світу українців та мешканців ближнього та дальнього зарубіжжя, визначено таку особливість функціонування фемінативів в художньому стилі української мови, як переважання кількості мовних одиниць у мові перекладів творів іноземними мовами українською мовою. На матеріалі наявних джерел фіксуються не лише широке вживання фемінної лексики на позначення осіб жіночої статі, а й перенесення фемінних номінацій на предмети та явища у мові творів українських авторів.

Ключові слова: українська мова, фемінативи, фемінітиви, фемінна лексика, фемінікон, фемінізація, іменник на позначення осіб жіночої статі, фемінітивна адресатність, об'єкт, адресат, деривація, суфікс, лексикон, суржикізми, запозичення, діалектизми, неологізм, okazіonalіzm, вторинна номінація, динаміка мови, дифузність, контекст, стилі української мови, публіцистичний стиль, офіційно-діловий стиль, науковий стиль, художній стиль,

розмовний стиль, стилістична роль, переклади українською мовою, мовна норма, розхитування літературних норм.

ABSTRACT

Sheremet A. V. Femininitives in lexical and stylistic spheres of Ukrainian language: norms and prospectives. Qualification work printed as manuscript.

Dissertation for obtaining the scientific degree of Doctor of Philosophy (candidate of philological sciences) on the specialty 10.02.01 «Ukrainian language». Drohobych State Pedagogical University named after Ivan Franko. Kyiv, 2024.

The dissertation is an innovative study of the dynamics of feminine vocabulary in the functional styles of the Ukrainian literary language, which is considered from the point of view of extralinguistic and linguistic processes, globalization, digitalization, and social processes (such as overcoming the strategy of androcentrism), as well as diffuse phenomena in the stylistic system of the Ukrainian language and also interdisciplinary relations in studies of the functioning of feminatives in the Ukrainian language. The content and scope of the concepts of feminine and feminine vocabulary are determined, the problem of terminological ambiguity and classification contradictions in the field of feminine vocabulary are raised.

It is emphasized that, despite the fact that feminatives are a group of stylistically limited vocabulary, the active penetration of these linguistic units into all styles of the Ukrainian language is recorded. Cases of diffusion within the boundaries of most styles of the Ukrainian language have been documented, in particular indirectly through the functioning of distinctly stylistically marked feminine vocabulary. The analysis of the material, which was collected from different sources, belonging to different language styles of the 10-20s of the 21st century, made it possible to determine the main features of the use of feminatives, including the saturation of feminine vocabulary within the micro-context of one sentence, the penetration of substandard feminine vocabulary into the written styles of the Ukrainian language, the presence of competing formants, etc. On the basis of the processed texts, the main trends of the evolutionary processes of the functioning of the feminine vocabulary in different styles of the Ukrainian language

have been clarified. These trends include borrowing, the formation of new feminine lexemes-juxtaposites, the expansion of the semantic structure of feminatives due to the appearance of their lexical-semantic variants, the functioning of colloquial feminatives, surzhikisms, jargonisms, feminine nicknames, etc.

It has been found that in the media and literary style of the Ukrainian language, the use of feminine vocabulary contributes to the implementation of the strategy of text expressivisation, evoking an emotional reaction of the reader within the use of marked feminine vocabulary. The mentioned serves to achieve the relevant tasks - increasing the reach of the audience of a media publication or resource in a media style and creating unique imagery chronotope of the work in literary style of the Ukrainian language. The active use of feminine vocabulary in the headlines of Internet news is a clear example of the implementation of the language economy law, which contributes to the condensation, brevity of the message and capturing the attention of the potential reader.

Emphasis is placed on the enrichment of the feminine vocabulary of the Ukrainian language in the early 10s and 20s of the 21st century within foreign language borrowings, which became possible due to the increase in the Internet audience, communication with speakers of other languages, use of foreign language online resources, etc. Emphasis is placed on the urgent need to organize and standardize the mentioned borrowings, because due to the peculiarities of transliteration and current orthographic norms of the Ukrainian language, a large number of parallel feminine borrowings arise, which makes speakers use it at their own discretion not only in the colloquial, but also in the media style of the Ukrainian language.

It was established that parallel forms of feminatives, formed within different feminine suffixes, carry the danger of shifting the linguistic norm and testify the search for new means of expression by speakers of the Ukrainian language in the spheres of oral and written communication. Such linguistic dynamism is confirmed by a large number of surzhikisms, which was recorded in the media, formal and colloquial styles

of the Ukrainian language – trying to update the text for the recipient, make it more concise, its authors resort to formations that «blur» the boundaries with substandard vocabulary.

A special group of feminine nominations within the framework of substandard feminine lexicon - feminine nicknames - is singled out. Most feminine nicknames are recorded in artistic and colloquial styles. Feminative nicknames are common in the language of artistic works in foreign languages, translated into Ukrainian, as well as in spontaneous everyday communication. In the literary style, the use of such feminatives is motivated by their vivid imagery, expressiveness, closeness to live spontaneous speech. In the dissertation, feminine nominations formed with the help of different formants, in particular, suffixes with different semantics, which are actual parallel forms of personal names and testify to the general tendency of competition of formants in the feminine vocabulary, were found among the feminative nicknames.

It is noted that the actualization of dialect feminine vocabulary within the literary style of the Ukrainian language is significant. This closely correlates with the chronotope of artistic works - the Carpathian text abounds with feminatives-Hutsulisms not only designed to create the image of a mountain woman, but are also used for the purpose of conveying the peculiarities of Hutsul speech, verbally conveying the flavor of the Carpathians. It is proven that among the dialects of the Ukrainian language, the most feminine dialecticisms were recorded in the Hutsul dialect on the basis of the available material. The observed trend demonstrates the blurring of boundaries between the vocabulary of artistic and conversational styles.

The issue of the functioning of feminine vocabulary from the point of view of style borders and discourse is outlined, because feminatives have such parameters as discursiveness and expressiveness: native speakers unmistakably determine the relationships of text and media, Internet or gender discourse within the feminatives in it. The stylistic marking of feminatives can indirectly indicate to which style the text belongs and, accordingly, testify to stylistic diffusion, in particular, based on the use

of womens' names by religion, which belong to the confessional style, in media style texts. Emphasis is placed on the use of feminine vocabulary as a way of achieving stylistic brightness based on the context in the journalistic style of the Ukrainian language.

Emphasis is placed on the need to take into account the mentioned parameters, which is caused by the introduction of gender-sensitive language in the work with media, formal and scientific style texts, which is gradually being implemented at the state level.

In the dynamics of language units, the shift of feminatives from the linguistic periphery to media, literary, and colloquial styles of the Ukrainian language is recorded. It was concluded that the largest group of feminine vocabulary is feminine agentives, or the names of women by profession, which function in all styles of the Ukrainian language. The functioning of this group of feminine vocabulary in parallel forms is revealed and clarified.

Taking into account the specificity of the linguistic world pictures of Ukrainians and residents of near and far abroad, is a feature of the functioning of feminatives in the literary style of the Ukrainian language as the predominance of the number of linguistic units in the language of translations of literary works in foreign languages into the Ukrainian language has been determined. The material of the available sources records not only the wide use of feminine vocabulary to denote persons of the female gender, but also the transfer of feminine nominations to objects and phenomena in the language of the works of Ukrainian authors.

Key words: Ukrainian language, feminatives, feminine vocabulary, feminicon, feminization, feminine noun, feminine addressee, object, addressee, derivation, suffix, lexicon, surzhikisms, borrowing, dialectisms, neologism, occasionalism, secondary nomination, language dynamics, diffuseness, context, styles of the Ukrainian language, media style, formal style, scientific style, literary style, conversational style, stylistic role, translations into Ukrainian, language norm, shifting of literary language norm

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА

Статті в наукових фахових виданнях

1. Шеремет А. В. Фемінітиви в мовній картині світу українців (на матеріалі мови інтернет-видань). *Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка* / [редактори-упорядники М. Пантюк, А. Душний, І. Зимомря]. Дрогобич : Видавничий дім «Гельветика», 2020. Вип. 27. Том 5. С.65-70.
2. Anna Sheremet. Feminities as lexical material for study Ukrainian language by international students. *Norwegian journal of development of the international science*. №49/2020. P. 50-51.
3. Шеремет А. В. Сильові особливості вживання фемінативів в українських перекладах англomовних художніх творів (на матеріалі перекладів творів Дж. Р. Р. Мартіна). *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського*. Серія: Філологія. Журналістика. Т. 32 (71). №1 2021. Ч. 1. С. 116-120.
4. Шеремет А. В. «Актуальні тенденції функціонування фемінної лексики в текстах офіційно-ділового стилю української мови (20-ті роки ХХІ ст.)». *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Серія : Германістика та міжкультурна комунікація = Scientific bulletin of Kherson State University. Series: Germanic studies and intercultural communication / Херсон. держ. ун-т, Ф-т перекладознавства. Херсон: Гельветика, 2021. Вип. 2. С. 72-76.
5. Шеремет А. В. Локальні фемінні прізвиська у Середньонадніпрянському говорі української мови. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського*. Серія: Філологія. Журналістика. Т. 33 (72). № 4 2022 Ч. 1. С. 93-98
6. Шеремет А. В. Фемінативи в класифікаціях українських мовознавців. *Науковий вісник Східноєвропейського національного*

університету імені Лесі Українки, серія «Мовознавство». Вип. 12, 2018, С. 53-58.

Публікації в інших збірниках

1. Шеремет А. В. Фемінативи в заголовках інтернет-новин. *Соціум. Документ. Комунікація*. Серія : Філологічні науки : зб. наук. ст. / Держ. вищ. навч. закл. «Переяслав-Хмельницький держ. пед. ун-т ім. Г. Сковороди», Каф. документознавства ; редкол. : М. І. Навальна, О. Б. Скляренко, О. Д. Ісайкіна [та ін.]. Переяслав-Хмельницький, 2018. Вип. 6. С. 74–91.

ЗМІСТ

ВСТУП	20
Розділ 1. ФЕМІНАТИВИ ЯК ОБ’ЄКТ ДОСЛІДЖЕННЯ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ЛІНГВІСТИЦІ.....	29
1.1. Лінгвістичні аспекти вітчизняних досліджень фемінативів	29
1.1.1. Дискурсивний підхід до вивчення фемінативів в українському мовознавстві.....	34
1.1.2. Актуальні проблеми вживання фемінативів у функціональних стилях української мови	41
1.1.3. Концептний аспект функціювання фемінної лексики в сучасній українській мові.....	44
1.2. Класифікації фемінативів у роботах українських дослідників фемінної лексики.....	46
1.3. Погляди мовознавців на проблему функціювання фемінативів у п’яти функціональних стилях сучасної української мови.....	53
1.3.1. Проблемні аспекти функціювання фемінативів офіційно-ділового стилю.....	56
1.3.2. Специфікація функціювання фемінативів у науковому стилі сучасної української мови.....	61
1.3.3. Характеристики вживання фемінативів у публіцистичному стилі сучасної української мови.....	63
1.3.4. Представленість фемінативів у художньому стилі сучасної української мови.....	66
1.3.5. Функціювання фемінативів у розмовному стилі української мови.....	69
Висновки до розділу 1.....	73

Розділ 2. ФЕМІНАТИВИ В ПИСЕМНИХ СТИЛЯХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ	76
2.1. Фемінативи у публіцистичному стилі сучасної української мови	76
2.1.1. Актуалізація лексики на позначення осіб жіночої статі в публіцистичному стилі	77
2.1.2. Фемінативи-експресеми в текстах новин.....	82
2.1.3. Особливості вживання фемінативів як прийом досягнення текстової забарвленості (на основі контексту).....	86
2.1.4. Політичні фемінні утворення.....	88
2.1.5. Фемінативи, утворені від основ іншомовного походження та фемінативи-запозичення в публіцистичному стилі	91
2.1.6. Фемінні назви військових звань та професій у текстах публіцистичного стилю.....	95
2.1.7. Нові тенденції вживання фемінативів на позначення спортсменок у публіцистичному стилі.....	98
2.1.8. Специфіка вживання назв жінок за діяльністю у публіцистичному стилі	99
2.1.9. Актуальні особливості функціонування фемінних катойконімів у публіцистичному стилі української мови.....	104
2.1.10. Специфіка жіночих номінацій за семантикою ознаки у публіцистичному стилі української мови.....	108
2.1.11. Релігійна фемінна лексика в публіцистичному стилі української мови.....	111
2.1.1. Суржикові фемінні елементи у мові інтернет- ЗМК.....	115
2.2. Функціонування фемінативів в офіційно-діловому стилі.....	116

2.2.1. Тенденції вживання фемінативів на позначення посад жінок в офіційно-діловому стилі.....	118
2.2.2. Функціонування фемінної лексики в мові документів нормативної бази України.....	121
2.2.3. Проблема функціонування позанормових фемінних лексичних одиниць в офіційно-діловому стилі української мови.....	124
2.3. Нові вияви вживання фемінативів у науковому стилі української мови.....	125
2.3.1. Актуалізація вживання фемінативів у науковому стилі на матеріалах гендерних студій.....	125
2.3.2. Вияви вживання назв жінок у інших текстах наукового стилю.....	129
2.3.3. Фемінна лексика наукового стилю на позначення неживих істот	136
2.4. Фемінативи в художньому стилі української мови.....	137
2.4.1. Збагачення мови художніх творів українських авторів фемінативами.....	137
2.4.1.1. Фемінативи релігійної сфери у художньому стилі на матеріалі прози українських авторів.....	139
2.4.1.2. Фемінні експресеми в художній прозі українських письменників.....	141
2.4.1.3. Фемінативи, утворені за допомогою основ іншомовного походження в художньому стилі української мови	143
2.4.1.4. Вияви фемінних юкстапозитів у художньому стилі української мови.....	144
2.4.1.5. Фемінні назви магічних істот у художньому стилі української мови.....	146

2.4.1.6. Назви жінок за видами занять у художньому стилі української мови.....	147
2.4.1.7. Фемінативи-назви жінок за семантикою походження в художньому стилі української мови.....	149
2.4.1.8. Назви жінок за семантикою ознаки в художньому стилі.....	151
2.4.1.9. Функціонування фемінних фаунонімів як метафор у мові художніх творів українською мовою.....	153
2.4.1.10. Субстандартна фемінна лексика в мові художніх творів українських авторів.....	155
2.4.1.11. Фемінні діалектизми гуцульського говору в мові художніх творів українських письменників.....	157
2.4.2. Фемінативи в українських перекладах художньої літератури іноземними мовами.....	160
2.4.2.1. Сильові особливості вживання фемінативів, утворених за допомогою основ іншомовного походження в українських перекладах літератури іноземними мовами.....	163
2.4.2.2. Фемінні субстантиви в мові художньої літератури зарубіжних авторів, перекладених українською мовою.....	164
2.4.2.3. Фемінні міфологічні назви жінок та магічних істот жіночої статі у художньому стилі (на матеріалі перекладів прозових творів іноземними мовами на українську мову).....	165
2.4.2.4. Особливості вживання емоційно забарвленої фемінної лексики у текстах перекладів художніх творів іноземних авторів на українську мову.....	167
2.4.2.5. Відображення фемінних архаїзмів у художньому стилі в мові перекладної літератури.....	170

2.4.2.6. Фемінні юкстапозити в художньому стилі української мови (на матеріалі перекладів прозових творів іноземними мовами).....	171
2.4.2.7. Фемінативи-назви неживих предметів та назви самиць у художньому стилі (на матеріалі перекладів прозових творів з іноземних мов).....	174
2.4.2.8. Фемінні okazіоналізми в художньому стилі (на матеріалі українських перекладів прози іноземними мовами).....	177
2.4.2.9. Актуалізація назв жінок за родом занять у художній літературі іноземних авторів, перекладеній на українську мову... ..	179
2.4.2.10. Фемінні назви жінок за семантикою ознаки в мові українських перекладів англomовної прози.....	181
2.4.2.11. Тенденції вживання фемінних назв жінок за родинними зв'язками в художньому стилі (на матеріалі україномовних перекладів прози).....	184
2.4.2.12. Фемінні прізвища в художньому стилі (на матеріалі перекладів художніх текстів зарубіжних авторів українською мовою).....	185
2.4.2.13. Розмовна фемінна лексика в текстах художнього стилю української мови.....	186
Висновки до розділу 2	189
Розділ 3. ФЕМІНАТИВИ В РОЗМОВНОМУ СТИЛІ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ.....	194
3.1. Функціонування фемінної лексики розмовного стилю в мові блогів та соціальних мереж.....	194
3.1.1. Специфіка функціонування фемінної лексики на позначення осіб жіночої статі за видами діяльності в розмовному стилі української мови.....	199

3.1.1.1. Фемінні юкстапозити з прикладкою «жінка-» в розмовному стилі (на матеріалі мови мережі Інтернет).	199
3.1.1.2. Жіночі назви науковиць і академічних професій у мові блогів.	201
3.1.1.3. Назви жінок військових професій у мові блогів та соцмереж.	203
3.1.1.4. Фемінні юкстапозитні назви медичних професій у мові мережі Інтернет.	205
3.1.1.5 Розмовні фемінативи, утворені за допомогою формантів іншомовного іншомовного походження в мові мережі Інтернет	206
3.1.1.6. Представленість фемінативів на позначення спортсменок у розмовній лексиці мережі Інтернет.	208
3.1.2. Функціональні особливості вживання фемінативів на позначення жінок за особистими ознаками в розмовному стилі української мови.	209
3.1.2.1. Розмовні назви жінок за віком у мові мережі Інтернет та соціальних мереж.	209
3.1.2.2. Фемінативи на позначення жінок за місцем проживання або походження в мові соціальних мереж та інтернет-блогів.	211
3.2. Побутово-розмовна фемінна лексика в розмовному стилі.	212
3.2.1. Елементи побутово-розмовної фемінної лексики в мові інтернет-блогів та соцмереж.	212
3.2.2. Розмовні фемінативи в мові інтернет-ЗМК.	214
3.3. Локальні фемінні прізвиська в розмовному стилі української мови.	215
3.4. Субстандартна фемінна лексика у розмовному стилі.	226

3.4.1. Фемінативи-жаргонізми в мові онлайн-спілкування феміністичної спільноти.....	226
3.4.2. Проблема паралельного функціонування розмовних фемінних дериватів у розмовному стилі на матеріалі інтернет-сленгу.....	227
3.4.3. Вияви фемінних суржикізмів в розмовному стилі української мови.....	229
Висновки до розділу 3.....	232
ВИСНОВКИ.....	235
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	239
СПИСОК ЛЕКСИКОГРАФІЧНИХ ПРАЦЬ	265
СПИСОК ДОВІДКОВОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	267
ПЕРЕЛІК НОРМАТИВНИХ ДОКУМЕНТІВ.....	269
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	270
ДОДАТОК 1.....	279
ДОДАТОК 2.....	281
ДОДАТОК 3.....	286

ВСТУП

Світові глобалізаційні тенденції, суспільні та історико-культурні процеси та інші зрушення щодня знаходять своє відображення в мові. Останні роки відзначилися суттєвим збільшенням обсягу вжитку фемінативів у різних сферах людської комунікації. Фемінна лексика знаходиться у вирі бурхливих дискусій як серед всього українського суспільства, так і серед академічної спільноти – оскільки традиційно стилістичний статус цього шару лексики визначається, як експресивно та оцінно-маркований. Натепер спостерігаємо фемінні мовні одиниці в широкому вжитку серед публіцистичного та художнього стилів сучасної української мови. Фіксуємо проникнення лексики на позначення осіб жіночої статі до наукового та навіть офіційно-ділового стилів.

А. П. Загнітко наголошує на тому, що суспільна нерівність чоловіків та жінок призвела до того, що починаючи з кінця XIX ст., іменники чоловічого роду стали набувати узагальненого значення, що спричинило активізацію творення та вжитку фемінативів [Загнітко 1996]. Емансипація жінок посилила цей процес, стимулювавши потенційні можливості мови. За підрахунками науковців, кількість новітніх фемінітивів збільшилася від 2005 р. в 10–11 разів [Пилипюк 2019].

Для досліджуваних лексичних одиниць існує низка термінів, які наразі є в обігу в дослідженнях українських лінгвістів. У нашій науковій студії послуговуємося терміном «фемінативи», який дослідниця З. В. Шевченко визначає так: «Фемінатив – понятійно і функціонально корельована зі словом граматична форма жін. р. – граматична паралель номінації чол. р. (студентка – студент, дизайнерша – дизайнер)» [Шевченко 2016, с. 255]. Така класифікація відмежовує безпосередньо фемінативи від деяких іменників спільного роду з подібними морфологічними ознаками. Хоча послуговуємося й іншими термінами на позначення цього поняття.

Історичним піком вживання фемінативів в українській мові науковці вважають 20-30-ті роки ХХ ст., коли модерні твори стали доступні широкому загалу та, водночас, багато жінок вперше опанували професії, досі їм недоступні (напр. секретарка, машиністка, друкарка). Проте в повоєнні часи стильова система української мови зазнала чергової хвилі впливу граматики російської мови та, як наслідок, були вкладені словники, згідно норм яких при вживанні назв професій, звань та національностей до сьогодні правильним вважається вживати чоловічий рід.

Починаючи з 60-х років ХХ ст. ця норма піддається критиці – І. І. Ковалик звертає увагу на фемінативи у світлі деривативного потенціалу української мови, спільного для всіх слов'янських мов [Ковалик 1958]. В «Академічній граматиці української мови» І. Р. Вихованець та К. Г. Городенська вказують на принцип фемінізації як засадничий [Вихованець, Городенська 2004].

О. О. Тараненко вказує на те, що в сучасній українській мові вони належать до однієї з найбільш активних і динамічних її категорій, що розвивається під впливом екстралінгвістичних та лінгвістичних чинників [Тараненко 2015-а].

В українському мовознавстві фемінна лексика висвітлена у студіях на матеріалі української мови (А. М. Архангельської, М. П. Брус, З. О. Валюх, Г. І. Вовченко, І. В. Воловенко, А. П. Загнітка, Л. П. Кислюк, Н. Ф. Клименко, В. В. Нагель, С. П. Семенюк, І. І. Ковалика, М. Я. Плющ, Я. В. Пузиренко, А. М. Нелюби, А. В. Майбороди, Н. М. Малюги, О. Ю. Поди, Р. Л. Сердеги, О. О. Тараненко, М. Ю. Федурко, І. І. Фекети, Н. М. Ящук) [Архангельська А. М. 2006, 2007, 2013, 2013-а, 2016, 2014; Брус 2000, 2008, 2009, 2010, 2010-а, 2010-б, 2011, 2014, 2016, 2019, 2019-1, 2020; З. О. Валюх 2013; Воловенко 2009, 2011; Г. І. Вовченко 2021; Загнітко 1996; Кислюк 2012, 2013, 2018; Клименко 2017; Ковалик 1958, 1962; Нагель 2008, 2008-а; Семенюк 2012; Плющ 2010; Пузиренко 2004, 2017; Нелюба 2011, 2011; Майборода 1956; Малюга 2015; Пода

2008; Сердега 2009, 2012; Тараненко 2006, 2010, 2015, 2015-а, 2020, 2021; Федурко 2010; Фекета 1968; Ящук 2017], французької (О. В. Якименко-Локомон) [Якименко-Локомон 2022], новогрецької (Ю. В. Жарікова) [Жарікова 2009, 2014], польської (О. В. Кондрацька) [Кондрацька 2012] та словацької мов (Л. Т. Буднікова, І. М. Шпітько) [Буднікова 2007; Шпітько 2010]. Також фемінативи з боку гендерної лінгвістики вивчають М. Д. Гінзбург О. Л. Малахова, О. А. Синчак [Гінзбург 2012, 2017; Малахова 2015; Синчак 2011].

Актуальність дослідження зумовлена збільшенням кількості фемінних новотворів останнім часом і тим, що стильовий статус фемінативів поступово виходить за межі розмовно-побутової лексики. Роль фемінативів у сучасному процесі національно-мовної самоідентифікації сприяє відмежуванню від панівного впливу російської мовної спадщини та долученню української мови до глобального процесу мовотворення, який є вербальним дзеркалом динамічних процесів сучасного світу. Прагнення до подолання гендерної асиметрії, провадження чутливої мовної політики, скерованої на популяризацію українського словотвору також активно експлуатують фемінативи.

Зв'язок роботи з науковими напрямами, планами, темами. Тему дисертації затвердила вчена рада Університету Григорія Сковороди в Переяславі (протокол № 4 від 24 листопада 2018 р.) вчена рада Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка (протокол №12 від 19 жовтня 2023) та Наукова координаційна рада «Українська мова» Інституту української мови Національної академії наук України (протокол № 86 від 22 грудня 2018 р.).

Метою дисертації є аналіз та класифікація актуальних фемінних утворень у контексті стильової динаміки сучасної української мови в перспективному аспекті, а також з погляду прескриптивної та дескриптивної норми.

Для досягнення поставленої мети передбачається виконання наступних завдань:

- 1) проаналізувати актуальні напрями вивчення фемінної лексики в українських та зарубіжних дослідженнях;
- 2) простежити новітню динаміку вживання фемінної лексики відносно функціональних стилів української мови;
- 3) охарактеризувати специфіку вжитку фемінативів у різних мовних сферах відповідно до останніх рекомендацій з правопису;
- 4) окреслити тенденції та перспективи функціонування назв осіб жіночої статі в новітній стильовій динаміці сучасної української мови;
- 5) визначити та представити пропорційність функціонування фемінітивів у статистичній площині.

Об'єктом дослідження є фемінативи – іменники, граматично марковані жіночим родом, які є парними або альтернативними аналогічним лексичним одиницям чоловічого роду в різних функціональних стилях.

Предметом дослідження є функційно-стильова дифузність фемінативів у динаміці української мови 10-20-х років ХХІ століття.

Серед **методів дослідження** треба передусім назвати *описовий* метод, за допомогою якого можливим є виокремити, категоризувати та каталогізувати мовний матеріал, метод *компонентного* аналізу для визначення продуктивних формантів, *зіставний* метод (при порівнянні цих формантів), *метод безпосередніх складників* (при аналізі морфемного складу мовного матеріалу), *метод кількісного аналізу* для встановлення частотності вживання лексичних одиниць та *функційного аналізу* для з'ясування значень лексичного матеріалу, а також методики аналізу *медіатекстів* та *вибірки словникового матеріалу*. Елементи *статистичних методів* були застосовані при обробці результатів дослідження.

Джерела фактичного матеріалу. У джерельній базі широко представлено тексти різних функціональних стилів сучасної української літературної мови. Найбільшого поширення зазнають фемінативи в писемних стилях української мови, що знайшло своє відображення в джерельній базі.

Опрацьовано понад 2000 лексичних одиниць, дібраних з періодичних та онлайн-видань, художніх творів, українських блогів, сайтів державних підприємств, громадських організацій, онлайн-сервісів пошуку вакансій тощо. Укладено електронну картотеку. У дослідженні вибрано найбільш репрезентативні та ілюстративні лексичні одиниці.

За локальним принципом представлено всеохопну вибірку за різними регіонами України. Під час роботи з лексичним матеріалом публіцистичного стилю української мови опрацьовано ЗМК всеукраїнського спрямування («TSN.Ua», «Новинарня», «Chastime», «Конкурент», «Кореспондент.Net», «Україна молода», «Заборона», «Reporters», «24 канал», «konkurent.in.ua», «DT.ua» (ZN.Ua), «DT.ua», «Депо», «Рубрика», «Експрес Онлайн», «Народна правда», «presentnews.biz.ua», «Радіо свобода», «Громадське радіо», «Громадське», «НВ», «dw.ua», «Yabl», «Уніан», «Економічна правда»), фахові видання («Юридична газета», «InGenius», «Армія Inform») загальноосвітні видання («The Village»), спортивні («Трибуна Ком»), а також розважальні видання (молодіжні («Молодий буковинець», «Хмарочос», «IOD», «Pink», «ELLE», «womo.ua», «Світське життя», «focus.ua»), видання релігійних громад («arraid.org», «islam.in.ua»), портали, спрямовані на встановлення зв'язків України з країнами світу, («UNN», «UaPost»), а також локальні новинні агенції: «Перший житомирський», «Версії», «Інтент», «Діловий Переяслав», «UA:Рівне», «Про Львів», «Карпатський об'єктив», «Фіртка», «Вісник. Луцьк», «Pereyaslav.City», «Big Kyiv», «Волинські новини», «Varianty.Lviv», «Акцент», «Інфоміст», «Шпальта», «Варош», «Моя Київщина», «Zaxid.net», «Дзвін», «18000», «Gal.net», «ACC», «Галка», «Високий замок», «Телебачення Торонто»,

«Варіанти Львів», «Коридор», «Рідний край», «Житомир Online», «UA:Чернігів», «Львівська пошта», «Суспільне Черкаси», «Телеканал «НТК», «Галицький кореспондент», «Верховинські вісті», «Волинська служба новин», «РадіоТрек», «Решетилівщина UA» та ін.

Джерелом для збору матеріали слугували блоги Тетяни Борисенко (Татуся Бо), Віталія Чепиноги, Анжели Петровни, а також інтернет-платформи «Повага», «Освіторія», «Galinfo», «Шотам», «culture.pl», «Inspired», «UaModna», «Oboz.ua», «Львів. Місто натхнення», «Розмова», Projector, Співоче понеділля, Амнезія, Університет Григорія Сковороди у Переяславі, Національний музей українського народного декоративного мистецтва, «Your art», «Фото забутих предків – facebook».

Джерелами лексичного матеріалу стали сайти громадських та волонтерських організацій «Газета «Подільнин», «Гендер в деталях», «Суспільне Око», «Studway», «Budni», «The Babel», «Резистанта», «Слобідський край», «Позитивний Франківськ» (сторінка у facebook), «Гниле яблучко» – офіційна сторінка на facebook, «Інститут креативних інновацій», «Моя книжкова полиця», «Клуб добродіїв», «Practicum», «Happy Monday»; дописів з особистих сторінок україномовних користувачів соціальної мережі facebook, а також офіційних сайтів уряду, місцевої влади та державних підприємств («Пресслужба МОН України», ДП «Медичні закупівлі України», «Офіційний сайт Переяславської міськради»).

Досліджуючи функціонування фемінативів в офіційно-діловому стилі, автор звернувся до сайтів пошуку вакансій «rabota.ua», «work.ua» як джерел лексичного матеріалу. Частина досліджуваного матеріалу взята з таких юридичних документів, як Кримінальний кодекс України, Цивільний кодекс України, Адміністративний кодекс України.

Фемінативи художнього стилю зібрані з творів українських авторів та зарубіжних художніх видань (у перекладі): «Під скляним ковпаком» Сильвії

Плат (перекл. Ольга Любарська), «Гра престолів» (том 1 циклу «Пісня льоду та полум'я» Дж. Р. Р. Мартіна, перекл. Наталії Тисовської), «Битва королів» (том 2 циклу «Пісня льоду та полум'я» Дж. Р. Р. Мартіна, перекл. Наталії Тисовської), «Буря мечів» (том 3 циклу «Після льоду та полум'я» Дж. Р. Р. Мартіна, пер. Наталії Тисовської), «Вогонь та кров» (Дж. Р. Р. Мартіна пер. Н. І. Тисовської) «Як я 'му жити на полонині» Люби-Параскеви Стринадюк, «Обітниця» Володимира Лиса, «Квіти на снігу» Надії Гуменюк, серії книг «Відьмак» Анджея Сапоського: «Останнє бажання», «Меч призначення», (перекл. Сергія Легези), «Знаки карпатської магії» Гроновиці Бердник, «Криничар» та «Горянин. Води господніх русел» Мирослава Дочинця, «НепрОсті» Тараса Прохаська та ін.

Наукова новизна одержаних результатів. У роботі вперше в українському мовознавстві детально проаналізовано фемінативи з позиції стильової динаміки сучасної української мови початку ХХІ ст. У науковій студії визначено роль фемінативів у публіцистичному, науковому та офіційно-діловому стилі як мовного інструменту впровадження гендерночутливої мови. Окреслено вербалізацію фемінною лексикою зміни у етнолінгвістичній категорії концепту «жінка» в українській мові. Простежено тенденцію до накопичення фемінної лексики в текстах публіцистичного та розмовного стилю української мови, яка слугує досягненню стильових завдань. Виокремлено тенденцію до подальшого збільшення кількості, з одного боку, кількості іншомовних запозичень серед агентивної лексики, у тому числі в публіцистичному стилі, а з іншого боку – зростання фемінізації такої лексики як способу її засвоєння українською літературною мовою мірою її функціонування. З'ясовано, що використання паралельних форм фемінної лексики в різних стилях є виявом мовної гри та несе потенційну небезпеку «розхитування» мовної норми.

Теоретичне значення роботи полягає у тому, що отримані результати вказують на новітні тенденції функціонування фемінної лексики в стильовій системі української мови, визначають стильовий статус фемінних новотворів, збагачують українську лінгвістику новими спостереженнями щодо вживання фемінативів, демонструють механізми впливу мовного дискурсивного середовища на систему стилів, поповнюють теоретичну базу лексикології, лексикографії, етнолінгвістики, дискурсивної лінгвістики та психолінгвістики, а також лінгвогендерології.

Практичне значення роботи. Матеріали та результати дослідження можуть бути використані при підготовці курсів та спецкурсів зі стилістики української мови, укладання словників з української мови: неологізмів, okazіоналізмів, довідників зі стилів української мови та дериватології, словників української мови.

Особистий внесок здобувача. Усі матеріали та результати дослідження є наслідком самостійної праці дисертантки.

Апробація роботи. Окремі розділи та дисертацію в цілому було обговорено на засіданні кафедри української мови Дрогобицького державного університету імені Івана Франка, висвітлено в доповідях на всеукраїнських та міжнародних конференціях: I Міжнародні Кронеберзькі читання «Античність-класика-сучасність» (23 лютого 2018, Харків) (доповідь «Функціонування фемінативів у сучасному медійному дискурсі»), II Міжнародні Кронеберзькі читання «Античність-класика-сучасність» (3–4 жовтня 2019, Харків) (доповідь «Фемінативи у мові української інтернет-спільноти»); «Мова як світ світів. Граматика і поетика текстових структур» (3–4 листопада 2019, Київ) (доповідь «Фемінна лексика на позначення військових професій у мові українських медіа 2018-2019 рр.»); «Мова та культура: сучасні аспекти співвідношення» (27-28 листопада 2020, Одеса) (доповідь «Фемінні назви магічних істот у художній мові «Знаки карпатської магії» Г. Бердник та «Як я ‘му жити на полонині»

Л.-П. Стринадюк)), «Теоретичні та практичні дослідження молодих вчених-2020» (01-04 грудня 2021, Харків) (доповідь «Фемінна лексика на позначення нехристиянських конфесій у мові онлайн-ЗМІ»); «Філологічні науки на перехресті культур і цивілізацій: актуальні питання» (Київ, 17–18 вересня 2021 р.) (доповідь «Лексика на позначення осіб жіночої статі в уснорозмовних стилях української мови»).

Публікації. Загалом наукові положення дисертації представлено в 7 статтях, з яких 5 є фаховими, 1 – стаття в міжнародному науковому виданні, 1 – стаття у науковому періодичному виданні України.

Повний обсяг роботи – 335 сторінок, з яких 215 – основного тексту.

Розділ 1

ФЕМІНАТИВИ ЯК ОБ'ЄКТ ДОСЛІДЖЕННЯ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ЛІНГВІСТИЦІ

1.1. Лінгвістичні аспекти вітчизняних досліджень фемінативів

Останніми роками в українській лінгвістиці спостерігається значна активізація уваги науковців до фемінативів. Цим пояснюється термінологічне розмаїття описуваного мовного явища, підвищений суспільний інтерес до цього явища, заохочення до вжитку фемінативів кодифікаторами, широке вживання фемінної лексики у ЗМІ та мові мережі Інтернет. Відтак, у наукових працях можна натрапити на такі визначення: «суфіксальні назви живих істот жіночої статі» [Ковалик 1962, с. 33], «назви осіб жіночого роду» [Архангельська 2013, с. 30; Валюх 2013, с. 46; Клименко 2017, с. 11; Кровицька 2002, с. 5], «назви осіб жіночої статі» [Кислюк 2013, с. 114; Сердега 2009, с. 13; Редько 2015, с. 77], «моція» [Тараненко 2015, с. 68], «фемінітиви» [Брус 2019, с. 5], «фемінативи» [Воловенко 2009, с. 279; Л. І. Шевченко 2001, с. 17, Архангельська 2013, с. 27], «фемінізми» [Загнітко 1996, с. 47], «фемінінативи» [Сердега 2012, с. 111], «фемінні назви осіб» [Кондрацька 2012, с. 259] та «неофемінативи» [Архангельська 2013-а, с. 297], «назви самиць» [Семенюк 2012, с. 86].

Причиною цих розбіжностей також є відсутність єдиної категорійно-термінологічної системи, яка б систематизувала цей мовознавчий напрям. На цій проблемі акцентує О. В. Чуєшкова в праці «Становлення терміносистеми гендерної лінгвістики» [Чуєшкова 2016, с. 161].

У роботах попередніх років автори послуговувалися здебільшого нейтральним терміном «особа», сучасні автори все частіше оперують лінгвогендерологічною термінологією, залучаючи свої дослідження до глобального наукового контексту.

Враховуючи морфологічні ознаки категорії роду, формальний підхід традиційно диференціює іменники за дихотомією істота/неістота. Така точка зору включає до цього переліку не тільки атропоніми, але й фауноніми з морфологічною ознакою жіночого роду (*корова, кобила, олениха, зозуля* тощо). Такий підхід розділяє С. П. Семенюк, яка до іменників з модифікаційним значенням статі зараховує: самиць узагалі (*самиця, голубка, вовчиця, ведмедиця, ворона, пава*); за призначенням (*свиноматка*); за зовнішніми ознаками (*орябка, беззубка, підлящівка, напівкровка*); за особливостями поведінки (*полетуша, погримуха*); за темпоральними ознаками (*перестрига, переярка, поденка*); за місцем перебування (*піщанка*); за ставленням (*гадина-змія*) та уснорозмовні назви для розрізнення статі рослин (*тополиця, кавуниця*) [Семенюк 2012, с. 82].

У теоретичній граматиці А. П. Загнітко вивчає фемінативи з погляду іменних граматичних категорій. Функціональну роль лексики на позначення осіб жіночої статі вчений вбачає в мовній потребі лексичного вираження категорії роду, але водночас справедливо наголошує на тому, що граматичний рід не можна вважати формальним виявом статі: «граматичний рід не є прямим і безпосереднім відображенням біологічної статі і не міг він виникнути тоді, коли людина з примітивним мисленням перенесла речі у свій вжиток» [Загнітко 1996, с. 44]. Це означає, що фемінативами можна вважати лише особові іменники: «екстралінгвістична мотивація виступає домінуючим фактором граматичної форми жіночого роду і <...> свідчить про взаємоумовленість їх семантики» [Загнітко 1996, с. 159]. Така лексика актуалізує семантику жіночості як у корелятивних парах, так і в невідмінюваних іменниках-запозиченнях типу *мадам, ханум, міс, міледі, містрес, сутті*.

М. Д. Гінзбург також вважає фемінативи рисою, притаманною індоєвропейським мовам: «Початкова індоєвропейська мова не знала граматичного роду і часто надавала самцям і самицям різні назви, наприклад: *батько – мати, син – донька (дочка), півень – куриця, баран – вівця, бик –*

корова, жеребець – кобила, кнур – свиня тощо. Підтвердження цього припущення він знаходить у І. І. Огієнка: «Граматичний рід знають переважно мови індоевропейські, а багато мов світу (зокрема мови тюркські, угро-фінські тощо) граматичного роду не знають» [за: Гінзбург 2017, с. 17].

Термін «*фемінінні інновації*», який використовують у своїх студіях А. М. Нелюба та А. М. Архангельська, дослідники пояснюють так: «...не лише нові словотвірні фемінативи демаскулінного типу, а й нові жіночі назви, утворені й іншим шляхом (кодеривація, «черезкроковий словотвір», семантична деривація), та актуалізовані в сучасному українському мовленні одиниці, засвідчені в українських лексикографічних джерелах минулих часів» [Архангельська А. М. 2014, с. 34]. Таке визначення значно розширює поле для досліджень цієї теми та ставить питання про нові, повніші класифікації, які спиралися б не тільки на формальні та семантичні ознаки, але й позамовні чинники, які лежать в основі творення фемінативів. Цей процес А. М. Архангельська називає *словотвірною фемінізацією*, підкреслюючи його екстралінгвальну природу, яку вбачає в соціальних та культурних процесах останніх років: «...у процесі деривації фемінативів з метою реформування українського лексикону шляхом вилучення із нього засобів мовної ідентифікації жінки, що з якихось причин є небажаними, не відповідають вимогам доби або мовним смакам, спостерігаємо хаотичне використання *фемінізувальних афіксів*, нетотожних у різних стилях...» [Архангельська 2013-а, с. 297]. Явище конкурування фемінних словоформ (*докторка, докториша, докториха, докториця, докториса, доктореса, докториня*) А. М. Архангельська називає словотвірним неоваріюванням. *Неофемінативи*, які раніше не було занесено до словників української мови, вчена радить відносити до неологізмів. А. М. Нелюба, який використовує термін «*фемінінне творення*», переконаний в тому, що «в українській мові жодних власне лінгвальних системотвірних обмежень для фемінінного словотворення немає, є

лише лжестримувачі, і саме у зв'язку з таким здебільшого штучним станом у системі «жіночого словотворення» сформувалася небезпідставна думка про неможливість творення назв жінок від низки іменників на позначення чоловіків» [Нелюба 2011, с. 137].

Ця точка зору співвідносна з ідеями А. П. Грищенка, який займав консервативну позицію щодо фемінативів: «в деяких випадках співвідношення «назва особи чоловічої статі» – «назва особи жіночої статі» не має регулярного, обов'язкового характеру, оскільки значну частину іменників у формі чоловічого роду використовують для позначення осіб як чоловічої, так і жіночої статі, наприклад, численні назви за професією, тому відповідні іменники виступають насамперед як узагальнені особові назви» [Грищенко 1997, с. 331]. Ця рекомендація, яка залишається чинною донині, є основою для словникової норми, а також є присутньою в підручниках та посібниках з граматики та ділового мовлення. Утім, дослідники зауважують на активному фемінному словотворенні, відмовляючи фемінативам у нормованому статусі: «особливо широко функціонують похідні від іменників чоловічого роду суфіксальні кореляції жіночого роду в розмовному мовленні, вони нерідко не фіксовані словниками» [Загнітко 1997, с. 162].

В. М. Русанівський зауважує, що Т. О. Архангельська, спираючись на роботи Н. Ф. Клименко, визначає фемінативи як *моцію* – модифікаційну ономасіологічну категорію, сутність якої полягає в тому, що до обсягу породжуючого поняття долучається додаткова модифікаційна ознака. Цей процес виглядає як експліцитна деривація іменників одного роду від основи іншого роду, що називає особу чи істоту. Найчастіше це має демаскулінний характер, виражений способом афіксального словотворення іменників-фемінативів зі значенням жіночої статі від іменників чоловічого роду суфіксальним рідше флексійним способом [Русанівський 2004, с. 384]. Указано, що хорватський лінгвіст С. Бабич розрізняє інтегральну форму моційного

словотворення, коли чоловіча назва цілком входить до жіночої назви (*вчитель-вчителька*) та суплетивну форму, коли назва жіночого роду утворена від усіченої основи чоловічого роду або у випадках, коли послідовність деривації неможливо встановити (*наставник-наставниця*). Процес називається *мовируванням* або *мовацією*, а породжуючі суфікси – *моваційними морфемами* [Babić, 1995].

Дослідники О. К. Безпояско та І. В. Воловенко відносять до фемінативів іменники спільного роду, що набувають граматичного роду відповідно до статі особи: за професійною діяльністю (*листоноша, слуга, книгоноша, вишибала*); за діями (*роззява, незграба, діляга*), за вчинками (*нероба, нечема, нахаба, нікчема, ненажера, злодюга, завидя*), за рисами характеру (*трудяга, добряка, розумака, забіяка, плакса, хитрюга, просторіка, ханжа*), за віком (*малолітка*); за зовнішніми ознаками (*замазура, симпатяга, каліка, заїка, сердега, бідолаха, дохлятина, стиляга, лівша*), за звичками, поведінкою (*єхидя, ябеда, сплюха, п'яниця, п'янюга, вискочка*), за станом (*сирота, сиротина, волоцюга*), за національністю (*ерзя, чукча, чухна*) [Воловенко 2009, с. 280]. Такий підхід ґрунтується на екстралінгвістичній природі фемінативів та їхніх семантичних особливостях. І. В. Воловенко вважає, що «генетично ці іменники належать до жіночого роду, але через їх номінативну функцію набувають граматичного значення і чоловічого роду, не втрачаючи зв'язків із жіночим родом <...> фемінативи можна вважати такими тільки поза контекстом, в словнику. Тому рід вони мають відповідно до статі особи, яка ними називається» [Воловенко 2009, с. 279-280]. Це суттєво обмежує граматичну повноцінність фемінативів-іменників спільного роду та викликає потребу додаткових граматичних узгоджень з предикатом, у результаті чого без закінчення дієслова або без контексту неможливо зрозуміти, про особу якої статі йдеться у реченні. Також, семантично ці іменники спільного роду можна співвіднести з особами обох статей, оскільки оцінне значення цих слів не є суто жіночою чи чоловічою

ознакою. Автори колективної праці Н. Д. Бабич, К. Ф. Герман, М. В. Скаб та ін. пропонують таку точку зору на граматичний рід іменників: «В українській мові, окрім іменників чоловічого, жіночого і середнього родів, є іменники парного роду: *українець – українка, патріот – патріотка, письменник – письменниця ...*; іменники спільного роду: *президент, посол, прем'єр, прем'єр-міністр, кандидат, доцент, професор, етнограф, науковий співробітник, офіцер ...* – це т. зв. маскулізми; *сиротина, симпатяга, добряка, розумака, трудяга, нероба ...* – це т. зв. фемінітиви ...» [Бабич 2011, с. 198]. Точка зору щодо іменників спільного роду вимагає певного уточнення.

Такі іменники з ознаками спільного роду А. П. Загнітко називає *фемінізмами*: «Зовнішня мотивованість і логічність граматичного роду в опозиціях із значенням статі: <...> на практиці виявляється складним явищем, що імплікувало у своїй структурі соціальні процеси і тенденції вдосконалення системи граматичних родів» [Загнітко 1996, с. 47].

Внесок М. П. Брус до становлення фемінного термінологічного апарату важко переоцінити. Узагальнююче визначення «*жіноча номінація*» М. П. Брус вживає у своїй роботі, присвяченій категорії жіночності у творчості Т. Г. Шевченка [Брус 2020, с. 47].

О. І. Байдюк вживає термін «*феміноніми*» на противагу «*масонімам*» та «*мас-фемінонімам*» у питаннях досліджень фемінної ономастики в роботі «Етимологічна структура іменника художнього мовлення А. Кримського».

1.1.1. Дискурсивний підхід до вивчення фемінативів в українському мовнознавстві

Дискурсивна лінгвістика пропонує методику дистрибутивного аналізу тексту, розглядаючи його в контексті соціокультурної ситуації. Пізніші концепції цього терміну, які мають на увазі під терміном «дискурс» текст, діалог та мовлення, породили багато інтерпретацій. Зважаючи на це, автор

спирається на концепцію дискурсу З. Харріса, яка вказує на такий дискурсивний параметр, як соціокультурність, яка лежить в основі природи фемінативів.

Фемінативи з боку дискурсу вивчає лінгвогендерологія – напрям лінгвістики, що вивчає взаємозв'язок та взаємовплив мови як системи, мовної картини світу людини та її статі й гендеру. На фемінативи за такого підходу покладається завдання відновити мовну рівновагу, подолати андроцентризм мови та перевести фокус на жінок-об'єктів мовлення, зробити їхню присутність видимою, вивести з дихотомії норма (чоловіче)/відхилення (жіноче) – останнє твердження особливо справедливо щодо чинних словникових норм.

Цей мовознавчий напрям є новим та розвивається досить інтенсивно, карбуючи власний термінологічний апарат та методологію. Значна частка лінгвогендерологічних досліджень присвячені особливостям «жіночого» та «чоловічого» мовлення за допомогою «гендерного аналізу» (Д. Камерон, Р. Лакофф, О. Л. Бессонова, О. Л. Козачишина, А. П. Мартинюк, К. В. Піщикова) [Cameron 2003; Lakoff 1973; Бессонова 2004; Козачишина 2007; Мартинюк 2003; Піщикова 2002].

Нині багато мовців продовжують припускатися стилістичних помилок: *Сьогодні в Україні жінки-літераторки між собою взаємодіють?* (www.povaha.org.ua, 02.10.2019). М. Д. Гінзбург, покликаючись на дослідження Я. В. Пузиренко вказує на визначення процесу номінації осіб жіночої статі іменниками чоловічого роду («лаборант Іванишина О. М.») маскулінізацією: «через гендерні стереотипи маскулінізацію та фемінізацію сприймають по-різному. На відміну від маскулінізації, однією з причин якої є нібито престижність для жінки іменуватися назвою чоловічого роду, фемінізацію часто використовують як засіб приниження» [Гінзбург 2012, с. 11]. Дослідники прогнозують вплив на динаміку мовної норми та заповнення мовних лакун фемінативами, які наразі існують та виникають.

Фахівці-лінгвогендерологи працюють над низкою рекомендацій для мови медіа, науково-популярних видань, художньої літератури, які допоможуть ввести до вжитку гендерночутливу мову – «усних чи письмових висловлювань, позбавлених андроцентризму, сексизмів і будь-яких інших дискримінаційних форм і смислів» [Марущенко та ін. 2016, с. 54]. На думку М. Д. Гінзбурга, мова, як дзеркало, відбиває усталену в суспільстві гендерну нерівність на словотворчому та граматичному рівнях [Гінзбург 2012, с. 7].

Паралельно існує термін «гендернотолерантна мова», який ініціативна група лінгвістів рекомендує включити до інструментарію мовної політики, що полягає в сукупності заходів, таких як «семантичні зміни, творення неологізмів, розвиток альтернативних дискурсів, орієнтованих на жінок, тощо» [Собецька 2014, с. 28]. Такий підхід отримав назву стратегії фемінізації – на нього покладається місія розширення гендерночутливої мови до повноцінної підсистеми української мови. Стратегія фемінізації включає активне вживання фемінативів, яке забезпечить їхню присутність в усіх мовних сферах. Більш радикальною є стратегія гендерної нейтралізації, спрямованої на нейтралізацію граматичного роду. Досягнення цього результату очікується шляхом «мовного планування», яке полягає у використанні збірних іменників та описових конструкцій.

Сталі механізми породження та інтерпретації текстів не лише підпорядковані суто дискурсивним законам, але й відповідають певній сфері вербально-семіотичної діяльності. Засобом досягнення дискурсивного ефекту в медіа є контекст. Оскільки ЗМІ є одним із головних засобів масової комунікації, для таких текстів важливим є здатність якомога більшої кількості читачів швидко декодувати сенс висловлювання. Наразі через ряд соціальних факторів (активізм, військова агресія РФ в Україні, політична ситуація у світі, позиція щодо жінки в бізнесі та медіа) ця етнолінгвістична структура зазнає змін.

Н. К. Кравченко аналізує контекст як лінгво-когнітивну категорію дискурс-аналізу [Кравченко 2013].

І. В. Воловенко аналізує іменники спільного роду як фемінативи-експресеми: «Основну частину іменників-фемінативів формують ряди експресивно-оцінних слів, які називають осіб за їх діями, вчинками, рисами характеру, зовнішніми ознаками, поведінкою, станом тощо. Саме оцінні характеристики особи негативного змісту і загострюють увагу на поведінці, моралі, зовнішньому вигляді, рівні інтелекту, вроджених вадах, наприклад: *злодюга, замазура, нездара, ледацюга, нікчема, нечупара, нечеса, нероба, незграба, трудяга*» [Воловенко 2009, с. 279].

Деякі дослідники вказують на важливість кореляції гендерного дискурсу української мови та інтернет-дискурсу. Особливістю останнього є надзвичайна динамічність та відкритість, відсутність обмежень для представлення різних груп лексики: «Будучи штучно створеним, віртуальний дискурс служить не просто технічним каналом зв'язку, на кшталт телефону, а фактично є новим середовищем спілкування, в якому комуніканти – незнайомі, проте відбувається прямий і різноплановий комунікативний вплив» [Шкворченко 2019, с. 64]. Дослідники фемінної лексики називають цей дискурс «полігоном випробувань мовних одиниць найрухливішим і найчутливішим до будь-яких змін суспільного середовища» та визнають його найперспективнішим полем для вивчення фемінної лексики [Чемеркін 2009, с. 142].

У Словнику термінів міжкультурної комунікації наведено таке визначення дискурсу: «<...> тип комунікативної діяльності, інтерактивне явище, тривалий у часі процес, утілений у певній (іноді значній) кількості повідомлень; мовленнєвий потік, що має різні форми вияву (усну, писемну, друковану, паралінгвальну тощо), відбувається у межах одного чи кількох каналів комунікації, регулюється стратегіями і тактиками учасників спілкування і являє собою складний синтез когнітивних, мовних і позамовних

(соціальних, психічних, психологічних тощо) чинників, які визначаються конкретним колом «форм життя», залежних від тематики спілкування. Д. має своїм результатом формування різноманітних текстів і мовленнєвих жанрів» [СТМК, с. 42].

А. М. Архангельська висвітлює питання фемінативної або ж фемінної підсистеми в українській мові, відзначаючи принцип фемінізації як засадничий, говорить про активний і неоднозначний розвиток фемінативної підсистеми в аспекті позамовних і мовних чинників. Підвищення соціального статусу і ролі жінки в суспільстві знаходить відображення в мовній картині світу носіїв, внаслідок чого може відбуватися творення «гендерно правильної мови» шляхом формування парних іменників «за будь-яку ціну» [Архангельська 2013, с. 29].

О. О. Тараненко зауважує: «Активізація ролі жінок у виробництві та в суспільстві в цілому, зростання їхнього впливу на суспільне життя й розгортання жіночого руху привели до інтенсивного розвитку мовних засобів для позначення особи жіночої статі за родом занять (професійною і суспільною діяльністю) та соціальним становищем (посадою, званням тощо), який спостерігається в різних європейських мовах з кінця XIX і особливо в XX–XXI ст. (в СРСР – ще в перші десятиліття його існування, в інших країнах особливо після Другої світової війни)» [Тараненко 2020, с. 25].

Солідарна з професором і дослідниця А. М. Архангельська: «Тектонічні зрушення в українському соціумі на межі тисячоліть не могли не позначитися на динаміці мови. Бурхливі та суперечливі процеси оновлення українського лексикону, зокрема й сучасна українська неофемінінна словотворчість, зумовлені загальними тенденціями демократизації та лібералізації суспільних і мовних норм та покликані забезпечити розвиток мови відповідно до її нового соціально-політичного статусу» [Архангельська 2013, с. 27]. Виділяє проблеми націоналізації чи автохтонізації мови, нормування, узасадження правил

сучасної літературної мови з урахуванням функціональних стилів і прагматики сьогодення, розробку методів дослідження й оцінювання сучасних явищ у мові.

М. П. Кочерган у рецензії до монографії А. М. Архангельської «Статус жінки в мові й мовна ситуація в слов'янських країнах» у журналі «Мовознавство» 2013 р. розглядає організм мови як екосистему, застерігаючи від втручання з метою усунення асиметрій у зв'язку з небезпекою виникнення цього явища в інших, масштабніших проявах: «Коли в українському мовному соціумі панує вседозволеність і феміністи з божевільним завзяттям продукують лексичні покручі на кшталт *критикиня, критикеса, педагожка, біоложка, політоложка, сексоложка, членка, боркиня, борчиха, старостка, ворогиня, доктореса, редактриса* тощо, не завадило б прислухатися до викладених у рецензованій книжці розумних порад» [Кочерган 2013, с. 106]. Водночас, звертається до питання мовного такту – а саме відновлення втраченого мовного такту, мовного смаку й поваги до власної, а не чужої мовної традиції, що залишається актуальним і сьогодні [Біловус 2018, с. 152].

Роль екстралінгвальних чинників у формуванні і популяризації фемінативів укладено описана в працях А. М. Архангельської на прикладі доби українізації 20-30х років ХХ століття. Засвідчено, що праці учених (таких, як М. Сулима, І. Огієнко, В. Сімович), які досліджували і розвивали національно-свідомий аспект мови, не відповідали тогочасній ідеології, спрямованій на русифікацію національних мов. За висновком дослідниці, ця доба «стала унікальним стимулом до потужного розвитку української мови, оприявлення її питомих ресурсів, повернення українців, зокрема й через мову, до свого коріння» [Архангельська 2013, с. 39], проте лінгвістичні праці кін. ХІХ – поч. ХХ ст. не містять свідчень про фемінізацію в українській мові як послідовний і закономірний феномен.

У статті А. М. Архангельської «Неофемінізація новітньої доби як чинник розбудови української мови: У пошуках втраченого?» знаходимо висновок

«щодо послідовності в українській мові процесів фемінізації з погляду культурно-мовної традиції й сучасних тенденцій до перегляду нормативних засад української літературної мови й обмежувального впливу на цей процес із боку норми російської мови радянської доби й перспектив щодо функційних сфер їх розгортання» [Архангельська 2016, с. 171].

С. В. Борщевський на підставі результатів аналізу текстів сучасних українських ЗМІ відзначає частотне зростання фемінативів з часів Революції Гідності 2014 року, а також після схвалення нової редакції Українського правопису 2019 року [Борщевський 2020, с. 268].

На думку С. В. Борщевського, екстралінгвальні чинники, під впливом яких спостерігаємо все активніше вживання фемінної лексики, не можуть обмежуватися тільки зростанням популярності ідей фемінізму. До них також належить прагнення відмежуватися від російськомовного дискурсу, що носить тоталітарний характер: «Яскравим прикладом відображення процесів українізації всіх сфер суспільного буття є мова друкованих та електронних українських ЗМІ, які функціонують в умовах гібридної (у т. ч. інформаційної) війни» [Борщевський 2020, с. 269].

Таким чином, на динаміку функціонування фемінативів у сучасній українській мові впливає сукупність позамовних чинників, а саме: дискурсивне середовище, послідовне впровадження гендерних політик, соціальна активність жінок, гібридна та інформаційна війна з РФ. Дослідники фемінативів у своїх роботах вказують на те, що явище фемінізації сприяє стиранню меж між лінгвістичними та екстралінгвальними чинниками, які впливають на інтенсивність вживання фемінативів в українській мові. Отже, питання фемінативів розглядається дослідниками з урахуванням граматичного, ономасіологічного та екстралінгвального підходів: до уваги береться не лише категорія граматичного роду, але й контекстуальні особливості функціонування фемінної лексики.

Таким чином, автор приходить до висновку, що фемінативи, як мовне явище, слід розглядати з погляду міждисциплінарності, оскільки фемінативи в різних аспектах досліджують не лише лінгвісти, а й культурологи, психологи, соціологи тощо. Фемінативи не обмежуються лише роллю іменника з закінченням жіночого роду на позначення осіб жіночої статі, а можуть переходити з інших частин мови (наприклад, субстантивація), називати неживих істот або абстрактні поняття – це доводить вибірка дослідженого лексичного матеріалу.

1.1.2. Актуальні проблеми вживання фемінативів у функціональних стилях української мови

Звертаючись до питання представленості фемінативів у стилях сучасної української мови, слід виділити проблему мовного сексизму. О. В. Мінченко дає таке визначення цього явища: «Сексизм – це дискримінація за ознакою статі, звідси – мовний сексизм – це дискримінація за статтю в мові» [Мінченко 2018, с. 85]. Дослідниця вказує на такі параметри мовного сексизму: «<...> гендерну асиметрію мови; гендерні стереотипи; «невидимість» жінок у мові» [Мінченко 2018, с. 85].

Як зазначає А. М. Архангельська, процеси української словотвірної фемінізації на рубежі минулого та теперішнього тисячоліть обумовлені взаємодією ряду чинників (за О. О. Тараненком): демократизації суспільства, національно-мовного пуризму та ідей гендерної лінгвістики [Архангельська 2019, с. 46]. Прагнення українського народу до самочинного мовотворення стало наслідком соціальних процесів кінця XX – початку XXI століття. О. О. Тараненко виокремлює національно-мовний та національно-соціальний процеси [Тараненко 2010, с. 23-26]. Перший має на меті обмежити наслідки впливу інших мов на українську і збільшення кількості її органічних елементів, другий – очистити словниковий склад від елементів, що лишилися з

радянського минулого. Наслідком цього О. О. Тараненко називає перегляд нормативних засад літературної мови шляхом переходу від іншомовних домінант до пошуку самобутності, а також активізації елементів, що виникли за часів українізації 20-30-х років 20 століття [Тараненко 2006, с. 159]. Тож процес творення фемінативів характеризується стилістично новим ужитком дериватів на позначення осіб жіночої статі та актуалізацією фемінативів, характерних для мови за часів українізації та уживаних українською діаспорою.

А. М. Архангельська переконана, що аналіз фемінативів поза системою відповідних маскулінативів є методологічно і дослідницьки неповним і недоцільним. З іншого боку, на її думку немає жодних поважних причин не використовувати фемінативи, що не суперечать системі та структурі мови і зафіксовані лексикографічними джерелами як стилістично-нейтральні: *«асистентка, дисертантка, дослідниця, пасажирка, бібліотекарка»* [Архангельська 2019, с. 89]. У той же час А. М. Архангельській видається необхідним зважити, чи українська мова об'єктивно потребує таких позначень, як, наприклад, *деканка, анатоминя, унікалка, тезкиня, європка*.

Н. М. Малюга зазначає, що під час процесу фемінного мовотворення носіям бракує знань про мову в різних її аспектах. За прогнозом дослідниці, процеси демократизації суспільства і підвищення соціального статусу жінок стануть чинниками проникнення нових фемінативів до повсякденного ужитку. «Мова фіксує в пам'яті етносу, «консервує» ставлення суспільства до чоловіків і жінок, репрезентує чоловіка і жінку як об'єктів соціуму» [Малюга 2015, с. 167]. Авторка виділяє такі ознаки нормативності лексичних одиниць: уживання в літературній мові, формальна відповідність структурі і можливостям конкретної мови.

Я. В. Пузиренко говорить про гендерну чутливість як про «здатність сприймати, усвідомлювати і реагувати на будь-які прояви сексизму» [Пузиренко 2017, с. 89]. У розрізі мови вона виділяє два види сексизму:

формальний і змістовний: «Сучасна мовна практика характеризується двома основними підходами до агентивно-професійної номінації жінок, та ширше – до мовної репрезентації статей взагалі – традиційним і гендерно чутливим» [Пузиренко 2017, с. 90] і зазначає, що другий підхід є менш поширеним і має вужчу (навіть обмежену) сферу реалізації.

Традиційний підхід за Я. В. Пузиренко полягає в тому, що для номінації жінок фемінативи уживаються одночасно з маскулінативами; також займенники чоловічого роду вжиті в анафоричних відношеннях «в статево не визначених контекстах», як-от «хто сьогодні дзвонив?» [Пузиренко 2017, с. 90]. У свою чергу, традиційний підхід можна розділити на два різновиди – нейтральний та консервативний. У межах нейтрального підходу фемінативи і маскулінативи вживають стихійно і без системи, так само відбувається родове узгодження. За консервативного підходу для номінації жінок послідовно вживаються лексеми чоловічого роду, відповідно оформлені граматично. Ба більше, узгодження з іншими частинами речення відбувається не логічним, а формальним шляхом. Дослідниця зазначає, що в українській мовній практиці немає можливості вважати такий підхід органічним, на відміну від російської мовної практики (зокрема в галузі гендерних досліджень мови).

Гендерно-чутливий підхід Я. В. Пузиренко також поділяє на два різновиди: поміркований і радикальний. Поміркований підхід реалізується в послідовному вживанні номінацій жінок з граматично оформленим жіночим родом, в той час як у статево не визначених контекстах спостерігається тенденція до уникнення використання чоловічого роду. Названий підхід виділяється авторкою як гіпотетичний [Пузиренко 2017, с. 89] і описується як подібний до нейтрального різновиду за традиційного підходу. Оскільки, з погляду авторки, не завжди можна до кінця розрізнити ці два підходи, основним показником поміркованого підходу вона вважає тематичну спрямованість або авторську заангажованість проблематикою гендеру. Особливістю радикального

підходу є намагання використовувати форми як чоловічого, так і жіночого роду у статеві неозначених контекстах, що відбувається послідовно. Дослідниця також згадує ультрарадикальний підхід, за якого уживано лише форм жіночого роду.

За Я. В. Пузиренко, гендерна чутливість перш за все оприявнюється в українських перекладах відповідних текстів, а також у мовній практиці гендерно-чутливих груп, які прагнуть подолати мовний сексизм. Тож дія цього чинника «є свідомим намаганням реалізовувати принцип «чутливість до різноманітності» [Пузиренко 2017, с. 96]. Крім того, гендерна чутливість виявляється у використанні номінацій чоловічого і жіночого роду та родових форм займенників в корелятивних парах, хоч і непослідовно. Дослідниця зазначає, що елементи цього підходу можна спостерігати в діловому стилі, коли відповідні форми жіночого роду наведено в дужках або ж залишено місце для вписування правильної форми, та наводить приклади бланків і офіційних документів.

1.1.3. Концептний аспект функціонування фемінної лексики в сучасній українській мові

Когнітивна лінгвістика виділяє таку важливу екстралінгвальну складову мови, як концепти. Є досить багато визначень терміну «концепт» у межах вивчення цього явища – за структурою, за категоріями тощо. У колективній роботі А. П. Загнітка та І. В. Богданової наведене таке визначення: «Концепт – це дискретне ментальне утворення, що є базовою одиницею мисленнєвого коду людини, який має відносно впорядковану внутрішню структуру, становить собою результат пізнавальної діяльності особистості та суспільства і несе комплексну енциклопедичну інформацію про предмет чи явище, інтерпретацію цієї інформації суспільною свідомістю та відношення суспільної свідомості до цього явища або предмета» [Загнітко 2017, с. 96].

Категорія концепту тісно корелює з таким явищем, як мовна картина світу. Вивчення мовної картини світу є перспективним напрямом у сучасній когнітивній лінгвістиці та психолінгвістиці. Мовна картина світу є дзеркалом життя народу, який є його носієм, відображаючи особливості його життя та колективного досвіду, об'єднуючи його з іншими носіями мови та формуючи усталену систему стереотипів, притаманних окремому етносу. Однак, на етапі інтенсивної крос-культурної комунікації можна спостерігати інтенсивний обмін лексикою та колективне створення нових понять та одиниць носіями різних мов.

Н. В. Іваненко стверджує: «мовна картина світу антропоцентрична за своєю суттю і відбиває не лише образ світу сам по собі, а й фіксує правила орієнтації людини у світі, задає стереотипи сприйняття» [Іваненко 2009, с. 17]. У добавок до цієї особливості функціонування картини світу, мовна картина світу є андроцентричною, відображуючи принципи організації патріархального суспільства. Це явище є характерним для індоєвропейських мов, до яких відносяться англійська та українська мови: остання наразі перебуває під потужним впливом тенденцій першої.

Традиційно картини світу лінгвісти ділять на профанну та релігійну. А. С. Зеленько пропонує виокремлювати різні картини світу в когнітивній лінгвістиці та вказує на існування повсякденно-побутової, міфологічно-релігійної, художньої та наукової картин світу [Зеленько 2002, с. 58]. Більшість фемінативів відносяться до повсякденно-побутової та художньої картин світу, набагато менше – до художньої, наукової (*лекторка, студентка*), та міфологічно-релігійної (*Богородиця, богиня, фея, відьма*). Оскільки повсякденно-побутова картина світу є більш динамічною та ілюстративною, вона представляє більший інтерес для дослідження статусу фемінативів у мовній картині світу.

Заертаємо увагу на те, що існує три рівні картин світу: ідіолектичний, діалектичний та узуальний [Ашиток 2010, с. 42]. До останнього відносяться

фемінативи, що характеризуються вживаністю та внормованістю, (такі як *вчителька, берегиня, вдова, посестра, повія, товаришка, дружина, повитуха, хазяйка*) та які давно зайняли у світоглядній парадигмі українців концептуальний статус. За радянської доби з'явилося багато агентивів, які не вживалися раніше: *фельдшерка, поштарка, лікарка, рекордсменка, ударниця, колгоспниця*, які вважаються комплементарними іменниками чоловічого роду та не мають достатньої стильової самостійності, однак вже встигли увійти до мовної та концептуальної картин світу в основному як мовні стереотипи «жіночих» професій. Найновіші фемінні новотвори на кшталт *фахівчиня, бізнесменка, політикиня, блогерка, слідча, пожежниця, членкиня* поступово виходять за межі використання виключно у феміністичних спільнотах та переходять до суспільного простору, та зокрема, до мов інтернет-комунікації та ЗМІ.

Для картини світу характерним є поняття стереотипу – культурно обумовленого способу категоризації об'єктів навколишнього світу. У контексті вивчення фемінативів важливим є розуміння стереотипу Є. Бартмінського: «Для лінгвіста стереотипізація охоплює всю картину світу, як образ речей, так і образ людини» [Бартмінський 2005, с. 10]. Дослідженнями концепту «жінка» займалися Ю. І. Андрущенко, Ю. В. Вороніна, Ю. В. Жарікова, Т. М. Сукаленко та ін. [Андрущенко 2014; Вороніна 2015; Жарікова 2009; Сукаленко 1992].

1.2. Класифікації фемінативів у роботах українських дослідників фемінної лексики

Наукові джерела подають багато класифікацій фемінативів. А. П. Загнітко запропонував розмежовувати іменники-фемінативи, мотивовані найменуваннями особи чоловічого роду за етнічною, національною ознакою чи місцем проживання (*ефіонець-ефіонка*), які нейтралізують чоловічу стать, та

назви складнішої семантики (назви осіб за професією, видом занять тощо), що вступають в опозицію з іменниками чоловічого роду (*поет-поетеса\поетка*) і постають маркованими [Загнітко 1996, с. 46].

М. П. Брус пропонує семантичну класифікацію загальних назв жінок на різних етапах розвитку української мови. По-перше – це назви жінок за характерними ознаками: а) за зовнішнім виглядом (*білявка, чорноброва*); б) за фізичними якостями (*хвора, сліпа*); в) за внутрішніми якостями (*дочка-янгол, трудівниця*); г) за здібностями (*відмінниця, дурепа*); д) за поведінкою (*білоручка, грубіянка*); е) за способом життя (*блудниця*); є) за стосунками з іншими людьми (*подруга, товаришка, люба, незнайома*). По-друге, це назви жінок за діяльністю: а) за родом діяльності (*співачка, радниця, туристка*); б) за професією (*продавиця, аптекарка, санітарка, різноробоча*); в) за виконанням завдань (*чергова*); за посадою (*завскладу, завідувача*); г) за захопленнями (*нудистка, вегетаріанка*); за певною подією в житті (*ювілярка*) [Брус 2009 с. 188-227].

Класифікація М. П. Брус включає: назви жінок за родинними та сімейними стосунками: за спорідненістю і свояцтвом (*мати, жінка, дружина, братова, мачуха, родачка*); за порядком народження (*первачка*); за сімейним станом (*благовірна, наречена, єдиначка*); назви жінок за відношенням до чоловіків: за діяльністю чоловіка (*губернаторша, головиха, суддиха, диякониха*); за діяльністю батька (*гончарівна, паламарівна, головівна, суддівна, купцівна, москалівна, удовівна*); назви жінок за соціальним станом: за походженням (*шляхтянка, байстрючка*); за титулом (*княгиня*); за соціальним положенням (*кріпачка, господиня, наложниця*); за способом життя (*бомжсиха, жебрачка, старцівна*); назви жінок за біологічними ознаками: жінок узагалі (*жінка, баба*); за віком (*неповнолітня, стара, юначка, дошкільниця, підліток*); за зовнішніми рисами (*маленька, довговолоса, красуня, королева*); за настроєм (*тужниця, нещасна*); за відношенням до народження (*вагітна, поліжниця,*

породілля); за медичним станом (*хвора, туберкульозниця, подагричка, навіжена, блаженна*); назви жінок за церковно-релігійними ознаками: за віросповіданням (*католичка, іновірка, язичниця, весталка*); ставленням до Бога (*боголюбця*); за церковно-релігійними особливостями, статусом (*постриженка, черниця, грішниця*); назви жінок за ситуативним станом (*полонянка, утікачка, обраниця, студентка-породілля, квартирантка*); назви жінок за місцем проживання (*сусідка, селянка, волинянка, петербурженка, міщанка, туземка*); назви жінок за національністю чи расою (*болгариня, туркеня, муринка, дружина-вірменка*); звертання до жінок (*пані, мадам, леді, місіс, дама, панна, дівчина, жіночка, дамочка*) [Брус 2009, с. 65-66]. Деякі лексеми мають співвідношення з більш давніми історичними етапами розвитку літературної мови. Також лексема спільного роду «підліток» не має ознак фемінності.

С. П. Семенюк у монографії «Формування словотвірної системи іменників з модифікаційним значенням жіночої статі в новій українській мові» пропонує такі класифікації відіменникових дериватів з модифікаційним значенням жіночої статі:

1. Назви осіб жіночого роду, мотивовані іменниками чоловічого роду зі значенням особи (*знахур – знахурка; рештант – рештантка; товмач «перекладач» – товмачка*).
2. Найменування зі значенням «дружина особи, названої мотивуючим словом» (*паламар – паламарка; цегельник – цегельничка*).
3. Назви самиць тварин, мотивовані найменуванням самців та, зрідка, назви рослин (*голуб – голубка; индик – индичка, короп – коропиця*). Дослідниця також спирається на продуктивність фемінізуючих суфіксів під час аналізу фемінної лексики [Семенюк 2009, с. 81-95].

Покликаючись на роботу С. П. Бевзенка, М. П. Брус виділяє лексику, утворену найменш продуктивними формантами: з суфіксами **-ин-, -х-, -л-, -ад-,**

-ов- (-ев-), -ен-, -ун-: *графиня, сваха, ткаля, попадя, братова, туркенья, красуня, хорошуля*. А також із запозиченими суфіксами **-ес-, -ис-:** *баронеса, стюардеса, директриса* [Брус 2019, с. 15].

І. В. Воловенко є автором класифікації назв жіночого роду, що ґрунтується на системі бінарної опозиції за ступенем експресивної маркованості:

1) іменники чоловічого роду, які функціонують у більш широкому значенні, не марковані ознакою чоловічої статі і є екстенсивним членом опозиції. До цієї категорії належать назви осіб за професією, видом занять, посадою, званням, наприклад: *акселерат – акселератка, дантист – дантистка, еротоман – еротоманка, кельнер – кельнерша, клептоман – клептоманка, референт – референтка, сексот – сексотка, фінінспектор – фінінспекторка, фінансист – фінансистка*;

2) іменники чоловічого роду використовують для номінації осіб чоловічої статі, а іменники жіночого роду – для номінації осіб жіночої статі. До цього типу належать назви осіб за національністю, територіальною належністю, наприклад: *киянин – киянка, львів'янин – львів'янка, англієць – англійка, італієць – італійка, полтавчанин – полтавчанка, австралієць – австралійка, росіянин – росіянка, американець – американка, аргентинець – аргентинка, єгиптянин – єгиптянка* [Воловенко 2011, с. 25].

Фемінативи в українській мові (окрім запозичених з іноземних мов) формують за допомогою афіксального способу творення. Найбільш точно і вичерпно способи творення фемінативів характеризує М. П. Брус: «Загальними способами творення фемінативів української мови є морфологічний, морфолого-синтаксичний, лексико-семантичний і лексикосинтаксичний, із яких провідним став морфологічний спосіб. За словотворчими афіксами в межах морфологічної деривації виділено такі способи творення фемінативів, як суфіксальний (*квітникарка, полянка,*

наслідниця, володільниця, дзвонариха), префіксальний (*прамати, посестра*), флексійний (*бойка, синьйора*), конфіксальний (*безприданка*), основоскладання (*босоніжка*) і словоскладання (*бізнеследі*), серед яких найпродуктивнішим є суфіксація, представлена численною кількістю словотворчих морфем» [Брус 2019, с. 39].

Невелику продуктивність встановлено для морфолого-синтаксичного способу, зокрема субстантивації (*знайома, неповнолітня*), та лексико-семантичного (*монашка* «жінка, яка носить довгий чорний одяг», *циганка* «жінка, яка просить милостиню») і низьку – для лексико-синтаксичної деривації (*Богоотроковиця, приснодіва*)» [Брус 2009, с. 40]. Найбільш широко розповсюдженим способом деривації є суфіксальний. А. М. Архангельська вказує на суфікс **-к-** як найпродуктивніший, шляхом якого утворюється найбільша кількість фемінативів за допомогою приєднання до чоловічої основи (*президент – президентка, лікар – лікарка*) [Архангельська 2019, с. 320]. У зв'язку з тим, що цей суфікс набув великого поширення у ХІХ ст. та є основою багатьох демінутивних та віддієслівних іменників в сучасній українській мові спостерігається явище конкуренції формантів: *фотографка – фотографиня – фотографеса; філософка – філософиня – філософеса; кінознавчиня – кінознавиця – кінознавка* [www.uk.wikipedia.org/wiki/Фемінітиви].

Другим найрозповсюдженішим фемінним суфіксом мовознавці вважають **-иц**, який є морфологічною парою до суфіксів **-ець** (*підприсмець – підприсмиця, виконавець – виконавиця, службовець – службовиця*), та **-ик** (*радник – радниця, засновник – засновниця, чиновник – чиновниця, боржник – боржниця*). Український мовознавець Є. М. Грицак слушно зауважує, що парою до суфікса **-ець** є не лише **-иця**, але й **-ниця**. Напр: «*Промовець – промовниця, продавець – продавниця, виборець – виборниця, видавець – видавниця* тощо». [Грицак 2002].

Суфікс **-ин-** творить феманітиви від чоловічих основ на **-ець** (*борець – борчиня, мовець – мовчиня, продавець – продавчиня, творець – творчиня, митець – мисткиня*), **-лог** (*філолог – філологиня, соціолог – соціологиня, ендокринолог – ендокринологиня*) або на приголосний, які тривалий час вважалися непіддатними фемінізації (*ворог – ворогиня, член – членкиня, хірург – хірургиня*). О. О. Тараненко вказує на те, що суфікс **-ин-** (**-ен-**) трапляється в староукраїнських писемних пам'ятках, зокрема, з його допомогою утворювали:

- 1) Національно-територіальні жіночі назви (*бойкиня, лемкиня, грекиня*).
- 2) Андронімічні називання (*герцогиня, графиня, княгиня*).
- 3) Атрибутивні назви (*берегиня, богиня, другиня*).
- 4) Жіночі назви за соціальною ознакою (*бояриня, синьйорина, газдиня, монахиня*).

5) Агентиви (*майстриня, кравчиня*). Крім української, цей суфікс властивий також західно- і південнослов'янським мовам. Тому цей словотвірний тип повніше зберігся на західноукраїнських теренах (*мовець – мовкиня, швець – шевкиня, німець – німкиня*), маючи підживлення і з боку західнослов'янських мов, і боку мовної практики західної української діаспори [Тараненко 2015, с. 10].

Кожен випадок функціонування суфікса **-ин-** заслуговує окремого ретельного розгляду із залученням якнайширших даних із урахуванням міжслов'янських та неслов'янських впливів. Такі форми могли виникнути за аналогією до давніх лексем типу *княгиня* [Етимологічний словник української мови, Т. 2, с. 475] через запозичення з прагерманської мови від андроніма *князь*, що виник внаслідок третьої палаталізації, а також із залученням даних Словника афіксальних морфем [Словник афіксальних морфем с.177-178, с. 182].

Суфікс **-ес-** (**-ис-**) трапляється в фемінних номінаціях, які були запозичені в XVIII столітті з французької мови (частково через російську мову):

- 1) андронімічні феманітиви (*баронеса, віконтеса, грандеса, принцеса*);

2) агентиви (*патронеса, поетеса, стюардеса; абатиса, актриса, директриса, інспектриса, заст. лектриса*).

Крім суфіксального способу словотворення, продуктивною є префіксальна деривація. Такі продуктивні запозичення, як **супер-, інтер-, екс-, анти-, екстра-, дис-, ре-, суб-, ультра-** (*суперзірка, супермодель, інтердівчина, екс-фігуристка, антибільшовичка*) [Стишов 2003, с. 156-172].

І. І. Фекета аналізовані суфікси в іменниках жіночого роду називає фемінізуючими. М. П. Брус зауважує: «Терміни фемінізація, фемінізувати, фемінізований, фемінізувальний є складниками лінгвістичного аналізу загальних жіночих назв, як і слова фемінітив, фемінітивний, фемінітивність. Зокрема, субстантив фемінізація, який зафіксовано зі значеннями «розвиток в особі чоловічої статі та в самців хребетних тварин жіночих вторинних статевих ознак» [СУМ 11, 1979, с. 574], «набуття чоловіками жіночих рис характеру, що проявляються в поведінці, одязі, стилі життя», «збільшення кількості жінок в тій чи іншій сфері діяльності» [НСИЗ, 1984, с. 746], утворено від слова феміна за допомогою суфікса **-ізаційн-**» [Брус 2019, с. 32].

С. П. Лагдан пропонує такі лексико-тематичні групи найменувань осіб жіночої статі:

1) назви свояцтва, які серед слів означеної категорії є найдавнішими і в яких морфологічний рід збігається з біологічним: *мама, баба, прабаба, сестра, дочка, онука, тітка, свекруха, невістка* тощо;

2) назви статусів (за національністю, місцем проживання тощо), які здебільшого утворені від назв чоловічого роду: *сусідка, українка, гуцулка, мешканка, селянка, міщанка, громадянка, господиня, хазяйка, газдиня*;

3) найдавніші, традиційні назви, пов'язані з певними ремеслами, з різними видами сільськогосподарських чи промислових занять, – поодинокі приклади, що переважно утворені від найменувань чоловічого роду (*жниця, жнивварка, знахарка*), адже ремісництво й різні види занять були чоловічою

справою (*вугляр, столяр, тесляр, токар, гончар, косар, вівчар, каменярь*). Лише деякі назви є суто жіночими: *праля, покоївка, нянька*;

4) назви професій, що утворені від іменників чоловічого роду: *учителька, лікарка, вихователька, касирка, лаборантка, поштарка, секретарка, асистентка*;

5) назви професій або посад, що раніше були суто жіночими, а зараз стали і чоловічими: *доярка* → *дояр*, *посудомийниця* → *посудомийник*, *манікюрниця* → *манікюрник*;

6) назви роду занять у різних сферах, що співвідносяться з назвами чоловічого роду за статтю: *учениця, студентка, аспірантка, письменниця, художниця, бандуристка, піаністка, спортсменка, біатлоністка*;

7) назви професій, посад, звань, які в мові мають чоловічий рід, проте співвідносяться з особами як чоловічої, так і жіночої статі: *агроном, нотаріус, мер, прокурор, декан, кандидат (доктор) наук, менеджер, промоутер* [Лагдан 2019, с. 165-166].

Отже, в українській науковій літературі більшість дослідників класифікує фемінітиви за морфологічними ознаками (словотвірні суфікси або закінчення) або семантичними критеріями, розбиваючи на відповідні групи. Особливої уваги заслуговує класифікація І. В. Воловенко, яка ґрунтується на системі бінарних опозицій. Класифікації М. П. Брус та С. П. Лагдан є найбільш повними, та такими, що враховують розмаїття багатой семантики фемінної лексики, її історичну ретроспективу.

1.3. Погляди мовознавців на проблему функціонування фемінативів у п'яти функціональних стилях сучасної української мови

Взаємозв'язок функціональних стилів мови та позамовних чинників, одним із яких є комунікативна ситуація, є основою у функціональній стилістиці

– йому присвячені роботи Дж. Керролла, Л. І. Шевченко, Н. В. Гудими та ін. [Carroll 1975; Л. І. Шевченко 2004; Гудима 2010].

Відштовхуючись від традиційного троїстого визначення функцій мови (спілкування – повідомлення – вплив), дотримуємося усталеного погляду на 5 функціональних стилів сучасної української літературної мови: науковий, офіційно-діловий, публіцистичний, розмовний та художній. На сучасному етапі розвитку української мови справедливо говорити про те, що наразі має право на існування й релігійний та епістолярний стилі. Однак, слід зазначити, що на сучасному етапі розвитку мови та технологій рис епістолярного стилю зазнали офіційно-діловий та розмовний стилі, оскільки особисте листування здебільшого здійснюється наразі у мережі інтернет.

Публіцистичний стиль є чи не найбільш сприйнятливим до екстралінгвальних чинників впливу. Це пояснюється тим, що сучасні медіа активно експлуатують не тільки мовний, але й візуальний канали передачі інформації. Особливо справедливою є ця заувага відносно онлайн-ЗМІ: «До основних екстралінгвальних факторів ми відносимо не лише форму, вид, тип мови, а й сферу спілкування, специфіку медіа-каналу, а також особливості аудиторії та невербальні комунікативні засоби» [Гвенцадзе 1986, с. 145-150]. Цю думку поділяє Л. І. Шевченко: «Варіативність терміну «стиль масової інформації» – «стиль масовополітичної інформації» – «стиль масово-політичної інформації і пропаганди», як це виразно видно, має не лінгвістичну, а екстралінгвальну мотивацію» [Шевченко 2014, с. 86].

Г. В. Кицак, досліджуючи позамовний вплив на формування наукового стилю української мови, зауважує, що «Функціонально-стилістичний підхід обумовлює розуміння смислової структури тексту не лише в межах його складових – граматичних і лексичних одиниць, а й в залежності від позамовного контексту» [Кицак 2011, с. 190].

Особливим з погляду лінгвостилістики є художній стиль. С. Я. Єрмоленко це пояснює тим, що «Лінгвостилістика розпочиналася з вироблення методів аналізу художнього тексту. Поширення лінгвостилістичного аналізу на засоби виразності мови в різних сферах спілкування, в різних мовних ситуаціях зумовило визначення різної мети стилістичних досліджень і методикостилістичних напрямків, аспектів досліджень» [Єрмоленко 2005, с. 122]. Це у свою чергу обумовлюється специфікою наукових лінгвостилістичних досліджень: «Наукова абстракція потребує виокремлення мовних засобів, стилістичних прийомів і їх самостійного вивчення. А втім, художній текст як об'єкт естетичного сприймання передбачає цілісність аналізу стилістичних засобів і прийомів» [Єрмоленко 2005, с. 121].

Розглядаючи динамічні процеси в офіційно-діловому стилі української мови, обмеженого своєю комунікативно-функціональною сферою, важливо звернути увагу на такий його аспект, як форми реалізації. Г. П. Кузнецова виділяє такі її форми: «Зазначимо, що література з комунікативної лінгвістики, інтернет-джерела виокремлюють за формою реалізації такі комунікації: дигітальні – закодованість комунікативної інформації через символи (шрифти, цифри); аналогові – безсловесна комунікація, що реалізується через жести, міміку, дотики, предмети, зображення тощо. Такі форми комунікації і їх поєднання особливо характерні для офіційно-ділового стилю, оскільки його інформація, відображена в певних жанрах, потребує декодування, точності» [Кузнецова 2014, с. 127-128]. Ця заувага дуже важлива, адже є справедливою не лише для мови міжнародного ділового спілкування.

Проблемним аспектом досліджень розмовного стилю є його природа, яка визначається дослідницею Л. І. Шевченко, як «стратифікована за функціонально-нормативними параметрами вербалізована комунікативна підсистема відкритого типу» [Шевченко 2008, с. 9]. Це також свідчить про

екстралінгвістичну природу особливостей його функціонування: «Іманентні характеристики розмовного стилю, співвіднесені з предметністю мовознавства, у названому дослідницькому дискурсі виявляються недостатніми, тому що причини, мотивація виникнення і розвитку тої чи іншої вербалізованої дійсності вимагає також екстралінгвістичної аргументації, тобто пояснень синкретичного типу» [Шевченко 2008, с. 9].

Останнім часом лінгвостилісти вирізняють серед стилів української літературної мови також і релігійний стиль. Цей стиль мови є відносно новим (починаючи з XX ст.) та дискусійним, що виражається в недосконалості його термінологічного апарату: «Неоднозначність наукових підходів і критеріїв функціональної самодостатності конфесійного стилю стосується передусім екстралінгвальних характеристик, спричинених складністю виокремлення специфічної для всіх носіїв національної мови суспільної сфери комунікації. Така ситуація пов'язана зі світоглядно-соціальною стратифікацією різних груп населення: віруючі / невіруючі, носії традиційних цінностей / орієнтовані на цінності культури доби глобалізації, люди зрілого віку / молодь та ін.» [Шевченко 2014, с. 87]

Отже, функціональні стилі української мови характеризуються неоднорідною сприйнятливістю до проникнення фемінних інновацій з огляду на їхні функціональні особливості, екстралінгвальні чинники збагачення фемінною лексикою та особливості культури комунікації, її форм.

1.3.1. Проблемні аспекти функціонування фемінативів офіційно-ділового стилю

У офіційно-діловому стилі реалізуються сфери політичної, юридичної та адміністративно-громадської діяльності. Стриманий офіційний стиль ділового мовлення використовують під час написання документів та листів у державних

установах, структурах, судах, засіданнях, а також у різних видах письмового та усного спілкування.

Г. П. Кузнецова акцентує на таких особливостях функціонування офіційно-ділового стилю, як: «...адресність (офіційно-діловий документ незалежно від його укладача має адресність інформації); повторюваність ситуацій, процесів, фактів тощо, що обумовлює функціонування одних і тих мовних засобів, мовленнєвих жанрів; стабільність, тематичне обмеження кола жанрового діапазону офіційно-ділових документів, що окреслюється метою, основними завданнями діяльності освітньої установи; офіційність: учасниками управлінської діяльності й комунікації є дорадчі, виконавчі, керівні органи, посадові особи, працівники, а стосунки між ними врегульовуються офіційними правовими нормами» [Кузнецова 2014, с. 128]. Логічним видається виокремлення рядом дослідників окремих підстилів офіційно-ділового стилю: 1) законодавчий (закони, укази, статuti, постанови); 2) дипломатичний (декларації, міжнародні договори, конвенції, комюніке, меморандуми, ноти, угоди, ультиматуми, міжнародні заяви, акти); 3) адміністративно-канцелярський (статuti, інструкції, постанови, накази, розпорядження, договори, контракти, заяви, автобіографії, звіти, службові листи, доповідні, характеристики, свідоцтва, розписки та ін.) [Бибик 2018, с. 185]. Також дослідники виділяють юридичний підстиль, який функціонує в мові юриспруденції (судочинство, дізнання, розслідування, арбітраж) [Покровська 2019, с. 8].

Фемінні агенти є однією з найбільших груп лексики на позначення осіб жіночої статі. Проте, починаючи з середини ХХ сторіччя фемінативи отримали статус емоційно та стилістично маркованих лексем та були витіснені на периферію мовної норми до розмовно-побутової лексики. В. Матезіус визначає еластичну стабільність однією з центральних характеристик мовної норми: з одного боку норма передбачає стабільність, але застиглість мови не може

відповідати її живому функціонуванню та призводить до виходу з ужитку [Струганець 2011].

Винятком були агентиви, які не мали семантичних пар чоловічого роду, схвалених мовною нормою: (*медсестра, доярка*), або мали такі, які б виглядали безглуздо у контексті висловлювання або речення (*колгоспниця, піонервожата, ланкова, трактористка*). Маркована лексика поділяється на емоційно-експресивну (піднесена, знижена тощо), функціонально-стилістичну (канцеляризми) [Коваль 1987, с. 6].

М. П. Брус у монографії «Фемінітиви в українській мові: генеза, еволюція, функціонування» звертає увагу на стильову динаміку функціонування фемінативів у XX столітті: «Наукову цінність становить праця «Курс сучасної української літературної мови. Т. I за ред. Л. А. Булаховського (1951), де проаналізовано чимало фемінітивів минулого періоду, що поступово архаїзувалися (*ланкова, ударниця, дружинниця, автоматниця, партизанка*) або деархаїзувалися (*пані, добродійка, безбожниця*)» [Брус 2019, с. 13].

Є певні ускладнення із вживанням фемінативів у офіційно-діловому стилі. У спільному дослідженні Л. І. Рудницька та Е. М. Іззетова, проаналізувавши Державний класифікатор професій України, прийшли до такого висновку: «У ДКПУ вміщено близько 7 тисяч назв професій, тільки 38 з них подано у формі жіночого роду: *акушерка; ворожка; головна медична сестра; друкарка; друкарка диктофонної групи; друкарка редакції, друкарка, що працює з іноземним текстом; економка; кастелянка; килимарниця; манікюрниця; мереживниця; модистка головних уборів; молодша медична сестра (санітарка, санітарка-прибиральниця, санітарка-буфетниця та ін.); молодша медична сестра з догляду за хворими; нянька; педикюрниця; покоївка; секретар-друкарка; секретар-стенографістка*. [Рудницька, Іззетова 2010, с. 123] Дослідниці диференціюють також: «*сестра медична; сестра медична з дієтичного харчування; сестра медична з косметичних процедур; сестра*

медична з лікувальної фізкультури; сестра медична з масажу; сестра медична з фізіотерапії; сестра медична з функціональної діагностики; сестра медична зі стоматології; сестра медична милосердя; сестра медична операційна; сестра медична патронажна; сестра медична поліклініки; сестра медична станції (відділення) швидкої та невідкладної медичної допомоги; сестра медична стаціонару; сестра медична – анестезист; сестра-господиня; стенографістка; швачка; швачка у сировинно-фарбувальних та кушнірських цехах; швачка з пошиття та ремонту літакового інвентарю» [Рудницька, Іззетова 2010, с. 123].

Однак, Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України 18.08.2020 року видало Наказ №1574 про зміни № 9 до національного класифікатора ДК 003:2010, який відповідає чинним нормам Правопису української мови: «За потребою користувача, при внесенні запису про назву роботи до кадрової документації окремого працівника, професійні назви робіт можуть бути адаптовані для позначення жіночої статі особи, яка виконує відповідні роботи (відповідно до пункту 4 параграфа 32 Українського правопису, схваленого постановою Кабінету Міністрів України від 22.05.2019 року № 437). Наприклад, інженер – *інженерка*, верстатник широкого профілю – *верстатниця* широкого профілю, соціолог – *соціологіня*» [Наказ 2020].

Водночас, наказ вносить низку змін до фемінних назв професій молодшого медичного персоналу, яким бракувало чоловічих відповідників: «*сестра медична (брат медичний)*», «*сестра медична-анестезист (брат медичний-анестезист)*», «*молодша медична сестра (молодий медичний брат)*» (*санітарка, санітарка-прибиральниця, санітарка-буфетниця, санітар, санітар-прибиральник, санітар-буфетник*)» та ін. [Наказ 2020]. Також, скасовані були посади «*друкарка*», «*друкарка диктофонної групи*», «*друкарка, що працює з іноземним текстом*», «*друкарка редакції*» та «*секретар-друкарка*», уніфікувавши професійні назви робіт до назви роботи «Офісний службовець (друкування)» [Наказ 2020].

Оцінюючи перспективи вживання фемінативів у офіційно-діловому стилі, С. П. Лагдан зауважує: «Поки що не знайшли застосування фемінітиви і у відомчих документах, на які, власне, орієнтуються всі інші укладачі. Так, Ганна Новосад підписує документи як міністр освіти і науки, а не *міністерка*» [Лагдан 2019, с. 169].

Завдяки зусиллям дослідників мовних стилів, які присвятили низку наукових робіт вивченню назв професій та (пізніше виниклий термін) агентивів, фемінативи почали включати до лексики офіційно-ділового стилю. Проте, існуюча велика кількість паралельних форм викликає плутанину, та, як наслідок – недоречні вживання деяких фемінних лексем: «Наприклад, у «Штатному розкладі з 01 жовтня 2008 року» Таврійського національного університету ім. В. І. Вернадського подається така форма назви професії, як *кастеляниша*. Якщо в Словнику української мови представлені дві форми: *каштелянка* – рідко *кастелянка* (жін. до каштелян) і перевага надається варіанту *кастелянша*, то у ДКПУ навпаки подається назва *кастелянка* [Рудницька, Ізетова 2010 с.124]. Для укладання подібного роду документів використовують класифікатор професій. Отже, у «Штатному розкладі» вживання назви *кастелянша* є недоцільним. Крім того, суфікс **-ш-а** колись він вказував на «дружину чоловіка певної професії». Порівняймо: *директорша* – жінка директора, відповідно *професорша* й *аптекариша* – дружини професора й аптекаря [Рудницька, Ізетова 2010 с. 124]. Інші дослідники також застерігають від повсюдного вживання фемінативів з розмовно-побутовими стильовими ознаками: «Обмежене вживання утворень із суфіксами **-их-а**, **-ш-а** зумовлене також тим, що ці форми (*директорша*, *професорша*, *деканша*, *лісничиха*, *інспекторша*) означають посаду жінки і назву дружини за чоловіком, а двозначність слів може призвести до змістової неясності», – акцентує Г. Й. Волкотруб [Волкотруб 1998, с. 18]. М. О. Вакуленко вважає підкреслення статі за допомогою використання фемінативів недоречним для офіційно-ділового стилю [Вакуленко 2018].

Отже, фемінативи в офіційно-діловому стилі представлені обмежено, здебільшого в назвах жінок за професіями. Незважаючи на те, що широких розвідок з проблематики функціонування фемінативів у офіційно-діловому стилі недостатньо, триває дискусія про доцільність їхнього вживання на користь агентивів-маскулізмів (Г. Й. Волкотруб, М. О. Вакуленко). Наразі проблема функціонування конкуруючих лексем в офіційно-діловому стилі потребує їхньої чіткої систематизації.

1.3.2. Специфікація функціонування фемінативів у науковому стилі сучасної української мови

Науковий стиль української мови є найбільш консервативним та обмеженим до вживання фемінативів. Це пояснюється обмеженістю його засобів та надзвичайно вузькою сферою функціонування: «Науковий стиль – це особливий спосіб когнітивних і комунікативно-мовленнєвих дій адресанта, який у процесі створення наукового тексту повідомляє нове знання про дійсність або доводить істинність цього знання» [Чернявська 2011, с. 87].

Основними власне мовними особливостями наукового стилю є:

- строга унормованість (відповідність до норм літературної мови);
- широке використання абстрактної лексики;
- безособовість;
- монологічний характер викладу, зумовлений змістом;
- завершеність та повнота висловлювання;
- тісний зв'язок між частинами висловлювання, логічна послідовність;
- використання лаконічних, але високоінформативних атрибутивноіменних словосполучень;
- використання умовних знаків та символів;
- первинність писемної мови;
- відсутність підтексту та ін. [Мацюк 2005, с. 45].

У добавок С. В. Шепітько вказує на таку особливість наукового дискурсу, як структурованість: «Стратегії наукового дискурсу реалізовано в його жанрах – наукова стаття, монографія, дисертація, наукова доповідь, виступ на конференції, стендова доповідь, науково-технічний звіт, рецензія, реферат, анотація, тези» [Шепітько 2010, с. 165].

С. П. Лагдан зауважує: «Поодинокими є випадки застосування фемінітивів у науковому стилі. Традиційно у жіночому роді тут вживали лише найменування загального характеру, як-от *авторка, дослідниця*. Зараз же можемо зустріти й такі назви, як *професорка, завідувачка* кафедри, *кандидатка наук, вітчизняна* вчена тощо» [Лагдан 2019, с. 169].

Сучасний науковий стиль послуговується загальноновживаною та стилістично нейтральною лексикою: «конкретні й абстрактні слова, питомі й запозичені, терміни, професіоналізми, неологізми» [Брус 2019, с. 270]. Цьому стилю найбільш притаманні нормативність і усталеність засобів. Найбільш численними і різноманітними є фемінативи, що зустрічаються в наукових текстах на спеціально жіночу тематику (історичні, гендерні), які переважно відносяться до науково-публіцистичного стилю і мають багатоаспектний характер. У таких текстах з'являються як нові слова, так і актуалізується застаріла, іншомовна і розмовна лексика.

Отже, фемінативи в науковому стилі функціонують в парадигмі притаманного йому динамізму: дослідники не фіксують широкого вживання фемінної лексики в текстах наукового стилю та вказують на тенденцію поодинокого вживання фемінативів. Також, через таку рису наукового стилю, як абстрактність, лексеми, які мають морфологічні та семантичні ознаки фемінності, можуть позначати не лише осіб жіночої статі, а й абстрактні явища, предмети наукових досліджень тощо.

1.3.3. Характеристики вживання фемінативів у публіцистичному стилі сучасної української мови

Публіцистичний стиль є найбільш чутливим та динамічним до змін у мовній нормі української мови. Тексти публіцистичного стилю тяжіють до передачі прямої мови, висловлювань та найменувань з особливою точністю, використовуючи, за потреби, лексичні засоби інших мовних стилів. Це явище дослідники називають стильовою дифузністю [Навальна 2011, с. 23].

Проблематиці вживання фемінативів у публіцистичному стилі присячені роботи Г. Ю. Касім «Нові фемінітиви в сучасних українських ЗМІ», Х. Дацишин «Засоби масової інформації і динаміка мовної норми: новітні фемінітиви як відображення суспільних викликів сьогодення», Н. А. Шеховцової «Фемінітиви в українській пресі» [Касім 2018; Дацишин 2020; Шеховцова 2017]. Активно вивчаються й фемінативи в мові інтернет-преси – функціонування фемінативів у мові українських інтернет-видань вивчають Н. І. Кочукова та І. А. Бодра [Бодра, Кочукова 2019].

Перекладний аспект дослідження вживання фемінної лексики в публіцистичному стилі вивчають Ю. Літковець «Гендерні особливості назв посад і професій у франко-українському перекладі», Я. А. Баранцев «Фемінітиви в текстах публіцистичного стилю французької та української мов» [Літковець 2015; Баранцев 2019] та І. Дерік у дослідженні «Особливості відтворення фемінітивів у перекладі української публіцистики англійською мовою» [Дерік 2021]. М. В. Нагорняк вивчає фемінативи на матеріалі новин першого каналу Суспільного радіо [Нагорняк 2020], лінгвокультурологічному аспекту оцінної характеристики фемінативів у мові ЗМК присвячена однойменна робота Л. М. Марчук [Марчук 2019].

Окремо слід звернути увагу на дослідження фемінативів у роботах, присвячених гендерній специфіці текстів публіцистичного стилю. Це в

черговий раз свідчить про активну взаємодію стильової системи та дискурсивних середовищ української мови. Зокрема, особливостям гендерних наративів в масмедіа в динаміці функціювання фемінативів та маскулінативів присвячена спільна робота О. Сидоренко, О. Бондаренко та М. Садимаки [Сидоренко, 2022]. Ще одна спільна робота А. О. Бессараб, Г. М. Волинець та Л. Г. Пономаренко розглядає фемінативи як гендерний маркер авторства на матеріалі авторських колонок проєкту «Deutsche Welle» [Бессараб, 2021].

У виборі мовних засобів автори текстів публіцистичного стилю, у тому числі, звертають увагу на їхню доречність з погляду стильової маркованості: «Більшість слів жіночого роду із суфіксами **-к-а**, **-иц-я**, **-ин-я** належать до стилістично нейтральної лексики: *дипломниця, журналістка, касирка, кравчиня, льотчиця, перекладачка, штампувальниця* тощо. Саме їм надають перевагу для позначення осіб жіночої статі в художньому, публіцистичному, розмовному стилях» [Волкотруб 1998, с. 17]

О. Д. Пономарів зазначає, що такі лексеми, як журналіст, вчитель, історик, педагог, викладач тощо «суперечать мовно-стилістичним нормам української мови [...], та є наслідком невмотивованого перенесення рис офіційно-ділового стилю (де підкреслюється не стать людини, а її службове чи суспільне становище) на художнє, публіцистичне та розмовне мовлення» [Пономарів 2011, с. 164]. На думку професора, серед іменників на позначення професій, якими колись володіли лише чоловіки, почали з'являтися аналоги жіночого роду, паралельно із набуттям цих професій жінками. Вони зафіксовані в словниках і є нормативними, що обумовлює доцільність їх використання в медійних і художніх текстах.

Ситуація з паралельним функціюванням фемінних флексій склалася з етнонімами, наприклад, грек – *гречанка/грекиня*, німець – *німка/німкенья*, турок – *турчанка/туркенья*. Суфікс **-к-а** обумовлений впливом норм російської мови, натомість форми на **-ин-я** або **-ен-я** є питомими для української мови і мають

давнішу традицію уживання, що робить закономірними їх використання в повсякденному дискурсі. Схожа ситуація виникає з питомими етнонімами на позначення людей з Данії – данець, *данка* (від загальнослов'янського «донці»), в минулому витісненими словами датчанин і *датчанка*. Г. Й. Волкотруб вказує на аналогічну проблему з паронімами з ідентичними значеннями *ласиця* – *ласка*, *самиця* – *самка*, *палиця* – *палка*, *полиця* – *полка*. Вихідними для української мови є форми на **-иц-я**, форми ж на **-к-а** набули популярності за радянських часів. На думку професора О. Д. Пономаріва, варто повернути питомі форми на сторінки преси, книг та до теле- і радіоефірів [Пономарів 2011].

На початку 20-х років ХХІ ст. виразнішою стає тенденція до впровадження гендерночутливої мови в усіх сферах її функціонування. М. Маєрчик, О. Плахотнік, Г. Ярманова розробили методологічні рекомендації в посібнику «Гендер для медій» [Маєрчик, Плахотнік, Ярманова 2013]. Ця робота присвячена впровадженню гендерної грамотності в журналістській практиці. Впровадження гендерно паритетної мови в українській публіцистиці, за оцінками експертів, може відбуватися за кількома моделями: завдяки стратегії фемінізації (як німецька), завдяки стратегії нейтралізації (англійська), або за змішаною стратегією, яка поєднує обидві (французька мова). Також, гендерній чутливості для українських медіа присвячено poradник Б. Стельмах та О. Ярош [Стельмах, Ярош 2017]. Серед іншого, дослідниці обстоюють необхідність та доцільність вживання фемінативів з погляду етики та культури мовлення, поваги до героїнь журналістських матеріалів.

Отже, в публіцистичному стилі функціонування фемінативів досліджено досить вичерпно. Дослідниками фіксуємо присутність фемінативів у різних жанрових різновидах цього стилю: у радіомовленні, в текстах інтернет-новин тощо. Особливостям перекладу фемінної лексики українською мовою в текстах публіцистичного стилю французькою та англійською мовою присвячена низка недавніх досліджень.

Також існує гендерночутливий напрям досліджень текстів публіцистичного стилю. У межах цього підходу здійснюється моніторинг українських медіа, а також розробляються методичні рекомендації для журналістів, зокрема, щодо коректного використання фемінативів.

1.3.4. Представленість фемінативів у художньому стилі сучасної української мови

Художній і публіцистичний стилі можуть більш інтенсивно виступати середовищем творення нових словотвірних одиниць, зокрема фемінативів. М. П. Брус говорить про те, що для художнього стилю фемінативи є невід'ємною групою лексем, і ця група є продуктивнішою і різноманітнішою у порівнянні з іншими стилями [Брус 2019, с. 267]. Так чи інакше, у художніх текстах представлено всі тематичні лексичні групи, проте найчастіше вжито назви жінок для позначення родинних і суспільних зв'язків. Класики і сучасні автори застосовують як загальновживану лексику, так і застарілу, поетичну, іншомовну і власне авторську. М. П. Брус наводить приклади з праць сучасних українських письменників: *псевдогероїня, суфразистка, жінка-ікона, султаниша-українка, феміністка-конструктивістка, мати-берегиня, дівчатка-революціонерки* (С. Павличко «Фемінізм»), *антифеміністка, істеричка-невропатка, жінка-м'ясожерка, німфа-еротоманка, жінка-мироносиця, феміністка-фалоцентристка, постмодерністка, літературознавка, неофеміністка, антижінка* (Н. Зборовська «На карнавалі мертвих поцілунків»), *бояришня, шляхтянка, господарівна, попівна, жінка-войовниця, жінка-чужинка, членка* (О. Лугового «Визначне жіноцтво України») [Брус 2019, с. 271].

Зокрема, М. П. Брус аналізує фемінну лексику на матеріалі роману Р. Іваничука «Мальви». Дослідниця фіксує такі фемінативи: *рабиня, хазяйка, наложниця, валіде, одаліска, монахиня, мусульманка, ханим, обраниця,*

черкеска, татарка, гяурка, полонянка, полюбовниця. Також репрезентативні приклади знаходить науковиця у творчості Д. Павличка («Любов і ненависть»): *пречистая, кохана, галичанка, газдиня, землячка, лукавиця, молдаваночка, мадонна, монашка, дівчатка* [Брус 2019, с. 266-267].

Крім того, науковиця для отримання більш повної картини вживання фемінної лексики, звертається до творчості центральних постатей української літератури XIX століття. Наприклад, у творах основоположника нової української літературної мови та мовотворця Тараса Шевченка вона виділяє такі приклади: *анакхоретка, вдовівна, генеральша, гетьманиша, підложниця, мужичка, білиця, педантка, покритка, ледащичка, безталанниця, великомучениця, новобранка, дяконія*. У «Боярині» Лесі Українки М. П. Брус виокремлює лексеми *паніматка, братчиця, служебка, оборонниця, холопка, дівчина-гордівниця, матуся, панянка, туркень, московка, бояришня, гетьманівна, сестриченька, сеструненька, вигадниця, коровайниця, приданка*. Фемінативи в авторській мові набувають образних значень, а неособові слова – значення фемінності (*полонянка «кохана», рабиня «розпусниця», русалка, мавка «красуня», муза столиця «жінка»*) [Брус 2019, с. 267].

В. Г. Заєць досліджує словотвірну фемінізацію на матеріалі сучасної прози українських письменників (С. Батурина, Г. Вдовиченка, Л. Денисенка, Ж. Куяви, М. Солоянська, Л. Дашвар, В. Шкляра, О. Забужко). На основі досліджуваного матеріалу науковиця порівнює словотвірні фемінні типи як інструмент впливу на мовну культуру читача в контексті літературної норми [Заєць 2020]. А. М. Кайдаш вивчає фемінативи в художніх творах українських письменників різних літературно-історичних епох (від П. Куліша до Л. Дашвара) [Кайдаш 2016, с. 2019].

Компаративному аспекту перекладів фемінативів у творах іноземних авторів присвячені роботи І. С. Гаврилюк «Легенда про Лйяорону: проблема символіки імен жіночих водних божеств у латиноамериканській та українській

міфології. Зіставний аспект», О. М. Смольницької «Відтворення фемінітивів у шотландській поезії (Роберт Бернс і народні балади)» [Гаврилюк 2017; Смольницька 2017].

В. В. Самойленко досліджує вживання фемінної лексики в дитячій літературі в роботі «Тенденції вживання фемінітивів у сучасних літературних творах для дітей (на матеріалі збірки «Це зробила вона»». Дослідниця зауважує: «Сучасні письменники використовують поширені й відомі фемінні суфікси для творення неофемінітивів. І в такий спосіб, по-перше, встановлюють певну норму слововживання гендерно маркованої лексики, а по-друге, неологізми дитина сприймає за правило, і вони входять до лексем, що складають мовну норму дитини, що в подальшому полегшує сприйняття гендерних особливостей мови» [Самойленко 2019].

Отже, стильовий аспект продукування та функціонування фемінативів (а саме – питання літературної норми, фемінне словотворення, компаративний аспект перекладів іменників на позначення жіночої статі з іноземних мов на українську) є одним із найбільш актуальним серед досліджень цієї лексики в художньому стилі української мови.

Відтак у художньому стилі фемінна лексика фіксуємо в художніх творах українських авторів різних епох та жанрів, спрямованих на читацьку аудиторію різних вікових груп. Українські та зарубіжні (в українському перекладі) автори вживають фемінативи для створення та передачі жіночих образів, у тому числі з погляду особливостей жанрової природи тексту (міфічні жіночі істоти у фантастичних, романтичних творах), для увиразнення самого тексту художнього твору, художньої мови авторів, передачі колориту мовлення героїв, місцевості та звичаїв.

Таким чином виявлено, що, незважаючи на багатий лексичний матеріал для досліджень фемінативів у динаміці художнього стилю української мови,

наявні розвідки становлять невелику кількість робіт, переважно присвячених ідіостилію та класичним художнім творам.

1.3.5. Функціонування фемінативів в розмовному стилі української мови

Протягом ХХ століття розмовний стиль вважався мовознавцями мовною периферією, на яку лінгвостилісти витіснили фемінативи. Насиченість фемінативами є одним із факторів внутрішньомовного розвитку цього стилю: «Орієнтація на розмовну мову, пошук експресивно й емоційно насичених компонентів спричиняє до функціональної активізації позалітературної лексики (територіальні й соціальні жаргонізми), зниження дистанції між літературним і розмовним узусом (продуктивність творення універбів і фемінативів), впливає на динаміку літературної норми і становлення норм функціональної, що зумовлює творення дублетних форм на вісі: мовний – мовленнєвий узус» [Шевченко 2014, с. 113].

Л. П. Кислюк зауважує, що слов'янські мови мають різні традиції творення назв жінок; так, у польській, чеській, словацькій та болгарській вони виникають необмежено, послідовно і регулярно. З іншого боку, у східнослов'янських мовах, російській та білоруській, фемінативи передусім вживаються в розмовному стилі, а літературна норма обмежує їх продукування: наприклад, «*жінка-космонавт*, а не *космонавтка*» [Кислюк, 2013]. Що ж до українського мовознавства, панує тенденція до активізації творення номінацій жінок з використанням питомих, типологічних елементів: форм на **-тельк-а**, **-и(е)н-я** (О. Д. Пономарів, М. Ю. Федурко, І. І. Ковалик). Такі процеси є ознакою націоналізації лексики [Кислюк 2013, с. 114].

Як свідчить М. П. Брус, назви для позначення жінок наразі виходять на рівень загальноновживаних слів і стають стилістично нейтральними. За інформацією дослідниці, корелятивні пари іменників чоловічого і жіночого

родів виникли ще у праслов'янській мові, хоча історично, за часів колонізації України, корелятивні іменники були закономірно і широко уживані в розмовному і діалектному мовленні; натомість у літературному дискурсі елементи розмовного стилю були обмежені. Проте народнорозмовна мова стала основою літературної, «і постійно живить її, а також забезпечує відновлення питомих ресурсів» [Брус 2019, с. 286]. Процеси виникнення і функціонування парних іменників виникли з її стихії і усталилися, отже «фемінізацію слід трактувати перш за все як лінгвально зумовлене явище» [Брус 2019, с. 286].

Співвідношення питомих і запозичених лексем наразі протиставляються стилістично. Такі лексеми, як *мадам, леді, місіс, дама, панна*, а також з іншомовними морфемами **псевдо-, супер-, екс-** належать до урочистого, книжного стилю і можуть уживатися в літературній мові, у той час як [Брус 2019, с. 229] *жінка, баба, невістка* [Брус 2019, с. 316] мають знижене забарвлення, асоціюються з розмовним стилем. У той же час дослідниця зазначає, що слова іншомовного походження є стилістично більш «строгими» ніж питомі українські слова: *феміна – жінка, міс – красуня, путана – повія*, тож можна охарактеризувати іншомовні та питомі фемінативи «як книжні й розмовні, згрубіло-зневажливі й лагідно-пестливі, активні й пасивні» [Брус 2019, с. 66].

Використання фемінативів у розмовному стилі спрямоване на забезпечення невимушеної комунікації в побутовій і професійній сферах. Найпоширенішими є стилістично нейтральні лексеми загального ужитку, що ж до стилістично маркованих, передусім використовують «здрібніло-пестливі, згрубіло-зневажливі, просторіччя, жаргонізми, діалектизми, рідко використовується абстрактна, застаріла, нова, іншомовна лексика» [Брус 2019, с. 269]. М. П. Брус відокремлює такі стилі, як розмовно-побутовий та розмовно-офіційний [Брус, 2014, с. 7]. У першому фемінативи називають жінок за міжособовими стосунками та господарсько-побутовою і ремісничою діяльністю

та використовують всі лексичні засоби, наявні у мові. Відповідно, у другому наявні назви жінок за кваліфікацією, посадою, виконуваними функціями і характерне тяжіння до офіційно-ділового стилю.

Л. П. Кислюк зауважує про суспільне упередження щодо фемінативів, що пояснює «відчуттям їхньої незвичності, okazіональності» [Кислюк 2013, с. 116], проте не ставить під сумнів потребу в таких лексичних одиницях. Доказом цього авторка називає варіантність утворень: *«мітингувальниця – мітингарка; директорка – директриса, директорша; плавчиня – плавчиха; продавчиня – продавниця, продавиця»* [Кислюк 2013, с. 116]. Слова на кшталт *директорша, продавиця* запозичено з російської мови, сучасні норми української мови відкидають їх. Відтак, дослідниця вважає за потрібне використання номінацій, утворених за допомогою питомих морфем, як-от *директорка, продавчиня*. При цьому «ступінь розмовності варіанта залежить від позамовних чинників, традиції, узвичаєності певного слова» [Кислюк 2013, с. 116].

М. О. Вакуленка вказує на нечіткість категорії роду в українській мові: «виражається закінченням, яке синкретично поєднує в собі значення роду, числа й відмінка, а в знахідному відмінку (для іменників чоловічого роду) – ще й ознаку істоти / неістоти. [...] закінчення **-а** є граматичною ознакою [...] іменника жіночого роду в називному відмінку однини (*мова, журба*); іменника чоловічого роду в родовому відмінку однини (*чоловіка, косинуса*); іменника чоловічого роду в знахідному відмінку однини, який позначає істоту (*кота, пса*); іменника середнього роду в родовому відмінку однини (*села, озера*); іменника середнього роду в називному відмінку множини (*села, озера*); іменника спільного роду в називному відмінку однини (*староста, гультіпака*)» [Вакуленко 2018, с. 87-88]. Крім того, з чоловічим родом дієслів у минулому часі узгоджуються питальні і вказівні займенники: *«той, хто це зробив; ніхто не міг цього знати»* [Вакуленко 2018, с. 87]. Вихідна форма

лексеми в подібних випадках має бути віднесена до загального, а не чоловічого роду, адже позначає осіб різної статі. Лексеми загального роду на позначення живих істот об'єднують різні статі, включаючи невизначену стать: *кінь, вовк, лев, олень, їжак, метелик* збігаються з формою чоловічого роду; *мавпа, жирафа, зебра, лисиця, чайка* – з формою жіночого.

У використанні іменників загального роду дослідник вбачає слідування тенденції до зникнення родів (які граматично відсутні в багатьох європейських мовах). Відтак, в номінаціях звань, професій, посад (*професор, доцент, викладач, [...] філолог, спеціаліст [...]*) і т.д. він вважає доречним збереження форм загального роду і уникнення фемінативів, адже це «підкреслює те, що жінки здобувають ступінь, звання, посаду чи професію саме завдяки своїм професійним якостям» [Вакуленко 2018, с. 88].

Отже, на думку М. О. Вакуленка, виділення статі (а також і вживання фемінативів) не відповідає стилю офіційних документів, проте в розмовному це стає «не тільки виправданим, а й бажаним, оскільки збагачує мову і точніше відображає індивідуальність описуваної особи: [...] *випускниця, улюблениця, танцівниця, вчителька, [...] дисертантка, господиня, філологиня, фотографиня*» [Вакуленко 2018, с. 88].

Фемінативи є найбільш широко представленими саме в розмовному стилі української мови. Серед особливостей їхнього функціонування в розмовному стилі можна виділити поліваріантність, велику кількість фемінативів-запозичень, стилістична маркованість, okazionalnosc та спонтанність.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1

Способи аналізу фемінативів привертають увагу великого кола сучасних українських мовознавців. Наразі жвава наукова дискусія триває навколо уточнення термінологічного апарату – дослідники пропонують широке поле визначень, навіть у межах дослідницьких робіт одного мовознавця. Основними джерелами наукової полеміки щодо фемінативів є підходи, які спираються на традиції мовного пуризму та новаторства. У зв'язку з цим неможливо ігнорувати вплив екстралінгвальних чинників на процес творення фемінативів, який вимагає міждисциплінарного підходу до вивчення аналізованої лексики.

Загалом фемінативи широко розглядаються в роботах українських та зарубіжних дослідників. Проте, досі немає однозначного терміну на позначення досліджуваного мовного явища. Фіксуються такі конкуруючі варіанти, зокрема й у роботах одних і тих самих авторів: «суфіксальні назви живих істот жіночої статі» (І. І. Ковалик), «назви осіб жіночого роду» (А. М. Архангельська, З. О. Валюх, Н. Ф. Клименко, О. В. Кровицька), «назви осіб жіночої статі» (Л. П. Кислюк, Р. Л. Сердега, Є. О. Редько), «моція» (О. О. Тараненко), «фемінітиви» (М. П. Брус), «фемінативи» (І. В. Воловенко, Л. І. Шевченко, А. М. Архангельська), «фемінізми» (А. П. Загнітко), «фемінінативи» (Р. Л. Сердега), «фемінні назви осіб» (О. В. Кондрацька) та «неофемінативи» (А. М. Архангельська), «назви самиць» (С. П. Семенюк).

Існують принципові підходи до класифікацій фемінативів. Спостерігається мінімум 7 підходів до систематизації названої лексики. Найбільш очевидним є формальний підхід, який розглядає фемінативи не лише на позначення осіб жіночої статі, а й самиць узагалі (С. П. Семенюк), морфологічний підхід вивчає фемінативи зважаючи на іменні граматичні категорії (А. П. Загнітко), екстралінгвальний підхід пропонує вихід за межі мови для розуміння закономірностей природи творення фемінативів

(А. М. Нелюба, А. М. Архангельська), представники номінативного підходу вважають фемінативами іменники спільного роду, які набувають граматичних ознак роду відповідно до комунікативної ситуації (О. К. Безпояско, І. В. Воловенко), модифікаційний підхід фокусується на стратегії демаскулізації при творенні іменників жіночого роду (Н. Ф. Клименко, С. Бабич), ономасіологічний підхід звужує розгляд фемінативів до власних імен (О. І. Байдюк), консервативний підхід наполягає на необов'язковості вживання фемінативів, апелюючи до унормованої, нейтральної природи агентивів-маскулізмів (А. П. Грищенко).

Поряд з цими підходами існує низка класифікацій фемінної лексики. Так, А. П. Загнітко розмежовує нейтральні фемінативи, утворені від парного іменника чоловічого роду від аналогічних їм маркованих лексичних одиниць; М. П. Брус належать кілька класифікацій фемінативів: назви жінок за характерними ознаками та за діяльністю; також за спорідненістю і свояцтвом, за соціальним положенням, назви жінок за фізичними ознаками, назви жінок за церковно-релігійними ознаками, родинними та сімейними стосунками, за ситуативним станом, за місцем проживання, а також звертання до жінок; А. М. Архангельська, О. О. Тараненко, І. І. Фекета класифікують фемінну лексику за продуктивними формантами, І. В. Воловенко дає класифікацію, яка спирається на чоловічий відповідник за ступенем лексичної вмотивованості; С. П. Лагдан класифікує фемінну лексику за історичним зрізом. Дослідники переважно спираються як на параметри продуктивності морфем, які є основними в процесі фемінізації, так і на лексико-семантичний критерій у своїх класифікаціях фемінної лексики.

Здійснено огляд досліджень функціонування фемінативів у різних мовних стилях, виходячи з наявних формальних критеріїв їхнього розмежування. Встановлено, що існує взаємозв'язок між тим, як позамовні чинники впливають на функціонування лексики та соціальним контекстом, ставленням до

фемінативів серед мовців, логікою вибору мовних засобів для назв осіб жіночої статі. Доведено, що фемінативи в різних функціональних стилях української мови не є однаковими за обсягами та тематикою.

Основні теоретичні положення першого розділу викладено в статті авторки «Фемінативи в класифікаціях українських мовознавців» [Шеремет, 2018], «Фемінітиви в мовній картині світу українців (на матеріалі мови інтернет-видань)» [Шеремет 2020].

Розділ 2.

ФЕМІНАТИВИ В ПИСЕМНИХ СТИЛЯХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

2.1. Фемінативи в публіцистичному стилі сучасної української мови

Передусім привертає увагу велика кількість мовних змін, яка відбувається насамперед, у публіцистичному стилі. Фемінативи в українській мові серед її функціональних стилів є найбільш уживаними саме в публіцистичному стилі. Цьому сприяє велике розмаїття доступних стильових засобів, а також сучасні медійні стандарти та вплив позамовних чинників, до яких мова ЗМІ є надзвичайно відкритою. Важливим є те, що сучасні медіа орієнтуються насамперед на користувачів мережі Інтернет, де розміщують свої інформаційні майданчики. О. Л. Козачишина, А. В. Мосійчук здійснили дискурсивний аналіз фемінної лексики на матеріалі газет «Дзеркало тижня», «Український тиждень» та «День» за 2017–2018 р.р. в роботі «Фемінативи в сучасному українському газетному дискурсі» [Козачишина, Мосійчук 2020].

Представлені лексичні групи здебільшого включають жіночі назви посад або назви жінок за родом занять або захопленнями: *лідерка, директорка, менеджерка, мистецтвознавиця, чиновниця, завідувачка, лікарка, організаторка, мисткиня, біологиня, філософиня, журналістка, феміністка, журналістка, президентка* та ін. Більшість фемінативів мають фемінний суфікс **-к-а/-ин-я**: *лідерка, директорка, менеджерка, лікарка, організаторка, біологиня, філологиня, філософиня, мисткиня, журналістка, феміністка*, та ін.

Показовим є вживання фемінативів у контексті суспільної дискусії в онлайн-медіа, напр.: *Попри те, що все більше жінок в українському суспільстві стають лідерками й опановують бажані професії, вживання жіночого роду для позначення їхнього фаху багатьох дратує. «Директорка», «мистецтвознавиця», «менеджерка», «чиновниця» – фемінативи все ще є*

приводом для дискусії. У своєму блозі на ВВС доктор філологічних наук, професор Олександр Пономарів зазначає, що «коли чоловічі посади чи професії опановують жінки, то утворюються й слова на позначення їх: **директорка, завідувачка, лікарка, організаторка**. Так само дизайнерка, лідерка, прем'єрка». Проте «до таких слів як філолог, соціолог, біолог жіночих відповідників поки що немає. **Біологи́ня, філологи́ня, філософі́ня** – це розмовні назви студенток біологічного, філологічного, філософського факультету. Слово **мистки́ня** вже досить поширене. Воно утворене від слова мистець, яке тепер уживане в формі митець» – зазначає професор. (www.hmarochos.kiev.ua, 21.11.2017); Трахайся як **феміністка** (www.pink.ua, 27.11.2017) тощо.

Серед зібраного матеріалу фіксуємо лексему *представниця*, утворену за допомогою фемінного суфікса **-иц-я**: *Дитяче Євробачення-2019: зворушливий виступ представниці України Софії Іванько (відео)*. (www.facebook.com/lvivukr, 25.11.2019).

Автором укладено картотеку фемінної лексики в публіцистичному стилі, яка налічує 304 позиції. Загалом досліджена фемінна лексика в публіцистичному стилі розподіляється на 17 лексико-семантичних груп. Існують різні підходи до аналізу фемінної лексики. Автор класифікує досліджуваний лексичний матеріал за такими параметрами: з погляду походження лексики (питома та запозичена лексика), з погляду словотвірних моделей, з боку стилістичної нейтральності або маркованості (емоційно-експресивної та функціонально-стилістичної), з боку лінгвістичної нормованості та з боку впливу екстралінгвальних чинників.

2.1.1. Актуалізація фемінної лексики на позначення осіб жіночої статі в публіцистичному стилі

Здебільшого фемінативи в публіцистичному стилі української мови вживаються в медіатекстах на позначення жінок за видами діяльності та

професій. Фемінні агентиви є однією з найбільших груп фемінної лексики, яку використовують у мові українських інтернет-ЗМІ на позначення осіб жіночої статі.

Найбільшою групою досліджуваної лексики на позначення осіб жіночої статі за видами діяльності в публіцистичному стилі є широковживані унормовані фемінативи з суфіксом **-к-а**. Фемінна лексика з цим формантом переважає та характеризується загальновживаністю та стилістичною унормованістю (*вихователька, журналістка, авторка, претендентка, кондукторка, перекладачка, водійка*), пор.: **Вихователька** табору «Вікторія», де згоріло троє дітей, отримала судовий вирок (www.wz.lviv.ua, 24.04.2018); **Журналістка** Ірина Матвіїшин отримала стипендію імені Вацлава Гавела від «Радіо Свобода» (www.detector.media, 08.01.2024); Обов'язковою умовою для **претендентки** було проходження медичного обстеження, яке показало натуральність грудей (www.visnyk.lutsk.ua, 09.07.2020); **Перекладачка** періоджерела «Гри престолів»: «У кінці найбільше всіх здивує Джеймі Ланістер (www.facebook.com/iod.media, 09.04.2019); На Уманщині **водійка** наїхала на хлопця, який стояв на узбіччі дороги (www.18000.com.ua, 22.12.2023).

Не менший обсяг має група лексики на позначення жіночих осіб з фемінізуючим суфіксом **-ниц-я**: *далекобійниця, помічниця, рятувальниця, засновниця, бортпровідниця, пожежниця, засновниця, радниця* напр.: Чоловік їхав у рейс, а у мене сльози лилися»: як дівчина з Львівщини стала **далекобійницею** (www.gal.net, 07.06.2019); **Помічниця** Залужного розповіла про те, як намагаються «відкосити» від армії (www.tsn.ua, 29.12.2023); Арсен Аваков нагородив черкаську **рятувальницю** медаллю (фото), (www.dzvyn.media, 13.05.2019); В авіакатастрофі в Ірані загинула **бортпровідниця** з Франківська (www.gk-press.if.ua, 08.01.2020); Українські **пожежниці** майбутнього (www.dw.com/uk, 19.02.2019); **Засновниця** нішевого парфумерного бренду Onskad – про бачення жіночності, заздощі та жіночу

силу (www.vogue.ua, 24.10.2023); *Радницею* заступника Міністра оборони призначено Богдану Ярову (www.armyinform.com.ua, 09.01.2024).

Рідше фіксуємо фемінні назви жіночих професій, утворених за допомогою фемінного суфікса **-иня**: *майстриня, фахівчиня, продавчиня*. Напр.: *Черкаська майстриня створює світильники у формі гігантських квітів (ВІДЕО)»* (www.18000.com.ua, 16.08.2019); *Вагітність і пологи: історії трьох жінок коментують фахівчині* (www.hromadske.ua, 25.02.2019); *Колишня продавчиня зі Сміли перевчається на перукарку* (www.dzvyn.media, 25.10.2019).

Утворені за допомогою не властивого українській мові фемінного суфікса **-ес-а** фемінативи є поодинокими за вживанням у публіцистичному стилі. Наприклад, лексема *пілотеса*, пор.: *Українська пілотеса Анастасія Мелех показує своє робоче місце – кабіну Boeing-737, розповідає про жінок в авіації та ділиться професійними прикметами і забобонами* (www.nv.ua, 13.07.2020). Варто зазначити, що цей формант не є поширеним через притаманну йому пейоративність та негативно-знижувальні оцінні конотації. Однак, розробляючи рекомендації з впровадження гендернотолерантної мови, спеціалісти, навпаки, заохочують до його ширшого вживання з огляду на рекомендації нової редакції Українського правопису: «Іншомовні суфікси **-ес-а, -ис-а** також беруть участь у творенні професійних назв жіночого роду *агентеса, адвокатеса, критикеса, редактриса* та ін. Проте останнім часом спостерігається тенденція витіснення цих суфіксів більш продуктивним суфіксом **-к-а**, наприклад: *директриса – директорка, поетеса – поетка* тощо. Саме суфікси **-к-а, -иц-я, -ин-я, -ес-а** подано як продуктивні для творення фемінітивів у новій редакції Українського правопису, схваленого Кабінетом Міністрів 22 травня 2019 року» (Підгурська, Голубовська 2021).

Досить примітним є нагромадження фемінної лексики на позначення професій та видів діяльності в текстах публіцистичного стилю. Зокрема, у одному реченні може бути 3-4 фемінативи, як-от *письменниця та*

ілюстраторка, співачка та дослідниця, шахтарка, активістка, мешканка, кондитерка, килимарниця, лауреатка, керівниця та редакторка, таксистка, шліфувальниця, електронниця, напр.: *Проект письменниці та ілюстраторки Христини Лукашук та співачки й дослідниці народної пісні України Уляни Горбачевської...* (www.zaxid.net, 11.12.2017); Для цього, за словами Марценюк, дослідники взяли інтерв'ю у *шахтарки*, яка є *активісткою* профспілки, зокрема, гендерного комітету однієї з профспілок, а також переклали працю англійської *дослідниці* Ненсі Фрейзер (www.varianity.lviv.ua, 03.07.2013); *Мешканка* Переяслава Анна Чуй залишила фінансову компанію і вивчилася на *кондитерку* (www.pereyaslav.city, 10.09.2020); Любов до цієї справи прищепила його мати – знана *килимарниця*, *лауреатка* Шевченківської премії Надія Бабенко (www.suspilneoko.org.ua, 11.09.2020); У Вільнюсі пішла з життя *керівниця* Київського бюро Радіо Свобода, головна *редакторка* Інна Кузнецова (www.ukrinform.ua, 16.09.2023); *Таксистки, шліфувальниці, електронниці*: через війну *киянки* все частіше освоюють «чоловічі» професії (www.kiev.informator.ua, 08.01.2024).

Закономірно часто фемінативи на позначення професій вживаються в медіатекстах, присвячених дискусійним аспектам функціонування фемінативів, які мають на меті викликати значний суспільний інтерес серед читачів онлайн-ЗМІ, пор.: *лідерка, директорка, мистецтвознавиця, менеджерка, чиновниця, завідувачка, лікарка, організаторка, дизайнерка, прем'єрка, біологиня, філологиня, філософиня, мисткиня, президентка, вчителька, скрипалька*, пор.: *Попри те, що все більше жінок в українському суспільстві стають лідерками й опановують бажані професії, вживання жіночого роду для позначення їхнього фаху багатьох дратує. «Директорка», «мистецтвознавиця», «менеджерка», «чиновниця» – фемінитиви все ще є приводом для дискусії. У своєму блозі на BBC доктор філологічних наук, професор Олександр Пономарів зазначає, що «коли чоловічі посади чи професії опановують жінки, то*

утворюються й слова на позначення їх: **директорка, завідувачка, лікарка, організаторка**. Так само **дизайнерка, лідерка, прем'єрка**. Проте «до таких слів як філолог, соціолог, біолог жіночих відповідників поки що немає. **Біологиня, філологиня, філософиня** – це розмовні назви студенток біологічного, філологічного, філософського факультету. Слово **мисткиня** вже досить поширене. Воно утворене від слова мистець, яке тепер уживане в формі митець» – зазначає професор (www.hmarochos.kiev.ua, 21.11.2017); В одному з ліцеїв Києва **вчителька** вимагала в батьків гроші на подарунки (www.enovosty.com, 06.01.2024); **Скрипалька** з Бучі перемогла в конкурсі мистецтв «Кольорові вогники» (www.bigkyiv.com.ua, 06.01.2023).

Поширеними в публіцистичному стилі є і фемінні юкстапозити, першою частиною з яких є «жінка» на позначення жінок за видами діяльності **жінка-стоматолог, жінка-фотограф, жінка-посол, жінка-поліцейський**, пор.: Юрист замовив вбивство **жінки-стоматолога** в Черкасах (www.unn.com.ua, 17.09.2018); Ірина Пап – найвідоміша **жінка-фотограф** УРСР (www.amnesia.in.ua, 25.06.2019); День дипломата: скільки в Україні **жінок-послів?** (www.bbc.com, 22.12.2018). Паралельне функціонування багатьох варіантів фемінних агентивів породжує проблему існування мовних покручів. Серед фемінних юкстапозитів трапляються граматично неузгоджені випадки їх вживання (прикладки жіночого та чоловічого роду у межах однієї мовної одиниці): «У Сумах судитимуть **жінку-поліцейського** за знуцання над нетверезим чоловіком» (www.unn.com.ua, 17.09.2018). Окремо варто розглянути юкстапозит **жінка-військовослужбовець**, у якому основна лексема має закінчення жіночого, а прикладка – чоловічого роду, пор.: Чоловіки **жінок-військовослужбовців** із дітьми можуть перетинати кордон безперешкодно, - ДПСУ (www.ukr.lb.ua, 02.08.2022).

Окремим прикладом вживання фемінативів-складних слів на позначення жінок за видами діяльності є **тату-майстриня**, напр.: У Тернополі

наркозалежний приятель жорстоко вбив 27-річну тату-майстриню (www.espreso.tv, 20.04.2019).

На позначення жінок за видами діяльності вживаються фемінні складні слова з основою **спів-**: *співзасновниця, співавторка*, пор.: *Іванна Коберник. Співзасновниця ГО «Смарт освіта», співавторка посібника «Ефективні комунікації для освітніх управліців* (www.pravda.com.ua, 22.01.2020).

Отже, фемінна лексика на позначення професій осіб жіночої статі в текстах публіцистичного стилю відрізняються різноманітністю, частотою вживання, а також одночасним функціонування кількох фемінативів водночас в одному реченні або висловлюванні. Проаналізовані 60 лексичних одиниць є неоднорідними як за формою (прості, складні слова), способом творення, так і за оцінністю.

2.1.2. Фемінативи-експресеми в текстах новин

Дискурсивні аспекти функціонування фемінативів у публіцистичному стилі привернули увагу деяких дослідників. Наприклад, цьому питанню присвячені роботи А. В. Есманової «Особливості вживання фемінативів у сучасному медіа дискурсі», С. С. Остапчук «Гендерні аспекти мовлення на прикладі сучасних українськомовних та друкованих ЗМІ», О. Ю. Поди «Газети Радянської України 20-40-х років ХХ століття: проблема гендерного маркування назв» [Есманова 2020; Остапчук 2018; Поди 2008]. З боку дискурсивної практики, фемінативи в заголовкових комплексах та текстах новин знаходяться у фокусі двох дискурсів водночас: медіадискурсу та гендерного дискурсу.

Сучасні медійні реалії диктують формату інтернет-новин особливі вимоги, кожне інформаційне агентство має офіційну сторінку в соціальних мережах – тому, оскільки новина публікується у вигляді посту, вона має бути помітною у стрічці новин. Таке завдання вирішується за допомогою впливу через два канали сприйняття водночас: візуального (зображення) та

вербального (текст). Цей текст є втіленим у заголовку статті, який повинен максимально сконденсувати інформацію про новину, а не просто виділятися серед інших.

Проаналізувавши фактичний матеріал, було встановлено, що назви осіб жіночої статі з фемінним суфіксом **-к-а** в заголовках текстів ЗМІ є найбільшою групою досліджуваної лексики: *іммігрантка, щипачка, фанатка, водійка, корупціонерка, фанатка, авторка, журналістка, пропагандистка, черкащанка, асистентка, кондукторка, пасажирка* та ін. Напр.: *Історія успіху: медичний прорив 17-річної **іммігрантки** з України.* (www.ukrinform.ua, 24.06.2019); *Ужгородська **щипачка** набирає популярності* (www.ko.net.ua, 18.07.2019); *Королева Єлизавета – таємна **фанатка** піци: кур'єр Domino's намагався доставити їй смаколик, але щось пішло не так.* (www.facebook.com/iod.media, 11.06.2019); *Героїнею називають **водійку** автобуса із Вісконсину, яка врятувала загублене маля з вулиці.* (www.ukrainian.voanews.com, б\д); *Зростаючі апетити: тернопільська **корупціонерка** Тетяна Вовк претендує на нову посаду в Мінюсті* (www.narodna-pravda.ua, 28.11.2019); *Українська **журналістка** Яніна Соколова викликала на дебати російську **пропагандистку** Скабєєву (відео)* (www.dyvys.info, 10.04.2019); *Думають, що це – бордель, а продавець – **повія** з досвідом», – **черкащанка** розповіла про роботу у секс-шопі.* (www.dzvin.media, 01.04.2019); *Їхала в маршрутці, а потрапила до травмпункту: у Черкасах **кондукторка** побила **пасажирку*** (www.dzvin.media, 28.08.2019).

Поодинокими є випадки вживання в заголовках новин фемінативів, утворених за допомогою фемінізуючих суфіксів **-ин-я** та **-иц-я**: (*бійчиня, сміливиця*). Пор. також: *Сказала, що буду голодувати на КПП, поки зі мною не укладуть контракт, – юна **бійчиня** прикарпатської «десятки* (www.galka.if.ua, 23.12.2019); *З незнайомцями? Одній? В дорогу! Історії **сміливиць**, які наважились подорожувати автостопом самотійно* (www.studway.com.ua, 20.08.2019).

Варто відзначити поодинокий випадок вживання фемінного юкстапозита слова в заголовку новин (*шахрайки-цілительки*). Пор. також: *На Канівищині шахрайки-цілительки «виманювали» гроші у пенсіонерів* (www.dzvin.media, 15.07.2019).

Експресивно-емоційна лексика в публіцистичному стилі має дослідницький інтерес та активність в українській лінгвістиці. Такими розвідками є: К. О. Кузьменко «Емоційно-оцінна лексика в мові сучасних періодичних видань», Б. О. Коваленко «Стилістично знижена лексика в мові сучасної української публіцистики», Н. І. Бойко «Лексичні експресиви як стилетвірні компоненти художнього тексту» [Кузьменко 2017; Коваленко 2003; Бойко 2014]. Експресивність визначається мовознавцями як лінгвостилістична категорія [Дідук-Ступ'як, Головата 2019, с. 44].

М. І. Навальна вважає експресивізацію розмовними елементами мови ЗМІ мовною антиномією коду текстів: «кожна експресивна одиниця мови також має не тільки експресивне, а й певне інформативне значення. У багатьох випадках це значення може бути виражене іншими мовними засобами тільки описово, за рахунок збільшення обсягів тексту. Саме так це сприймають, коли йдеться про велику місткість і влучність розмовних слів» [Навальна 2019, с. 249].

Автор виокремлює з корпусу зібраного матеріалу лексичну групу з негативним оцінним компонентом, *пор. терористка, колаборантка, брехуха, винуватиця*. Також *пор.: У Москві по-звірячому вбили молоду терористку «ЛНР. Дівчина родом з Івано-Франківська* (www.versii.if.ua, 26.09.2019); *Колаборантку, яка очолює підрозділ «міністерства інфраструктури і транспорту «лнр», засуджено до п'яти років в'язниці* (www.18000.com.ua, 12.12.2023); *«Хороша брехуха»: як асистентка Джоан Роулінг витратила її гроші на булочки і котів* (www.bbc.com, 07.12.2018); *Винуватицю резонансної ДТП в Ужгороді випустили із СІЗО* (www.ko.net.ua, 22.08.2019). Зібраний

матеріал засвідчує таку доволі високу експресивність фемінативів, здатність передавати негативне емоційне забарвлення повідомлення або ставлення мовця.

фіксуємо й фемінна лексика з оцінним компонентом на позначення жінок за сімейним станом або родом занять. Напр.: *коханка-спокусниця, кар'єристка, залізна леді, жінка-прикраса, хранителька, відмінниця*, напр.: *До прикладу, є кілька стереотипних рольових моделей для жінок, як-от: мати, **коханка-спокусниця, кар'єристка** – «залізна леді», **жінка-прикраса***. (www.nv.ua, 09.07.2020); Один з вічних образів – *хранителька вогнища. Образ відмінниці. Такими постають героїні ряду фільмів: самотня **кар'єристка** Люсі Гілл із «Замерзлої з Маямі», яку спочатку не хвилює не тільки власна особисте життя, але і долі підлеглих, яким загрожує скорочення; **журналістка** Енді з «Диявол носить Prada», яка в якийсь момент ставить кар'єру вище відносин* (www.uamodna.com, 04.06.2019).

Фемінні юкстапозити з оцінним компонентом становлять значну частку емоційно-експресивної фемінної лексики публіцистичного стилю. Пор.: *красуня-дружина, горе-мати, жінка-воїн, жінка-волонтер, волонтерка-медик*, напр.: *Андре Тан запросив **красуню-дружину** на побачення (фото)* (www.1plus1.ua, 13.06.2019); ***Горе-мати** залишила 7-місячне немовля одне в квартирі на три тижні* (www.dilovyi.info, 06.06.2019); ***Жінка-воїн**, що народила на війні* (www.dyvys.info, 14.10.2019); *Підбірка фото **жінок-воїнів та жінок-волонтерів*** (www.depo.ua, 26.05.2015); *Патріот України, **борчиня** за незалежність, легендарна **волонтерка-медик**, доброволець, керівник медичної служби «Госпітальєри», Народний Герой України, чудова мама і прекрасна жінка! Яна Зінкевич, вітаємо вас з Днем народження* (www.suspilneoko.org.ua, 02.07.2019).

Отже, всього фіксуємо 36 лексичних одиниць у новинних заголовках. З'ясовано, що 15 з них мають негативну оцінку, 13 – позитивну, а ще 8 є нейтральними, позначаючи інших учасниць висловлювання тощо. Фемінативи-

експресеми сприяють виконанню основного завдання заголовку статті – привернення та утримання уваги читача.

2.1.3. Особливості вживання фемінативів як прийом досягнення текстової забарвленості (на основі контексту)

Контекст є екстралінгвістичною категорією, що є експлуатовуваним у медійних комунікативних стратегіях для досягнення максимального ефекту впливу на читача. Контекстне вживання фемінативів спрямоване на апелювання до концептуальних уявлень читача або глядача новин.

Прикладами такого вживання фемінативів є вживання таких лексем, напр.: *вовчиці, баби мані, жіночки*. Пор. також: «**Вовчиці**» в захваті: зірковий черкащанин кардинально змінив імідж (фото) (www.dzvin.media, 27.03.2019); *Кияни врятували 80-річну побиту бабцю, яка замерзала на вулиці біля метро* (www.tsn.ua, 29.01.2019); *Карась на нараді розповів про «баб мань», які заважають вмикати опалення* (www.18000.com.ua, 28.10.2019); *У ВР працюють красиві жіночки* – народна депутатка Інна Совсун розповіла про сексизм у Раді (www.hromadske.radio, 06.02.2020).

Досить часто фіксуються у мові ЗМІ клішовані назви жінок-спортсменок (*ракетка, русалонька*), з яких читач повинен зрозуміти, про який вид спорту йдеться, наприклад: *Бойфренд першої ракетки України Еліни Світоліної француз Гаель Монфіс виклав у Instagram відео запального танцю з тенісисткою* (www.wz.lviv.ua, 01.04.2019); *Українські русалоньки здобули сім золотих медалей на етапі Світової серії FINA з артистичного плавання у Парижі* (presentnews.biz.ua, 10.03.2020).

Отже, вживання фемінної лексики зі зневажливою і позитивною конотацією сприяє виразності в межах публіцистичного стилю української мови. Для досягнення такої виразності автори медіатекстів послуговуються різними прийомами та тропами з використанням фемінативів (напр. вживання

клішованої назви тенісистки *«ракетка»* в переносному значенні є метонімією). Однак, зафіксовано всього 5 лексичних одиниць-фемінативів на позначення жінок у публіцистичному стилі на основі контексту.

Однією з особливостей сучасних текстів є прийом мовної гри – фемомену, вперше описаному Людвігом Відгенштейном у роботі «Філософські дослідження» [Калюжна 2020, с. 399]. Незважаючи на те, що в сучасній українській мові спостерігається спад активності мовної гри, фемінативи можуть виступати як один із елементів її текстового втілення в публіцистичному стилі. Г. О. Гершун у роботі «Мовна гра як прояв постмодерністської тенденції в журналістському тексті» розглядає особливості мовної гри на прикладі текстів ЗМІ.

Проблема функціонування паралельних форм фемінної лексики оцінюється лінгвістами як мовна закономірність та як така, що не заслуговує на детальне вивчення. Це видається автору небезпечним через загрозу певного «розхитування» мовної норми.

А. М. Архангельська зазначає, що навіть слово, утворене за притаманними українській мові моделями за допомогою характерних словотвірних формантів може виявитися немилозвучним, кострубатим і т.д. [Архангельська 2019, с. 98]. Цей чинник зумовлений властивостями похідного слова як результату. Результатом є те, що серед великої кількості праць, присвячених фемінативам, не вистачає оцінки об'єктивної в них потреби, аспекту їхньої естетичності й узгодженості.

Такі паралельні форми вживаються у мові ЗМІ на позначення виду занять жінок: *(експертка/експертеса)*. Пор.: *Зважаючи на те, що останніми днями експертів зі справ воєнних у насросло як грибів після дощу, філологічна експертеса теж не може триматися осторонь* (www.day.kyiv.ua, 27.11.2018); *Оскільки, як вважає експертка Катріна Розкладай, українське книговидавництво невтомно турбується про те, щоби корпус перекладів*

українською світової класики ріс і міцнішав, а в українському просторі з'являлися відповідні контексти українською ж мовою, що однозначно спростило б справу цитування, за останні роки наш читач отримав шанс долучитися до текстів, які давно вже стали знаковими для культурного дискурсу (www.povynarnia.com, 14.02.2018).

Також вживаються паралельні форми фемінативів на позначення жінок за походженням (*перейславчанка/перейславка*), пор. також: *Громадянин Ізраїлю побрався з **перейславчанкою** у серпні* (www.pereyaslav.city, 17.09.2019); *«**Перейславка** Оксана Гресь надсилає пакунки щастя вихованцям дитбудинків із різних регіонів України* (www.pereyaslav.city, 28.08.2019).

Таким чином, розглянуто 4 приклади паралельного функціонування фемінних дериватів у публіцистичному стилі. Отже, проблема унормування існуючих варіантів фемінних дериватів є гострою в сучасному українському мовознавстві, а тому її розв'язання допоможе наблизити вирішення проблеми обмеженого стильового вживання фемінативів в українській літературній мові.

Неможливо вважати абсолютно синонімічними фемінативи *експертка* та *експертеса* через протилежні конотації, які виникають у читача або співрозмовника. Є підстави вважати лексему *експертка* більш нейтральною, тоді як *експертеса* несе відтінок зневажливо-негативної оцінності.

2.1.4. Політичні фемінні утворення

Згідно п. 10 ст. 8 Закону України «Про політичні партії» в Україні діє 30-відсоткова гендерна квота. За даними дослідження, проведеного центром прав людини «Зміна» у 2019 році, фактична присутність жінок у Верховній Раді України почала зростати після 2014 року – у ВР України восьмого скликання їхня частка сягнула 12% [Зміна 2019].

Висока політична активність забезпечила медійну присутність українських політикинь у всеукраїнських та місцевих ЗМІ. У публікаціях були

вжиті такі назви українських та зарубіжних політичних діячок: *віцепрем'єрка*, *кандидатка*, *мажоритарниця*, *губернаторка*, *політкиня*, *опозиціонерка*, *самовисуванка*, *міністерка*, *очільниця*, *заступниця*, *речниця*, *пресекретарка*, *державна секретарка*, *президентка*, *міністерка*, пор.: **Віцепрем'єрку** з євроінтеграції не пустили на саміт Україна-ЄС. Вона винуватиме Гройсмана (www.novynarnia.com, 08.07.2019); Черкаська **кандидатка** скопіювала виборчу програму журналіста (www.18000.com.ua, 28.06.2019); **Мажоритарниця** «Слуги народу» Ірина Борзова має бізнес в окупованому Криму (www.umoloda.kyiv.ua, 22.06.2019); Свою ідею американський президент вже озвучив **губернаторці** штату Південна Дакота Крісті Ноем під час приватної зустрічі в Білому домі (www.umoloda.kyiv.ua, 09.08.2020); Бангладешську **політикиню** Таманну Нусрат з правлячої партії «Авами Ліг» виключили з Відкритого університету після того, як запідозрили у шахрайстві (www.molbuk.ua, 22.10.2019); **Опозиціонерку** Федину люди Зеленського готуються відправити за ґрати (www.wz.lviv.ua, 27.11.2019); Сошичненську ОТГ очолила **самовисуванка** (www.visnyk.lutsk.ua, 23.12.2019); Новоспечена **міністерка** освіти Ганна Новосад допустила 9 помилок у короткому повідомленні у соціальній мережі Фейсбук (www.versii.if.ua, 02.09.2019); Петиція, яка вимагає залишити Супрун **очільницею** МОЗ, набрала необхідну кількість голосів (www.prolviv.com, 29.08.2019); Хоніч звільнили з посади **заступниці** міського голови Чернігова (www.cn.suspilne.media, 29.08.2019); **Речниця** Зеленського напала на журналіста (www.molbuk.ua, 02.10.2019); Фемінітиви погано впливають на права жінок у суспільстві – **пресекретарка** президента (www.povaha.org.ua, 21.07.2020); **Державна секретарка** з питань мистецтва та культури Андреа Маєр прокоментувала це рішення (www.18000.com.ua, 03.01.2024); У суботу, 4 листопада, до Києва прибула з офіційним візитом **президентка** Єврокомісії Урсула фон дер Ляєн

(www.fakty.com.ua, 04.12.2023); *Міністерка* закордонних справ Японії Йоко Камікава відвідала Київщину (www.kyivschina24.com, 06.01.2023).

Відображають ситуацію в українському парламенті фемінні новотвори. Фіксуються вживання звичного фемінативу *депутатка*, пор.: *Депутатка* облради показала свій політ з парашутом (фото) (www.18000.com.ua, 13.08.2019); *Депутатка* «Слуги народу»: в Україні «пора приглушити свободу слова» (відео) (www.umoloda.kyiv.ua, 29.11.2019). Водночас, активно творяться нові лексеми за допомогою префіксації. Першим прикладом є *зе-депутатка*, який позначає учасниць партії «Слуга народу» та походить від прізвища лідера партії Володимира Зеленського: *Зе-депутатка* Аллахвердієва вигуляла в Раді сумочку за 50 тисяч» (www.prolviv.com, 10.10.2019). Іншим прикладом є лексема *євродепутатка*, яка позначає членкинь партії «Європейська солідарність»: *Євродепутатка* вважає небезпечним голову офісу президента Богдана (www.umoloda.kyiv.ua, 22.10.2019).

Радянською «спадщиною» в номінації політиків у публіцистичному стилі української мови є аббревіатури. Ця «традиція» зберігається в сучасних українських медіа: на позначення осіб жіночої статі вживаються такі аббревіатури, як: *нардепка*, *екснардепка*, пор.: Зеленський звільнив Трубу і поставив замість нього *нардепку* «Слуги народу» (www.molbuk.ua, 26.12.2019); У Києві посеред білого дня пограбували *екснардепку* з Чернівців (www.molbuk.ua, 07.12.2019).

Окремою групою є назви учасниць суспільного життя, які не є політиками. Пор. також: *президентка*, *фандрайзерка*, *виборчиня*: *Президентка, фандрайзерка, виборчиня: Barbie готують нову колекцію* (www.studway.com.ua, 31.07.2020).

Отже, зафіксовано 25 назв жінок-політичних діячок у публіцистичному стилі. Розглянуто фемінні новотвори, утворені від назв політичних партій (2 лексичні одиниці). Інші лексеми актуалізуються як фемінні назви професій або

посад українських та світових політикинь. Винятком є лексема *виборчиня*, яка називає учасницю політичного життя не за посадою. Прогнозуємо, що група фемінної лексики найближчими роками буде з високим ступенем імовірності збільшуватися за мірою того, як жінки будуть проявляти себе на українській та світовій політичній арені. Кількість фемінних запозичень з англійської мови, імовірно, також зростатиме в найближчі кілька років.

2.1.5. Фемінативи, утворені від основ іншомовного походження та фемінативи-запозичення в публіцистичному стилі

Переважає більшість фемінних новотворів мають риси мовного запозичення – їх можна поділити на дві групи лексики: фемінативи, утворені від основ іншомовного походження за продуктивною словотвірною моделлю: основа особового іменника чоловічого роду + суфікс **-к(а)** – іменник жіночого роду на позначення особи жіночої статі, та новотвори, що є повними іншомовними запозиченнями з українськими фемінізуючими суфіксами.

Така лексика позначає осіб жіночої статі за професіями, назвам яких немає відповідників в українській мові. Серед них найбільшою групою лексики є фемінативи іншомовного походження з фемінним суфіксом **-к-а**: *оптимістка, експертеса, координаторка, рестораторка, бізнесменка, активістка, репортерка, кондукторка, авторка, директорка, інвесторка, інфлюенсерка*, напр.: **Оптимістка** *попри все!* (www.podolyanin.com.ua, 16.08.2019); *До вживання фемінітивів стосовно мого фаху ставлюся дуже позитивно: коли працювала, моя позиція називалася «Координаторка програми сприяння демократії»* (www.hmarochos.kiev.ua, 21.11.2017); **Рестораторку**, *яка в центрі Полтави збила підлітка, відправили під домашній арешт. Власницю ресторанного бізнесу Наталю Саєнко, яка за кермом позашляховика у центрі Полтави збила 15-річного хлопця, відправили під цілодобовий домашній арешт* (www.tsn.ua, 09.01.2019); *У Полтаві вимагають покарання для бізнесменки; на*

місце аварії із підлітком несуть квіти та іграшки (www.umoloda.kyiv.ua, 08.01.2019); Загинула відома канадсько-сомалійська **активістка** Алмаас Елман (www.islam.in.ua, 27.11.2019); Боксера Кубрата Пулева дискваліфікували після того, як він поцілував **репортерку** (www.zaborona.com, 29.03.2019); У своїй відомій книжці «Включайся!» операційна **директорка** Facebook Шеріл Сендберг описує експеримент, у якому двом групам студентів пропонували ідентичну історію успіху венчурної **інвесторки**, щоправда, в одному з випадків історію підписали чоловічим іменем (www.zaborona.com, 05.04.2019); Тролейбус № 7А на зупинці «Університетська» забув **кондукторку**. Про це «Інфоміст» повідомили очевидці (www.dzvin.media, 06.06.2019); **Авторка** хіта «Охрана отмена» б'є рекорди з переглядів з новим кліпом «Вільна каса» (www.molbuk.ua, 02.10.2019). Порівняно новою є лексема **інфлюенсерка**, що походить від англійського *influencer* (блогер, який має велику аудиторію в соціальних мережах та адаптує тренди високої моди в повсякденному житті): **Іспанська інфлюенсерка** Джессіка Гойкоечеа відвідала церемонію вручення нагород *Harper's Bazaar Women Of The Year Awards 2023* у Мадриді (www.tsn.ua, 16.11.2023).

Окремо фіксуємо тенденція вживання фемінативів – складних слів (юкстапозитів), одне або обидва з яких є запозиченнями – **саунд-дизайнерка**, **жінка-астронавтка**. Пор.: Чому навчання ніколи не закінчується: історія **винороба**, **фізика** та **саунд-дизайнерки** (www.inspired.com.ua, 24.04.2019); Уперше в історії: двоє **жінок-астронавток** одночасно вийшли у відкритий космос (www.radiosvoboda.org, 18.10.2019).

Образ жінки-матері в українських ЗМІ відображає очікування суспільства до соціальних ролей, які жінка повинна поєднувати з материнством. Ці іманентні значення вербалізуються у фемінативах – складних словах іншомовного походження двох частин, одна із яких – «мама», написання яких може як транслітеруватися українською мовою, що свідчить про проникнення

лексеми до українського лексикону, так і повністю англійською, коли автор намагається передати концепт, притаманний свідомості носія англійської мови: *фітнес-мама, working mama*. Пор.: **Фітнес мам**, американці та нова техніка. Як Циркуни відсвяткували День села (www.slk.kh.ua, 03.09.2019.); «Власний досвід: чому бути **working mama** – не страшно (www.dyvys.info, 22.09.2019).

Ще одним прикладом вживання складних слів-запозичень є слова, однією частиною з яких є *модель*. Пор. *супермодель, плюс-сайз модель*. Напр.: Українська **супермодель** Аліна (www.1plus1.ua/svitske-zhittya, 04.06.2019); Мені казали: «Дивіться, дупа пішла». **Українка**, яка стала **плюс-сайз моделлю** (www.bbc.com, 16.06.2019); Ми маємо разом боротися з домашнім насильством» – Маша Єфросиніна про спільні проекти з **кронпринцесою** Данії Мері та **супермоделлю** Анею Рубік (www.journals.ua/women/elle-ukraine, 25.11.2019).

Деякі ЗМК вживають фемінативи разом з іншомовною фемінною лексикою без перекладу на українську мову *франківка, special girl*. Пор.: **Франківка** Вікторія познайомилась зі своїм чоловіком Тері в Польщі влітку 2017 року. Він одразу назвав її «**special girl**», а потім пропозиція бути *Girlfrend* на мості закоханих у Кракові, знайомство з батьками, різні часові пояси та весілля в Україні (www.facebook.com/pozytyvnyy.if, 14.08.2019).

Отже, зібраний матеріал засвідчує, що фемінативи в українських ЗМК вживаються не лише кирилицею, а й латиницею, що свідчить про зростання впливу глобалізації в засобах масової комунікації, позамовний вплив на збагачення фемінною лексикою іншомовного походження.

Поодиноким є запозичення фемінативу з латини на позначення жінки: *феміна*. Пор. також: «Аксіомний фундаменталізм деяких присутніх **фемін** застрибнув і до тієї думки, що жінка – це **будівнича** усього Всесвіту, а чоловік, *апріорі*, **руйнівник** усього доброго, світлого та підметеного»

(www.varianty.lviv.ua, 31.07.2013) та польської мови – *кобіта*, пор.: «Ладна **кобіта**» радитиме меру Бондаренку» (www.18000.com.ua, 21.10.2019).

Меншою за обсягом є група фемінативів, утворених за допомогою префіксів іншомовного походження: **екс-**. Пор.: *екс-керівниця*, *екс-агентка*, *ексочільниця*. Фіксуються різні способи написання фемінативів-запозичень – як у відповідності до норм чинного правопису, так і без неї: **Екс-керівниця** МОЗ Уляна Супрун розповіла, що після звільнення скандальної ректорки університету Богомольця вона, *екс-прем'єр* Володимир Гройсман і ще «три міністри» отримали смс-повідомлення з погрозами, а її чоловік був побитий невідомими молодиками. (www.umoloda.kyiv.ua, 16.09.2019); «**Екс-агентка** ЦРУ, яка балотується до Конгресу, заявила про українсько-єврейське походження» (www.uapost.us, 11.09.2019); **Ексочільниці** НАЗК Корчак повідомили про підозру через незадекларовані статки (www.wz.lviv.ua, 28.10.2019). Окремо слід розглянути okazіоналізм *ексвіагра* (колишня учасниця гурту ВІА Гра), утворений також не за чинним нормами правопису: *Величезні груди екс-«віагри» розбурхали мережу* (www.molbuk.ua, 19.09.2019).

Меншою (3 лексичні одиниці) є група слів на позначення жінок, утворених за допомогою префіксів іншомовного походження **реп-, міс-, арт-**. Пор.: «Круто бути собою» – українська **реп-зірка** Alyona Alyona (www.radiosvoboda.org, 22.10.2019); Руслана Фарина із села Фаринки Камінь-Каширському району – **Міс-Україна** на інвалідному візку 1996 року (www.visnyk.lutsk.ua, 15.12.2019); Катерина Тейлор, **кураторка** й **арт-менеджерка** (www.hmarochos.kiev.ua, 21.11.2020).

Виявлено 12 фемінних лексем, утворених від основ іншомовного походження та 13 власне фемінних запозичень в публіцистичному стилі української мови. Загалом ця група лексики відрізняється різноманітністю способів творення, за аналогією мов, з яких вона була запозичена, а також творенням юкстапозицією з використанням прикладок. Встановлено, що

фемінативи-запозичення в публіцистичному стилі української мови характеризуються варіантністю, конкуруванням цих варіантів у різних випадках вживання та нормативною невпорядкованістю.

2.1.6. Фемінні назви військових звань та професій у текстах публіцистичного стилю

Значна частка суспільного інтересу перебуває у сфері збройного протистояння на Донбасі. З початком збройної агресії РФ проти України, велика кількість жінок взяла участь у збройному конфлікті на Донбасі, а пізніше й під час повномасштабного вторгнення збройних сил Російської Федерації: спершу у якості військових медиків, у волонтерському русі, а згодом – у Національній Гвардії України, силах ООС та ЗСУ. Чимало військових посад було недоступно для жінок через діючий штатний розпис. За даними Міністерства оборони України станом на 2020 рік 56 726 жінок перебувало у ЗСУ, з них 925 обіймало офіцерські посади. У березні 2018 до наказу Міністерства оборони України № 337 внесено зміни, що дозволили жінкам-військовослужбовцям призначатися на бойові посади, пов'язані з більшим ризиком і відповідальністю [Наказ 2018]. Тепер вони можуть бути *розвідницями, снайперками*, командувати бойовими машинами тощо.

Серед публікацій в українських ЗМІ вживаються такі фемінативи на позначення жінок військових професій. Напр.: *курсантка, хорунжа, снайперка, ветеранка, льотчиця, військова, десантниця, військова медсестра*, напр.: *Три курсантки, яких на території військової частини на вулиці Зоологічній в Києві переїхав п'яний майор ЗСУ Володимир Холодний, перебувають у військовому шпиталі* (www.bigkyiv.com.ua, 28.02.2020); *Велика Війна в щоденниках хорунжої Софії Галечко* (www.culture.pl, 13.11.2017); *Жінки в американському війську: історія ветеранки Другої світової війни Ліббі Гейнс з дитинства марила небом, стала льотчицею у 17, а останнього разу кермувала літаком у*

91 (www.ukrainian.voanews.com, 15.10.2019); **Ветеранка АТО: «Так працює війна – докорінно змінює людину** (www.radiosvoboda.org, 13.10.2019); **Аплодували стоячи»: військова ЗСУ розчулила суддів відомого талант-шоу (відео)** (www.facebook.com/lvivukr, 20.10.2019); **«Успішні в майбутньому десантниці на співбесіду приходять з мамами»** (www.armyinform.com.ua, 20.11.2019); **Підозрюваних – п'ятеро: подружжя ветеранів війни на Донбасі Інни та Владислава Грищенків, військова медсестра Яна Дугарь, дитячий хірург в Охматдиті Юлія Кузьменко та музикант і доброволець Андрій Антоненко** (www.rubryka.com, 12.12.2019).

Повномасштабне вторгнення РФ на територію України спонукало багатьох жінок долучитися до лав ЗСУ. Жінкам довелося освоювати нові військові спеціальності, фемінні назви яких негайно увійшли в мову українських ЗМК (*аеророзвідниця, навідниця САУ, артилеристка, кулеметниця, саперка*), пор.: **Аеророзвідниці на захисті краси України: долучайтесь до збору на підготовку пілотів FPV-дронів** (www.epravda.com.ua, 28.07.2023); **Відома навідниця САУ «Принцеска» вийшла заміж за коханого, якого приховувала (відео)** (www.unian.ua, 30.01.2023); **«Воюючи, відчуваю себе на своєму місці»: історія тернопільської артилеристки «Ластівки»** (www.suspilne.media, 03.11.2023); **Кулеметниця 72 окремої механізованої бригади імені Чорних Запорозжців з Івано-Франківщини Оксана Рубаняк на позивний Ксена отримала відзнаку президента «За оборону України»** (www.suspilne.media, 06.09.2023); **Леся Литвинова, саперка, благодійниця, мати 5 дітей – в інтерв'ю Vogue** (www.vogue.ua, 13.05.2023).

Засвідчуємо вживання фемінних юстапозитів на позначення військових жіночої статі, однією частиною з яких є прикладка «жінка», пор.: *жінка-полковник, жінка-льотчик, жінка-військова*, напр.: *В Українській армії служать 87 жінок-полковників та одна жінка-льотчик*

(www.armyinform.com.ua, 20.11.2019); У Міноборони показали, як зміниться гардероб **жінок-військових** (www.visnyk.lutsk.ua, 28.11.2019).

В українських інтернет-медіа трапляються випадки вживання великої кількості фемінативів у новинних матеріалах-історіях (*переселенка, зв'язкова, ветеранка, ко-тренерка, снайперка, правозахисниця*), пор.: **Жінка – переселенка** з Надсяння, була **зв'язковою** УПА, та, попри непросте життя, не втрачає ентузіазму (www.suspilne.media, 07.01.2019); Про те, що таке ПТСР, як його розпізнати й позбутися, ми поспілкувалися з Наталією, яка має ПТСР, а також з **ветеранкою та ко-тренеркою** ГО «Побратими» Аліною Вяткіною (www.inspired.com.ua, 12.02.2020); У «ДНР» і «ЛНР» із десятирічних дівчат готують майбутніх **снайперок – правозахисниця** (www.hromadske.ua, 12.03.2019).

Отже, виявлено 21 фемінна назва на позначення жінок-військовослужбовиць у публіцистичному стилі. Переважна більшість фемінної лексики на позначення осіб жіночої статі військових професій у публіцистичному стилі має іншомовне походження. Вона набуває граматичних рис української мови завдяки фемінізуючим суфіксам (**-к-а, -н-я, -иц-я**) та закінченням (**-а**).

2.1.7. Нові тенденції вживання фемінативів на позначення спортсменок у публіцистичному стилі

Фемінативи на позначення жіночих професій сфери спорту є досить усталеними для публіцистичного стилю: у текстах українських ЗМІ пізнього радянського періоду поширеними були фемінні назви спортсменок (*чемпіонка, фігуристка, шахістка*). Ці випадки вживання історично пов'язані з проведенням Олімпіади в СРСР, необхідністю популяризації та пропагування спортивних досягнень радянських спортсменів серед населення. Така тенденція суттєво відрізняє їх від інших груп фемінативів, які не є поширеними в узусі.

Всі досліджені приклади вживання фемінативів на позначення жінок сфери спорту були утворені за допомогою фемінного суфікса **-к-а**, *баскетболістка*, *біатлоністка*, *тенісистка*, *велосипедистка*, *чемпіонка*, *фігуристка*, *гімнастка*, *туристка*, *фігуристка*, *чирлідерка*, *паралімпійка* та *хореографка*. Напр.: *Переяславські дівчата стали кращими баскетболістками Київщини (фото)* (www.mykyivregion.com.ua, 18.04.2018); *Після завершення п'ятого етапу, біатлоністка залишиться в Рупольдингу та готуватиметься до чемпіонату світу* (www.ukrinform.ua, 09.12.2024); *Українські тенісистки Ангеліна Калініна (№ 28 WTA) та Леся Цуренко (№ 32 WTA) увійшли до основної заявки турніру WTA 500 в Абу-Дабі, повідомляє «Великий теніс України»* (www.ua.tribuna.com, 09.01.2024); *Сьогодні, 16 вересня, близько 11 години, на розі вулиці Гімназійна та проспекту Червоноармійців автомобіль BMW збив велосипедистку* (www.pereyaslav.city, 16.09.2019); *Жінкам варто вміти битися, – чемпіонка Кубка світу з кікбоксингу* (www.expres.online, 29.06.2019); *9 листопада, при підйомі наодинці на гору Висока, туристка зустріла ведмедя* («galka.if.ua», 09.11.2023); *Черкаські гімнастки повернулись з чотирма нагородами всеукраїнських змагань* (www.dzvyn.media, 13.06.2019), *Рекордсменку шоу «Україна має талант» знайшли вбитою в річці в Німеччині*, (www.molbuk.ua, 07.06.2019); *Фігуристки з України встановили історичне досягнення у США* (www.dilovyi.info, 13.02.2019); *Як перемагають найстарші чирлідерки України* (www.hromadske.ua, 04.12.2018); *Виграла в росіянки, яку 2 роки не могла перемогти: львівська паралімпійка отримала бронзу на Чемпіонаті світу* («Gal.net». 17.09.2019). Цікавим виявом функціонування фемінної лексики на позначення спортсменок у публіцистичному стилі є вживання вже звичної лексеми *хореографка*, напр.: *Українська балерина та хореографка Оксана Сергєєва, яка керувала Школою класичного балету в Черкасах, долучилася до проєкту «Репетиція Лебединого озера»* (www.18000.com.ua, 03.01.2024).

Примітним є широке вживання фемінних юкстапозитів, утворених за допомогою фемінізуючих суфіксів **-к-а** та **-ц-я**: *українка-лучниця, бабуся-бодібілдерка* (фемінатив+фемінатив); *спортсменка-сирота* (фемінатив+іменник спільного роду): «*Українки-лучниці, поміж яких і студентка ЧДТУ, вибороли золото Кубку Європи*» (www.dzvin.media, 26.07.2019); «*Отримав хорошого стусана: бабуся-бодібілдерка відправила в нокаут грабіжника*» (www.molbuk.ua, 28.11.2019); «*Спортсменка-сирота з Умані, яку важко травмували на змаганнях, потребує допомоги*» (www.dzvin.media, 21.12.2019).

Виявлено 17 фемінних назв спортсменок у публіцистичному стилі. Зауважимо, що, на жаль, серед мовознавців такі фемінативи особливого інтересу не викликають – фемінні назви спортсменок досліджуються серед інших фемінативів у роботі М. П. Брус [Брус 2019, с. 186].

2.1.8. Специфіка вживання назв жінок за діяльністю у публіцистичному стилі

Досліджену фемінну лексику за видами діяльності у публіцистичному стилі можна поділити на три основні сфери: лексика за діяльністю у юридичній царині (як професії, так і юридична термінологія на позначення осіб жіночої статі), назви медицинь та назви науковиць.

Відносно невеликою групою лексики є фемінні назви жіночих професій сфери юриспруденції в публіцистичному стилі. Інтерес до цієї лексики тільки починає зацікавлювати дослідників, тому окремих робіт про фемінні назви жінок нині надзвичайно мало. Зокрема, Л. М. Томіленко «Фемінітиви юридичної царини в українській загальномовній лексикографії XX-XXI століть» розмірковує про стильову доцільність їхнього функціонування з лексикографічної точки зору: «Щоправда, і досі не зовсім зрозуміло: 1) чи від

усіх іменників чоловічого роду можна утворювати фемінні форми і 2) чи в усіх стилях доречно їх уживати» [Томіленко 2019, с. 210].

Серед дослідженої лексики більшість одиниць були утворені за допомогою фемінного суфікса **-к-а** (з суфіксом **-иц-я** фіксуємо поодинокі випадки), напр.: *адвокатка, юристка, фігурантка, зловмисниця*. Напр.: *Адвокатка Сумського міського голови прокоментувала опубліковані відеозаписи НАБУ про отримання хабаря* (www.suspilne.media, 16.11.2023); *Житомирська юристка розповіла, чи потрібно сплачувати «Облгазам» за транспортування газу* (www.zhitomir-online.com, 03.02.2020); *У Черкасах «Батьківщина» висунула в нардепи фігурантку енергетичних афер оточення Порошенка* (www.dzvin.media, 25.06.2019); *Зловмисницю затримали в березні цього року «на гарячому» під час фотографування одного з місцевих заводів* (www.hromadske.ua, 13.10.2023). Значно менше трапляється випадків уживань у текстах ЗМІ фемінативів юридичної сфери, утворених за допомогою закінчення жіночого роду **-а**: *підозрювана, слідча*. Пор.: *На Черкащині слідча самотужки затримала грабіжника* (www.dzvin.media, 22.10.2018); *Підозрювану в подвійному вбивстві на вулиці Мезенцева засудили до довічного позбавлення волі* (www.cn.suspilne.media, 21.10.2019).

Аналогічно з іншими групами лексики в публіцистичному стилі української мови фіксуємо паралельне вживання назв жінок *очільниця, прокурорка*, напр.: *«Нова очільниця прокуратури. Головною прокуроркою Львівщини призначили Ірину Діденко»* («Львівська пошта», 16.10.2019).

Вивченню фемінних агентивів на позначення жінок-представниць медичних професій присвячена робота Т. В. Скорбач «Назви професій у галузі медицини у світлі гендерної лінгвістики» [Скорбач 2017]. Переважна частина фемінативів на позначення медичних та наукових професій є іншомовними словами. Це, з одного боку, обмежує їхній стильовий статус в українській мові,

а з іншого боку, сприяє активному вжитку та розкриттю деривативного потенціалу, збагаченню мови.

У групі досліджуваної лексики на позначення жінок медичних професій очікувано переважають фемінативи з фемінним суфіксом **-к-а**: *анестезистка, фельдшерка, парамедичка*. Напр.: *Українська мова може використовувати і слово «лікарка» і слово «хірургиня»* (www.hmarochos.kiev.ua, 21.11.2017); *Катерина Лотоцька. Медсестра **анестезистка*** (www.ck.suspilne.media, 16.10.2019); *У Калуші натовп змусив дуги в драгер **фельдшерку**, яка приїхала на виклик. Тепер жінка звернеться до суду (відео)* (www.galka.if.ua, 26.11.2019); *Ярині 24, вона **парамедичка**. Її 22-річний коханий Микола Сорочук загинув на передовій від снайперської кулі* (www.vikna.tv, 29.01.2020). Менш численними є фемінативи, утворені за допомогою фемінного суфікса **-ин-я**: *дієтологиня*, напр.: *Переяславська **дієтологиня** Марина Дига за три роки допомогла схуднути понад трьом сотням людей* (www.pereyaslav.city, 25.02.2020).

Спостерігаються приклади високої частотності фемінної лексики на позначення жінок медичних професій у текстах ЗМІ, напр.: *лікарка-інфекціоністка, лікарка-дієтологиня, лікарка-акушерка, медсестра, волонтерка-парамедик та ін.*, напр.: *«Жарти скінчилися»: **лікарка-інфекціоністка** заявила, що Україна входить у найважчий етап епідемії COVID-19»* (www.facebook.com/lvivukr, 24.09.2020); *Оксана Скиталінська, лікарка-дієтологиня, засновниця Академії довголіття Dr. Skytalinska, віцепрезидентка Асоціації дієтологів України* (www.lv.ua, 01.08.2019); *Акушерська агресія – це зневажливе грубе ставлення до породіллі, залякування її, надання неправдивої інформації, психологічне, фізичне насилля, нанесення шкоди здоров'ю, порушення репродуктивної анатомії та функції жінки, – розповідає Олена Березовська, лікарка-акушерка, яка досліджує цю тему* (www.expres.online, 28.11.2019); *Сусідка **медсестрою** працювала, мені подобалось приходити до неї і спостерігати за її професійними діями, –*

пригадує лікарка (www.pravda.com.ua, 27.03.2019); *На Франківщині волонтерку-парамедика вбило газонокосаркою* (www.visnyk.lutsk.ua, 16.06.2020).

Фемінна лексика на позначення наукових звань та професій у публіцистичному стилі є маркером дифузності наукового та публіцистичного стилів. Такі лексеми, як і назви жінок-медиків, є здебільшого іншомовними запозиченнями, тому зберігають свій деривативний потенціал та відрізняються граматичним розмаїттям – серед неї немає переважання фемінізуючого суфікса **-к-а**, у рівній мірі представлений також і суфікс **-ин-я**. Якщо щодо першого в українській лінгвістиці є певна однаковість, то другий викликає набагато більше зауваг. Зокрема, Л. П. Кислюк фемінний суфікс **-ин-я** ставить в один ряд із суфіксом **-ес-а/-ис-а**: «непродуктивні або нерегулярні (невідтворювані, створені за словотвірними зразками, але невідповідні лексичній нормі: *політпатологиня, критикеса, філологиня*)» [Кислюк 2018-а, с. 210]. Обмеження на реалізацію таких зразків словотворення накладають «порушення нормативної когнітивної структури», «виразні експресивно-оцінні конотації» [Карпіловська 2008, с. 53].

Отже, вживаними були лексеми *ректорка, викладачка, вчена-історикиня, антропологиня, філософиня, професорка, кандидатка наук*, напр: *Ректорку національного медуніверситету Катерину Амосову відсторонили від роботи* (www.umoloda.kyiv.ua, 20.02.2018); *Викладачка з Черкащини в топ-50 кращих українських вчителів* (www.18000.com.ua, 29.08.2019); *Гостею програми «Шаровари-шоу» радіостанції «Українське радіо «Культура»» стала вчена – історикиня й антропологиня, президент Української асоціації дослідників жіночої історії, виконувач обов'язків завідувача відділу соціальної антропології Інституту народознавства НАН України доктор історичних наук Оксана Кісь*. (www.uapost.us, 18.08.2019); *«Більше однієї мови»: французька філософиня*

Барбара Кассен – про мову, політику, імперію та націоналізм (www.radiosvoboda.org, 15.07.2019); *У Херсоні судитимуть професорку, яка очолила при окупантах морський виш* (www.intent.press, 13.12.2023); *Кандидатка наук з Рівного, яка розстріляла свою родину, вийшла з психіатричної лікарні* (www.vsn.ua, 13.02.2023)

Виявлено 7 фемінних назв жінок та їхніх професій сфери юриспруденції. Зауважимо, що фемінна лексика сфери юриспруденції має істотні ознаки офіційно-ділового стилю, а саме: обмежене тематичне коло вживання, канцеляризм, лексикографічна впорядкованість. Саме така лексика унаочнює стильову дифузність публіцистичного та офіційно-ділового стилів у текстах ЗМК та ставить питання щодо обмеженого кола стильового функціонування. На позначення жіночих професій медичної сфери в текстах публіцистичного стилю зафіксовано 9 фемінативів. Переважає фемінна лексика, утворена за допомогою фемінізувального суфікса **-к-а** (4 лексичні одиниці), **-ин-я** (2 лексичні одиниці). Фемінні юкстапозити на позначення жіночих професій також є чисельною групою (4 лексичні одиниці). Активно вживаною є також лексема *медсестра*. Скупченість фемінної лексики на позначення жінок-медиків у мікроконтексті в межах речення демонструє тенденцію до стилістичного варіювання в публіцистичному стилі української мови. Установлено, що виявлені фемінативи-юкстапозити, які становлять найбільшу частину фемінних агентивів медичної сфери, свідчать про вкорінення такої лексики в мову.

Отже, фіксуємо 7 лексем на позначення жінок сфери науки в публіцистичному стилі. Фемінативи, які вживають у текстах публіцистичного стилю на позначення професій жінок-вчених та їхніх звань, здебільшого є запозиченнями, що пояснює домінування фемінізувального суфікса **-ин-я**. Така лексика в публіцистичному стилі часто є вживаною з більш поширеними фемінативами з суфіксом **-к-а** та флексією **-а**, відтак обмежуючи функціонування цієї групи лексики. Загалом, можна зробити висновок про те, що тенденція

вживати фемінну лексику на позначення жінок-вчених у публіцистичному стилі, ще триває та доповнюється.

2.1.9. Актуальні особливості функціонування фемінних катойконімів у публіцистичному стилі української мови

Фемінні назви жінок за походженням є однією з найбільш давніх та, відповідно, поширених фемінативів української мови. У текстах ЗМІ вони нерідко вживаються у заголовках інтернет-новин. М. П. Брус у монографії «Фемінітивив в українській мові: генеза, еволюція, функціонування» детально описує ці історичні мовні процеси: «Унаслідок адміністративно-територіального поділу українських земель і нормування сучасної топонімії розвинулася катойконімна підсистема української мови. До останньої увійшли і найменування жінок за місцем проживання, основним показником яких став фемінітивний суфікс **-к-а** (співвідносний із маскулінативними **-ин, -ець**), що корелює з давніми і часто вживаними формантами **-анк-а, -чанк-а**. Словотвірною системою передбачено творення назв жінок за різними населеними пунктами (обласними, районними, сільськими, селищними та ін.)» [Брус 2019, с. 310]. Також фемінні катойконіми вивчають Н. К. Войцехівська, В. О. Горпинич [Войцехівська 2011; Горпинич 1994].

Найбільшою групою лексики є назви жінок за місцем проживання, утворених за допомогою фемінного суфікса **-к-а**, пор.: *коломиянка, харків'янка, рівнянка, черкащанка, франківчанка, чернівчанка, косівчанка, переяславка, донеччанка, бердичівлянка, чернігівка, парижанка, броварчанка, лучанка, уманчанка, бучанка, ірпінчанка: **Коломиянка** залишила самого півторарічного сина – його знайшли на вулиці (фотофакт)» (www.galka.if.ua, 17.09.2019); **Харків'янка** сказала, що 90% мешканців Львова «мразі», бо їй не продали «середній лате» (відео) (www.radiotrek.rv.ua, 01.12.2022); **Рівнянка** організовує «онкотусовку» (www.rv.suspilne.media, 06.09.2019); *До трьох років в'язниці**

загрожує **черкашаниці**, яка продавала неіснуючі товари через фейсбук (www.18000.com.ua, 08.01.2024); Зіркова **франківчанка** «засвітила» соски на фото (www.firtka.if.ua, 16.08.2019); «Хотіла зректися його»: сповідь **чернівчанки**, син якої виявився геєм (www.molbuk.ua, 14.09.2019); **Косівчанка** Вікторія Лесюк дебютувала з колекцією шкіряного одягу (www.ntktv.ua, 01.07.2020); Наше місто має величезний потенціал для розвитку», – переконана молода перспективна **перещаславка** Ірина Арсеньєва (www.dilovy.info, 05.12.2018); Історія **донецчанки**. Два роки вона була в полоні російських гібридних сил (www.radiosvoboda.org, 23.10.2019); Немовля на Київщині викрала 26-річна **бердичівлянка**, – поліція. Відео (www.1.zt.ua, 23.10.2019); 91-річна **чернігівка** не виїхала із міста, щоб не полишити картини чоловіка, і вдруге голодувала через війну (www.tsn.ua, 01.05.2022); «**Парижанка** із Полтави»: у Решетилівці презентували виставку присвячену Марії Башкирцевій (www.resn.news, 26.11.2023); Обійти **броварчанок** у турнірній таблиці поки що не вдалося (www.pereyaslav.city, 25.11.2019); **Лучанка** написала заяву на звільнення з посади заступника Міністра охорони здоров'я (visnyk.lutsk.ua, 17.12.2019); Із заявою до Звенигородського відділу поліції звернулася 38-річна **уманчанка** (www.suspilne.media, 08.11.2023); «Вихід з окупації Бучі»: **бучанка** Катерини Волошенюк виборола золото на Міжнародному конкурсі з малювання (www.kyivschina24.com, 31.10.2023); **Ірпінчанка** Ірина Коляденко увійшла у ТОП найсильніших борців світу (www.kyivschina24.com, 04.01.2024).

Наступною за чисельністю групою фемінативів у публіцистичному стилі української мови на позначення жінок за історично-етнографічними регіонами походження та проживання: *галичанка, прикарпатка, буковинка, волинянка*, напр.: Відома **галичанка** Наталка Карпа вагітна первістком (фото) (www.versii.if.ua, 19.08.2019); Їздила до хлопця: у поліції розповіли подробиці зникнення неповнолітньої **прикарпатки** (www.gk-press.if.ua, 11.09.2019); Жорстоко вбиту **буковинку** в Берліні можуть привезти додому наступного

тижня (www.molbuk.ua, 28.07.2019); У **волинянки** чотири зяті – і всі різних націй (www.visnyk.lutsk.ua, 09.08.2020).

Серед назв жінок за країною походження в публіцистичному стилі української мови побутують як суфікси **-к-а**, так і суфікс **-ин-я**. Останній лінгвісти відносять до малопродуктивних, у своїй монографії М. П. Брус у сучасній українській мові в діяхронному розрізі зауважує, що «Із суфіксом **-ен-я** виявлено тільки слова *німкенья, туркенья*» [Брус 2019, с. 223]. Напр.: *Канадійка, американка, німкенья: Мене більше цікавлять люди, ніж політика*, – стверджує **канадійка** Олександра Джоунз, яка нині мешкає в Переяславі» (www.dilovyi.info, 29.07.2020); *296 км/год: Американка встановила світовий рекорд з їзди на велосипеді* (www.bbc.com, 19.09.2018); *Нагадаємо, притулок для бездомних тварин у Здолбунові почали будувати цьогоріч у жовтні. Кошти на нього надала німкенья Ясмін Штааб, а також представники громадських організацій області та окремі громадяни* (www.suspilne.media, 25.12.2019).

Фемінні катойконіми в публіцистичному стилі української мови за ступенем віддаленості утворені за допомогою фемінізувального суфікса **-к-а**: *селянка, уродженка, емігрантка, біженка*, пор.: *Олень побив селянку*, яка його прихистила (www.dzvyn.media, 29.07.2019); «Україна молода» цікавиться, чим живе нині **уродженка** Дрогобича, яка вже встигла випустити два альбоми (www.umoloda.kyiv.ua, 06.09.2019); **Емігрантка** відкрила в Естонії український музей (www.expres.online, 17.12.2019); До цієї групи лексики відносимо й лексему *землячка*, пор.: *На Звенигородщині шахрай видурив гроші в землячки нібито за вишиванку* (www.18000.com.ua, 04.01.2024); *Історія біженки з Ірпеня, яка знайшла прихисток в Італії* (31.05.2023, www.radiosvoboda.org).

Цікавим випадком функціонування фемінних юкстапозитів є їхнє паралельне вживання у двох реченнях різних граматичних способів їхнього вираження: **Мама-гуцулка**. Олена Стринадюк – **гуцулка берегиня**, яка народила і виховала дев'ятеро дітей – це вже подвиг (www.verkhovyna.life/visti,

09.08.2019). Це свідчить про активні процеси вживання паралельних неусталених форм фемінативів у мікротексті в межах сусідніх речень.

Не стали винятком фемінативи-катойконіми у створенні стилістично насиченого, але лексично перевантаженого тексту в засобах масової інформації з метою створення емоційного впливу на читача: *Ті казали, що **покійниця** – катеринопільчанка, і навіть називали ім'я, інші стверджували, що вона єрківчанка, буцімто лежала на морозі в одній футболці, і яку чомусь відмовилась хоронити рідна мати* (www.dzvyn.media, 28.12.2018).

Наостанок варто зауважити, що найбільша група фемінної лексики на позначення жінок за походженням у публіцистичному стилі, яка містить фемінний суфікс **-к-а**, представлена у трьох варіантах, а саме: **-анк-а** (парижанка, черкащанка, франківчанка, чернівчанка, косівчанка, броварчанка, лучанка, катеринопільчанка, єрківчанка, донеччанка) **-янк-а** (харків'янка, коломиянка, рівнянка, бердичівлянка, волинянка), **-инк-а** (буковинка). Вищесказане дозволяє зробити висновок про функціональну залежність стильової специфіки від морфологічних особливостей фемінної катойконімної лексики.

Встановлено 31 фемінатив на позначення жінок за походженням. У публіцистичному стилі функціонують варіанти традиційних кайтойконімів, утворених від назв міст або сіл. Фіксуються назви у зв'язку зі зростанням кількості внутрішньо переміщених осіб, а також постраждалих через загарбницькі дії РФ в Україні, спостерігаємо актуалізацію фемінних кайтойконімів на позначення жінок у новинних текстах, а також лексики на позначення осіб, які покинули Україну в пошуках тимчасового прихистку (біженки, емігрантки).

2.1.10. Специфіка жіночих номінацій за семантикою ознаки в публіцистичному стилі української мови

Назви жінок у публіцистичному стилі, які мають виразну семантику ознаки, складають групу у 21 лексичну одиницю. До неї входять фемінні назви жінок за фізичним станом, зовнішністю, родинними зв'язками або сімейним статусом та за віком.

У публіцистичному стилі української мови назв жінок за фізичним станом функціює відносно небагато. Назви жінок за фізичним станом є одними з найдавніших фемінативів. Таким є лексема *породілля*, проте в сучасній українській мові суфікс *-лл-я* є непродуктивним та не актуалізується у сучасному фемінному словотворенні [Брус 2019, с. 223]: *Фонд соцстрахування призупиняє виплати лікарняних і допомог вагітним і породіллям* (www.pravda.com.ua, 20.11.2019); *Породілля* *почуває себе добре, – повідомила помічник народного депутата Віта Важеєвська, – надіслала фото з маленьким сином* (www.pereyaslav.city, 17.02.2020).

Фіксуються й фемінативи на позначення жінок, яким було завдано фізичної шкоди через бойові дії країни-агресора. Пор. *Ударом зруйновано цілий під'їзд, є поранена* (www.ua.korrespondent.net, 04.01.2024); *Армія рф продовжує тероризувати Херсонщину: є загиблий та травмована* (www.intent.press, 10.09.2023).

На позначення жінок за фізичним станом у публіцистичному стилі вживаються й фемінативи іншомовного походження: *Черкащанин звалтував дівчину-інваліда* (www.dzvin.media, 31.07.2019).

Експлуатація теми жіночої зовнішності в засобах масової інформації також є інструментом мовної маніпуляції. Жанрово найбільш вираженими є ці прийоми в заголовках новин категорій: «гламур», «зіркове життя» тощо. Фемінні мовні кліше, такі як *брюнетка*, *блондинка* створюють яскравий образ в уяві читача, викликаючи сильну емоційну реакцію у відповідь на такий

заголовок. Це явище відносно нещодавно отримало назву клікбейту. У спільному дослідженні Т. А. Стрикалова, О. В. Гудошник дають його визначення «клікбейт (від англ. clickbait – click «клацання» + bait «наживка») – це приклад вірусного контенту, інструмент для подання інформації в Інтернеті у вигляді заголовку/зображення/відео з метою неминучого клацання та переходу на інший сайт» [Стрикалова, Гудошник 2020, с. 115]. Серед дослідженого мовного матеріалу активно функціонують фемінні лексеми *брюнетка* та *блондинка*, напр.: *Гаряча **брюнетка**, яка любить татуювання. Ефектні світлини дружини захисника донецького «Шахтаря» Миколи Матвієнка (фото)* (www.versii.if.ua, 26.03.2019); *А в 2005 році Юлія Тимошенко стала платиновою **блондинкою*** (www.facebook.com/lvivukr, 27.11.2019).

Висока частотність використання журналістами назв жінок за віком зумовлена їхнім високим конотативним та семантичним потенціалом. В. В. Нагель у роботі «Оцінні найменування осіб в українській мові кінця ХХ-початку ХХІ століття» вказує на репрезентативність афіксацією оцінки мовця: «Параметрично-оцінні афікси поєднують у собі значення об'єктивної кількості та оцінний компонент. Семантика емоційно-оцінних суфіксів позбавлена параметричної ознаки й полягає у вираженні емоційної оцінки суб'єктом мовлення» [Нагель 2008, с. 8]. Ними охоче послуговуються журналісти, особливо вдаючись до них у заголовках новин. Так, на позначення осіб жіночої статі за віком у публіцистичному стилі вживаються *неповнолітня*, *школярка*, *бабуся*, *пенсіонерка*, *учениця*, напр.: *У Черкасах легковик збив нетверезу **неповнолітню** (фото)* (www.18000.com.ua, 09.09.2019); ***Школярка**, яку збив потяг у Житомирі, перебуває у важкому стані* (www.1.zt.ua, 23.08.2019); *Пристрасті по-черкаськи: як три **бабусі** понад рік не можуть поділити лавку* (www.dzvyn.media, 22.05.2019); *На Черкащині **пенсіонерка** отруїлася грибами* (www.infomist.ck.ua, 04.04.2019); *Як сказала **начальниця** сектору моніторингу*

*Ніжинського відділу поліції Інна Музиченко, відомо, що балончик з газом принесла до класу одна з **учениць** школи* (www.suspilne.media, 13.12.2019).

Для підсилення стильового ефекту в текстах новин на позначення жінок за віком вживаються фемінні юстапозити, обидва з яких позначають вік, напр.: ***Дівчина-підліток**, яку врятували із води на Черкащині, померла в реанімації* (www.dzvin.media, 20.06.2019); *На Львівщині жінка проломила **дівчинці-сироті** череп, дитина в реанімації* (www.vikna.tv, 20.05.2019).

Отже, на позначення жінок за віком у публіцистичному стилі вживаються фемінативи, які називають жінок за відношенням до середньої освіти (*школярка, учениця*), соціальним статусом (*пенсіонерка, неповнолітня*) та навіть за ступенем споріднення (*бабуся*). Для підкреслення молодого віку жінок, про яких йдеться у медіатексті, фемінну лексику за віком вжито в складних словах (*дівчина-підліток, дівчинка-сирота*).

Здебільшого фемінативи на позначення жінок за сімейним станом представлені в дослідженнях істориків мови в діяхронній перспективі. Автору невідомі дослідження, присвячені функціонуванню цієї лексики в публіцистичному стилі.

Серед досліджуваного матеріалу в публіцистичному стилі функціонують як більш давні фемінативи на позначення жінок за сімейним станом, які мають давньоукраїнське походження (*вдова*), традиційні (*наречена*), так і більш сучасні (*співмешканка*), пор.: *«Що ти робитимеш, якщо я помру?» **Вдови**, молодші за незалежність* (www.radiosvoboda.org, 24.08.2019); *У Черкасах чоловік три доби катував свою **співмешканку** (відео)* (www.dzvin.media, 08.08.2019); *У реанімації лікарні ім. Мечникова в Дніпрі поранений борець ЗСУ розписався і обвінчався зі своєю **нареченою*** (www.molbuk.ua, 06.06.2019).

Нерідко фемінативи на позначення осіб жіночої статі за сімейним станом вживаються як одна із частин складного слова. Пор.: *Джефф Безос, засновник і гендиректор інтернет-компанії Amazon, заявив про розлучення зі своєю*

дружиною-письменницею Маккензі (www.tsn.ua. 09.01.2019); На Черкащині дві сестри-близнючки намагалися обманути працівника сервісного центру Міністерства внутрішніх справ, щоб скласти іспит з правил дорожнього руху (www.pravda.com.ua, 23.12.2023); Вони протиправно утримували його упродовж чотирьох днів, щоб змусити матір-військовослужбовицю Збройних сил України – надати відомості про місця дислокації українських військових підрозділів (www.ukrinform.ua. 09.01.2024).

Фіксуємо лише 7 фемінативів на позначення жінок за фізичною ознакою в публіцистичному стилі. Отже, більшість фемінної лексики на позначення жінок за зовнішньою ознакою в публіцистичному стилі має виразні риси іншомовного запозичення (*брюнетка, блондинка*). Фемінативи ж на позначення жінок за фізичним станом (*вагітна, породілля, поранена*) є питомо українськими. Винятком є вживання лексем *дівчина-інвалід* та *травмована*. Встановлено 8 фемінних назв жінок за станом здоров'я в публіцистичному стилі. Отже, встановлено, що тематична група фемінативів, які позначають жінок за віком в публіцистичному стилі не оновилася, наразі триває тенденція використання старих лексем та широке вживання фемінних юкстапозитів. Зафіксовано 6 лексем на позначення жінок за сімейними зв'язками в публіцистичному стилі. Усі досліджені фемінативи в публіцистичному стилі на позначення жінок за сімейним станом так чи інакше стосуються шлюбних відносин (*вдова, спімейшанка, наречена*). Менша група фемінативів є складними словами (*дружина-письменниця, сестри-близнючки, матір-військовослужбовиця*).

2.1.11. Релігійна фемінна лексика в публіцистичному стилі української мови

Нечисленні дослідження фемінативів у конфесійному стилі належать, передусім, історикам мови. Це праці М. П. Брус «Найменування Божої матері в

давньоукраїнському релігійному книгописанні» [Брус 2019-а], «Євангельські назви жінок XI-XV століть» [Брус 2016], «Найменування Богородиці у староукраїнській мові XVI – XVII ст.» [Брус, 2000] та М. А. Рожило «Заголовкові комплекси із гендерним компонентом «жінка» у православному часописі «Волинські єпархіальні відомості».

Т. М. Менделюк вважає, що до конфесійної лексики належать групи лексики різних історичних періодів: «Сучасний стиль, що обслуговує сферу релігії, пережив багатовікову історію становлення. У його розвитку виділяються два тривалі періоди: дохристиянський (язичницький) і християнський» [Менделюк 2020, с. 20]. М. П. Брус відносить походження цієї групи фемінативів до давньоукраїнської мови: «Найменування жінок за церковно-релігійними ознаками – це новий семантичний розряд фемінітивів у давньоукраїнський період, порівняно в праслов'янською добою, який сформувався внаслідок поширення християнської віри й культури на руських землях. Під впливом грецької і старослов'янської мов у давньоукраїнській з'явилося багато церковно-релігійних понять зі значенням жіночості, серед яких виділялися назви Божої Матері, богопосвячених, богонаближених та інших жінок (*Богоотроковица, приснодѣвица, мироносица, християнька, игуменья, калугерица, крестьяна, мученица, черница, чьрноризица* та ін.)» [Брус 2019-а, с. 47].

Релігійний стиль є відносно новим стильовим різновидом української мови, незважаючи на давню історію функціонування цієї лексики. Це пояснює неусталеність термінологічного апарату та невелику кількість робіт, присвячених фемінній лексиці конфесійного стилю, водночас відкриваючи перспективи для подальших досліджень розширення сфер його функціонування.

За класифікацією П. С. Дудика до конфесійної лексики серед інших відносяться «назви служителів релігії». До них належить досліджена група лексики українського походження з суфіксом **-иц-я**, пор.: *Пророчиця* не

мовчить, навіть коли народ звинувачує її у тому, що її віщування – це насправді прокляття (www.genderindetail.org.ua, 28.02.2019) [Дудик 2005, с. 91-92]. А принц на білому коні приїде? – вікканська **жриця** Олена Кузьмич розповіла про ворожіння на Таро (інтерв'ю) (www.konkurent.in.ua, 13.03.2019); 30 жовтня – день матінки Алінії: про що її просять і як допомагає київська **чудотвориця** (www.tsn.ua, 30.10.2020).

Фемінні номени на позначення служительок релігії іншомовного походження з суфіксом **-ис/-ес** складають менш чисельну групу лексики позначених осіб жіночої статі. Пор.: Мені здається, що це формулювання — пейоративне, воно містить насмішкувате заниження статусу. У цьому є компонента нехорошого сарказму, ніби йдеться про якусь **«панесу»**, що обманом добилася престолу (www.povaha.org.ua, 02.10.2019); Тетяна добре знала Святе Писання і, подорослішавши, вирішила присвятити себе Христу. Вона стала **діаконисою**, тобто жінкою, яка несла в церкві соціальне служіння (www.visnik-press.com.ua, 02.10.2019).

Назва служительки релігії із закінченням жіночого роду **-я** є одинично зафіксованою, напр.: Серіал **«Монахиня-воїн»**: церква, сквотери, нічне життя та боротьба зі злом водночас (www.yabl.ua, 07.06.2020).

Серед досліджених лексичних одиниць є фемінні назви служительок культу, утворених від назв чернечих орденів з фемінним суфіксом **-к-а**, напр.: Глава УГКЦ прийняв вічні обіти у **сестер Василіанок** з Івано-Франківська (фото) (www.versii.if.ua, 19.08.2019); 10 цікавих фактів про костел та монастир **бенедиктинок** у Львові (www.lviv1256.com, 08.08.2017).

Є також група лексики релігійного стилю, що відноситься до християнства, але не може вважатися на позначення служительок релігії: «Особливо такі **святенниці** дивують, коли їм кажеш, що є патології з 100% летальністю при народженні чи до року, захлинаються слиною, що треба

носити і все тут» (Lyudmilla Kuzmina, коментар під дописом Повага у соціальній мережі facebook від 03.11.2020) .

Дослідник української народно-християнської термінології О. Т. Горбач зауважує, що грецька мова є основним джерелом походження цієї лексики [Горбач 1988, с. 99-146]. Це зауваження є справедливим і щодо назв інших релігійних реалій та понять з суфіксом-виразником фемінності **-к-а**: *Під час зустрічі з громадою понтифік подякував українським жінкам, які доглядають в Італії за старими людьми, а також за хворими та дітьми. Він назвав їх «апостолками милосердної любові та віри»* (www.dw.com/uk, 28.01.2018).

Також П. С. Дудик до релігійної лексики відносить назви представників різних конфесій [Дудик, 2005, с. 91-92]. Ця група фемінативів утворена за допомогою суфікса **-к-а**, напр.: *Юна київська мусульманка виборола 2 золоті медалі на кубку України з кікбоксингу* (www.islam.in.ua, 19.11.2019); *Мером Мехіко вперше стала іудейка* (www.unian.ua, 03.07.2018); *19-річна буддистка спалила себе в Китаї* (www.24tv.ua, 13.03.2012).

Пізніші дослідження акцентують увагу на тому, що релігійний стиль обслуговує не тільки лексику християнської конфесії. С. Г. Чемеркін у дослідженні «Модифікація ознак сакрального стилю в інтернеті» розглядає релігійну мову інших віросповідань: «Церкви нехристиянського спрямування у своєму термінологічному апараті послуговуються номенами, що становлять лексико-семантичну групу екзотизмів» [Чемеркін 2009]. До них відносяться назви духовних діячок інших конфесій з фемінізуючим суфіксом **-ин-я**, напр: *Крім того, письменниця наголошує, що не прагне займатися менторством і вдавати з себе гуриню й психологиню, її книжка – це всуціль життєвий досвід і висновки з її досвіду стосунків із чоловіками* (www.facebook.com/pozytyvnyy.if, 10.09.2020); *Волинська йогиня: «Тіло – це інструмент, який дозволяє нам стати розумнішими»* (www.volynnews.com, 05.03.2017).

Одинично зафіксованим є вживання духовної діячки іншої конфесії з закінченням жіночого роду **-а/-я**: *16-річна Вероніка Личковська – наймолодша сертифікована **хафіза** України* (www.arraid.org, 29.05.2018).

До релігійного стилю також відносять ритуальну назву померлої людини [Царьова 2015, с. 210]: *«Там кості валяються»: на Черкащині копачі могили викинули **покійницю** з поховання. Посадовець заставив винуватців викопати ще одну яму. Після чого, спільно із священником, **небіжчицю** перепоховали за християнським звичаєм* (www.dzvin.media, 22.04.2019).

Всього встановлено 18 лексем на позначення жінок за стосунком до духовного життя. У мові українських ЗМІ фіксуємо велика кількість фемінативів, що мають ознаки релігійної лексики. Фемінна лексика, яка має відношення до православного християнства, історично сягає давньоукраїнського періоду функціонування мови (*пророчиця, жриця, чудотвориця, святенниця*). Водночас лексика на позначення жінок інших конфесій може бути як стилістично нейтральними запозиченнями (*мусульманка, буддистка, дзен-буддистка*), так і екзотизмами, оказіоналізмами (*гурия, йогиня*) тощо.

Таким чином, встановлено, що тенденція вживання релігійної фемінної лексики свідчить про дифузність публіцистичного та релігійного стилю, розмиваючи межі функціонування цих стилів.

2.1.12. Суржикові фемінні елементи в мові інтернет-ЗМК

Науковці-лінгвісти спостерігають поширення суржику не лише в розмовних стилях, а й у мові засобів масової інформації. Суржикізмам у публіцистичному стилі присвячені роботи М. І. Навальної [5], В. М. Труб [11], Ю. В. Калужинської [2], О. О. Тараненка [9]. Т. М. Левченко в роботі «Українські мовознавці про суржик у мові засобів масової комунікації» виділяє такі основні завдання суржикізмів у ЗМІ: «Суржикізми використовують із

різною метою: донести до читача пряму мову респондента, не змінюючи її, навіть якщо є помилки, і показуючи, що інформація є достовірною; показати низький культурно-освітній рівень т. зв. «героя»; висміяти чи засудити відомих політичних і громадських діячів, а також висловити критичне ставлення до конкретних подій чи явищ».

У мові українських інтернет-ЗМК прикладів вживання суржикізмів фіксуємо небагато – всього 5 лексичних одиниць, проте тенденції їхнього функціонування простежуються доволі чітко. Наприклад, фіксуємо випадок вживання суржикізму, який автор тексту використовує для передачі самоіронії мовиці: *баришня*. Пор.: *Взагалі я тренер з айкідо, дизайнер – «витончена баришня» – військова Тайра* (www.hromadske.ua, 21.05.2019).

Інші випадки вживання фемінних суржикізмів є або лайливими, або недоречними випадками вживання фемінативів: *зелена негодяйка, фотоблогерша*. Пор.: *«Мені писали, що я «зелена негодяйка»: директорка гімназії № 5 вибачилась за матюки у Facebook* (www.molbuk.ua, 08.12.2019); *«Коза ти драна» – поштарка відмовилась доставити бандероль франківській фотоблогерші. Відома франківська фотографиня, фотоблогерша, директорка студії «Сьоме небо» Наталія Каблюк втрапила в халепу з Укрпоштою* (www.versii.if.ua, 09.07.2019).

Підсумовуючи аналіз фемінативів-суржикізмів у мові українських ЗМК, можна зауважити, що вони вживаються здебільшого для передачі прямої мови або є прикладами випадкового проникнення до публіцистичного стилю, що свідчить про небезпеку його засмічення субстандартними одиницями.

2.2. Функціонування фемінативів в офіційно-діловому стилі

Офіційно-діловий стиль послуговується фемінною лексикою, що називає жінок, а також деяких неживих істот та понять в офіційних документах, кодексах, законах та інших офіційних текстах.

До офіційно-ділових назв жінок відносяться не лише агентивні назви професій, але й назви жінок за правовим, майновим, сімейним статусом, віком та соціальним становищем, відображеним у текстах цього стилю.

Словники починають фіксувати жіночі назви професій, починаючи з ХХ століття. М. П. Брус, покликаючись на «Етимологічний словник української мови» в 7 т. за ред. О. С. Мельничука (1982 – 2012), «Словник української мови» в 11 т. за гол. ред. І. К. Білодіда (1970 – 1980), «Інверсійний словник української мови» за ред. С. П. Бевзенка (1985), дає найбільш повну класифікацію жіночих назв професій: «Семантичний розряд назв жінок за професійними, діяльнісними, процесуальними, функційними характеристиками склав основну частину номінацій у фемініконі сучасної української мови. Постання його спричинене багатоаспектним і різноспрямованим характером жіночої праці в ХХ ст., зумовленим науково-технічним прогресом, культурно-освітнім поступом, соціально-економічним розвитком, виникненням різних галузей промисловості, сільського господарства, науки, освіти, культури, де майстерність, витривалість, посильність, відповідальність жінок знайшли найбільше і найкраще вираження. У межах цього семантичного розряду виділено такі лексичні групи: 1) назви жінок за професійною спеціалізацією в промисловій, будівельній галузях, виробничо-технічними і ремонтно-будівельними діями, процесами; 2) назви жінок за освітньо-навчальною, науково-професійною діяльністю; 3) назви жінок за літературно-творчою, культурно-мистецькою діяльністю; 4) назви жінок за сільськогосподарською, дорожньо-транспортною діяльністю; 5) назви жінок за соціально-правовою, торгівельно-економічною діяльністю; 6) назви жінок за спортивною, туристичною, анімаційною діяльністю; 7) назви жінок за військово-воєнною, авіаційною, поліцейською діяльністю; 8) назви жінок за медичною, лікувальною, санаторно-профілактичною діяльністю; 9) назви жінок за адміністративними, управлінськими, керівними функціями; 10) назви жінок за

службовими дорученнями, процесами, обов'язками; 11) назви жінок за добродійними діями; 12) назви жінок за суспільно-громадською, організаційною діяльністю; 13) назви жінок за успіхами, здобутками, досягненнями; 14) назви жінок за надприродними діями; 15) назви жінок за обрядовими функціями; 16) назви жінок за ситуативними, тимчасовими діями; 17) назви жінок за злочинною діяльністю» [Брус 2019, с. 150].

Базою матеріалу для досліджень становили Класифікатор професій України, тексти Наказів Міністерства соціальної політики, Положення про державний контроль за станом технічного захисту інформації під час діяльності на території України іноземних інспекційних груп, Закону України «Про охорону дитинства», Кримінального кодексу України, Цивільного кодексу України, табеля обліку робочого часу ТНУ імені В. І. Вернадського, а також сайтів пошуку роботи work.ua, robota.ua та офіційного сайту ДП «Медичні закупівлі України», ДТЕК.

2.2.1. Тенденції вживання фемінативів на позначення посад жінок в офіційно-діловому стилі

Наказом Мінекономіки від 18.08.20 р. № 1574 затверджено Зміну № 9 до Національного класифікатора ДК 003:2010 «Класифікатор професій». Зміна скасовує ряд посад, виражених іменниками жіночого роду: «4111. *Друкарка*. «4111. *Друкарка* диктофонної групи»; «4111. *Друкарка* редакції»; «4111. *Друкарка*, що працює з іноземним текстом»; «4115. *Секретар-друкарка*».

Водночас назви посад, утворених від іменника *медсестра*, мають нові вимоги до вживання: 1229.5 Головна *медична сестра* (головний медичний брат); 3231 *Сестра медична* (брат медичний); 3231. *Сестра медична* (брат медичний) з дієтичного харчування; 3231. *Сестра медична* (брат медичний) з косметичних процедур; 3231. *Сестра медична* (брат медичний) з лікувальної фізкультури; 3231. *Сестра медична* (брат медичний) з масажу; 3231. *Сестра*

медична (брат медичний) з фізіотерапії; 3231. *Сестра медична* (брат медичний) з функціональної діагностики; 3231. *Сестра медична* (брат медичний) зі стоматології; 3231. *Сестра медична* (брат медичний) милосердя; 3231. *Сестра медична* операційна (брат медичний операційний); 3231. *Сестра медична* патронажна (брат медичний патронажний); 3231. *Сестра медична* (брат медичний) поліклініки; 3231. *Сестра медична* (брат медичний) станції (відділення) швидкої та невідкладної медичної допомоги; 3231. *Сестра медична* (брат медичний) стаціонару; 3231. *Сестра медична-анестезист* (брат медичний-анестезист); 3232. *Акушерка* (акушер); 5132. Молодша *медична сестра* (молодший медичний брат) (*санітарка, санітарка-прибиральниця, санітарка-буфетниця*, санітар, санітар-прибиральник, санітар-буфетник та ін.); 5132. Молодша *медична сестра* (молодший медичний брат) з догляду за хворими. Без змін залишилася назва посади 4131. *Сестра-господиня*.

Серед інших прикладів вживання фемінної лексики в офіційно-діловому стилі переважають лексеми з фемінізуючим суфіксом **-к-а**: *завідувачка, швачка, операторка, референтка*. Пор.: Українська компанія-виробник парашутного спорядження пропонує роботу для *швачки* (www.work.ua, б/д); 4. *Завідувачці канцелярії та архівом Крайник М. І. ознайомити з Інструкцією всіх керівників структурних підрозділів шляхом надсилання її електронної версії* (з Наказу ІФНМУ №298-д від 06.09.2019); *КАТЕРИНА ШМАТКОВА. Операторка з обробки інформації та програмного забезпечення* (www.medzakupivli.com, б/д); *ЯНА КРАВЧУН. Референтка* (www.medzakupivli.com, б/д).

Вживання назви посади з фемінізуючим суфіксом **-ин-я** текстах документів офіційно-ділового стилю є поодиноким: *Фахівчиня відділу міжнародних зв'язків Лебідь Д. В.* (Табель робочого часу відділу міжнародних зв'язків ТНУ ім. В. І. Вернадського за 2 половину серпня 2020 р., 20.08.2020).

Серед назв вакансій на популярних сайтах пошуку роботи найбільш уживаними є фемінні агенти́ви, внесені до ДКПУ до Зміни № 9: *молодша*

медична сестра, санітарка, прибиральниця, покоївка, швачка, посудомийниця, майстриня манікюру та педикюру. Напр: **Молодша медична сестра, санітарка** (www.work.ua, 08.07.2021); **Потрібна прибиральниця** (www.work.ua, 03.07.2021); **Терміново – покоївка в Обухів!** (www.work.ua, 14.07.2021); **Офіційний виробник зарубіжних весільних суконь, в зв'язку з розширенням виробництва відкриває у місті Хмельницькому таку вакансію: Швачка на виробництво** (www.work.ua, 13.07.2021); **«Посудомийниця»** (www.rabota.ua, 14.07.2021); **Майстриня манікюру та педикюру у світлу, комфортну студію з дружелюбним колективом!** (www.rabota.ua, 13.06.2021).

Популярними на українських сайтах пошуку роботи виявилися назви вакансій іншомовного походження: **B2B менеджерка, хостес, бариста**. Пор.: **Заміський клуб Selfish Club запрошує на роботу хостес** (www.work.ua, 13.02.2021); **B2B Менеджерка по роботі з клієнтами** (www.rabota.ua, 13.05.2021); **Мережа кав'ярень формату coffee to go URBAN COFFEE в місті Львів запрошує на роботу дівчину Бариста!** (www.work.ua, 01.07.2021).

Вживання паралельних форм на позначення назв професій (**редактор/редакторка, фахівець/фахівчиня, керуючий/керуюча**) також зустрічається серед деяких роботодавців у назвах вакансій, напр.: **І сьогодні Департамент виробництва запрошує до своєї команди Редактора (ку) постпродакшену проєкту «Звана вечерея»** (www.rabota.ua, 14.07.2021); **Компанія Syngenta – лідер на міжнародному ринку агрохімії відкриває конкурс для молодих та амбітних людей на вакансію Фахівець / Фахівчиня з цифрових комунікацій** (www.rabota.ua, 14.07.2021); **Керуючий/-ча проєктом** (www.rabota.ua, 14.07.2021).

Фемінні юкстапозити на позначення назв жіночих професій є нечисленними в офіційно-діловому стилі. Напр.: **фахівчиня-аналітикиня, офіс-адміністраторка: РУСЛАНА БАРАТЮК. Провідна фахівчиня-аналітикиня з**

дослідження товарного ринку (www.medzakupivli.com, б/д); *КАРІНА ПУГАЧОВА. Офіс-адміністраторка* (www.medzakupivli.com, б/д).

Окремо варто зауважити на випадок нагромадження великої кількості фемінативів у біографічному тексті (*креативна директорка, директорка зі стратегічного маркетингу, володарка*). Пор.: З 1997 до 2008 року працювала над створенням бренду 1+1 на посаді *креативної директорки* каналу 1+1. У 2009 –2010 роках була *директоркою зі стратегічного маркетингу* Національної Медіа Групи [...] Є *володаркою* багатьох національних та міжнародних нагород у сфері дизайну, промо, реклами та маркетингу, в тому числі нагород Нью-Йоркського фестивалю, всесвітніх та європейських конкурсів PROMAX/BDA, Eyes & Ears of Europe. *Володарка* 6 премій «Телетриумф» (біографія співробітниці на офіційному сайті ДТЕК).

Всього зафіксовано 23 фемінні лексеми на позначення посад в офіційно-діловому стилі української мови. Ситуація на ринку праці є екстралінгвальним чинником, що найближчим часом буде одним з найважливіших за впливом на функціонування агентивів у цілому і фемінативів зокрема в публіцистичному стилі. На основі дослідженого мовного матеріалу можна зробити висновок про те, що з одного боку, буде збільшуватися кількість іншомовних запозичень серед агентивної лексики, у тому числі в публіцистичному стилі, а з іншого боку – зростатиме фемінізація такої лексики як спосіб її опанування українською літературною мовою впродовж її розвитку.

2.2.2. Функціонування фемінної лексики в мові документів нормативної бази України

Фемінативи в мові офіційних документів надзвичайно мало вживаються через консервативність, універсальність та лаконічність формулювань. Назви жінок включають фемінативи на позначення осіб жіночої статі за ознаками (вік, родинні зв'язки, протиправна діяльність).

Найбільшою групою фемінної лексики в мові офіційних документів є назви осіб жіночої статі за родинним статусом: *дружина, сестра, баба, жінка, вдова*. Напр.: *Опікун, його **дружина**, чоловік та близькі родичі (батьки, діти, брати, **сестри**) не можуть укласти з підопічним договорів, крім передання майна підопічному у власність за договором дарування або у безоплатне користування за договором позички (Стаття 68 Цивільного кодексу України); Дитина, розлучена із сім'єю, – дитина, яка прибуває чи прибула на територію України без супроводу батьків чи одного з них, діда чи **баби**, повнолітніх брата чи **сестри** або опікуна чи піклувальника, призначених відповідно до законодавства країни походження, або інших повнолітніх осіб, які до прибуття в Україну добровільно чи в силу звичаю країни походження взяли на себе відповідальність за виховання дитини (Стаття 1 Закону України «Про охорону дитинства»); Багатодітна сім'я – сім'я, в якій подружжя (чоловік та **жінка**) перебуває у зареєстрованому шлюбі, разом проживає та виховує трьох і більше дітей, у тому числі кожного з подружжя, або один батько (одна **мати**), який (яка) проживає разом з трьома і більше дітьми та самотійно їх виховує (Стаття 1 Закону України «Про охорону дитинства»); Використання імені фізичної особи в літературних та інших творах, крім творів документального характеру, як персонажа (дійової особи) допускається лише за її згодою, а після її смерті – за згодою її дітей, **вдови** (вдівця), а якщо їх немає, – батьків, братів та **сестер** (ст. 296 Цивільного Кодексу України).*

Трохи менше вживаються назви жінок за віком: *дівчина, неповнолітня, малолітня*. Напр.: *Ефективність реалізації державної політики залежить від якнайповнішого урахування особливих та відмінних фізичних, соціальних, економічних характеристик і життєвого досвіду різних соціально-демографічних груп жінок і чоловіків, **дівчат** і хлопців (далі – осіб) (Наказ про затвердження Інструкції щодо інтеграції гендерних підходів під час розроблення нормативно-правових актів до Наказу Міністерства соціальної*

політики № 86 від 07.02.2020); ...до осіб, засуджуваних за особливо небезпечні злочини проти держави (статті 56-60, 62, 63, 63-1); бандитизм (стаття 69); умисне вбивство (статті 93, 94, 96, 234 пункт «в»); умисне тяжке тілесне ушкодження (статті 101, 189-4 частина 2); згвалтування, вчинене групою осіб, або згвалтування **неповнолітньої**, або згвалтування, що спричинило особливо тяжкі наслідки, а так само згвалтування **малолітньої** (стаття 117 частини 3 і 4); створення не передбачених законодавством воєнізованих формувань чи груп (стаття 187-б); особливо злісне хуліганство (стаття 206 частина 3) (ст. 25-1 Кримінального кодексу України).

Поодиноким випадком є вживання назви особи жіночої статі за протиправною діяльністю – *рецидивістка*. Пор.: Засуджуваним до позбавлення волі жінкам відбування покарання у виправно-трудовах колоніях призначається: визнаним особливо небезпечними **рецидивістками**, а також засуджуваним за особливо небезпечні злочини проти держави (статті 56-60, 62, 63, 63-1) – у колоніях суворого режиму; засуджуваним уперше до позбавлення волі за злочини, вчинені з необережності, – у колоніях-поселеннях для осіб, які вчинили злочини з необережності; засуджуваним уперше за умисні злочини, перелічені в абзаці 3 частини 4 цієї статті, – у колоніях-поселеннях для осіб, які вчинили умисні злочини; іншим засуджуваним до позбавлення волі жінкам – у колоніях загального режиму (ст. 25 Кримінального кодексу України).

У документах нормативної бази фіксуємо 9 фемінних лексем. Отже, фемінативи в документах нормативної бази України функціонують вкрай обмежено, переважно на позначення жінок за родинними зв'язками, що є одним з найбільш архаїчних шарів фемінної лексики. З огляду на особливості офіційно-ділового стилю, засвідчуємо, що фемінна лексика в мові документів нормативної бази України суттєво не оновилася та триває використання наявного фемінікону.

2.2.3. Проблема функціонування позанормових фемінних лексичних одиниць у офіційно-діловому стилі української мови

Слід зазначити, що українські сайти вакансій не можуть розглядатися як достовірні джерела офіційно-ділового стилю, проте такі його елементи, як агентиви, є предметом цього дослідження. Однак, у ході дослідження трапляється певна субстандартна фемінна лексика, яка функціонує в офіційно-діловому стилі, а саме в назвах вакансій.

На популярному українському сайті пошуку роботи work.ua трапляються випадки вживання позанормових лексичних одиниць, таких як суржикізми та назви жіночих професій іншомовного походження. Суржикові елементи проникають до офіційно-ділового стилю української мови через функціонування великої кількості паралельних форм фемінативів (*швея, хозяюшка*): «*В швейний цех потрібні швеї!!*» (опис вакансії на сайті work.ua. б/д); *Дитячий розважальний центр «Країна мрій» запрошує на роботу ГОСПОДИНЮ (ХОЗЯЮШКУ)*» (опис вакансії на сайті work.ua. б/д).

Також функціонують фемінні назви професій іншомовного походження, яким немає еквівалентів у сучасній українській мові — «*хостес*» не можна дослівно перекласти на українську мову як «*хазяйка*» без втрати первинного лексичного значення: *Заміський клуб Selfish Club запрошує на роботу хостес* (опис вакансії на сайті work.ua. б/д).

Для офіційно-ділового стилю неприпустимим є функціонування суржикізмів, іншомовної лексики тощо, але на українських сайтах вакансій розмиваються рамки офіційно-ділового та публіцистичного (а саме у мережі Інтернет) стилів української мови.

Окремо в офіційно-діловому стилі виявлені 4 фемінні лексеми, що не відповідають нормам української мови. Таким чином, засвідчено, що група

фемінної лексики в офіційно-діловому стилі є досить обмеженою, що в цілому характерно для офіційно-ділового стилю, який уникає особовості.

2.3. Нові вияви вживання фемінативів у науковому стилі української мови

Науковий стиль української мови вважається одним із найбільш консервативних і обмежених у мовних засобах вираження. Із цим пов'язана тенденція вузького функціонування фемінативів, окрім лінгвістики, здебільшого в межах спеціальних досліджень, присвячених жінкам (гендерні студії, соціологія тощо). Проте останніми роками все більше науковців послуговуються фемінною лексикою у своїх наукових роботах (Є. А. Стадний, Ю. Г. Сорока) [Стадний 2018; Сорока 2018]. Автор прогнозує зростання динаміки названого процесу в науковому стилі української мови.

2.3.1. Актуалізація вживання фемінативів в науковому стилі на матеріалах гендерних студій

Передбачувано найбільше фемінативів у науковому стилі вживають дослідники сфери гендерних студій (О. Фалько, К. І. Положай, Л. Р. Наливайко, І. О. Грицай, Ю. Дьоміна, О. М. Ічанська, Т. М. Корецька, О. Ю. Баранник). Згаданим науковицям належать роботи у сфері гендерної політики, гендерної рівності та гендерної освіти. Зокрема, Ю. П. Маслова займається проблематикою гендерних лінгвістичних досліджень.

Найбільше фемінативів є складними словами, одним із яких є слово «жінка»: *жінка-політик, кандидат-жінка, студентка-комуністка, прем'єр-модниця, жінка-науковець, жінка-підприємець*. Пор.: *Яскравим прикладом успішної жінки-політика являється життєвий і політичний шлях Індіри Ганді* (Фалько 2011, с. 21); *Кандидати-жінки привертають менше голосів, ніж чоловіки, навіть якщо не виступають по суто жіночих проблемах* (Фалько

2011, с. 21); *Сусідкою* майбутнього прем'єра по кімнаті в гуртожитку всі роки навчання була *студентка-комуністка* (Фалько 2011, с. 65); У 2008 році – *прем'єр-модниця* очолює Top-100 найвпливовіших українців з гордим титулом «*Місіс Україна*» (Фалько 2011, с. 81); Інтенсивний процес інституціоналізації національних жіночих і гендерних досліджень, а відтак і просування ідеї гендерної рівності, у вищій школі Швеції почав відбуватися, за свідченням М. Еліассон (M. Eliasson) [5, с. 47], у 1980-ті роки ХХ століття, коли до університетських структур стали включатися об'єднання *жінок-науковців* (часто неформальні), які займалися феміністськими дослідженнями (Дьоміна 2020, с. 79); *Жінки-підприємці* з фемінним видом гендерної ідентичності відрізняються домінуванням таких типів «Я-образу» на середньому рівні: *Альтруїстичний, Доброзичливий, Залежний, Підпорядкований* (Ічанська 2019, с. 524).

Наступна з досліджуваних груп фемінної лексики в науковому стилі утворена за допомогою фемізуючого суфікса **-к-а** та позначає осіб жіночої статі, що є учасницями руху за жіночі права: *суффражистка, активістка, феміністка*, напр.: *Члени цього товариства стали відомі як суффражистки* (Фалько 2011, с. 17); У книзі «Сексуальна політика» (1970 р.) однієї з *активісток* «визвольних» груп К. Мілетт було дане розширювальне застосування терміну «політика» по відношенню до сексуальності, тіла, емоцій і багатьох інших соціокультурних сфер, відомих до цього як індивідуальне, «особисте життя» (Фалько 2011, с. 20); «Праву на вибір» (pro-choice) супротивники абортів і опоненти *феміністок* протиставили захист «права на життя» (pro-life) (Фалько 2011, с. 20).

Деякі дослідники вживають у науковому стилі фемінативи з фемінізуючим суфіксом **-к-а/-иц-я** разом із парним до нього маскулінативом *партнер-партнерка, принц-принцеса, король-королева, суперник-суперниця*. Пор.: Актуалізовані стереотипи представлені лексичними гендерними парами

типу *Партнер-Партнерка, Принц-Принцеса, Король-Королева, Суперник-Суперниця* тощо (Баранник 2019, с. 179).

У текстах гендерних досліджень також вживаються назви жінок за професіями (*кухарка, швачка, дослідниця*) з фемінізуючим суфіксом **-к-а**. Напр.: *Значущою тут була позиція В. І. Леніна, що закликав жінок до участі в політичних справах («кожна **кухарка** може управляти державою»)* (Фалько 2011, с. 21); *На час народження Меггі син чоботаря Елфрід був уже власником невеликої бакалійної лавки, а Беатріс працювала **швачкою**»* (Фалько 2011, с. 60); *Рівноправність **дослідниця** тлумачить як належність кожній людині однакових юридичних можливостей, необхідних для її існування та розвитку в конкретно-історичних умовах, які об'єктивно визначаються досягнутим людством рівнем розвитку* (Наливайко, Грицай 2018, с. 31).

У досліджених текстах гендерних студій, які відносяться до наукового стилю, є випадки вживання назв жінок за спорідненістю: *бабуся, наречена*. Пор.: Канлер ФРН Віллі Брандт зазначив: *«**Залізна бабуся**»* Голда Меїр після всього пережитого її народом відносилася з великою недовірою до доброзичливих порад (Фалько 2011, с. с. 21); *На десять років старший за свою **наречену**, Деніс був таким самим переконаним консерватором, як і вона* (Фалько 2011, с. 66).

Фемінативи, що мають оцінний компонент, у науковому стилі мають різні суфікси – найпоширеніший **-к-а**, а також **-иц-я, -ин-я** (*крадійка, виконавиця, улюблениця, берегиня*), напр.: *«Преса охрестила її «найнепопулярнішою жінкою у Великій Британії» і приклеїла прізвисько «**крадійка** молока»* (Фалько 2011, с. 67); *«На думку дослідників, традиційна чоловіча культура створила три суттєвих бар'єри для рівності чоловіка й жінки: жінок хочуть бачити залежними, запобігливими, скромними **виконавицями**, для обрання на відповідальну посаду жінка повинна спочатку продемонструвати свою реальну компетентність, тоді як чоловікові достатньо мати потенційну»*. (Краснопольська 2010, с. 558); *«4 лютого 2005 р. Президент Віктор Ющенко,*

вимушений віддячити своєму зрадженому соратникові і **улюбленці** Майдану, пропонує парламенту кандидатуру Юлії Тимошенко на пост прем'єр-міністра України, і Верховна Рада підтримує таке призначення рекордною кількістю голосів – на підтримку Юлії Володимирівни проголосували 373 депутати» (Фалько 2011, с. 79); «Такий застарілий стереотип, що жінка це **«берегиня** домашнього вогнища», діє і сьогодні, більша частина чоловічого населення саме таке уявлення і має про роль жінки у соціальному житті» (Положай 2018, с. 165).

У науковому стилі української мови на позначення осіб жіночої статі також вживаються назви титулів у прямому та переносному значенні (*Її Величність, принцеса*). Напр.: *А позаяк протягом ХХ століття лейбористи й консерватори постійно змінювали одне одного при владі в Британії, і лідер партії-переможниці автоматично ставав прем'єр-міністром, то Тетчер просто мусила рано чи пізно очолити уряд «Її Величності»* (Фалько 2011, с. 68); *Її називали газовою **принцесою**, партнером Павла Лазаренка та кишеньковою **опозиціонеркою*** (Фалько 2011, с. 77).

Політична фігура Юлії Тимошенко спричинила багато okazіоналізмів свого часу як серед населення, так і в пресі. Дослідники гендерної проблематики вдаються до поодиноких випадків цитування таких фемінних okazіоналізмів (***бюнтовщиця***). Пор: *На початку 2004 р. Тимошенко займає 24 місце в Топ-100 найвпливовіших людей України за версією журналу Кореспондент, який називає 43-річного політика «**Бюнтовщицею*** (Фалько 2011, с. 78).

Ще одним поодиноким випадком вживання фемінативів у науковому стилі є фемінна назва осіб жіночої статі за походженням – *американка*. Напр.: *«У 1970-і рр. центральне місце зайняла кампанія за надання **американкам** права на аборт»* (Фалько 2011, с. 17).

Виявлено 28 фемінних лексем у науковому стилі на матеріалі гендерних студій. Гендерні студії вивчають міждисциплінарну проблематику соціального,

політичного, біологічного, мовного та іншого функціонування феномену статі. Цей «молодий» дослідницький напрям (починаючи з 1980-х років, коли було введено термін «гендер») лише в останні десятиліття зайняв своє місце в українській науці. На матеріалі текстів наукового стилю у сфері гендерних студій велику групу фемінної лексики складають юкстапозити з основою «жінка», також примітним є вживання пар фемінатив/маскулінатив у роботах дослідників-психологів.

2.3.2. Вияви вживання назв жінок у наукових текстах інших тематик

Досить багато фемінативів у текстах наукових робіт українською мовою вживаються на позначення самих жінок-науковиць. Наприклад, серед назв жінок за відношенням до наукової діяльності представлені фемінативи, утворені від основних фемінізуючих суфіксів **-к-а**, **-иц-я** та **-ин-я** *аспірантка*, *історикиня*, *респондентка*, *філологиня*, *засновниця*. Пор.: А. Ю. Дзюба, *аспірантка* сектору дослідження проблем міжнародного співробітництва у сфері боротьби зі злочинністю Науково-дослідного інституту вивчення проблем злочинності імені академіка В. В. Сташиса НАПрН України, м. Харків (Овчаренко 2014, с. 221); Відома *історикиня* Н. І. Миронець зазначає, що складу комісії входила одна з *піонерок* українського жіночого руху Софія Федорівна Русова (Іванова 2019, с. 187); В ідеальних стосунках *респондентки* націлені на задоволення своїх потреб у взаєморозумінні, підтримці й відповідальному ставленні, для чого намагаються максимально зблизитись з партнером (навіть порушуючи його особисті кордони), таким чином привласнюючи собі домінуючу позицію в родині (Ляховець 2020, с. 210); Для маси студентів освіта була службою країні: «бажаю, підвищивши свою освіченість, віддати всі сили на виховання нашої молоді, принести користь нашій Батьківщині» [4, арк. 1], мотивувала потребу у відновленні навчання *філологиня* Надія Ленчик» (Лук'яненко 2017, с. 122); Наталія Борисівна

Лук'янчикова (21.07.1937-31.10.2011) – доктор фізико-математичних наук, професор, засновниця широковідомої школи по дослідженню фотоелектричних та люмінесцентних процесів в напівпровідниках методом спектроскопії низькочастотних шумів і флуктуаційних явищ (Пекар 2019, с. 11).

У науковому стилі української мови на позначення осіб жіночої статі вживаються й фемінітиви іншомовного походження (*піаністка, патріотка, імітаторка, німфа, патріотка*). Пор.: *У своїх листах колеги з любов'ю та повагою згадували її як видатного вченого, блискучого лектора, чарівну жінку, дотепного співрозмовника і талановиту піаністку, гру якої багато із них із задоволенням слухали (Пекар 2019, с. 13); Також Шейлок відвертий у своїх поглядах – Порція у поведінці імітаторка, але щира в заклик до милосердя, яке безуспішно намагається прищепити позивачу (Смольницька 2017, с. 190); Звичайно, таке трактування не вичерпує значення буришину в цих поезіях, але може пояснити популярність за доби Ренесансу і бароко прикрас із цієї застиглої смоли. Недарма в проаналізованих поетів символ буришину має жіночий зміст – адже його дарують саме німфі (Смольницька 2017, с. 193); Наталя Митрофанівна була великою патріоткою України (Стріха 2019, с. 6).*

Фемінні юстапозити з прикладкою «жінка», є широкоживаними в науковому стилі української мови, проте, порівняно з текстами наукових робіт з гендерної проблематики, така лексика є не настільки широкоживаною: *жінка-науковиця, діва-войовниця, жінка-державець*. Напр.: *Видатні жінки-науковиці – ровесниці шістдесятників (Троян 2019, с. 6); Також у п'єсі – архетип діви-войовниці (якою й була Єлизавета) (Смольницька 2017, с. 189); Це жінка-державець (недарма у п'єсі найважливіша – сцена суду, який насправді вершить Порція) (Смольницька 2017, с. 193).*

На позначення жінок за комунікативною роллю в науковому стилі української мови вживаються фемінативи, утворені від фемінізуючих суфіксів

-иц-я та **-ин-я** (заявниця, мовчиня). Пор.: Йдеться не просто про скерованість гендерних ролей, позначених в різних типах наративу та дискурсу як своєрідну структуру у структурі, жіночу та чоловічу риторички в межах мовлення назагал, (коли ці предикації фемінінного та маскулінного можуть довільно взаємозамінюватись залежно від етнічних, соціальних, філософських, владно-ієрархічних, релігійних, насамперед особистісносуб'єктивних чинників), а про ситуацію, за якої, наприклад, контекст мовлення, його адресат, мовець чи **мовчиня** визначають статус жіночості чи чоловічості (як не згадати платонівські ейдоси) поза реальною статтю (Кретов, Кретова 2019, с. 6); **Заявниця** стверджувала, що її дзвінки в офісі та домашні телефони прослуховувалися з метою отримання інформації, яка б могла бути використана проти неї (Бек 2018, с. 59).

У текстах наукового стилю української мови вживаються фемінні назви жінок за віком з фемінізуючими суфіксами **-к-а**, **-иц-я**: юнка, учениця комсомолка. Пор.: Інформація про умови вибору шлюбного партнера, як юнаками, так і **юнками**, отримана нами, в цілому узгоджується з теорією «кругової любові» А. Рейса (Ляховець 2020, с. 215); Персонажі індустріально-колгоспного роману лише на перший погляд чітко поділені на «своїх», позитивних, та «чужих», негативних: до першої групи належать селяни – Севир Струк, колишній наймит Захарового батька, а нині завідувач артільного господарства, коваль Ларивон Ганчар (русифікацію героя підкреслено написанням його прізвища через літеру «А»), його прийомна донька Даша та рідні – **комсомолки** Оля й Віра Ганчарівни, Олена Рибалчина – та шахтарі – родина комуністів Івасика та Марусі Іващенко, комсомольці Непорада та Галя, секретар партосередку Михайло Бойчун, завідувач шахти Юрій Дивний; до другої – сільські куркулі Захар Вовгура та Микола Чоп, підкуркульник Риндя, «буржуазний» інженер Леонід Прозов (Грозний), Кіра Павлівна, Ольга. Утім

така схема виявляється авторським відволікаючим, «маскуючим» прийомом (Волощук 2017, с. 151).

Як і в публіцистичному та офіційно-діловому стилях, у науковому стилі української мови фемінативи вживаються в парах з маскулінативами, від яких вони утворюються (директор – *директорка*, прем'єр – *прем'єрка*; професор – *професорка*; поет – *поетка*; депутат – *депутатка*; президент – *президентка*, кравець – *кравчиня*, продавець – *продавчиня*; майстер – *майстриня*). Напр.: Прихильники цього руху намагаються розвести ідентифікацію чоловіків та жінок у сфері соціального буття за допомогою мови: директор – **директорка**, прем'єр – **прем'єрка**; професор – **професорка**; поет – **поетка**; депутат – **депутатка**; президент – **президентка** та ін. (Маленко 2017. с. 601); Маємо ж ми кравець – **кравчиня**, продавець – **продавчиня**; майстер – **майстриня**, які свого часу теж були новими, але зараз сприймаються як норма (Маленко 2017. с. 601).

У деяких роботах з гуманітарних наук вживаються фемінні назви жінок за літературною діяльністю (*письменниця*, *поетеса*) та за відношенням до мистецтва (*меценатка*, *поціновувачка*). Напр.: Цьому треба завдячувати американській **письменниці** Тальві (Терезі Робінсон) (1797–1870), батько якої деякий час був професором Харківського університету, а Тереза жила з ним у Харкові, вивчила українську мову, займалася перекладами (Требіна 2019, с. 4); З постаттю **королеви** Єлизавети пов'язано багато легенд – наприклад, те, що вона, сама **поетеса**, начебто була справжнім автором шекспірівських творів, або те, що інкогніто, під маскою, відвідувала вистави у шекспірівському «Глобусі» (Лук'яненко 2017, с. 188); Історично достеменно відомо те, що Єлизавета, велика **поціновувачка** мистецтв, щедро сприяла розвитку театру, і їй представляли прем'єри нових п'єс. У полі дослідження – комедії «Приборкання норовливої» («*The Taming of the Shrew*», 1593 чи 1594 р.) і «Венеціанський купець» («*The Merchant of Venice*», приблизно 1596 р.)

(Лук'яненко 2017, с. 188); Було заторкнuto питання імагології у порівнянні з Марією I Шотландською Стюарт ([5]), але тему англійської **королеви**, яка була **меценаткою** і **музою** багатьох поетів (В. Шекспіра, Е. Спенсера та ін.), ще не вичерпано (Лук'яненко 2017, с. 188).

На позначення жінок за правовим статусом у наукових роботах вживаються фемінативи, утворені за допомогою фемінного суфікса **-иц-я** (наступниця, заручниця, спадкоємиця): **Наступниця** Ігоря – Ольга Велика врахувала сумний досвід свого чоловіка та провела реформу оподаткування (Петков, Мехтієва 2017, с. 191); Зрозуміло, що сватання у Шекспіровій п'єсі було за розрахунком – так само як Порція всіх претендентів (у тому числі Бассаніо) цікавила передовсім як багата **спадкоємиця**, а її чесноти і красива зовнішність були приємними чинниками, що лише підсилювали мотивацію свататися саме до неї (Смольницька 2017, с. 190); Показовий монолог Порції, де вона виступає і як справедлива жінка, і як **заручниця** волі свого батька: «Ах, яке це слово – «обрати»! (Лук'яненко 2017, с. 191).

У текстах наукових статей із гуманітарних дисциплін українські дослідники вживають фемінативи на позначення титулів жінок високого роду (імператриця, королева, царівна, принцеса): Теорія російського державного ладу, яку розвила **імператриця** Катерина II, не вичерпується двома першими розділами Наказу, і взагалі вона не викладена компактно у будь-якому одному місці останнього (Костиря 2012, с. 136); Нерафінована і навіть агресивна поведінка траплялася навіть при дворі: **королева** могла дати ляпаса **фрейліні**, Френсісу Дрейку та іншим підлеглим (Лук'яненко 2017, с. 189); **Наречена** всіх «вельможних женихів», яка їх випробовує загадками – це і міфічний образ (як Пенелопа), і казковий (**принцеса** – наприклад, принцеса Турандот у Карло Гоцці; **Царівна** Загадкова в українських казках, або ж просто **красуня**), і водночас натяк на реалії тодішньої Англії, адже до Єлизавети сватались і герцог

Франсуа Алансонський (майбутній Анжуйський), і Філіп Іспанський, й Іван Грозний, і багато інших (Лук'яненко 2017, с. 190).

Фемінні назви жінок за сімейними стосунками складають велику групу дослідженої лексики, яку вжито як окремо, так і з іншими фемінативами. Зокрема, лексеми *дочка, партнерка, обраниця, кузина, тітка*, у публіцистичному стилі вживаються в дослідженнях з юридичних, соціальних, філологічних наук: *При цьому 36-річний чоловік продовжував тероризувати свою колишню і погрожувати їй, що викраде маленьку дочку* (Баранник 2019, с. 178); *Юнаки цінують в майбутній шлюбній партнерці її прагнення до побудови чесних, відкритих стосунків та жіночність* (Ляховець 2020, с. 214); *Створюють напруження та недовіру між партнерами егоїстично-аморальна поведінка обраниці й окремі риси, які вважаються у нашому суспільстві традиційно «жіночими»* (Ляховець 2020, с. 214); *Можна висунути гіпотезу, що тут певною мірою натяк на стосунки Єлизавети і Марії Стюарт (які були кузинами)* (Лук'яненко 2017, с. 188); *Дівчинку ввели в коло цих видатних людей, для неї вони були просто «дядько Додік», «тітка Зоя», в особистому спілкуванні вони всі виділялися непоказною скромністю, невибагливістю і інтелігентністю, і Наталя назавжди навчилася відрізняти справжню велич від удаваної, а істинний аристократизм від облуди* (Пекар 2019, с. 12). Зафіксовані випадки вживання фемінативів на позначення жінок за родинними зв'язками *дружина, бабуся, мати, тітка* паралельно з назвами жінок за родом занять *служниця, робітниця, вчителька*. Його молода *дружина*, майбутня *бабуся* Наталії Борисівни – *народна вчителька, випускниця* Інституту шляхетних *дівчат* Віра Гаврилівна Лебедева з малолітньою донькою Галиною виїхати не змогли (Пекар, 2019, с. 12); У «Приборканні норовливої» показано конфлікт прямої, чесної, дотепної, гострої на язик і темпераментної Катарини (у перекладі Ю. Лісняка – Катеріни, це більше відповідає оригіналу: *Katherina*) і її молодшої *сестри* Б'янки (*Bianca*), яка виявляється *лицеміркою* (Лук'яненко

2017, с. 188); У відповідях переважали наступні визначення: *«мати»*, *«господарка»*, *«пенсіонерка»*, *«бабуся»*, *«робітниця»* або *«працьовита»* (Гузій, Бацман 2017, с. 86); *Неправильне поводження стосовно чоловіка – а саме так можна трактувати вищезгадане побиття дружиною свого чоловіка з огляду на те, що дружиною в германців-язичників могла бути куплена служниця*, – вважалося колись таким великим протиправним діянням, що навіть будинок такого подружжя не мав права на подальше існування (Рахно 2017, с. 239).

Поодиноким є випадок вживання лексеми *чорнички* очевидно на позначення жінок, які присвятили себе чернечому служінню. Пор.: *Поза межами монастиря, келійні чорнички практикували суворий аскетизм: відмовлялися від шлюбу, присвячували увесь час молитвам та богоугодним справам, суворо постували, уникали розваг, спілкування, максимально обмежували свої контакти із зовнішнім світом* (Арзуманова 2019, с. 36).

Виявлено 55 фемінних лексем у науковому стилі української мови. У текстах наукового стилю (статтях, дослідницьких та кваліфікаційних роботах, посібниках) української мови жінки позначаються фемінативами, які складають різні групи лексики, як за способом творення, так і залежно від комунікативного завдання. Так, автор поділяє фемінативи на позначення жінок у текстах наукового стилю на такі групи: за походженням, за віком, за професією, за сімейними стосунками, за літературною діяльністю, за науковою діяльністю, за правовим статусом, за комунікативною роллю та за правовим статусом. Фемінну лексику на позначення осіб жіночої статі в текстах наукового стилю вжито як окремо, так і разом з парними маскулінативами.

2.3.3. Фемінна лексика наукового стилю на позначення неживих істот

Фемінативи на позначення неживих істот, понять, а також самиць тварин у науковому стилі української мови наявні в дослідженнях у сфері аграрних наук, а також у царині соціології та філософії.

Наприклад, на позначення поголів'я великої рогатої худоби вживаються іменники жіночого роду з фемінізуючим суфіксом **-ниц-я** (*представниця* та *ровесниця*). Пор.: «Дані другої лактації змінилися і вже краща молочна продуктивність за надоєм характерна **представницям** швидкого типу формування – 8164 кг молока, що більше на 198,6 кг за контрольні надої» (Гиль М. І., Каратєєва О. І., Галушко І. А., 2017 р, с. 14); «Аналіз молочної продуктивності за вмістом жиру в розрізі досліджених типів формування організму свідчить, що представники першої дослідної групи мають вищі його значення і ці дані схожі з контрольними показниками – 3,84% порівняно з **ровесницями** повільного типу росту, яким характерний вміст жиру 3,83%, що на 0,01% менше за контрольну групу (табл. 2)» (Гиль М. І., Каратєєва О. І., Галушко І. А., 2017 р, с. 14, 2017 р, с. 15).

На позначення інших об'єктів та абстрактних понять також вживаються іменники жіночого роду з фемінізуючим суфіксом **-ниц-я**. Напр.: *годувальниця*, *голка-чарівниця*. Пор.: *Основи менталітету українського етносу склали такі основні ідеї: безкінечність і незмірність світу; вічна змінюваність життя; людина в центрі світобудови; природа як матір; земля – наша годувальниця; хліб – усьому голова; свобода – найбільша цінність для людини; кожна людина має жити по правді та ін.* (Павленко 2016, с. 95); *Для людей похилого віку та інших категорій села Давидівка започатковані факультети «Голка-чарівниця», «Моя рідна мово – калинове гроно», «Народна пісня – життєдайне джерело»* (Глоба, Тарасенко 2017, с. 47).

Отже, виявлено всього 5 фемінних лексем на позначення понять і об'єктів у науковому стилі української мови. Так, фемінативи можуть вживатися на позначення як самиць тварин, контекстуально вказуючи на них, як об'єкт висловлювання (*ровесниця, представниця*), так і абстрактних понять (*матір, годувальниця*). Усі досліджені фемінні лексеми на позначення неживих істот, понять або тварин утворені від фемінізувального суфікса **-иц-я**.

2.4. Фемінативи в художньому стилі української мови

Дослідницький інтерес до фемінативів охоплює різні сфери української мови. Деякі фахівці з фемінної лексики фокусуються на мові художніх творів у якості матеріалу для досліджень. До цих робіт належать вивчення фемінативів в українській прозі: «Система фемінітивів художнього мовлення Люко Дашвар» та «Фемінітиви в малій прозі Пантелеймона Куліша» А. М. Кайдаш, «Словотвірні типи фемінативів сучасної прози та літературна норма» В. Г. Заєць, «Концептуалізація світу в жіночій прозі Оксани Забужко» Л. М. Марчук, «Фемінітиви в художній мові Олександра Олеся» М. П. Брус [Кайдаш 2016, 2019; Заєць 2020; Марчук 2009; Брус 2008]. М. П. Брус фемінативи в мові поезії вивчає на матеріалі поетичної творчості Т. Г. Шевченка [Брус 2017]. О. М. Смольницька проводить дослідження фемінної лексики на матеріалі шотландської поезії, а саме – Роберта Бернса в перекладі Миколи Лукаша [Смольницька 2017].

2.4.1. Збагачення мови художніх творів українських авторів фемінативами

При дослідженні прикладів вживання фемінативів на матеріалі художньої літератури, насамперед вживаються елементи книжної лексики. Однак, дослідники застерігають від того, щоб ототожнювати книжну лексику лише з письмовими текстами: «Термін «книжна лексика» певною мірою умовний,

адже, крім функціональних стилів, ці слова властиві й тим стильовим різновидам усного літературного мовлення, що тематично й структурно зближуються зі стилями мовлення писемного (діалогічне мовлення на наукові, виробничо-технічні, офіційно-ділові та інші теми). У застосуванні до сучасної української літературної мови цей термін вказує лише на переважання деяких слів у функціональних стилях її писемної, книжної форми, а не на абсолютне обмеження ними» [Навальна 2019-а, с. 46]. Книжна лексика властива всім функціональним стилям, до книжних лексем входять й деякі фемінативи.

У першу чергу, такими лексемами є *пані, панна* – *Доброго дня, **пані-господине**, – він церемонно простяг квітку-розкіш* (Володимир Лис, «Обітниця», с. 108); *От тобі й зміни, **панно вчителько!*** (Надія Гуменюк, «Квіти на снігу», с. 27); ***Пані головиха** любить гуляти зі своїм рудувато-кавовим кокер-спаніелем у скверику навпроти розкішної елітної триповерхівки* (Надія Гуменюк, «Квіти на снігу», с. 93).

Фемінативи з вираженою книжною стильовою забарвленістю утворюють групу назв титулів жінок, утворених за допомогою словотвірного суфікса **-івн-а** (*царівна, князівна*), напр.: *Золото, всілякі прикраси скіфських **царівен*** (Володимир Лис, «Обітниця», с. 114); *Навіть **князівною** себе на хвилину якусь уявила* (Володимир Лис, «Обітниця», с. 114).

Те саме зауваження є справедливим і щодо фемінізуючих суфіксів **иц-я-, -ин-я:** *утоплениця, майстриня, переможниця, власниця*. Пор.: *Хіба що шукатимуть **утопленицю*** (Володимир Лис, «Обітниця», с. 204). *До того ж маріупольська **майстриня** Оля Черьомушкіна розмалювала майже півтора метра фасадної огорожі петриківським розписом так, що нашу базу вже можна було б заносити до Книги Гіннеса* (с. 18, Василь Шкляр, «Чорне сонце»); ***Баба Ліза** ходить із виглядом **переможниці*** (Надія Гуменюк, «Квіти на снігу», с. 68); *Її власник (чи **власниця**) наче вирішив погратися в таку гру – а спробуй мене знайти* (Володимир Лис, «Обітниця», с. 250)

Фемінативи з суфіксами **-к-а** в мові художніх творів українською мовою називають жінок за родом занять та зовнішністю (*партнерка, чорнявка, вихователька*). Напр.: *«Моя **партнерка**, чи що?» – Віка подумала це й присіла на стілець біля сестри* (Володимир Лис, «Обітниця», с. 156); *Цю горду **чорнявку** я, звісно, давно запримітив, але щоб отак відразу закохатися чи щось типу того, то ні* (Василь Шкляр, «Чорне сонце», с. 62); – *І дарма, – констатувала **вихователька*** (Володимир Лис, «Обітниця», с. 269).

У художніх текстах нерідкими є випадки вживання кількох фемінативів з однаковими або різними суфіксами, наприклад, із суфіксами **-к-а** та **-иц-я** у межах одного речення для досягнення зображального ефекту: *натхненниця, організаторка*. Пор.: *Власне вона, сестра Олеся, теперішнього чоловіка його Марійки, і виявилася **натхненницею і організаторкою** злочину* (Володимир Лис, «Обітниця», с. 75).

Виявлено 15 фемінних лексичних одиниць на позначення осіб жіночої статі в художньому стилі. Досліджена лексика художнього стилю української мови утворює різні логіко-семантичні групи, розглянуті та структуровані далі в роботі.

2.4.1.1. Фемінативи релігійної сфери в художньому стилі на матеріалі прози українських авторів

У роботі Н. І. Музиченко «Мовні засоби вираження релігійності у творчій палітрі Григора Тютюнника» серед інших лексем, які мають риси релігійного стилю, досліджуються в тому числі фемінативи-власні назви жіночих божеств [Музиченко 2014].

Отже, на основі дослідженого матеріалу, виявлено, що найбільш часто вживаними є фемінні теоніми з фемінізуючим суфіксом **-ин-я**, які утворюють один семантичний ряд з іншими фемінативами. Наприклад, фемінні теоніми вживаються в реченнях з іншими фемінативами, які розкривають їхнє значення.

Частим є вживання лексеми *богиня* як однієї з частин складного слова: *богиня, Богородиця, богиня-покровителька, богиня-гromовиця*. Пор.: *В кельтських міфах на крука перетворюється Морріган – богиня-покровителька воїнів, втаємничена, «відьомська» іпостась Великої Богині* («Знаки карпатської магії» Г. Бердник, с. 30); *У пізніших, уже християнізованих замовляннях, біля «золотого каменя Алатира» перебуває сама Богородиця, яка в багатьох слов'янських регіонах шанувалася саме як хранителька і розпорядниця небесного вогню, а отже – богиня-гromовиця з дохристиянських вірувань* («Знаки карпатської магії» Г. Бердник, с. 61).

Окремо слід розглянути приклад вживання релігійної назви жінки-християнки (*раба Божя*), пор.: *І все ж я добре розрізняю, де рука майстра, а де пензель нещасної плагіаторки, аз раби Божої Ангеліни* (Надія Гуменюк, «Квіти на снігу», с. 96) – вживання цього конфесійного номену є стилістичним прийомом автора художнього твору. Використання старослов'янізму *аз*, піднесеного *раба Божя* поруч з фемінативом *плагіаторка* створює контраст, який передає глибину переживань головної героїні.

Такими елементами є й фемінативи на позначення жінок за участю у обрядах або ритуалах, утворені за допомогою фемінізувального суфікса **-иц-я** (*провидиця, покійниця*). Напр.: *Скіфська провидиця?* («Знаки карпатської магії» Г. Бердник, с. 197); *Калина подумала, що Олена Платонівна була їй доброю свекрухою, хоч і на покійницю гріх було скаржитися* (Володимир Лис, «Обітниця», с. 26). Фемінна лексема *покійниця* позначає жінку за роллю в ритуалістиці, а саме – в поховальному обряді. Винятком є фемінатив *янголиця*, вжитий для створення експресивно-стильових образів у тексті: *Де той янгол чи янголиця, які її порятовують?* (Володимир Лис, «Обітниця», с. 148).

У художньому стилі виявлено 11 фемінних лексем на позначення жінок за відношенням до релігійного життя, включаючи теоніми. Фемінативи, які мають ознаки релігійного стилю, вживаються в художньому стилі української

мови здебільшого для відображення сакрального жіночого досвіду – на позначення жіночих божеств або жінок-учасниць духовних або сакральних дійств. Фемінний суфікс **-ин-я** (*богиня*) є давнім, а суфікс **-иц-я** (*Богородиця, громовиця, провидиця*) вказує на нижчий рівень сакральності об'єкта висловлювання, вираженого фемінативом.

2.4.1.2. Фемінні експресеми в художній прозі українських письменників

Як зазначає В. А. Чабаненко, «емоційні слова негативного оцінного плану перебувають поза межами літературної мови (в розмовному і просторічному мовленні). У художньому та публіцистичному різновидах літературної мови їх використовують як яскраві стилістеми, що служать для реалістичного зображення дійсності, для характеристики й самохарактеристики персонажів, для надання текстові емоційно-експресивного тону» [Чабаненко 1984, с. 12]. Експресивність фемінативів виражається на багатьох мовних рівнях, що є характерним для експресем в цілому: «Експресема – це елемент лінгвостилістичної системи, мовленнєва одиниця, вжита в експресивно-стилістичній функції, яка суміщає в собі власне лінгвістичне значення з емотивним, аксіологічним, волюнтативним, естетичним, художньо-образним, оцінним тощо. Розрізняють експресеми різних рівнів: фонетичні, лексичні, фразеологічні, словотворчі та граматичні (морфологічні й синтаксичні)» [Гуйванюк 2011, с. 91].

Паралельно з терміном «експресема» можна знайти термін «експресивізм». Однак, деякі дослідники (Т. І. Варвинюк) вважають термінологічну базу недосконалою: «Хоч концепти «експресивність», «емоційність» у стилістиці постійно перебувають у точках перетину наукових дискусій, усе ж не мають чіткого окреслення» [Варвинюк 2010, с. 68]. Однак,

експресивність «не можна ототожнювати з емоційністю» [Чабаненко 2002, с. 143] через мовну структуру експресивізмів.

Негативно забарвлені фемінативи поділяються на групи лексики, утворені від фемінізуючих суфіксів **-иц-я** (*зрадниця, обманиця, лошиця*). Пор.: *Ти... Зрадниця!* (Надія Гуменюк, «Квіти на снігу», с. 82); *Обманиця, ця тітка обманиця, – закричав хлопець* (Володимир Лис, «Обітниця», с. 260); *Не те, що оті твої лошиці...* (Надія Гуменюк, «Квіти на снігу», с. 120); та **-к-а** (*однолюбка, крутія, крадійка, дивачка, анциболотка*), напр.: *Однолюбка дурна!* (Надія Гуменюк, «Квіти на снігу», с. 90); «*– Панове-товариші чи, ска 'им так, уже громадяни, – звертається він до фінансових крутіїв та крутіюк*» (Василь Шкляр, «Чорне сонце», с. 91); *Бо то були й ми, і ми таки перехитрили тих крадійюк хитрючих* (Надія Гуменюк, «Квіти на снігу», с. 117); *Де ж він востаннє бачив цю голомозу дивачку?* (Володимир Лис, «Обітниця», с. 80); *Але якщо та анциболотка й цього місяця не заплатить за квартиру...* (Надія Гуменюк, «Квіти на снігу», с. 109). Незважаючи на те, що названі фемінізуючі суфікси не визначаються дослідниками як виразно пейоративні, зображальний колорит названих фемінативів є визначальним у виборі мовних засобів українськими письменниками-прозаїками.

Окремим прикладом вживанням є експресивізована фемінна лексема *мегера*, напр.: *Ангельський голосок перетворився на гнівне ревіння мегери.* (Надія Гуменюк, «Квіти на снігу», с. 67).

На позначення позитивно забарвленої експресивної фемінної лексики вживаємо визначення Т. М. Левченко: «Відомо, що до експресивної лексики належать слова меліоративної (позитивні) та пейоративної (негативні) групи» [Левченко 2021, с. 277]. На відміну від фемінних пейоративів, група фемінних меліоративів утворена за допомогою фемінізуючого суфікса **-иц-я** (*годувальниця, розумниця, відмінниця*) або ж просто має закінчення **-а:** (*кохана*). Напр.: *Потім той милий таки повертається з походу і застає свою кохану з*

дитиною на руках (Василь Шкляр, «Чорне сонце», с. 58); *Ти ж у мене розумниця* (Надія Гуменюк, «Квіти на снігу», с. 65); *Тонька – відмінниця й староста класу, вона крута й стильна, весела й заводна* (Надія Гуменюк, «Квіти на снігу», с. 66); *А мама все бігала до ферми, шукала нашу Зіроньку, носила їй траву, припадала всім тілом до схудої на колгоспних харчах рябої годувальниці й плакала біля неї, як біля хворої дитини* (Надія Гуменюк, «Квіти на снігу», с. 16).

Виявлено 13 фемінативів-експресем у художньому стилі. Проаналізувавши емоційно марковану фемінну лексику художнього стилю української мови на матеріалі творів українських письменників, неможливо не звернути увагу на те, що негативну оцінку частіше мають фемінативи, які мають фемінний суфікс **-ка** (*однолюбка, крутійка, крадійка, дивачка, анциболотка*), а фемінні експресивізми з позитивною оцінкою (*годувальниця, розумниця, відмінниця*) утворені за допомогою фемінного суфікса **-иц-я**. Лексеми *кохана* та *мегера* виступають суб'єктивізованими, виявляючи комунікативну інтенцію письменника, викликаючи відповідні емоції та ставлення у читача.

2.4.1.3. Фемінативи, утворені за допомогою основ іншомовного походження в художньому стилі української мови

Функціонування фемінативів, утворених за допомогою основ іншомовного походження недостатньо широко подано в художній літературі. Проте, є дослідження, присвячені функціонуванню лексики іншомовного походження в художньому стилі на матеріалі української літератури. Зокрема, Ю. М. Молоткіна [Молоткіна 2016], вивчаючи лексику іншомовного походження в художньому стилі, досліджує особливості функціонування англіцизмів у текстах сучасної української літератури. Запозичену лексику сфери номінації (у т.ч. фемінативи) на матеріалі творчості Лесі Українки вивчає Л. П. Павленко [Павленко 2011].

Найбільше фемінної лексики в художньому стилі української мови має фемінний суфікс **-к-а** (*авантюристка, ад'ютантка*). Пор. також: *І вона, мов у гарячці (а може, й була гарячка) виклала, викрикнула. Що бачить перед собою божевільну **авантюристку**, котру сьогодні зрадив хлопець, якого вона любила, і якому довіряла, що вона поїхала світ за очі, а сказала, що їде до Лучеська, бо побачила табличку з назвою їхнього міста на автобусі* (Володимир Лис, «Обітниця», с. 65); *Тонька і її дві **ад'ютантки*** (Надія Гуменюк, «Квіти на снігу», с. 81).

Окремими випадками вживання є лексеми з фемінним суфіксом **-ин-я** (*педагогиня*) та фемінною флексією **-а** (*фрейліна*), напр.: *Перепрошувати **педагогиню** він відмовився категорично і на заняття в Центр більше не пішов* (Володимир Лис, «Обітниця», с. 267); *Ах, Ваша високосте, – зітхнула **фрейліна*** (Володимир Лис, «Обітниця», с. 311).

Виявлено збагачення 4 фемінними лексемами, утворених за допомогою основ іншомовного походження художнього стилю української мови. На основі проаналізованого матеріалу вдалося встановити, що фемінні назви жінок іншомовного походження в художньому стилі позначають осіб жіночої статі за родом занять (*педагогиня, фрейліна*), захопленнями (*авантюристка*), а також іронічно-піднесена назва супроводжуючої особи *ад'ютантка*, що в контексті розповіді головної героїні про епізод зі шкільною бійкою свідчить про нетривіальний вокабуляр персонажа, який доповнює образ молодої художниці за задумом автора.

2.4.1.4. Вияви фемінних юкстапозитів у художньому стилі української мови

Фемінні юкстапозити в художньому стилі заслуговують докладного розгляду через їхню оцінність. Розглянувши наявний лексичний матеріал, доцільно буде вдатися до терміну «юкстапозит». Обґрунтовуючи доцільність

його вживання, звертаємося до робіт В. В. Нагель, яка виділяє один із його компонентів як прикладку: «...оцінне значення найменування отримує від приєднуваної до нього прикладки (апозитива)», а такі найменування витлумачила «як складні слова, утворені на базі словосполучень прикладкового типу, що виражають одне поняття», напр.: *вчений-історик, начальник-горлодер, дівчина-мавпа, дочка-потворка* [Нагель 2008, с. 227].

Як засвідчує корпус зібраної лексики, у мові художніх текстів українською мовою вживаються такі фемінні юкстапозити, як *мумія-тітка, тітка-бабуся, гордячка-розумаха*, напр.: *Мумія-тітка* стримано пораділа гостям і їхнім подарункам (Володимир Лис, «Обітниця», с. 177); *За три дні перебування в Лучеську Аля дізналася чимало про свою тітку-бабусю* (Володимир Лис, «Обітниця», с. 177); *...тепер прокидаючись од березневого нічного котячого репетування, закликів і відгуків на ті любовні побажання і тугу, Віка думала, що, може, все ж десть там лунає і голос гордячки-розумахи Звабки* (Володимир Лис, «Обітниця», с. 215).

Окремо слід виділити юкстапозити з компонентом «дівчина» (*дівчина-роззява, дівчина-мука*), напр.: *І як помилково дівчина-роззява* повідомила, що вона інфікована (Володимир Лис, «Обітниця», с. 300); *Богдан побачив на тому вістрі дівчину-муку, зодягнуту в чорне, що миттю змінилось полум'ям* (Володимир Лис, «Обітниця», с. 300).

фіксуємо 5 випадків вживання фемінних юкстапозитів у текстах художнього стилю (на матеріалі творчості українських письменників). За винятком однієї лексичної одиниці, яка є складним словом та не має оцінного компоненту, а лише виражає додаткове семантичне значення, фемінні юкстапозити ж мають оцінний компонент.

2.4.1.5. Фемінні назви магічних істот у художньому стилі української мови

Жіночим назвам магічних істот присвячені здебільшого роботи фольклористів та етнолінгвістів, а також дослідників мовних діалектів. Однак, низка робіт, присвячений саме українському демонологічному фемінікону: це праці Н. Д. Бабич «Традиційні магічні іменування гуцульського світу II пол. XIX – поч. XX ст. і подій у ньому (за Р. Ф. Кайндлем)», М. П. Брус «Міфологічність гуцульського фемінікону», І. Гаврилюк «Легенда про Льйорону: проблема символіки імен жіночих водних божеств у латиноамериканській та українській міфології. Зіставний аспект», О. Гуцуляк «Трактування міфологічних істот у світогляді гуцулів», І. Помінчук «Лексико-семантична група на позначення фантастичних істот у творчості Марії Матіос» [Брус 2010].

Досліджувану лексику можна поділити на дві найбільші групи: це фемінні міфоніми українського походження та міфологічні фемінативи, запозичені з інших мов. М. П. Брус пропонує таку класифікацію для цієї лексики: демонофоніми (назви істот жіночої статі надприродного походження), некрофоніми (назви істот жіночої статі, що знаходяться між світом демонів та світом людей) та міоантропоніми (назви осіб жіночої статі, наділених надприродними здібностями) [Брус 2010, 43].

Однією з особливостей художнього стилю вважається «уведення до творів із стилістичною метою історизмів, архаїзмів, діалектизмів, просторічних елементів» [Левчук 2014]: *нічниця, нявка, бісиця, лісниця, мамуна*. Напр.: *А ще праліси в ті май давніші часи були повні всякої нечисті: навколо водилися нічниці, що йшли вночі в село до людей, аби викрасти їхній сон, аби ті до самого ранку не могли очей зімкнути* (Стринадюк Люба-Параскевія, «Як я ‘му жити на полонині», с. 11); *А ген лісами юрбилися нявки, бісиці, лісниці, мамуни* (Стринадюк Люба-Параскевія, «Як я ‘му жити на полонині», с. 10).

Використання фемінних міфонімів з метою експресивізації можна зустріти як у художній прозі, так і у прозі нон-фікшн – наприклад, коли автор намагається систематизувати сакральні знання про жіночі традиційні заняття: *жінка-відьма, повитуха, баба-пупорізка, цілителька, травозная, жінка-мольфарка*. Пор. також: *І хоча вважалося, що жінка-відьма з народженням дітей втрачає силу, і більшість справжніх відьом були незаміжні чи бездітні, особливість повитух* полягала в тому, що *«бабою-пупорізкою»* могла стати тільки жінка, котра вже не може мати дітей, але не бездітна («Знаки карпатської магії» Г. Бердник, с. 115); *Бабця – вона була цілителькою і травознаєю – вчила розпізнавати трави й цілюще коріння, лікувати словами-примівками та настоями* («Знаки карпатської магії» Г. Бердник, с. 175); – *Чи є відмінності між чоловіками-мольфарами та жінками-мольфарками у способах отримання знань, у ініціації?* («Знаки карпатської магії» Г. Бердник, с. 114).

Зафіксовано 11 фемінативів на позначення жінок, пов'язаних з магією та міфічних істот у художньому стилі. Їх можна поділити на дві групи: міфоніми та назви жінок за видами обрядово-магічної діяльності. Друга група названої лексики відрізняється давністю походження, у той час як перша – діалектним обмеженням функціонування. Роль назв жінок за обрядовою діяльністю в тексті визначає точність передачі фольклорного матеріалу про народні уявлення щодо цих осіб. Фемінні міфоніми вживаються для передачі колориту Гуцульщини, неповторних особливостей мови горян, створення своєрідного хронотопу твору.

2.4.1.6. Назви жінок за видами занять у художньому стилі української мови

Фемінні назви жінок за видами занять, нарівні з маскулінними найменуваннями осіб досліджуються в роботах, присвячених питанням номінації в художньому стилі української мови: «Особливості власних назв у

творах Валерія Шевчука» [Бачинська 2019]. На жаль, фемінні агентиви в художньому стилі недостатньо досліджені на даний момент.

До прикладу, окремим випадком вживання такого фемінативу є історизм *піонервожата*, яка експресивно та конотативно вказує читачеві на історичну епоху з притаманною їй атмосферою. Пор.: *Коли я її зустрів уперше, вона ще просто Люсею була, **піонервожатою**, в школі* (Надія Гуменюк, «Квіти на снігу», с. 119).

Найбільша кількість фемінативів, вживаних на позначення осіб жіночої статі за видами занять (7) у художньому стилі мають фемінний суфікс **-к-а**: (*коректорка, вчителька, архітекторка, перукарка, керівницка, стриптизерка, лікарка*), напр.: *А наша **коректорка**, Анжела Львівна, яка двадцять п'ять років працювала **вчителькою** української мови в школі, принципово не дивиться американських фільмів, а тому навіть не здогадується, хто такий Мел Гібсон* (Надія Гуменюк, «Квіти на снігу», с. 108); *Не якусь там леді Макбет і Офелія, а таку собі провінційну **архітекторку*** (Володимир Лис, «Обітниця», с. 111); *На сорок перший день Алевтина пішла до знайомої **перукарки** й попросила підстригти під нуль* (Володимир Лис, «Обітниця», с. 186); *«– **Керівницка?**»* (Володимир Лис, «Обітниця», с. 294); *А тут – **стриптизерка*** (Василь Шкляр, «Чорне сонце», с. 36); *Олена Платонівна поставила йому запитання, яке професору сподобалося – тим паче, від **лікарки** з провінції* (Володимир Лис, «Обітниця», с. 302).

Для порівняння, усього 2 фемінні назви жінок за видами занять у художньому стилі мають фемінний суфікс **-иц-я** (*прибиральниця, охоронниця*), напр.: *Попрошу Ларису Павлівну, щоб узяла мене у школу-інтернат нічною **нянею** або **прибиральницею*** (Надія Гуменюк, «Квіти на снігу», с. 89); *Та мала екзотичну, як для кінця двадцятого століття, професію: майже чотири десятки літ вона супроводжувала як **охоронниця** вантажні поїзди* (Володимир Лис, «Обітниця», с. 177).

Поодинокий випадок вживання фемінативу *продавчиня* є спробою автора використати його образотвірний потенціал, напр.: *В однієї продавчині на їхньому ринку чоловік теж був таким шофером, і та жінка ставилася дуже легко до його можливих пригод, казала, що і він там розслабляється, і вона тут теж, не біда, якщо разок-другий стрибне в гречку, тільки б якоїсь зарази не підхопив* (Володимир Лис, «Обітниця», с. 88).

Фіксуємо 11 фемінативів на позначення назв професій жінок. Хоча в художньому стилі фемінні назви жінок за видами занять не утворюють рядів з продуктивними суфіксами, вони є джерелом образності в художньому стилі. Фемінативи на позначення осіб жіночого роду за видами занять у художньому стилі характеризуються морфологічною багатоваріантністю, великим образно-виражальним колоритом, що у свою чергу визначає великі перспективи для досліджень лінгвістів – як мовознавчих студій, так і текстологічних розвідок. Незважаючи на це, фемінативи на позначення жінок за заняттями не викликають суттєвого інтересу в українських філологів.

2.4.1.7. Фемінативи-назви жінок за семантикою походження в художньому стилі української мови

Фемінні назви жінок за семантикою походження складають нечисельну групу (11 лексичних одиниць). Умовно їх можна поділити на дві підгрупи: фемінні катойконіми та назви жінок за спорідненістю та сімейними стосунками.

Фемінні катойконіми не досліджуються лінгвістами в художньому стилі, залишаючись у фокусі діалектологів. Автори художніх творів нерідко вживають фемінативи на позначення жінок за місцем походження чи проживання для створення жіночих образів у текстах.

Усі досліджені фемінні катойконіми мають фемінний суфікс **-к-а**: *грузинка, нанайка, циганка, скіфянка, москвичка*. Пор.: *Тимошко хотів гори побачити та, як видно, не судилося, може, з тою нанайкою побачить*

(Володимир Лис, «Обітниця», с. 124); *Шустер* запрошує до мікрофона товстого, але з тонким голосочком чоловічину, і так, знаєте, цілком серйозно запитує в нього, чому не рухаються реформи в правоохоронних органах, адже туди вже й **грузинку** взяли, яка начебто зарплату підвищить до хмар, і запроваджують конкурсну основу на вакантні посади... (Василь Шкляр, «Чорне сонце», с. 56); *Давай, мила, коника сідлати / Та поїдем **циганку** шукати* (Василь Шкляр, «Чорне сонце», с. 59); *Цей Сіроманець мені подобався дедалі більше: по-перше, з його слів виходило, що **скіфянка** сама опинилася на тому подвір'ї, а не притягнув її туди якийсь фермер-хапуга, а по-друге, Сіроманець уже засвоїв навіть таке слівце, як **берегиня*** (Василь Шкляр, «Чорне сонце», с. 17); *«Донька Сталіна Світлана так закохалася у свого кумира, відомого серцеїда й улюбленця багатьох «вершкових» **москвичок**, що голову втратила* (Надія Гуменюк, «Квіти на снігу», с. 40). Поодиноким випадком вживання є юкстапозит дівчата-якутки: *За нею стоять двоє **дівчат-якуток*** (Надія Гуменюк, «Квіти на снігу», с. 57).

Фемінативи *ненья, наречена, матінка* вживаються автором для називання жінок за відношенням до об'єкта висловлювання – ці жінки є частинами родинного кола персонажів твору. Пор.: *Його **ненья** не дуже тим переймається, ненью більше хвилює те, що син на тяжкій роботі* (Василь Шкляр, «Чорне сонце», с. 13); *Ангелом я називаю свою **наречену** – і не тільки тому, що обожнюю це небесне створіння, а через те, що вона так зветься насправді* (Василь Шкляр, «Чорне сонце», с. 61); *Хому поховали в його рідному краї на Волині в Маневичах, де жила його названа **матінка**, а луганчанина Аксьона, котрий осиротів при живих батьках, спалили і прах поховали на Байковому цвинтарі у Києві* (Василь Шкляр, «Чорне сонце», с. 70).

Фемінативи, які позначають жінок за сімейними відносинами, та мають лагідно-пестливий суфікс **-ун-я** (*бабуня, мамуня*), є специфічними через деякі притаманні їм риси розмовної лексики: *Це ліжко, на якому померла **бабуня**...*

(Надія Гуменюк, «Квіти на снігу», с. 65); – *Мамуню, я в Києві, – мовила Ліка після маленькою паузи* (Володимир Лис, «Обітниця», с. 313).

Усі розглянуті випадки (6 лексичних одиниць) вживання фемінних катойконімів утворені за допомогою фемінного суфікса **-к-а**, а також вживаються паралельно з фемінативом, утвореним від суфікса **-ин-я** (*берегиня*), а також юстапозиту «*дівчата-якутки*». До особливостей цих катойконімів можна зарахувати концептний аспект, який є визначальним у мовній картині світу на рівні свій/чужий. Таким чином, автор створює екзотичні, таємничі образи жінок-чужинок, уникаючи їхніх імен, а лексему *циганка* використовує, цитуючи народну пісню у прозовому творі, вдаючись до повтору, паралелі між сюжетом пісні та лінією доль головних героїв.

Отже, фемінна лексика на позначення жінок в сімейних обставинах у художньому стилі відзначається, з одного боку, рисами, притаманними розмовній лексиці, а з іншого боку – характеризуючи жінок за відношенням до об'єкта висловлювання. Незважаючи на те, що ця група лексики є невеликою, вона також є виразним та колоритними джерелом художньої образності, має великі перспективи для досліджень у творах та заслуговує на увагу фахівців з номінації.

2.4.1.8. Назви жінок за семантикою ознаки в художньому стилі української мови

Фемінативи в художньому стилі позначають жінок здебільшого за станом ментального здоров'я. Робота В. Н. Нагель (Корольової) «Експресивний потенціал оцінних найменувань осіб у структурі художнього тексту» визначає назви осіб жіночої статі за психічним станом як образотвірний засіб [Нагель 2011].

У художньому стилі фемінативів на позначення жінок за станом здоров'я небагато – всього 3 (*психопатка, прокажена, маніячка*), але про них варто

поговорити окремо через певні спільні особливості: усі вони є негативними, а також вживаються жіночими персонажами в якості самохарактеристики. Напр.: *Він же мене зовсім не знає, подумає, що я психопатка* (Надія Гуменюк, «Квіти на снігу», с. 73); *Тож ледь не вимовила те, що просилося на язика: «Бо я прокажена»* (Володимир Лис, «Обітниця», с. 147); *«З мене досить того, що я сама маніячка»*, – всміхалася Алевтина (Володимир Лис, «Обітниця», с. 257).

Дослідницькі згадки про фемінативи на позначення жінок за віком присутні в дослідженнях з номінації осіб у творах В. Барки: «Оказіонально-предметна номінація в художньому дискурсі Василя Барки» [Бабій 2017]. Група фемінативів на позначення жінок за віком у художньому стилі є нечисельною.

Фемінні назви жінок за віком, утворені за допомогою фемінізуювального суфікса **-иц-я** (*однокурсниці, молодиці, ровесниці*) здебільшого позначають жінок за віком у порівнянні до об'єкта висловлювання. Пор.: *Робить руханку й одягається, як татові однокурсниці* (Надія Гуменюк, «Квіти на снігу», с. 64); *На підводі з гуртом молодиць у білих хусточках, яка під'їхала до самого поля, вони увагу не звернули* (Надія Гуменюк, «Квіти на снігу», с. 117); *Ми ровесниці, ну, може, вона на кілька років молодша* (Володимир Лис, «Обітниця», с. 255).

Обидва фемінативи з флексією жіночого роду **-а** (*баба, дівка*) є давніми за походженням та вживаються з метою експлуатації їхнього емотивного потенціалу. Пор.: *Притулювся до теплого каменя, бо це була справжнісінька скіфська баба* (Василь Шкляр, «Чорне сонце», с. 15); *Та ледь-ледь усміхнулася й тихо, мовби довіряла йому таємницю, сказала, що нічого такого не сталося, просто вона дурна дівка, от і все* (Володимир Лис, «Обітниця», с. 292).

Отже, фемінативи на позначення жінок за віком у художньому стилі української мови вживаються не лише для передачі безпосередньо цієї інформації в тексті, а також і для використання експресивно-емотивного потенціалу цього шару фемінної лексики для вирішення стилізованих завдань, які стоять перед автором прозового твору. Стилїстичною роллю є деталізація

жіночих образів за віком (лексеми *одногрупниці, молодиці, ровесниці*), які мають позитивну оцінку. Лексична одиниця *баба* не позначає людину, а об'єкт культурної спадщини. Лексему *дівка* вжито зі згрубіло-знижувальним прикметником *дурна*, автор говорить про цей образ як не про вартий уваги. Отже, у художньому стилі фемінативи на позначення жінок за станом здоров'я використано для негативних характеристик у 2 випадках з 3 щодо ментального здоров'я. Також цю лексику вживають автори художніх творів для передачі мови героїнь для вираження саморефлексії в прозовому тексті. Хоча було зафіксовано нечисельну групу фемінної лексики на позначення жінок за станом здоров'я в художньому стилі, проте ця група чітко характеризує тенденцію до творення експресивних жіночих образів шляхом рефлексивних автохарактеристик героїнь творів.

2.4.1.9. Функціонування фемінних фаунонімів як метафор у мові художніх творів українською мовою

Наразі термін фаунонім лінгвісти розуміють в досить широкому значенні. На це звертає увагу Оксана Дудник: «Назви тварин (фауноніми, або фауноназви) є величезним пластом лексичної системи мови, їх характеризують різноманітні лінгвістичні ознаки. Серед таких властивостей виокремлюють загальнокатегорійні маркери, лексичні та граматичні значення, структурні особливості, синонімічні відношення з іншими лексемами тощо» [Дудник 2014]. Фауноніми хоча і мають формальні ознаки фемінативів, проте не позначають осіб жіночої статі. Особливістю художнього стилю є велика кількість метафор, вживаних для створення художньої образності тексту. Більшість досліджених фемінних фаунонімів у художньому стилі використано для метафоричних зображень героїнь прозових творів.

Фауноніми тварин з фемінізуючим суфіксом *-иця* *крокодилиця* та *телиця* використані для характеристик жінок як об'єктів висловлювання, а лексема

котиця є авторським okazіоналізмом: *Чого це зелена крокодилиця з міста пришкутьільгала такої негоди ще й увечері?* (Надія Гуменюк, «Квіти на снігу», с. 178); *Бо вони вже нагулялися, перебігали, як телиці, і тримаються, і тримаються сім'ї* (Василь Шкляр, «Чорне сонце», с. 35); *Просто чорна котиця, до того ж, худюча, як тряця, – не поправлялася, скільки не годуй молоком чи навіть м'ясцем і всіляким там рекламованим «Кімікетом»* (Володимир Лис, «Обітниця», с. 211).

Фауноніми, утворені за допомогою фемінізуючого суфікса **-их-а** (*страусиха, зайчиха*) аналогічно використані як метафора: – *Чому страусихою?* (Володимир Лис, «Обітниця», с. 148); – *Та чи я зайчиха, щоб стрибати?* – сміється Соломійка (Надія Гуменюк, «Квіти на снігу», с. 32).

Фемінні фауноніми, утворені від за допомогою фемінного суфікса **-к-а** вживаються паралельно з іншими в одному реченні: *втікачка, оленичка*. Пор. також: *Я кинувся за втікачкою, яка мчала, як молода оленичка, до зеленої посадки* (Надія Гуменюк, «Квіти на снігу», с. 117).

Окремо слід розглянути фемінний юкстапозит *птаха-хижачка*, який вжито для передачі враження дівчинки від зовнішності бабусі. Пор.: *Після тих їхніх походеньок і занудних, правильно-бетонних розповідей висока сухоребра бабуся здавалася Алі великою птахою-хижачкою, яка нарешті вполювала собі жертву* (Володимир Лис, «Обітниця», с. 179).

Отже, 6 з 7 фанонімів у художньому стилі української мови вживаються для створення метафоричних образів героїнь прозових творів. Винятком є фемінний okazіоналізм *котиця*, який використаний автором у якості стильового прийому. Зауважимо, що фемінні фауноніми з фемінізуючим суфіксом **-иц-я** (*крокодилиця, телиця*) мають негативну оцінку, а позитивну оцінку має досліджена лексика з суфіксами **-к-а** та **-их-а** (*зайчиха, страусиха, оленичка*), незважаючи на те, що суфікс **-их-а** маркується дослідниками як історично пейоративний ще з праслов'янської доби [Христенюк 1995, с. 11]. Окремо

встановлено складне фемінне утворення *птаха-хижачка*, яке є стильовим образотворчим прийомом, що передає не авторську оцінку, а наївне враження іншої героїні.

2.4.1.10. Субстандартна фемінна лексика в мові художніх творів українських авторів

Фемінні суржикізми в художніх творах не розглядаються українськими мовознавцями відокремлено. Проблемам функціонування цієї субстандартної лексики в художньому стилі української мови присвячені роботи «Українсько-російський мовний суржик у текстах сучасної української прози (функціонально-стилістичний аспект)», Л.Т. Масенко «Суржик у сучасній художній літературі» [Бузько 2011; Масенко 2011]. Серед дослідженого матеріалу загалом нараховано 5 лексичних одиниць.

Українськими авторами прозових творів вживаються жаргонна лексема *математичка*, а також суржикізми *представительніца*, *гражданочка*, *завучка* та *заведуюча* з метою передачі прямої мови персонажа. Напр.: – *Я, мабуть, тому й стала математичкою, що виросла під своєю цифрою, – з тією лагідно-сумною усмішкою вимовила Юзя* (Володимир Лис, «Обітниця», с. 164); *Як гласить народна мудрість, а ви ж представительніца цього самого народу, любопитній Варварі носа відірвали!* (Надія Гуменюк, «Квіти на снігу», с. 13); – *Много вопросов, гражданочка!* (Надія Гуменюк, «Квіти на снігу», с. 13); *Я вчора завучці нашій бившій дзвонила, то розпитала* (Сергій Осока, «Три лини для Марії», с. 188); *А тоді заведуюча взяла ще одну дівчинку, молоду ще ж* (Сергій Осока, «Три лини для Марії», с. 186).

За тим самим принципом автори використовують фемінативи *нівеста*, *монашка*, проте, нагромаджуючи цю лексику у висловлюваннях. Пор.: *У нього ще тутка нівеста, вчителька, до мене часом навідується* (Володимир Лис, «Обітниця», с. 118); *А стане монашкою, лесбійкою чи ким там іще* (Володимир Лис, «Обітниця», с. 168).

В українській прозі є випадки вживання фемінних жаргонізмів, які є швидше виключенням, ніж тенденцією: «Стилістична маркованість притаманна також деяким розмовним назвам жіночого роду із суфіксом **-к(а)**, як-от *математичка, фізичка, хімічка, трудовичка*, що належать до жаргонної лексики. Наведені найменування можливі і в художньому стилі, де їх вживання має на меті передати відповідний колорит ситуації, кола співрозмовників чи є елементом портрета певного персонажа» [Лагдан 2019, с. 168].

У творах українських письменників фіксуємо два випадки вживання фемінативів-жаргонізмів (*міска, стрільчиха*). Автори поєднують вживання такої стилістично обмеженої лексики з іншими засобами експресивізації художнього твору – такими, як авторський синтаксис. Напр.: *Вони в сімдесят ще таких наших двадцятирічних місок купляють, що пальчики оближеш...* (Надія Гуменюк, «Квіти на снігу», с. 145); *Вина (чоловік січової стрільчихи, сержант іноземного легіону, участь у колоніальних війнах, зять відомого декадента, греко-католик, українець, контакти з націоналістами, сіоністами, антисемітами, білими і чорними расистами, анархістами, троцькістами, монархістами, іноземними журналістами, пластунами, монахами, офіцерами, урядовцями, парламентарями, дипломатами, орнітофілами, наркоманами, родичами ватиканської верхівки, найманими вбивцями, вбивство трьох найманих вбивць (одного неповнолітнього), снайпер, незареєстрована зброя, заборонені книжки, гашиш, друга дружина – донька, педофілія, дрібне підприємництво, приватна власність, нелегальний перехід кордонів, знахарство, місцевий мешканець, перебування на окупованій території, участь у подіях на Закарпатті 1938-1939 років, шпіонаж, саботаж, порушення паспортного режиму, сприяння націоналістичному підпіллю, проживання в прикордонній зоні, нелегальна психотерапевтична практика, фройдизм, морганізм-вайсманізм, ніцшеанство, вітгенштайнізація, відступ від принципів соцреалізму в художній розповіді, критиканство, схиляння перед заходом,*

пацифізм, напівлемко, опір представникам влади, неучасть у виборах до Верховної Ради, уникнення всесоюзного перепису населення, непрацевлаштованість, побутове пияцтво, нетрудові доходи, переховування злочинців, погано дивиться, уважно слухає, багато пам'ятає, забагато говорить) їх не цікавить, бо не є таємницею (Т. Прохасько, «НепрОсті», с. 188).

Отже, фемінні суржикізми в художньому стилі української мови є малочисельною групою лексики (7 одиниць) та вживаються паралельно з жаргонізмами в реченнях здебільшого для передачі прямої мови героїв. Фемінні жаргонізми в художньому стилі функціонують обмежено, відповідно до мети авторського задуму передачі того чи іншого образу, імітування спонтанного мовлення або екстраординарної сюжетної ситуації. Суржикові лексеми *гражданочка, монашка, представительница* покликані зобразити портрет маргіналізованого героя у відповідному соціальному контексті через його ідіолект, лексеми *міска* та *математичка* іронічно зображують жінку через актуалізацію стереотипних уявлень про таких осіб, а лексична одиниця *стрільчиха* вжита в потоці свідомості персонажа, через який вибудовується його автохарактеристика, у тому числі як особи відповідного роду занять.

2.4.1.11. Фемінні діалектизми гуцульського говору в мові художніх творів українських письменників

Карпати є локусом, який зайняв особливе місце в міфопоетиці багатьох поколінь українських письменників – від Михайла Коцюбинського та Івана Франка до Тараса Прохаська та Мирослава Дочинця. Багатий сенсорний простір, містична та примхлива природа, колоритний побут горян та особливий фольклор надихають письменників на звернення до хронотопу Карпат, творення персонажів-місцевих жителів, передачу особливостей їхньої мови. Найбільший інтерес серед горян викликають саме гуцули-носії однойменних говорів (інші субетноси – значно менше). Нас зацікавили твори сучасних

українських письменників саме з погляду неповторних жіночих номінацій, якими пронизані їхні тексти.

На сьогодні найбільш повна розвідка з діалектного фемінікону української мови належить М. П. Брус – це роботи «Гуцульські фемінітиви: семантика і структура», «Фемінітиви північного наріччя української мови» та «Словотвір фемінітивів-гуцулізмів». Л. Я. Колеснік у роботі «Номінація людини в покутсько-буковинських говірках: генезо-просторове варіювання» у числі інших номінацій також розглядає діалектні назви жінок (ЛСГ «Назви дітей» (жіночі назви за семою віку, статусу дитини (позашлюбна/народжена у шлюбі), за відношенням до господарства, за семою відношення до дітонародження (бездітні жінки), за спорідненістю та свояцтвом, звертання до рідних), ЛСГ «Назви діячів суспільного устрою», ЛСПГ «Назви ремісників» (назви дружин ремісників), ЛСПГ «Назви працівників сільського господарства»). В. П. Мачек у роботі «Фемінітиви в мові автохтонного населення Підкарпатської Русі» вивчає жіночі номінації в мові закарпатських русинів.

Автору невідомі роботи, присвячені гуцульській фемінній лексиці на матеріалі прозових творів українських письменників. Лексичним матеріалом для дослідження стали романи Мирослава Дочинця «Криничар», Тараса Прохаська «НепрОсті» та Стринадюк Люби-Параскевії «Як я ‘му жити на полонині».

Вживання власне гуцульської фемінної назви жінки є поодиноким: *На лавиці сиділа бліда пістрякувата жона і їла черешні* (М. Дочинець, «Криничар», с. 51).

Найбільше фемінних діалектизмів називають жінок за видом занять: *З фронту не було жодних вістей. Аж весною 1915 до міста прийшов кур’єр і передав Себастьянові (Францові відрубали голову день перед тим, і завтра мав відбутися похорон) немовля – доньку героїчної самохотниці Анни*

Ялівцівської (Т. Прохасько, «НепрОсті», с. 30); Дочуваю, як **сокачка** сікається до прибулого діда: «Що то за качка така? Чи ви її не придавили дорогою?» – «Та де, **паніко**, мав би гріх?» – «А чому в неї очі зажмурені?» – «Бо ганьбиться...» (М. Дочинець, «Криничар», с. 134); **Торбачка** Піші-Магда лизала собачий хвіст і гойкала, що то щире золото (М. Дочинець, «Криничар», с. 4).

Наступна за кількістю група фемінної гуцульської лексики називає жінок за сімейними стосунками: Саме там на Угорскім я маю свою землю, ґрунт, який колись татові в спадок передала його люба **тета** Катерина, яку ми, мала дітвора, часом називали «Катаріна нах гаузе», через її часті оповіді про Німеччину, про не легкі роботи на фабриці за станками, де «човники гудуть», куди вона була вивезена з-за другої війни (Стринадюк Люба-Параскевія, «Як я ‘му жити на полонині», с. 3); Видибрало ноги, зліг, сарако, **жинка** з лижечки ‘го у лужку годувала (Стринадюк Люба-Парасквія, «Як я ‘му жити на полонині», с. 6); Ні, моя **маточка** Мавра провидить. Кедь хочеш, я їй загадаю, аби розвіяла твою напасть (М. Дочинець, «Криничар», с. 212).

Гуцульські фемінні міфони́ми вживаються паралельно в межах одного речення, напр.: Дві жінки – **віжлунка** і **гадєрниця** – обмили Анну і загорнули її в кольорові ліжники (Т. Прохасько, «НепрОсті», с. 80).

Ще одним поодиноким випадком вживання фемінних гуцулізмів є назва жінок за оцінкою мовця, напр.: Поривався ще змайструвати для неї бричку, щоб такої не було і в Празі, та **лукавиця** не мала терпіння чекати, бо марила вже іншим (М. Дочинець, «Карби і скарби. Посвіт карпатського світу», с. 27).

Загалом нараховується 10 фемінних гуцульських номінацій 4: випадки вживання є утвореними за допомогою фемінізувального суфікса **-к-а**, 3 випадки мають фемінне закінчення **-а**, і 3 – утворені за допомогою фемінізувального суфікса **-иц-я**.

2.4.2. Фемінативи в українських перекладах художньої літератури іноземними мовами

У пошуках найбільш вдалих лінгвістичних засобів для перекладу та адаптування текстів українські перекладачі звертають увагу, зокрема, на їхню доступність та актуальність. Нині в усьому світі спостерігається надзвичайно активний вихід фемінної лексики з мовної периферії, яка в різний спосіб обмежує їхнє вживання. Фемінативи сприяють розширенню стилісового художнього та лексичного розмаїття твору, його виразності та індивідуальності, а під час перекладу – адаптації художнього тексту до мови, на яку він буде перекладений.

Отже, значною є група офіційних звертань та назв жінок – лексичних одиниць (*панна, мосьпанна, панянка, добродійка, воїтелька*). Пор.: – *Хтось уже казав **мосьпанні**, яка вона чарівна?* (Анджей Сапковський, «Відьмак. Меч призначення», пер. С. Легеза, с. 128); – *Де **панна** Старк?* (Джордж Р. Р. Мартін, «Битва королів», пер. Н. Тисовська, с. 517); *Такі видання моя мати називала пліткарськими хроніками: самі лише вбивства, самогубства, побиття й грабунки, і з кожної шпальти визирав напівгола **панянка**, в якій груди вивалюються з затісної сукні, а ноги поставлено так, щоб видно було підв'язки панчіх* (Сильвія Плат, «Під скляним ковпаком» пер. Любарська О., с. 196); *Добродійка Гарра її так ляснула, що набрякла губа знову луснула до крові* (Джордж Р. Р. Мартін, «Битва королів», пер. Н. Тисовська, с. 368); *Схиляю чоло перед вправністю та вродою молодих **воїтельок*** (Анджей Сапковський, «Відьмак. Меч призначення», пер. С. Легеза, с. 8).

Найчастотніше в перекладах українською мовою художніх творів з іноземних мов перекладачі вживають фемінні назви осіб жіночої статі, утворені за допомогою фемінного суфікса **-иц-я**: *наложниця, переможниця, гаманниця, захисниця, одностудія, повірниця, розпусниця, вершниця*. Пор.: *Подейкують, що зараз вона – старша **наложниця**, і навіть законна дружина її боїться*

(Джордж Р. Р. Мартін «Битва королів», пер. Н. Тисовська, с. 179); – *Як переможниця, ви маєте право на одне прохання* (Джордж Р. Р. Мартін «Битва королів», пер. Н. Тисовська, с. 302); – *...гаманниця, – закінчила за нього Дані* (Джордж Р. Р. Мартін «Битва королів», пер. Н. Тисовська, с. 504); – *Захисниця, – не зміг утримати сміху Джеймі, хай як боляче було* (Джордж Р. Р. Мартін «Битва королів», пер. Н. Тисовська, с. 444); *Одначе в особі Рейни Таргарієн вона побачила одностуду, а королева в ній знайшла собі повірницю* (Джордж Р. Р. Мартін, «Вогонь і кров», пер. Н. Тисовська, с. 155); *Розпусницею, яка своїми трутками і трунками прив'язувала до себе чоловіків – і тілом, і душею?* (Джордж Р. Р. Мартін, «Вогонь і кров» пер. Н. Тисовська, с. 389); *Її чорне волосся було обтяте «під горицк», а вбрана вона була в шкiряний костюм веришницi і посріблену кольчугу* (Джордж Мартін, «Гра престолів» пер. Н. Тисовська (с. 362).

Охоче вдаються перекладачі художніх творів з іноземних мов на українську до назв жінок за правовим статусом – фіксуються лексеми *бранка, годованка, полонянка, уклінниця, заручниця, нападниця, клятвopушниця*. Пор.: *І що вона тепер його бранка* (Джордж Р. Р. Мартін «Буря мечів», пер. Н. Тисовська, с. 235); *Ти – годованка корони*. (Джордж Р. Р. Мартін «Буря мечів», пер. Н. Тисовська, с. 375); – *Ти – моя полонянка, Іґритто* (Джордж Р. Р. Мартін «Битва королів», пер. Н. Тисовська, с. 640); – *Іґритта пішла з ним; Стира це завжди дратувало, та коли він намагався її відпровадити, вона йому нагадувала, що народилася вільною жінкою, а не уклінницею* («Гра престолів» Т.3, пер. Н. Тисовська, с. 548); – *Я поширила чутку, ніби тримаю в заручницях і меншу, та це неправда* (Джордж Р. Р. Мартін «Битва королів», пер. Н. Тисовська, с. 58); *Королівські вартіві швидко впоралися з нападницями: двох зарубали на місці, а третю залишили в живих для допиту* (Джордж Р. Р. Мартін, «Вогонь і кров», пер. Н. І. Тисовська, с. 190); – *Ти? І що мені робити*

з *клятвopoшyицицею*? (Джордж Мартін, «Гра престолів» пер. Н. Тисовська. (с. 400)

Фіксуються фемінні назви за ставленням до особи жіночої статі (*мазунка, пестунка*), напр.: *Боги благословили цю пару трьома міцними діточками – двома чудовими королевичами й однією **королівною, пестункою** всієї країни* (Джордж Р. Р. Мартін, «Вогонь і кров», пер. Н. Тисовська, с. 259); *Коли королевич Деймон кинув бойовий клич, по всіх річках почали збиратися лицарі, солдати й скромні селяни, які ще пам'ятали **Окрасу** Королівства, татову **мазунку**, пам'ятали, як вона всміхалася, як причаровувала їх під час юнацької подорожі приріччям* (Джордж Р. Р. Мартін, «Вогонь і кров» пер. Н. Тисовська, с. 390).

Окрема група фемінітивів з суфіксом **-к-а** містить лексику, що позначає статус або соціальне становище (*лицарка, жебращка, селючка*). Напр.: *– І буде перша восьмирічна **лицарка**?* (Джордж Р. Р. Мартін «Буря мечів», пер. Н. Тисовська, с. 525); *Коронована **жебращка**, – думала Дані* (Джордж Р. Р. Мартін «Битва королів», пер. Н. Тисовська, с. 504); *Коли мені було тринадцять, я одружився з **селючкою*** (Джордж Р. Р. Мартін «Битва королів», пер. Н. Тисовська, с. 558).

Фемінативи з суфіксом **-иц-я** вживаються на позначення померлих жіночої статі (*небіжчиця, потопельниця*) як об'єктів поховального обряду, що надає їм рис конфесійної лексики. Пор.: *Він і досі кохає його сестру – оту сіреньку шістнадцятирічну **небіжчицю*** (Джордж Р. Р. Мартін, «Гра престолів» у пер. Н. Тисовської. (с. 88); *Обличчя **потопельниці**, – подумала Кетлін* (Джордж Р. Р. Мартін «Битва королів», пер. Н. Тисовська, с. 305).

Загалом фемінативи в мові перекладів іншомовних художніх творів українською мовою утворюють 13 груп лексики за логіко-семантичною класифікацією.

2.4.2.1. Стильові особливості вживання фемінативів, утворених за допомогою основ іншомовного походження в українських перекладах літератури іноземними мовами

Значна група розглянутої фемінної лексики художнього стилю є лексемами, утвореними за допомогою основ іншомовного походження. Ця лексика позначає жінок за суспільним та правовим статусом або за статусом у відношенні до мовця при передачі прямої мови.

Стилістично піднесені лексеми *леді*, *міледі* вживаються при передачі прямої мови. Напр.: *Охоче запрошую до столу найпривабливіших і найкмітливіших юних леді, яких лишень щастило зустрічати нашому персоналу, – сопів у петличний мікрофон пухкий лисуватий церемонімейстер* (Сильвія Плат, «Під скляним ковпаком» пер. Любарська О., с. 44); – *Ви скажете, як справжня північанка, міледі*, – сказав Гарвін (Джордж Р. Р. Мартін «Битва королів», пер. Н. Тисовська, с. 234).

Найчастотніше в мові перекладів художніх творів на українську мову вживаються фемінативи, які виражають оцінне значення або суспільне становище жінки: *фаворитка*, *регентша*, *індивідуалістка*, *куртизанка*. Пор.: *Так склалося, що наавтра той найстарший син, уже сирота, позбавлений усієї рідні, панував у тому королівстві, а Жулана отримала місце першої фаворитки* (Анджей Сапковський, «Відьмак. Останнє бажання», пер. С. Легеза, с. 85); *Я регентша при Джофрі, і я послала йому королівське веління!* (Джордж Р. Р. Мартін «Битва королів» у пер. Н. Тисовська, с. 57); – *Особа, про яку я кажу, велика індивідуалістка* (Анджей Сапковський, «Відьмак. Останнє бажання», пер. С. Легеза, с.207); *Маленька армія шпигунів, інформаторів, підлесників і куртизанок передавала сотні звітів, два десятки з яких були корисні Залізному трону з інших причин... проте всі чутки про драконові яйця виявилися нікчемними* (Джордж Р. Р. Мартін, «Вогонь і кров», пер. Н. Тисовська, с. 199).

Трапляються й випадки паралельного вживання фемінативів у текстах, такі як *оригіналка* разом з лексемою-синонімом *дотепниця*, або *компаньонка* паралельно з фемінативом *панночка*. Напр.: *Усі сприйматимуть тебе як велику дотепницю й оригіналку* (Сильвія Плат, «Під скляним ковпаком» пер. Любарська О., с. 46); *Ми знаємо, що Коріанна Вайлд була серед панночок, які попливли на Драконстон, щоб стати компаньонками леді Алісанни* (Джордж Р. Р. Мартін, «Вогонь і кров», пер. Н. Тисовська, с. 153).

При перекладі художніх творів з польської мови до художнього стилю української мови проникають фемінативи-полонізми. Прикладом може бути лексема *конфратерка*: *Перед тобою устигла проїхати твоя конфратерка із глейтом, якого ти не маєш* (Анджей Сапковський, «Відьмак. Меч призначення», пер. С. Легеза, с. 27).

Отже, стилістичною роллю наведених 12 лексичних одиниць є створення жіночих образів середньовічного королівського двору та занурення читача в атмосферу епохи, створення своєрідного хронотопу книги. Фемінативи, *дотепниця* і *оригіналка*, *індивідуалістка*, які вживаються як у парі, так і окремо, вказують на риси характеру жіночих персонажів, їхні характеристики, надані іншими героями твору.

2.4.2.2. Фемінні субстантиви в мові художньої літератури зарубіжних авторів, перекладених українською мовою

Групу фемінативів, які називають жінок за ознакою або особливістю, та які є утвореними від прикметників, можна розділити на дві підгрупи: іменники з фемінізуючими суфіксами або закінченнями та фемінні назви осіб жіночої статі, які мають формальні ознаки прикметника.

Утвореними від прикметників є фемінативи *щасливиця* та *худуля*. Пор.: *Щасливиця, – подумав він, – вона щасливиця, поцілована вогнем* (Джордж Р. Р.

Мартін «Буря мечів», пер. Н. Тисовська, с. 354); *Оця мала худуля?* (Джордж Р. Р. Мартін «Буря мечів», пер. Н. Тисовська, с. 392).

У перекладах художніх творів з іноземних мов на українську для номінації жінок за зовнішністю вживаються субстантиви *рудокоса*, *чорноока*, *чорноволоса*. Напр.: *Арія заслухалася, сьорбаючи з кухля розведене вино, якого їй дозволила випити рудокоса* («Гра престолів» Т.3, пер. Н. Тисовська, с. 393); *Він нічим не відрізняється від тієї чорноокої, яка нас копала* (Анджей Сапковський, «Відьмак. Останнє бажання», пер. С. Легеза, с.183); – *Що з ним, чорноволоса?* (Анджей Сапковський, «Відьмак. Останнє бажання», пер. С. Легеза, с. 62).

Для досягнення яскравого зображувального ефекту при створенні жіночих образів українські перекладачі вдаються до фемінативів, утворених від прикметників, що називають характерну ознаку зовнішності. Відбувається перехід між частинами мови, який не можна назвати масовим явищем – у джерелах лексичного матеріалу фіксуємо всього 5 випадків вживання такої лексики.

2.4.2.3. Фемінні міфологічні назви жінок та магічних істот жіночої статі у художньому стилі (на матеріалі перекладів прозових творів іноземними мовами на українську мову)

Насиченість тексту фемінативами варіюється в залежності від очікуваного стильового ефекту, який сподівається автор справити на аудиторію. Наприклад, у фантастичній літературі велика кількість фемінативів можна вважати засобом експресивізації твору – 13 фемінних міфонімів (*русалка*, *німфа*, *мавка*, *дріада*, *сильфіда*, *виверна*, *жагніца*, *жеритва*, *стрига*, *з'ядарка*, *кікімора*, *чарівниця*, *моринка*) вживаються підряд в одному реченні. Пор.: *Тому впіймай русалку, цьому – німфу, ще третьому – мавку...*; *Знаю, що ти б ніколи не скривдив дріади, русалки, сильфіди чи німфи, а навпаки, бувало, що й ставав*

на їхній захист, рятував їм життя (Анджей Сапковський, «Відьмак. Меч призначення», пер. С. Легеза, с.275); *Мантукора, виверна, імляк, жагніца, жеритва, перестрах, лєший, вампір, гуль, грайвер, вовкулак, гігаскорпіон, стрига, з'ядарка, кікімора, вінпер* (Анджей Сапковський, «Відьмак. Останнє бажання», пер. С. Легеза, с.112); *Вона зупнилася перед князем, блиснула в усмішці дрібними білими зубками, потім швидко зібрала сукню малими долонями й підняла її, досить високо, настільки високо, аби кожен міг оцінити якість праці морської чарівниці, моринки* (Анджей Сапковський, «Відьмак. Меч призначення», пер. С. Легеза, с.231).

Серед дослідженого матеріалу переважна більшість фемінних міфонімів (10 лексичних одиниць) мають українське або слов'янське походження (*русалка, кікімора, муля, стрига, брукса, чародійка, вампіриця, русалка, жалібниця, відьма*). Пор.: *Рибалки переказували одне одному, що це русалка навчила дихати його під водою, навзаємн отримавши його сім'я* («Гра престолів» Т. 2, пер. Н. Тисовська, с. 14); *Носікамику, відкрий кікімору й звали її сюди, під самі двері* (Анджей Сапковський, «Відьмак. Останнє бажання», пер. С. Легеза, с. 77); – *Ти муля?* (Анджей Сапковський, «Відьмак. Останнє бажання», пер. С. Легеза, с. 62); *Стрига* не видавала ані найменшого звуку (Анджей Сапковський, «Відьмак. Останнє бажання», пер. С. Легеза, с. 27); – *Брукса!* (Анджей Сапковський, «Відьмак. Останнє бажання», пер. С. Легеза, с. 62)»; – *Ідіть геть, – спокійно наказала чародійка; Мелісандра Ашайська, чаклунка, повелителька тіней і жриця Р'Глора, Царя світла, Серця вогню, Бога полум'я і тіні* («Гра престолів» Т.2, пер. Н. Тисовська, с. 25); *Вампіриця* несамовито зітхнула й раптом сильніше натиснула на кілок (Анджей Сапковський, «Відьмак. Останнє бажання», пер. С. Легеза, с. 65); *По селах русалки та жалібниці дітей крадуть, на сотні вже рахуємо* (Анджей Сапковський, «Відьмак. Останнє бажання», пер. С. Легеза, с. 20); *Чи справді вона була відьмою, яка злягалася з бісами й народжувала мертвих дітей у*

заплату за ті знання, якими вони з нею ділилися? (Джордж Р. Р. Мартін, «Вогонь і кров», пер. Н. Тисовська, с. 389).

Однак є й міфоніми-запозичення з інших мов: *Ельфійка*, що стояла над Любистком, мала чорні очі й волосся кольору воронового крила, що буйно спадало на плечі, тільки на скронях заплетене у дві маленькі косиці (Анджей Сапковський, «Відьмак. Останнє бажання», пер. С. Легеза, с. 179).

Окремим випадком вживання є лексеми, що позначають жінку за роллю в обряді *віщунка*, *цілителька*, *друїдка* в одному семантичному ряду з назвами жіночих професій *акушерка*, *учителька*, *гувернантка*. Напр.: «Дівчата приходили та йшли собі – як *віщунки* до інших храмів, як *акушерки* та *цілительки*, спеціалізовані на жіночих та дитячих хворобах, як мандрівні *друїдки*, *учительки* чи *гувернантки* (Анджей Сапковський, «Відьмак. Останнє бажання», пер. С. Легеза, с. 37).

Таким чином, фемінні назви магічних істот є однією з найбільших груп фемінної лексики (27 лексичних одиниць) у мові перекладів творів іноземних авторів на українську мову. Це пояснюється жанровими та стильовими особливостями творів, а також великим розмаїттям фемінних міфонімів в українській мові, які мають морфологічні ознаки жіночого роду.

2.4.2.4. Особливості вживання емоційно забарвленої фемінної лексики в текстах перекладів художніх творів іноземних авторів на українську мову

Емоційно забарвлена лексика в художньому стилі української мови має широкі конотації – від лагідно-пестливої до вульгарно-лайливої. В. В. Нагель звертає увагу на таку специфіку параметризації оцінних найменувань осіб: «Різноманітні оцінні відтінки експресивно забарвленої лексики прийнято поділяти на два великих розряди: семантично позитивна, або мейоративна (меліоративна), лексика та семантично негативна, або пейоративна, лексика. В

основі цього поділу лежать полярні оцінки шкали «добре» – «погано», за якими закріплене ставлення носія мови до позамовного об'єкта дійсності» [Нагель 2008, с. 8]. Вживання терміну «емотиви» у відношенні емоційно забарвленої лексики Н. Д. Негрич обґрунтовує так: «У цьому плані емотивність як лінгвістична категорія є іманентною властивістю мови, може виражати психологічні (емоційні) стани і переживання людини через особливі одиниці мови та мовлення – емотиви» [Негрич 2012, с. 112].

Фемінні емотиви широко експлуатуються українськими перекладачами в роботі з іншомовними художніми творами як для передачі текстових особливостей, так і при адаптації цих творів до української мови.

Найбільшою групою лексики є випадки вживання фемінативів, які відносяться до вульгарно-лайливої лексики в одному реченні зі стилістично нейтральними фемінними лексемами. Це дозволяє інтегрувати стилістично обмежену лексику до текстів художнього стилю та нормалізувати її паралельне функціонування: *шарлатанка/дружина, коханка/байстрючка, матуся/«сучка-гадючка», шльондра/спокусниця, хвойда/підстилка, дурепа/брехуха*. Пор.: – *Не бажая слухати, як якась **шарлатанка** зневажає мого сеньйора і його дружину!* (Анджей Сапковський, «Відьмак. Останнє бажання», пер. С. Легеза, с. 71); ***Коханка**, ще й **байстрючка**, – та Серсі грець хопить, якщо Оберин схоче взяти її з собою на весілля* (Джордж Р. Р. Мартін «Буря мечів» пер. Н. Тисовська, с. 506); – *У харчівні на Блошиному Дні вже встигнула спалахнути сварка, в результаті якої один з тайрелівських солдатів загинув, а двоє людей лорда Гаргалена обварилися, а потім ще одна буча зчинилася у дворі: крихітна зморщена **матуся** Мейса Тайрела обізвала Еларію Санд **сучкою-гадючкою*** (Джордж Р. Р. Мартін «Буря мечів» пер. Н. Тисовська, с. 684); *Золоті плащі дали їм прізвисько «три **шльондри**», адже це вони, **спокусниці**, перші вітатимуть Станіса* (Джордж Р. Р. Мартін «Битва королів» пер. Н. Тисовська, с. 614); *Зачулися крики «**хвойда**», «братова **підстилка**», звернені до королеви, а*

Тиріона обсіпали вересками «виродок» і «недоросток» (Джордж Р. Р. Мартін «Битва королів» пер. Н. Тисовська, с. 514); *Подумає, що я дурена чи брехуха* (Джордж Р. Р. Мартін «Буря мечів» пер. Н. Тисовська, с. 377).

Для досягнення художнього ефекту при перекладі прози іноземними мовами актуалізується експресивний потенціал вульгарно-лайливої фемінної лексики української мови (*повія, шльондра, сучка, курва*). Пор.: *Його повія навіть не скинула сукні* (Сильвія Плат, «Під скляним ковпаком» пер. Любарська О., с. 118); *Ця шльондра вагітна!* (Джордж Мартін, «Гра престолів» пер. Н. Тисовська, с. 345); – *Ану пусти, сучко!* (Сильвія Плат, «Під скляним ковпаком» пер. Любарська О., с. 32); *І так було до дня, коли твій Стрегобор і та курва Арідея наказали ловчому забрати мене у ліс, зарізати й принести їм моє серце та печінку* (Анджей Сапковський, «Відьмак. Останнє бажання», пер. С. Легеза, с. 95).

Також відмічається невелика (4 лексичні одиниці) група просторічної лексики, яку вжито перекладачами на українську мову – *ідіотка, гагара, цокотуха, щебетуха*: – *Ти холерна ідіотка*, – просичав відьмак, наближаючись до *дріади* (Анджей Сапковський, «Відьмак. Меч призначення», пер. С. Легеза, с. 249); – *Який в біса король мертвий, стара гагаро?* – запитав Лим (Джордж Р. Р. Мартін «Буря мечів» пер. Н. Тисовська, с. 573); – *Вона була не з тих обвішаних коштовними брязкальцями модножурнальних цокотух із накладними віями* (Сильвія Плат, «Під скляним ковпаком» пер. Любарська О., с. 14); *Була вона мала й кмітлива щебетуха, справжнісінький корольок* (Анджей Сапковський, «Відьмак. Останнє бажання», пер. С. Легеза, с. 54).

Набагато менше фемінативів є зневажливо-розмовними або okazіональними назвами жінок за зовнішнім виглядом або ознакою чи особливістю (*мандрьоха, жабоїдка, шмаркуля*). Напр.: – *Йоренова мандрьоха*, – гукнув він (Джордж Р. Р. Мартін, «Гра престолів» Т.2, пер. Н. Тисовська, с. 479); *Міра – жабоїдка з Перешийку, тож Бран не міг засуджувати її за те*,

що ловить стільки жаб, а все ж... (Джордж Р. Р. Мартін «Буря мечів», пер. Н. Тисовська, с. 129); – **Шмаркуля** мала вийти заміж за Кістріна з Вердена, перебив Геральт (Анджей Сапковський, «Відьмак. Меч призначення», пер. С. Легеза, с. 279).

Група позитивно забарвлених фемінних емотивів є найменшою – лише лексеми *розумничка* та *улюблениця* представлені в перекладах іншомовних творів на українську мову: – *Тужтеся, місіс Томолілло, тужтеся, розумничка моя, тужтеся, – і в розкритій виголеній шпарині між її ніг, мертвотно блідих від дезінфектантів, я побачила появу чогось темного й волохатого* (Сильвія Плат, «Під скляним ковпаком» пер. Любарська О., с. 98); *Моя улюблениця – плачуча софора* (Сильвія Плат, «Під скляним ковпаком» пер. Любарська О., с. 197).

Отже, серед фемінних емотивів (25 лексичних одиниць) у мові перекладів художніх творів переважна більшість лексики з негативним оцінним компонентом (лексеми *ідіотка*, *гагара*, *шарлатанка*, *спокусниця*). Виявлено елементи вульгарно-лайливої (*сучка*, *хвойда*, *підстилка*, *повія*, *шльондра*, *байстрючка*, *курва*) та розмовної лексики (*мандрьоха*, *шмаркуля*, *жабоїдка*). Проте, лексеми *цокотуха*, *щебетуха*, *коханка* є нейтральними, оскільки лише зображують жіночих персонажів за характером або стосунками з чоловіками. Позитивну оцінку має лише лексема *матуся*.

2.4.2.5. Відображення фемінних архаїзмів у художньому стилі в мові перекладної літератури

Найбільш удокладнена розвідка з історичного розвитку фемінативів належить М. П. Брус. До періоду XVII-XVIII століть вона відносить лексеми *владичиця* та *стариця* [Брус 2019, с. 125] **Владичиця** Брокілону носила довгі вільні ясно-зелені шати (Анджей Сапковський, «Відьмак. Меч призначення», пер. С. Легеза, с. 271); *Горіли вже всі – Діва і Матір, Воїн і Коваль, Стариця з*

перлинами замість очей і Отець з позолоченою бородою. Навіть Невідомець, якого різьбярі зробили більше схожим на звіра, ніж на людину (Джордж Р. Р. Мартін «Битва королів» пер. Н. Тисовська, с. 133).

Набагато більш ранньою (XVI століття) є фемінатив *дівця* [Брус 2019, с. 154] – *А що, відьмаче, не відаєш, що **дівця**, себто незаймана, не могла б застосувати Силу?* (Анджей Сапковський, «Відьмак. Останнє бажання», пер. С. Легеза, с.144).

І найдавнішою з досліджених фемінних лексем є *рабиня* – дослідники відносять її до періоду XI-XV століть: *Зараз вона почувалася товстою й неповороткою, що залюбки приймала допомогу їхніх міцних рук і спритних долонь, хоча раніше частенько чувався ніяково, коли **рабині** так метушилися й маніжилися з нею* (Джордж Мартін, «Гра престолів» пер. Н. Тисовська. (с. 567).

Фемінні архаїзми є невеликою групою лексики в мові перекладів художніх творів іноземними мовами (всього 4 лексеми), але українські перекладачі вживають таку лексику для якомога більш точної передачі художніх образів або епох твору.

2.4.2.6. Фемінні юкстапозити в художньому стилі української мови (на матеріалі перекладів прозових творів іноземними мовами)

Юкстапозити становлять велику групу серед фемінної лексики, вживаної українськими перекладачами в роботі з прозовими творами іноземними мовами. Широке вживання цього різновиду фемінативів є характерним для усіх мовних стилів.

Серед досліджених юкстапозитів практично не представлено фемінних основ складних слів, утворених за допомогою фемінізуючого суфікса **-иц-я** (*Серсі-захисниця*) *Серсі-захисниця* *поклала синові руку на плече* (Джордж Р. Р. Мартін «Буря мечів» пер. Н. Тисовська, с. 687). Фемінних юкстапозитів з

фемінною основою, утвореною від суфікса **-ин-я** не помічено. Переважна більшість досліджених лексичних одиниць має фемінний суфікс **-к-а** (*дівка-селючка, перекладачка-синхроністка*), напр.: *Глянеш на неї – ну просто міцна дівка-селючка, але розмовляє, як пані й має на поясі довгий меч і кинджал* (Джордж Р. Р. Мартін «Буря мечів» пер. Н. Тисовська, с. ?); *І коли ми з Константином сиділи в одній з тих звукоізованих оббитих плюшем зал засідань ООН поруч із молодого м'язистою росіянкою без макіяжу, яка була теж перекладачкою-синхроністкою, колегою Константина, я подумала: як дивно, донині я не помічала, що востаннє була щасливою в дев'ять років* (Сильвія Плат, «Під скляним ковпаком» пер. Любарська О., с. 111).

Найбільшою групою фемінних юстапозитів у мові перекладів художніх творів на українську мову, є юстапозити, де одне зі слів у складному слові – це жінка/жона: *відьма-жона, жінка-дивачка, жінка-дикунка, жінка-втікачка, жінка-риба, жінка-маг*. Напр.: *Брат мій правив в Сімох Королівствах / Каже він своїй відьмі-жоні / Його власність собі заберу я, / А синок хай ножа покуштує...* (Джордж Р. Р. Мартін «Буря мечів» пер. Н. Тисовська, с. 785); *Їдучи знайомими вулицями в товаристві двохсот північан, мейстра без ланцюга й потворної жінки-дивачки* (Джордж Р. Р. Мартін «Буря мечів» пер. Н. Тисовська, с. 809); *Що я був з Мансом Райдером і взяв собі жінку-дикунку* (Джордж Р. Р. Мартін «Буря мечів» пер. Н. Тисовська, с. 1001); *– То було ще до приходу вандалів і задовго до того, як вузьке море перепливли жінки-втікачки з міст Ройну; тисячі королівств на цих землях тоді належали першим людям, які відібрали їх у дітей пралісу* (Джордж Р. Р. Мартін, «Гра престолів» пер. Н. Тисовська (с. 238); *Жінки-риби й ворони-потопельники!* (Джордж Р. Р. Мартін «Буря мечів» пер. Н. Тисовська, с. 299); *Звідси й походить слово відьма, яким здавна називали жінок-магів, тобто – та що відає, знає* («Знаки карпатської магії» Г. Бердник, с. 113).

Трохи меншою є група фемінних юкстапозитів, які називають жінок за віком: *дівчина-дитина*, *дівчинка-дружина*, *дівчинка-немовля*, *княжна-шмаркачка*. Напр.: *Ліанні було всього шістнадцять – неймовірно мила **дівчина-дитина*** (Джордж Мартін, «Гра престолів» пер. Н. Тисовська, с. 48); *Чи повірять судді, що Тиріонова **дівчинка-дружина** отруїла короля, а її чоловік нічогосінько про це не знав?* (Джордж Р. Р. Мартін «Буря мечів» у пер. Н. Тисовська, с. 854); *Вельможі з Маллеори від Недаміра й інших конкурентів не в захваті, бо знають, що новий володар натягне їм вузду, не те що **княжна-шмаркачка*** (Анджей Сапковський, «Відьмак. Меч призначення», пер. С. Легеза, с.21); *Ще за дві ночі померла **дівчинка-немовля*** (Джордж Р. Р. Мартін «Битва королів» пер. Н. Тисовська, с. 174).

Фемінні юкстапозити, які називають жінок за ступенем споріднення, не є назвами родичів найближчого кола: *хрещена-фея*, *сестра-зведенючка*, *дівчинка-сирітка*. Пор.: *Клаптик за клптиком, мовби лінивим помахом чарівної палички **хрещеної-феї**, старий світ складався до купи* (Сильвія Плат, «Під скляним ковпаком» пер. Любарська О., с. 141); *Джонові **сестри-зведенючки** супроводжували королевичів* (Джордж Мартін, «Гра престолів» пер. Н. Тисовська, с. 55); *Матінка Марис була з Видолу: на острові в мартингородській гавані вона в маточнику вивчила декілька поколінь **дівчат-сиріток*** (Джордж Р. Р. Мартін, «Вогонь і кров», пер. Н. І. Тисовська, с. 182).

Лексеми *князівна-воїтелька*, *дочка-байстрючка* є фемінними юкстапозитами, які називають жінок за походженням. Пор.: *Була вона незаконнороджена й незаміжня, вдома мала двох **дочок-байстрючок** від княжича, але не побоялася дивитись у вічі й самій **королеві*** (Джордж Р. Р. Мартін «Буря мечів» пер. Н. Тисовська, с. 770); *Арія назвала її на честь **князівни-воїтельки** з ріки Ройн, яка зі своїм мечем перетнула вузьке море* (Джордж Мартін, «Гра престолів» пер. Н. Тисовська. (с. 76).

Окремо варто розглянути фемінативи-складні слова, які називають жінок за родинними зв'язками та мають однією з основ лексему *леді* (*леді-мати*, *леді-бабуся*), пор.: – ***Леді-мати*** каже, – нахмурився король, – що це недоречно, оскільки турнір на мою честь («Гра престолів» Т. 2, пер. Н. Тисовська, с. 44); *І Марджері теж, і леді-бабуся теж*, – узявши Сансу під руку, він повів її до сходів (Джордж Р. Р. Мартін «Битва королів» пер. Н. Тисовська, с. 82).

Отже, серед фемінних юкстапозитів (20 лексичних одиниць) у мові перекладів художніх творів зарубіжних авторів на українську мову переважають лексеми, утворені за допомогою фемінного суфікса **-к-а**. Практично не представлені фемінні юкстапозити, утворені від суфікса **-иц-я** та зовсім не представлені лексеми, утворені за допомогою фемінного суфікса **-ин-я**. Досліджена лексика здебільшого описує жінок за сімейними зв'язками, віком або соціальним статусом, а також має слово «*жінка*» у якості однієї з основ.

2.4.2.7. Фемінативи-назви неживих предметів та назви самиць у художньому стилі (на матеріалі перекладів прозових творів, перекладених з іноземних мов)

Серед дослідженого мовного матеріалу було встановлено, що фемінативи вживаються не тільки на позначення жінок, а й предметів, природних явищ або абстрактних понять. Група іменників з ознаками фемінності є невеликою, але є значним стильовим маркером у даних творах та текстовою рисою, яка їх об'єднує. Найбільшою групою лексики є фемінні назви кораблів: *Сміливиця*, *Мореспритниця*, *Голодранка*, *Відьма-вітряниця*). Напр.: *До Давоса долинули крики: «Сміливицею» поширювалося полум'я* (Джордж Р. Р. Мартін «Битва королів» пер. Н. Тисовська, с. 709); *Звісна річ, її усміхнені вуста трошки тремтіли, коли брати покинули її на палубі «Мореспритниці», але дівчинка добре вивчила потрібні слова та промовила їх з мужністю і гідністю* (Джордж Р. Р. Мартін «Битва королів» пер. Н. Тисовська, с. 509); *Лорд Стефон*,

«**Голодранка** Дженна», «**Меткий меч**», «**Веселий володар**», і ще деякі й справді встигли піднятися вище за той послід піромантів, так (Джордж Р. Р. Мартін «Буря мечів» пер. Н. Тисовська, с. 141); Вейон Пул уже домовився, що Санса з Арією за три дні відпливуть на «**Відьмі-вітряниці**» з Браавоса (Джордж Мартін, «Гра престолів» пер. Н. Тисовська, с. 471).

Інша група фемінативів називає природні явища (комету), а також зброю (мечі). Цими фемінативами-назвами є *вістунка*, *Димосестра*, *Леді Зневіра*. Пор.: – На вулицях її кличуть Червоною **Вістункою**, – сказав Вейрис (Джордж Р. Р. Мартін «Битва королів» пер. Н. Тисовська, с. 66); Їй належав валерійський меч – **Димосестра**; Вісенія вправно ним володіла, адже нарівні з братом тренувалася з самого малечку (Джордж Р. Р. Мартін, «Вогонь і кров» пер. Н. Тисовська, с. 14); Аж тут підвівся лорд Корбрей і витягнув меча з валерійської криці, що носив назву **Леді Зневіра** й був гордістю його дому (Джордж Р. Р. Мартін, «Вогонь і кров», пер. Н. Тисовська, с. 165).

Окремої уваги заслуговує приклад вживання паралельно існуючих варіантів фемінних форм на позначення назв неживих об'єктів та абстрактних понять – більш властивої українській мові лексеми «*молодиця*» та її розмовної форми *молodka*. Пор.: Придворні літописи повідомляють, що **септа** Ізабель, **леді** Люсінда й інші жінки, дібрані для двору Алісанни Таргарієн, сіли на купецьку галеру «*Мислива **молодиця***» на світанку, на сьомий день другого місяця року 50 ВЗ, і з ранковим припливом вирушили на Драконстон (Джордж Р. Р. Мартін, «Вогонь і кров», пер. Н. Тисовська, с. 153); «*Материні сльози*», і «**Молodka** Менні мокла», і «*Лорд Гарт поїхав під дощем*», а тоді ще й «*У Кастамері дощ*» (Джордж Р. Р. Мартін «Буря мечів» пер. Н. Тисовська, с. 522).

Загалом фемінні назви предметів, явищ та абстрактних понять здебільшого є утвореними за допомогою фемінізувального суфікса **-иц-я** (4 лексичні одиниці) та **-к-а** (3 лексичні одиниці), а також мають фемінну флексію

-а (1 одиниця). Всього одна досліджена фемінна назва предмету є запозиченням з англійської мови.

Назв самиць тварин (*олениця, вовчиця, левиця, ялівка*) вживаються переважно на позначення жінок у тексті або при передачі прямої мови персонажів, а також у якості метафори: – *Віддана, як олениця, оточена вовками* (Джордж Р. Р. Мартін «Битва королів» пер. Н. Тисовська, с. 52); – «**Вовчиця!**» *Арія розхлюпала пиво* (Джордж Р. Р. Мартін «Битва королів» пер. Н. Тисовська, с. 81); – *Забагато всього, – Серсі, невгамовна, як левиця, зачала ходити у вихорі спідниць* (Джордж Р. Р. Мартін «Битва королів» пер. Н. Тисовська, с. 282); *Людина непомірних апетитів, ненажера, пияк і відомий розпусник, Мун щоночі лягав з новою жінкою і зробив дітей стільком, аж послухники почали поширювати плітку, що від його імені завагітніє і ялівка* (Джордж Р. Р. Мартін, «Вогонь і кров», пер. Н. І. Тисовської, с. 112).

Лексеми *дракониця* та *велетка* позначають самиць фантастичних істот: *Дракониця Вісенії звалася Вагар, дракониця Рейніс – Мераксис, а Рейган літав на Балеріоні на прізвисько Чорний Жах* (Джордж Р. Р. Мартін «Битва королів» пер. Н. Тисовська, с. 172); – *З велеткою?* – розсміявся Рик Довгостис. – *Ні, з мамонтихою!* – зареготав Тормунд. – *Ха!* (Джордж Р. Р. Мартін «Буря мечів» пер. Н. Тисовська, с. 213).

Всього 7 лексем є фемінними назвами самиць, 2 з яких є назвами фантастичних істот жіночої статі. Більшість фемінних назв у текстах творів іноземними мовами, перекладених на українську мову є назвами самиць. З них 4 лексичних одиниці є утвореними за допомогою фемінного суфікса **-иц-я**, 3 – за допомогою фемінізуючого суфікса **-к-а**, і всього 1 утворена від розмовного суфікса **-их-а**.

2.4.2.8. Фемінні okazіоналізми в художньому стилі (на матеріалі українських перекладів прози іноземними мовами)

Okazіональність вважається притаманною фемінативам [Кислюк 2018-а], а також певною функціональною свободою у художньому стилі. Л. П. Кислюк слушно зауважує, що «okazіональність номінації розглядають як асиметрію мовного знака [Кислюк 2018-а, с. 209].

Досліджена група okazіональних катойконімів у мові художніх творів іноземними мовами, перекладених на українську мову не є великою, проте називає жінок за походженням від назв вигаданих країн та є утвореною за допомогою фемінізувального суфікса **-к-а:** *лісянка, лазарянка, ібенка, когорянка, зерікканка, тайросянка*. Пор.: *Джого сказав, що її слід або лишити, або прив'язати до сідла, але Дані добре пам'ятала ту ніч у Дотрацькому морі, коли лісянка навчила її секретів, як зробити так, щоб Дрого кохав її ще більше* (Джордж Р. Р. Мартін «Битва королів» пер. Н. Тисовська, с. 173); – *Пам'ятаєте Ірою? – Лазарянку?* (Джордж Р. Р. Мартін «Буря мечів» пер. Н. Тисовська, с. 367); *Вона була наполовину ібенка, наполовину когорянка, у Вестеросі не бувала, либонь, дідусь їй розповів* (Джордж Р. Р. Мартін «Буря мечів» пер. Н. Тисовська, с. 751); *Зерікканки, які дбали про форми, зробили перерву в їжі, яку заповнили питтям у прискореному темпі* (Анджей Сапковський, «Відьмак. Меч призначення», пер. С. Легеза, с. 11); – *Міледі, ви тайросянка* (Джордж Р. Р. Мартін, «Гра престолів» пер. Н. Тисовська. (с. 572); *Правда це чи ні, але по смерті першої дружини Мейгор залишився з однією-єдиною королевою – пентосянкою* Тіаною, повелителькою павуків, яка мала чорні коси й чорне серце і яку всі ненавиділи і боялися (Джордж Р. Р. Мартін, «Вогонь і кров», пер. Н. Тисовська, с. 94)

На основі okazіоналізмів автори утворюють фемінні юкстативи *красуня-мирсянка, служниця-дотрачка*. Пор.: *Просто Мері можна було звати галасливу й пухкеньку Мередит Крейн, але в жодному разі не леді Мерівезер – палку*

чорнооку красуню-мирсянку (Джордж Р. Р. Мартін «Буря мечів» пер. Н. Тисовська, с. 85); *Навіть у служниць-дотрачок* знайшлися схвальні слова (Джордж Р. Р. Мартін «Буря мечів» пер. Н. Тисовська, с. 746).

Досліджені фемінні okazіональні катойконіми функціонують у межах жанрових особливостей тексту та для створення часопростору художнього твору. До української мови ця фемінна лексика адаптована за допомогою фемінного суфікса **-к-а**.

Фемінні okazіоналізми в творах зарубіжних авторів, перекладених на українську мову *списосуджена*, *деривовчиця*, *дракононаїзниці* називають жінок за суспільним становищем, а також самицю фантастичної істоти. Напр.: – *Вона – списосуджена*, – *Скелезмій тицьнув у топір з довгим держалом, який лежав поряд з її хутряною постіллю* (Джордж Р. Р. Мартін «Битва королів» пер. Н. Тисовська, с. 639); – *Я – деривовчиця та примара Гаренхолу* (Джордж Р. Р. Мартін «Битва королів» пер. Н. Тисовська, с. 593); *Рейніс і Вісенія, дракононаїзниці зі сріблясто-золотими косами й фіалковими очима, пишалися вродою справжніх Таргарієнів* (Джордж Р. Р. Мартін «Вогонь і кров» пер. Н. Тисовська, с. 53).

Авторські фемінні okazіоналізми здебільшого перекладаються на українську мову з використанням фемінного суфікса **-к-а** (8 лексичних одиниць), **-иц-я** (2 лексичні одиниці), всього 1 лексична одиниця – за допомогою флексії жіночого роду **-а**. Досліджена група лексики належить до текстів художньої літератури жанру фентезі, тому вирізняється екзотичністю, яскравістю та виразністю, покликана створити оригінальні образи жінок-чужоземок в уяві читача.

2.4.2.9. Актуалізація назв жінок за родом занять у художній літературі іноземних авторів, перекладеній на українську мову

У текстах художнього стилю, перекладених з іноземних мов на українську мову, спостерігається така сама тенденція, як і в інших писемних стилях української мови – фемінні назви жінок за видами занять є однією з найбільших (26 лексичних одиниць) груп лексики.

Найбільше фіксуємо фемінних назв жінок за родами занять, утворених за допомогою фемінного суфікса **-к-а**: *кураторка, романістка, офіціантка, юристка, волонтерка, спостерігачка, покоївка, кухарка, молочарка*. Пор.: *Я вміла добувати дозволи **кураторки** на всіляки незвичні штуки* (Сильвія Плат, «Під скляним ковпаком» пер. Любарська О., с. 53); *Я одержувала стипендію від Філомени Гінеї, заможної **романістки**, яка закінчила мій коледж на початку тисяча дев'ятисотих і чий перший роман став основою для німого фільму з Бетт Девіс у головній ролі та багатосерійної радіоп'єси, яку досі крутили на радіо, і виявилось, що ця авторка досі жива та мешкає у великому маєтку неподалік заміського клубу, де працював мій дід* (Сильвія Плат, «Під скляним ковпаком» пер. Любарська О., с. 61); *Але мене просто вивертало від думки, що Бадді лише вдавав, ніби я така сексапільна й розвинена, а він такий чистий і непорочний, а насправді в нього був роман із гулящою **офіціанткою**, тож він, мабуть, просто хотів посміятися з мене* (Сильвія Плат, «Під скляним ковпаком» пер. Любарська О., с. 104); *Стаття називалася «На захист цноти», її написала заміжня **юристка**, яка мала дітей* (Сильвія Плат, «Під скляним ковпаком» пер. Любарська О., с. 119); *Мати сказала, що, коли забагато думаєш про себе, треба допомагати тим, кому гірше, це зіллює, тож Тереза влаштувала мене **волонтеркою** в місцеву лікарню* (Сильвія Плат, «Під скляним ковпаком» пер. Любарська О., с. 231); *Я тут **спостерігачка** – казала собі дивлячись, як білявий хлопець передав Дорін у кімнату іншому чоловікові, теж високому, але з темнішою шкірою й трохи довшим волоссям* (Сильвія Плат,

«Під скляним ковпаком» пер. Любарська О., с. 150); – *Хочете попорати кухарку, мілорде?* (Джордж Р. Р. Мартін «Битва королів», пер. Н. Тисовська, с. 556); *Іноді дорогою вони бачили інших людей – селян у полях, свинопасів зі свинями, **молочарку** з коровою, зброєносця, що доправляв якесь повідомлення поритою коліями дорогою* (Джордж Р. Р. Мартін «Буря мечів», пер. Н. Тисовська, с. 844). Окремо слід звернути увагу на лексему *покоївка* – ця лексична одиниця не має маскулінного відповідника: *Гарненькі – такі, як **покоївка** нашої леді Танди, проведуть веселеньку ніч, але не думай, що це не торкнеться старих, немічних і бридких* («Гра престолів» Т.2, пер. Н. Тисовська, с. 725).

Трохи менше фемінативів на позначення осіб жіночої статі за родом занять у текстах художніх творів, перекладених іноземними мовами, утворених за допомогою фемінізувального суфікса **-иц-я**: *танцівниця, чашиниця, подавальниця, служниця, мисливиця, прислужниця*. Пор.: *Я сіла по-турецьки на одній із лежанок і спробувала випромінювати благоговіння й стриманість: якимось я бачила, що так трималися ділові люди, перед якими виконувала танець живота алжирська **танцівниця**, – але, щойно я сперлася спиною об стіну під заячою головою, лежанка почала підповзати на середину кімнати, тож я всілася на ведмежу шкуру й сперлася об лежанку* (Сильвія Плат, «Під скляним ковпаком» пер. Любарська О., с. 29); *Останнім часом вона більше нагадувала мокрого щура, ніж панську **чашиницю*** (Джордж Р. Р. Мартін «Буря мечів», пер. Н. Тисовська, с. 663); *Я цілувався з **подавальницею** з шинку, яку знав колись* (Джордж Р. Р. Мартін «Буря мечів», пер. Н. Тисовська, с. 299); – *Служниці кажуть, тут привиди* (Джордж Р. Р. Мартін «Битва королів», пер. Н. Тисовська, с. 176); *Он моя сестра – **мисливиця*** (Джордж Р. Р. Мартін «Буря мечів», пер. Н. Тисовська, с. 135); *Попід вивіскою «Курного поліна» – місцевої пивниці – стояли дві **прислужниці*** (Джордж Мартін, «Гра престолів» пер. Н. Тисовська (с. 389).

Є окремі випадки вживання двох та більше фемінативів на позначення жінок паралельно з іншими фемінативами в реченні **-к-а** з **-к-а**: *панночка, шинкарка/казкарка, мамка, -л-я* з **-к-а**: *праля, свинарка, любовнька*, а також **-иц-я** з **-к-а**: *посудниця, кухарчучка*. Напр.: *Скромніша **панночка** могла б і засоромитися, та Аліса Таргарієн була хтива, як **шинкарка**, чим сама любила похизуватися* (Джордж Р. Р. Мартін, «Вогонь і кров», пер. Н. Тисовська, с. 287); *Трохи випивки – і старі **пралі** та смердючі **свинарки** видадуться симпатичними, як ти, **любовньо*** (Джордж Р. Р. Мартін «Битва королів», пер. Н. Тисовська, с. 725); – *РІПКА, **посудниця і кухарчучка*** (Джордж Р. Р. Мартін «Битва королів», пер. Н. Тисовська, с. 839); – *СТАРА НАН, **казкарка**, колишня **мамка**, вельми похилого віку* (Джордж Р. Р. Мартін «Битва королів», пер. Н. Тисовська, с. 839).

Лексеми з дослідженої групи мають просторічні суфікси **-их-а** (*рибачиха*) та **-ух-а** (*повитуха*). Пор.: *Колись у мене була коханка з **рибачих**, то вона казала, що простолюди має кращу приказку...* (Джордж Мартін, «Гра престолів» пер. Н. Тисовська. (с. 52); *Малі, яким воювати ще було зарано, носитимуть воду й підтримуватимуть багаття, кротівська **повитуха** допомагатиме Клайдасу та мейстру Еймону з пораненими, а в Трипалого Гоба знагла з'явилося стільки кухтиків, мішальників і різальників цибулі, аж він не знав уже, що з ними робити* (Джордж Р. Р. Мартін «Буря мечів», пер. Н. Тисовська, с. 713).

Загалом 19 лексичних одиниць з досліджених фемінативів-назв жінок за видами занять мають українське походження, а 7 лексичних одиниць – є іноземними запозиченнями.

2.4.2.10. Фемінні назви жінок за семантикою ознаки в мові українських перекладів англomовної прози

У художньому стилі української мови на матеріалі перекладів художніх текстів іноземними мовами, перекладених на українську мову, виявлено групу

фемінних назв жінок за фізичною ознакою (зовнішність, зріст, особливості поведінки та деякі стійкі соціальні концепти). У цій групі лексики переважають фемінативи, утворені за допомогою фемінізуючого суфікса **-иц-я**: *вродливиця, карлиця, відданиця, цнотливиця*. Напр.: *Уві сні вона була шляхетною **вродливицею** з добрими очима* (Джордж Мартін, «Гра престолів» пер. Н. Тисовська, с. 182); *Ні, вона просто стара **карлиця*** (Джордж Р. Р. Мартін «Буря мечів» пер. Н. Тисовська, с. 299); *Якщо так, вона тепер **відданиця**, готова до шлюбу* (Джордж Р. Р. Мартін «Буря мечів» пер. Н. Тисовська, с. 266); *Хоча про неї не існує записів у жодному придворному літописі, та з переказів, якими ділилися слуги і які потім ще багато років кружляли серед протолюду, стало відомо, що з-за вузького моря, з найвишуканіших будинків розпусти в Лісі, брати лорда Рогара привезли сім **цнотливиць*** (Джордж Р. Р. Мартін, «Вогонь і кров», пер. Н. І. Тисовська, с. 125).

Інші лексеми називають жінок за кольором волосся та мають фемінний суфікс **-к-а**: *блондинка, брюнетка, білявка*. Пор.: *Квіти пахнуть, яблука можеш їсти, бджола може тебе вжалити, а її – чародій вказав на **блондинку**, – можеш...* (Анджей Сапковський, «Відьмак. Останнє бажання», пер. С. Легеза, с. 78); *Головну роль грала білява дівчина, на вигляд як Джун Еллісон, але насправді якась інша, другу роль грала сексапільна **брюнетка**, на вигляд, як Елізабет Тейлор, але насправді якась інша, а крім них – ще двоє кремезних широкоплечих тупаків, яких звали Рік і Гіл чи якимось так* (Сильвія Плат, «Під скляним ковпаком» пер. Любарська О., с. 64); *Темночубий юнак пив із симпатичною **білявкою** мед з одного рогу* (Джордж Р. Р. Мартін «Буря мечів», пер. Н. Тисовська, с. 100).

Інші лексеми, утворені за допомогою фемінного суфікса **-к-а** називають жінок за якоюсь тілесною або поведінковою специфікою *здоров'ячка, незайманка, мовчунка*. Пор.: *– Понад сотню, – озвалася **здоров'ячка**, – але менш, як двісті* (Джордж Р. Р. Мартін «Буря мечів», пер. Н. Тисовська, с. 218);

– *А ти не була незайманкою?* (Джордж Р. Р. Мартін «Буря мечів» пер. Н. Тисовська, с. 357); *Полохлива, вона часто плакала й перше слово промовила майже у два роки... але й по тому залишилася мовчункою* (Джордж Р. Р. Мартін, «Вогонь і кров», пер. Н. Тисовська, с. 280).

Незважаючи на те, що назви жінок за віком є однією з найбільш унормованих груп фемінної лексики в українській мові, нараховано невелику кількість лексем на позначення жінок за віком у мові художніх творів іноземними мовами, перекладених на українську мову. Однією з них є лексема *дівча* з закінченням жіночого роду **-а**: *Джон пригадав, як він почувався того дня, коли виїхав зі Стіни: хвилювався, як дівча, і водночас мріяв побачити загадки і дива, що ховалися за обрієм* (Джордж Р. Р. Мартін «Битва королів» пер. Н. Тисовська, с. 315).

Іншою є лексема *плаксійка*, утворена за участі фемінного суфікса **-к-а**, незважаючи на те, що вона не вказує прямо на вік жінки: *Щось ударилося Арії в ногу, й вона, опустивши очі, побачила, що в неї вчепилася мала плаксійка* (Джордж Р. Р. Мартін «Битва королів», пер. Н. Тисовська, с. 196).

Фемінатив *ровесниця* з фемінізучим суфіксом **-иц-я** вживаються в одному реченні з фемінативом *секретарка* **-к-а**. Пор.: *Той готель, «Амазон», був винятково жіночим готелем, і жили у ньому переважно мої ровесниці із заможних родин, чиї батьки хотіли мати певність, що їхні доньки живуть не там, куди можуть дістатися чоловіки-звabники, й усі ті дівчата навчалися на престижних секретарських курсах, як-от у коледжі Кеті Гіббс, куди мусили ходити в капелюшках, панчохах і рукавичках, або ж щойно випустилися з таких курсів, як-от у Кеті Гіббс, працювали секретарками виконавчих директорів та їхніх заступників і просто вешилися Нью-Йорком в очікуванні нареченого з перспективною кар'єрою тощо* (Сильвія Плат, «Під скляним ковпаком» пер. Любарська О., с. 12).

У текстах художніх творів іноземними мовами, які були перекладені на українську мову, не зафіксовано значної кількості фемінних назв жінок за фізичною ознакою. Загалом нараховано 10 названих лексичних одиниць. Здебільшого вони називають жінок за зовнішністю або тілесною особливістю. Фемінні назви жінок за віком у художньому стилі, а саме – у перекладах творів зарубіжних авторів українською мовою, не завжди вказують прямо на вік жінки (*плаксійка*), а також можуть називати осіб чоловічої статі, поведінка яких не відповідає стереотипам (*дівча*).

2.4.2.11. Тенденції вживання фемінних назв жінок за родинними зв'язками в художньому стилі (на матеріалі україномовних перекладів прози)

У мові художніх творів іноземними мовами, перекладених на українську мову, нараховується незначна кількість на позначення жінок за сімейними відносинами.

Найбільше (2 лексичні одиниці *вдовиця* та *спадкоємиця*) є утвореними за допомогою фемінізуючого суфікса **-иц-я**. Пор.: *По смерті Ренлі вона не була певна, як зустрінуть її юна вдовиця та її заступники* (Джордж Р. Р. Мартін, «Битва королів», пер. Н. Тисовська, с. 483); – *Люба, – мовив він до неї, – ви – спадкоємиця Вічнозиму* («Гра престолів» Т.3, пер. Н. Тисовська, с. 225). Також вжито фемінна назва жінки за сімейними зв'язками з фемінізуючим суфіксом **-ух-а** (*свекруха*): – *Я тут через свою франко-канадську свекруху, – вона знову зигикнула* (Сильвія Плат, «Під скляним ковпаком» пер. Любарська О., с. 253).

Для автора є характерним вживання в одному реченні автором фемінативу *невістка* (назва жінки за родинними зв'язками) з лексемою *терапевтка* (назва жінки за професією), пор.: *Моя тітка Ліббі одружилася з італійцем, а Тереза була її невісткою і нашою сімейною терапевткою* (Сильвія Плат, «Під скляним ковпаком» пер. Любарська О., с. 181).

У мові перекладів художніх творів з іноземних мов на українську кількість фемінних назв жінок за віком є незначною (всього 5 лексичних одиниць). Всі вони мають українське походження, одну лексему вжито паралельно із лексемою з іншою семантикою (назва професії).

2.4.2.12. Фемінні прізвиська в художньому стилі (на матеріалі перекладів художніх текстів зарубіжних авторів українською мовою)

Фемінативи-прізвиська жінок досліджені в роботі М. П. Брус «Прізвиська жінок у галицько-буковинських говорах». Фемінні прізвиська жінок у художньому стилі не вивчаються окремо від інших номінацій осіб у роботах з відповідної проблематики.

У художньому стилі на матеріалі художніх творів іноземними мовами, що перекладені на українську мову, прізвиська мають закінчення жіночого роду **-а**: *Тернослива, Окраса*. Пор.: *Сейра кликала їх Пригожа Пері й Тернослива* (Джордж Р. Р. Мартін, «Вогонь і кров» пер. Н. Тисовська, с. 300); *Були часи, коли її любили і панство, і простолюд, коли її кликали Окрасою Королівства* (Джордж Р. Р. Мартін, «Вогонь і кров» пер. Н. Тисовська, с. 380).

Фемінні прізвиська, утворені за допомогою фемінного суфікса **-иц-я** (*Дрімливиця*), трапляються поодинокі. Пор.: *Але незаміжня донька лорда Ейнара, яка згодом отримає прізвисько Дейніс Дрімливиця, уві сні передбачила загибель Валерії у вогні* (Джордж Р. Р. Мартін, «Вогонь і кров» пер. Н. Тисовська, с. 10).

Фемінну назву *Красна Панна* вжито разом із фемінативом *дракониця*, який розкриває її значення, пор.: *Рейнісіна дракониця Міліс на прізвисько Красна Панна розлінилася, та якщо її роздрочити, вона ще люта* (Джордж Р. Р. Мартін, «Вогонь і кров» пер. Н. Тисовська, с. 381).

Фемінативи-прізвиська, утворені за допомогою фемінізуючого суфікса **-к-а**, функціонують у реченні з іншими фемінативами, вживаними відносно

суб'єкта висловлювання: *Лебідка, куртизанка, правителька*. Напр.: *Коли її дядько, сумновісний скнара, відмивився платити викуп, її продали у будинок подушок, де вона так піднялася, що стала славетною **куртизанкою Чорною Лебідкою**, фактичною **правителькою Ліса*** (Джордж Р. Р. Мартін, «Вогонь і кров» пер. Н. Тисовська, с. 342).

Серед досліджуваного лексичного матеріалу виявлено лише 5 фемінативів-прізвищ, 4 з яких називають жінок, а 1 – міфічну істоту. Фемінні прізвища слугують стилевим прийомом, який додає художньому тексту виразності та образності.

2.4.2.14. Розмовна фемінна лексика в текстах художнього стилю української мови

Розмовна фемінна лексика є яскравим зображувальним засобом у художніх текстах, тому українські письменники та перекладачі в роботі з текстами іноземних авторів послуговуються нею для створення образів, неповторного колориту художнього твору. Тексти художнього стилю української мови містять чи не найбільше побутово-розмовних назв жінок. Мова художніх творів імітує розмовне мовлення не лише в оригінальних творах, але й у перекладах з іноземних мов, що заслуговує на окремий ґрунтовний розгляд. Вибір слова в перекладах диктується перекладачеві більш суворими вимогами, ніж до письменника, який створює авторський текст.

Досліджену фемінну лексику можна поділити на дві великі групи: фемінні назви нащадків жіночої статі або титули та розмовні назви жінок, утворені за допомогою специфічних суфіксів, що виражають відношення мовця до суб'єкта висловлювання.

Частотним є вживання назв жінок шляхетного походження, утворених за допомогою фемінізуючого суфікса **-івн-а**. Пор.: – *Зголоднів*, – *мовила білявка Вал*, яку чорні брати називали дикунською **королівною** (Джордж Р. Р. Мартін

«Буря мечів», пер. Н. Тисовська, с. 991); – *Пташечки переказували мені, що князівна Елія вигукнула... одне ім'я.. коли по неї прийшли* (Джордж Р. Р. Мартін «Битва королів», пер. Н. Тисовська, с. 245).

Як засвідчує корпус зібраного матеріалу, деякі розмовні фемінативи в художньому стилі вказують на родинні зв'язки. Генесіоніми (прізвища, утворені за походженням носія), мають низку специфічних рис: «Прізвищам притаманні індивідуальність, конотативне забарвлення і вмотивованість. Прізвища людей становлять особливий клас пропріальної лексики, оскільки виявляють специфіку на рівні виникнення, функціонування і взаємозв'язку з екстралінгвальними й інтерлінгвальними чинниками» [Наливайко 2013, с. 111]. П. П. Чучка наводить широку термінологію для цього виду назв осіб: «1) патроніми – прізвища за назвою батька; 2) матроніми – прізвища за назвою матері; 3) пропатроніми – прізвища за назвою діда; 4) проматроніми – прізвища за назвою баби; 5) андроніми – прізвища за назвою чоловіка; 6) гінеконіми – прізвища за назвою дружини; 7) гіоніми – прізвища за назвою сина; 8) гамброніми – прізвища за назвою зятя; 9) аделъфоніми – прізвища за назвою брата» [Чучка 1969, с. 235]. Такою є група фемінних назв на позначення жінок за власним іменем батька: *Я – Старківна Вічнозимська, у нас на гербі деривовк, а деривовки не плачуть* (Джордж Р. Р. Мартін «Битва королів» у пер. Н. Тисовська, с. 38). Патронімним є юстапозит *Ланістерка-королева*, пор.: *Їй привиділися гордовиті, холодні та пергарні риси Ланістерки-королеви, викарбувані на стіні* (Джордж Р. Р. Мартін «Битва королів» у пер. Н. Тисовська, с. 434).

Група фемінної лексики, що має лагідно-пестливі суфікси **-оньк-а/-еньк-а** називає жінок за ступенем спорідненості або віком. Пор.: – *То скажіть мені, чародію, де моя невинна та цнотлива дружинонька?* («Гра престолів» Т. 3, пер. Н. Тисовська, с. 1015); *Як мало ти знаєш, любонько* (Джордж Р. Р. Мартін «Битва королів», пер. Н. Тисовська, с. 556); *Хто зумів – той утік з переляку,*

тітонька, кузина, парубки з дружини, та що там – втекли навіть пси, виючи й підібгавши хвости (Анджей Сапковський, «Відьмак. Останнє бажання», пер. С. Легеза, с. 53); – *У Пентосі я роблю їх зі свинини, – сказала старенька...* (Джордж Мартін, «Гра престолів» у пер. Н. Тисовської (с. 571).

Розмовні фемінативи, що мають суфікси **-очк-а/-ечк-а**, найчастіше вжиті для опису зовнішності жінки. Напр.: – *А чи можна вірити твоєму слову? – мовила Челла, маленька сувора жіночка, пласка, як хлопець, і зовсім не дурна* (Джордж Мартін, «Гра престолів» у пер. Н. Тисовської (с. 589); *Казав, що вона схожа на ласочку, і хоча це було не так, не можна ж і далі називати її плаксією, тим паче що дівчинка нарешті припинила плакати* («Гра престолів», «Битва королів», пер. Н. Тисовська, с. 260).

Розмовні фемінативи з суфіксом **-еньк-а** вживаються авторами художніх творів при звертанні до жінки. Пор. також: *Потім я розповіла Дорін про дивну поведінку порт'є, а вона пояснила: «Дуренька, він хотів чайових* (Сильвія Плат, «Під скляним ковпаком» пер. Любарська О., с. 78).

Нараховано 11 фемінних розмовно-просторічних назв жінок у текстах художнього стилю української мови. Майже всі лексичні одиниці висловлюють позитивне або нейтральне ставлення до жінки за допомогою лагідно-пестливих суфіксів. Розмовні нави жінок у художніх текстах української мови формують чіткі лексико-семантичні групи, що є особливістю функціонування розмовних фемінних лексем у межах саме цього стилю української мови. Окремими є генесіоніми *Старківна* та *Ланістерка-королева*, які за своєю специфікою є мотивованими назвами родів, до яких належать описувані особи.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2

Усього серед дослідженого мовного матеріалу у писемних стилях української мови зафіксовано 671 фемінатив. Серед них: 307 лексичних одиниць у публіцистичному стилі, 36 лексичних одиниць у офіційно-діловому стилі, 86 лексичних одиниць у науковому стилі та 242 лексичні одиниці в художньому стилі української мови.

У публіцистичному стилі української мови досліджувана фемінна лексика поділяється на 16 лексико-семантичних груп («Фемінативи в публіцистичному стилі сучасної української мови», «Фемінна лексика на позначення осіб жіночої статі, актуалізована у публіцистичному стилі», «Фемінативи-експресеми в текстах новин», «Фемінативи як прийом досягнення текстової забарвленості (на основі контексту)», «Паралельні фемінні деривати, утворені суфіксальним способом у публіцистичному стилі», «Політичні фемінні утворення», «Фемінативи іншомовного походження в публіцистичному стилі», «Фемінні назви військових звань та професій у текстах публіцистичного стилю», «Нові тенденції вживання фемінативів на позначення спортсменок у публіцистичному стилі», «Назви жінок-діячок юридичної сфери в публіцистичному стилі», «Фемінні агенти медичної сфери в публіцистичному стилі», «Наукові лексеми-фемінативи публіцистичному стилі», «Фемінні катойконіми в публіцистичному стилі української мови», «Жіночі номінації за фізичним станом або зовнішньою ознакою в публіцистичному стилі української мови», «Фемінна номінація жінок за віком у публіцистичному стилі української мови», «Нові вияви назв жінок за родинним станом у публіцистичному стилі», «Суржикові фемінні елементи у мові інтернет-ЗМК»). Серед них найбільшими групами є «Фемінна лексика на позначення осіб жіночої статі, актуалізована в публіцистичному стилі», «Фемінні катойконіми в публіцистичному стилі української мови» та «Фемінативи-експресеми в текстах новин», а найменшими: «Суржикові фемінні елементи в мові інтернет-ЗМК»

«Фемінативи як прийом досягнення текстової забарвленості (на основі контексту)», «Паралельні фемінні деривати, утворені суфіксальним способом у публіцистичному стилі», «Нові вияви назв жінок за родинним станом у публіцистичному стилі».

У офіційно-діловому стилі нараховується всього 3 лексико-семантичні групи («Фемінативи на позначення посад в офіційно-діловому стилі», «Фемінна лексика у мові нормативної бази України», «Позанормова фемінна лексика в офіційно-діловому стилі»). Найбільшою групою дослідженої лексики є «Фемінативи на позначення посад в офіційно-діловому стилі», а найменшою – «Позанормова фемінна лексика в офіційно-діловому стилі».

У науковому стилі української мови також нараховується 3 лексико-семантичні групи («Фемінативи у науковому стилі на матеріалах гендерних студій», «Вияви вживання назв жінок у наукових текстах інших тематик», «Фемінна лексика наукового стилю на позначення неживих істот»). Серед них найбільшою групою є «Вияви вживання назв жінок у наукових текстах інших тематик», а найменшою – «Фемінна лексика наукового стилю на позначення неживих істот».

У художньому стилі української мови досліджені фемінативи поділяються на 2 основні підгрупи: фемінативи в художніх творах українською мовою та прозові твори зарубіжних авторів, перекладені українською мовою. В українській прозі нараховується 100 лексичних одиниць, які поділяються на 13 лексико-семантичних груп («Вияви збагачення мови художніх творів українських авторів фемінативами», «Фемінативи сакральної сфери в художньому стилі на матеріалі прози українських авторів», «Фемінативи іншомовного походження в художньому стилі української мови», «Вияви фемінних юкстапозитів у художньому стилі української мови», «Фемінні назви магічних істот у художньому стилі української мови», «Назви жінок за видами занять у художньому стилі української мови», «Фемінативи-назви жінок за

походженням або місцем проживання в художньому стилі української мови», «Назви жінок за станом здоров'я в художньому стилі», «Фемінні фауноніми-метафори в мові художніх творів українською мовою», «Назви жінок за віком у художньому стилі української мови», «Назви жінок за ступенем спорідненості в художньому стилі української мови», «Субстандартна фемінна лексика в мові художніх творів українських авторів», «Фемінні діалектизми гуцульського говору в мові художніх творів українських письменників»). Серед них найбільшими групами є «Вияви збагачення мови художніх творів українських авторів фемінативами» та «Фемінативи іншомовного походження в художньому стилі української мови», а найменшими – «Вияви фемінних юкстапозитів у художньому стилі української мови» та «Фемінні назви магічних істот у художньому стилі української мови». У текстах перекладів прозових творів іноземними мовами виявлено 142 фемінативи, сформовано 14 лексико-семантичних груп («Вияви фемінативів в українських перекладах художньої літератури іноземними мовами», «Стильові особливості вживання фемінних запозичень в українських перекладах літератури іноземними мовами», «Фемінні субстантиви в мові художньої літератури зарубіжних авторів, перекладених українською мовою», «Фемінні міфологічні назви жінок та магічних істот жіночої статі в художньому стилі (на матеріалі перекладів прозових творів іноземними мовами на українську мову», «Особливості вживання емоційно забарвленої фемінної лексики в текстах перекладів художніх творів іноземних авторів на українську мову», «Відображення фемінних архаїзмів у художньому стилі в мові перекладної літератури», «Фемінні юкстапозити в художньому стилі української мови (на матеріалі перекладів прозових творів іноземними мовами)», «Фемінативи-назви неживих предметів та назви самиць у художньому стилі (на матеріалі перекладів прозових творів, перекладених з іноземних мов)», «Фемінні оказіоналізми в художньому стилі (на матеріалі українських перекладів прози іноземними

мовами)», «Актуалізація назв жінок за родом занять у художній літературі іноземних авторів, перекладеній на українську мову», «Фемінні назви жінок за фізичною ознакою в мові українських перекладів англomовної прози», «Фемінні назви жінок за віком у перекладах творів зарубіжних авторів українською мовою», «Тенденції вживання фемінних назв жінок за родинними зв'язками в художньому стилі (на матеріалі україномовних перекладів прози)», «Фемінні прізвища в художньому стилі (на матеріалі перекладів художніх текстів зарубіжних авторів українською мовою)», «Розмовна фемінна лексика в текстах художнього стилю української мови»). Із них найбільшими групами є: «Фемінні міфологічні назви жінок та магічних істот жіночої статі в художньому стилі (на матеріалі перекладів прозових творів іноземними мовами на українську мову», «Особливості вживання емоційно забарвленої фемінної лексики в текстах перекладів художніх творів іноземних авторів на українську мову», а найменшими – «Відображення фемінних архаїзмів у художньому стилі в мові перекладної літератури» та «Фемінні назви жінок за віком у перекладах творів зарубіжних авторів українською мовою». Слід зазначити, що в українській мові, на відміну від польської та англійської, автори прозових творів використовують фемінативи не так охоче. Для українських письменників фемінативи є засобом експресивізації творів, що обмежує їхнє функціонування, зарубіжні ж автори вживають фемінативи відносно жіночих персонажів набагато ширше.

Найбільш насиченим фемінативами є публіцистичний стиль. Це пояснюється такими його особливостями, як експресивність, наближеність до розмовної мови, передача прямої мови шляхом цитування. Публіцистичний стиль фіксує актуальні неологізми, підтримує найновіші мовні тенденції та розвивається слідом за світовими тенденціями журналістики.

Найменше фемінативів фіксуємо в офіційно-діловому стилі. Це пояснюється його консервативністю, закритістю, обмеженістю функціонування. Проте, трапляються випадки функціонування субстандартних лексичних

одиниць, що свідчить про необхідність унормування та укладання актуальних словників цього стилю української мови.

Найголовніші теоретичні положення другого розділу викладено в статтях авторки «Фемінативи в заголовках інтернет-новин». Соціум. Документ. Комунікація. Серія : Філологічні науки : зб. наук. ст. / Держ. вищ. навч. закл. «Переяслав-Хмельницький держ. пед. ун-т ім. Г. Сковороди», Каф. документознавства ; редкол.: М. І. Навальна, О. Б. Складенко, О. Д. Ісайкіна [та ін.]. Переяслав-Хмельницький, 2018. Вип. 6. С. 74–91; «Стильові особливості вживання фемінативів в українських перекладах англomовних художніх творів (на матеріалі перекладів творів Дж. Р. Р. Мартіна)» (Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика. Т. 32 (71). №1 2021. Ч. 1., с. 116-120; Актуальні тенденції функціонування фемінної лексики в текстах офіційно-ділового стилю української мови (20-ті роки ХХІ ст.)» Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія : Германістика та міжкультурна комунікація = Scientific bulletin of Kherson State University. Series: Germanic studies and intercultural communication / Херсон. держ. ун-т, Ф-т перекладознавства. Херсон: Гельветика, 2021. Вип. 2., с. 72-26.

Розділ 3.

ФЕМІНАТИВИ В РОЗМОВНОМУ СТИЛІ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

3.1. Функціонування фемінної лексики розмовного стилю в мові блогів та соціальних мереж

А. П. Коваль дає визначення розмовного стилю, протиставляючи його книжному мовленню: «розмовний стиль – специфічний різновид мови, який вживається в умовах невимушеного спілкування і звичайно протиставляється книжному мовленню. <...> як правило, усний за формою, хоча може набувати і писемної форми – у приватному листуванні, записках та ін. Типова сфера його вживання – побутові стосунки, проте неофіційне, непідготовлене спілкування у професійному середовищі також здійснюється засобами розмовного стилю». Дослідниця вказує на два основних різновиди розмовного стилю: «Розрізняють літературне розмовне мовлення і розмовнопобутове (часом з укріпленням просторічних чи діалектних елементів) мовлення» [Коваль 1987, с. 13].

М. І. Навальна звертає увагу на те, що публіцистичний стиль, який функціонує і в інтернет-ЗМК, дає багатий простір для реалізації деривативного потенціалу української мови. Дослідниця чітко визначає потенціал такої деривації: «У мові української газетної публіцистики найчіткіше, найпослідовніше виявляється експресивна функція» [Навальна 2011, с. 187]. Ця особливість корелює з такою рисою фемінативів, як функціональна обмеженість розмовними стилями. Проте останнім часом спостерігається рух фемінативів з розмовного стилю в бік писемних стилів – наочним є поступовий відхід від прескриптивної мовної норми в бік дескриптивної у виборі фемінативів мовцями в усній та письмовій комунікації. Оскільки дескриптивна мовна норма «<...> не унеможливорює жодних реальних, реалізованих і тих, які реалізуються, перспектив мовної системи, тобто визначається варіантністю» [Струганець 2011, с. 37], фемінативи до писемних стилів проникають хаотично й функціонують нерівномірно.

Така виразна лексика, як фемінативи, привертає увагу дослідників, передусім розмовного стилю української мови. Серед робіт, присвячених функціонуванню фемінативів у розмовному стилі української мови, варто виділити два основних напрями: дослідження фемінної лексики в діалектах української мови (М. П. Брус; О. І. Крижанівська) та дослідження субстандартної фемінної лексики (А. М. Нелюба) [Брус 2010; Брус 2010-б, 2011; Крижанівська 2014; Нелюба 2014].

Найбільш яскраво фіксує розмовну фемінну лексику саме мова спілкування в мережі Інтернет. Цьому сприяють вплив екстралінгвальних факторів, менша стильова обмеженість та більша доступність широкого вибору мовних засобів для вираження своєї думки. Як загальновідомо, медіа-вплив, або ефект медіа, – терміни, що вживають в медіазнавстві, психології, теорії спілкування та соціології для позначення ймовірних шляхів впливу медіа на аудиторію, на її думки (уявлення) та поведінку. У роботі «Особливості аналізу соціальних медіа як дискурсивного простору» Ю. М. Половинчак зауважує: «Такі характеристики інтернет-комунікації, як мультимедійність, інтерактивність, глобальність істотно посилюють її вплив порівняно з традиційним медійним дискурсом» [Половинчак 2019, с. 134].

Перспективи для наступних досліджень дають студії зі стилістичних можливостей словотвору. Їхні автори наголошують на важливості розмежування стилю та дискурсу: «Цілком погоджуємося з думкою Т. Возного про те, що відсутність «методики аналізу стилістичних властивостей словотвору» позбавляє можливості принагідно розкрити особливості художнього дискурсу, побудованого на розмовному стилі, тому вважаємо актуальним дослідження впливу афіксів на творення дієслів з урахуванням стилістичного навантаження» [Заєць 2015, с. 17]. Беручи до уваги той факт, що більшість фемінативів є утвореними суфіксальним способом, їхній стилістичний потенціал можна оцінити як досить високий.

Найбільшою групою дослідженої розмовної фемінної лексики є утвореними за допомогою фемінізувального суфікса **-к-а**. Пор.: *«Червоне вино корисне для вашого травлення!» – як наукова журналістка розвіює міфи від «британських вчених»* (www.povaha.org.ua, 26.09.2019); *Ганна Новосад – міністерка освіти України (з відеоролика)* (www.mon.gov.ua/ua/pres-centr/pres-sluzhba, 21.11.2019); *«Я зустрічала випадки, коли казали, що бої в обладунках – не жіноча справа»*: як це – бути **лицаркою** в Україні (www.povaha.org.ua, 29.05.2020); *Про літераторок* (www.povaha.org.ua, 19.06.2020); *Такі ролики дають зрозуміти: найголовніший критерій при прийомі на роботу – кваліфікація, а не стать чи гендер, розповіла Громадському радіо народна депутатка України Ірина Сулова* (www.povaha.org.ua, 24.04.2019); *Знайомимося з лекторками, які вже завтра розкажуть про комунікації для змін поведінки* (www.facebook.com/practicumspace, 07.11.2018); *Бути порноакторкою це... Про зйомки, заробітки і ставлення рідних розповідає львів'янка* (www.lviv1256.com, 14.08.2019).

Фемінативи, утворені за допомогою фемінного суфікса **-иц-я** є другою за поширеністю групою фемінної лексики в мові мережі блогів та соцмереж. Пор. також: *Стаття 14 Стамбульської конвенції, за ратифікацію котрої так вболівають правозахисниці України* (www.genderindetail.org.ua, 17.11.2017); *Рада зберегла підкомітет з гендерної політики та призначила нову очільницю* (www.povaha.org.ua, 05.09.2019); *Оксана Забужко в повісті «Я, Мілена» описує, як жінку засмоктує кар'єра телевізійниці і, зрештою, губить приватний бік її життя* (www.genderindetail.org.ua, 28.02.2019); *До 2015 року вона була успішною підприємницею в Алчевську, що в Луганській області, де керувала власною справою – продавала книжки та дитячі іграшки* (www.genderindetail.org.ua, 01.11.2019).

Фемінативи з суфіксом **-ин-я** є найменш поширеними в мові соцмереж та блогів. Напр.: *Можливо, пригадаєте якийсь конкретний приклад*

стереотипного сприйняття вас, як **мисткині** через вашу статтю? (www.povaha.org.ua, 05.06.2020). Слід зазначити, що така лексика має тенденцію до нанизування. Пор. також: **Богиня, княгиня, політикиня** – це природньо (www.kreativ.im, 22.05.2019).

Особливістю функціювання цієї лексики є паралельне використання фемінативів з різними фемінізуючими суфіксами – зафіксовано 13 випадків вживання фемінної лексики з продуктивними формантами **-к-а** та **-иц-я**. Пор.: *Сьогодні народилася неймовірна поліська **співачка** і моя **натхненниця** – Домініка Чеун* (www.facebook.com/spivocheponedillia, 15.08.2020); ***Третьокурсниця** факультету фізичного виховання Аліна Акобія – **чемпіонка** Європи з вільної боротьби* (www.uhsp.edu.ua, 20.06.2019); *Віра Іванівна Ричаківська (нар. 22 травня 1958 року, с. Новиця Калуського району Івано-Франківської області) – українська **економістка** та **фінансистка**, **заступниця** голови Національного банку України (з лютого 2011), член правління НБУ (з 28 лютого 2000). Член Ради Національного банку України (з 7 липня 2016 року)* (www.facebook.com/groups/resistanta, 21.05.2018); *Першою хочемо представити Вам чарівну дівчину з міста Київ – Міра. Вона **лірниця**, **піаністка**, **бек** **вокалістка**, учасниця гурту ЯРРА* (www.facebook.com/gnyleyabluchko, 27.11.2019); ***Селянка**, **самоука**, її життєвий та творчий подвиг – унікальне явище в історії світового живопису. **Ровесниця** ХХ ст., на її долю випало бачити та пережити жовтневий переворот 1917 р., громадянську війну, колективізацію, голодомор 1932–1933 рр., Другу світову війну та важкі повоєнні роки* (www.facebook.com/DecArtMuseum, 07.11.2020). У названому матеріалі фіксуємо юкстапозити художниця-мультиплікаторка та дівчина-продавиця. Пор.: *Ткачикова Людмила Ігорівна (*3 вересня 1959, Київ) українська художниця-мультиплікаторка. Закінчила архітектурний факультет Київського інженерно-будівельного інституту (1977) й курси художників-*

аніматорів кіностудії «Київнаукфільм» (1983). З 1983 р. – **аніматорка і режисерка** студії «Українафільм» (www.facebook.com/groups/resistanta, 21.05.2018); *Був на шопінгу, купляв джинси. Мила дівчина-продавиця каже мені лагідним вкрадчивим голосом: «А у нас акція: 15 відсотків скидки за умови покупки двох одиниць одягу»...*» (допис користувача facebook Віталій Чепинога – особиста сторінка, 28.10.2019); *«Усе розпочалося з її коробки»: кураторка та дослідниці про виставку Параски Плитки-Горицвіт* (www.supportyourart.com, 25.10.2019).

Фіксуємо вживання нанизування фемінної лексики з фемінізуючим суфіксом **-к-а** в реченнях у мові соцмереж та блогів: *Ізабела Любомірска з Чарторійських (уроджена Ельжбета Гелена Анна Чарторійська; * 21 травня 1733, за іншими даними 1736, Варшава – † 25 листопада 1816, Відень, Австрія) – меценатка і колекціонерка творів мистецтва епохи рококо* (www.facebook.com/groups/resistanta, 21.05.2018); *У війну Лукія працювала трактористкою, тепер вона, крім усього, ще й депутатка* (www.genderindetail.org.ua, 28.02.2019); *Вона творча особистість – учителька музики і композиторка* (www.genderindetail.org.ua, 28.02.2019).

У мові блогів та соцмереж паралельно функціонують також фемінні лексеми з фемінізуючими суфіксами **-к-а** та **-ин-я**. Напр.: *Майя Гойкович (серб. Maja Gojković, Мaja Гојковић; нар. 22 травня 1963, Нові-Сад) – сербська адвокатка і політикиня, президентка Народних зборів Сербії з 23 квітня 2014 року* (www.facebook.com/groups/resistanta, 21.05.2018); *Вітаємо з новим роком, і дуже вдячні цій спільноті та її творчиням-модераторкам за співпрацю!* (допис користувача facebook Тамара Злобіна в групі Фемінізм УА від 31.12.2017).

Окремо слід відзначити випадок паралельного вживання фемінативів із фемінізуючими суфіксами **-к-а**, **-иц-я**, **-есс-а** та **-ин-я** в межах мікроконтексту одного речення, напр.: *«Сара Маргарет Фуллер Оссолі, більш відома як*

Маргарет Фуллер (англ. Sarah Margaret Fuller Ossoli; 23 травня 1810 – 19 липня 1850) – американська журналістка, письменниця, критикеса, борчиня за права жінок, яскрава представниця американського трансценденталізму (www.facebook.com/groups/resistanta, 21.05.2018). Це характерно не лише для розмовного стилю, адже саме він не має обмежень, характерних для писемних стилів української мови.

Отже, фемінна лексика в мові блогів та соціальних мереж має тенденцію до варіативності, засвідчує високий рівень конкурентності фемінних словотвірних формантів та підкреслюється скупченістю в межах одного речення.

3.1.1. Специфіка функціонування фемінної лексики на позначення осіб жіночої статі за видами діяльності в розмовному стилі української мови

3.1.1.1. Фемінні юкстапозити з прикладкою «жінка» в розмовному стилі (на матеріалі мови мережі Інтернет)

Дослідники визначають юкстапозити як явище, притаманне писемним стилям української мови: «Такі утворення <...> характерні для художнього мовлення й не властиві для публіцистичного стилю» [Турчак 2016, с. 248]. Акцентуаційну й експресивну стилістичні функції юкстапозитів виділяє І. Я. Мислива-Бунько [Мислива-Бунько 2014].

Як і в писемних стилях української мови, розмовний стиль фіксує багато фемінних юкстапозитів у мові мережі Інтернет. Проаналізувавши зібраний мовний матеріал, варто зазначити, що, вживаючи юкстапозит з компонентом «жінка-», мовці вдаються до експресивізації, експлуатуючи концептуальні уявлення про роль жінки в суспільстві, вдаючись до відповідних епітетів: *Вольова жінка-керівниця підприємства – один із людських типів радянського періоду, що зберігся й дотепер* (www.genderindetail.org.ua, 28.02.2019); *Депутат Запорізької обласної ради Сергій Знаменський обурюється через, на*

його думку, завелику кількість **жінок-активісток** (www.povaha.org.ua, 28.08.2020); *Мері Тереза Вінфред Робінсон* (ірл. *Máire Mhic Róibín*, англ. *Mary Robinson*; нар. 21 травня 1944) – перша **жінка-президент** Ірландії з 1990 до 1997 року. Із 1997 по 2002 займала пост Верховного комісара ООН з прав людини (www.facebook.com/groups/resistanta, 21.05.2018); *Марія із Гаусина, XVIII століття* – перша згадка про **жінку-тореру** пов'язана саме з нею (www.povaha.org.ua, 16.09.2019).

Багато прикладів вживання аналізованої лексики вживаються з іншими фемінативами в межах одного речення в умовах сильної скупченості: *односельчанка* разом з *жінка-військова*; *жінка-воїн* з *героїня*; *жінки-матроси*, *жінки морпіхи* з *володарки*; *жінки-фронтовички* з *саперки*, *кулеметниці*, *снайперки*. Пор.: *Сьогодні Березівка прощається з своєю односельчанкою, єдиною жінкою-військовою Тисменицького району, яка побувала на цій війні, учасником бойових дій – Гураль Тетяною Іванівною* (допис користувача facebook Олеся Шніп – сособиста сторінка. 23.06.2019); *Коли читаєте дописи про жінок-воїнів, що більше Ви хотіли дізнатися про Героїнь?* (допис користувача facebook Maryna Mirzaeva – опитування в спільноті Жінки Свободи // Women of freedom Group); **Жінки-морпіхи: жінки-матроси, офіцерки** – всі вони – **володарки** берета морської хвилі, усі були в зоні АТО, деякі – воювали на нульових позиціях разом зі своїми побратимами (www.povaha.org.ua, 23.05.2020); *А от Олена Білозерська, яка на війні з перших днів, у таких ситуаціях просто розповідає людям про своїх знайомих жінок-фронтовичок, які «чудово виконували свою роботу, будучи снайперками, кулеметницями і навіть саперками* (www.povaha.org.ua, 23.05.2020).

Також засвідчено функціонування скупчення трьох фемінативів-юкстапозитів у межах одного речення. Напр.: *Однак про жінок-депутаток, жінок-директорок, жінок-лідерок* написано вкрай мало, здається, ще менше, ніж їх є в реальному світі (www.genderindetail.org.ua, 28.02.2019).

Загалом, у розмовному стилі на матеріалі мови мережі Інтернет фіксуємо 12 лексичних одиниць, які мають прикладку «жінка-». 8 із зафіксованих юкстапозитів широко вживаються з іншими фемінативами (6 лексичних одиниць) у межах одного мікроконтексту.

3.1.1.2. Жіночі назви науковиць і академічних професій у мові блогів

Фемінні назви жінок-представниць академічних професій та науковиць мають свої функціональні риси в розмовному стилі на матеріалі українських блогів. Ця лексика характеризується скупченістю, дериваційною різноманітністю та обмеженістю сфери, у якій вона є функціональною.

Зокрема, у межах одного речення в українських блогах може вживатися до 4 фемінативів разом із назвами жінок-науковиць. Пор.: ***Ксеноантропологиня, капітанка і командорка, ееее! Фемінітиви захопили Зоряний Шлях*** (допис користувача facebook Оля Проскура у групі Фемінізм УА від 26.09.2017); ***Працівниця лабораторії, біологиня відділу підготовки та сортування біологічного матеріалу, та її безпосередня начальниця, лікарка-лаборантка, переступаючи з ноги на ногу, вибачаються на камеру перед «кандидатом у президенти Володимиром Зеленським*** (www.povaha.org.ua, 15.04.2019); ***Науковиці: література. Анна Лигіна – філологиня. Феміністка, авторка художніх оповідань, студентка НаУКМА*** (www.genderindetail.org.ua, 26.05.2017); ***Спостерігачка за птахами і людьми. Чого хоче від влади орнітологиня Наталя Атамась*** (www.zn.ua, 19.04.2019); ***Людмила Георгіївна Карачкіна (3 вересня 1948, Ростов-на-Дону) – радянська та українська астрономиня, кандидатка наук [1], старша наукова співробітниця Інституту теоретичної астрономії, працює в Кримській обсерваторії з 1978 року[2]*** (www.facebook.com/groups/resistanta, 21.05.2018); ***Знайома професорка шукає практичні заходи, які могли б допомогти молодим науковицям*** (допис користувача facebook Gala Shine у групі Фемінізм УА від 05.01.2018); ***Наталія***

Володімирівна Зубар (нар. 25 січня 1965, м. Київ[1]) – українська **вчена-фізикиня, IT-фахівчиня, громадська діячка, правозахисниця, журналістка, редакторка та аналітикиня і фахівчиня з інформаційної безпеки, медіаграмотності та протидії інформаційній війні проти України** (допис користувача facebook Ольга Твердохліб у групі Фемінізм УА від 15.01.2024).

Фіксуємо фемінний юкстапозит на позначення вченої з фемінативом – простим словом. Напр.: *Шульгина-Іщук Надія* (21 січня 1888, м. Київ – 9 квітня 1979, США) – **педагогиня, математикиня-методистка** (допис користувача facebook Ольга Твердохліб у групі Фемінізм УА від 15.01.2024).

Фіксуються також фемінні юкстапозити на позначення жінок академічних професій у мові українських блогів: *Денисова Олександра Іванівна* (22 травня 1924 – 23 вересня 2005) – українська **вчена-гідрохімік**, докторка географічних наук, завідувачка відділу гідрохімії Інституту гідробіології НАН України, лауреатка Державної премії (1972)». (www.facebook.com/groups/resistanta, 21.05.2018); *Мері Еннінг* (англ. Mary Anning; 21 травня 1799 – 9 березня 1847) – британська **колекціонерка скам'янілостей та палеонтологиня-любителька** (www.facebook.com/groups/resistanta, 21.05.2018); *А ще була експертка-екологиня, тож кому цікаво, що там з дельфінаріями, заповідними зонами в АТО, то велкам послухати першу частину ефіру (з 9-02)* (допис користувача facebook Марина Люта в групі Фемінізм УА від 11.12.2017).

Функціонування одного фемінатива-назви жінок академічних професій є більше винятком із загальної тенденції: «*Чи є тут філологині за спеціальністю?*» (допис користувача facebook Natalie Savelieva в групі Фемінізм УА від 03.12.2017).

Загалом нараховано 19 фемінативів на позначення жінок академічних професій, паралельно з якими функціонують 10 фемінативів інших лексико-

семантичних груп. Мікроконтекст україномовних блогів, спрямованих за академічної тематикою, є насиченим фемінною лексикою.

3.1.1.3. Назви жінок військових професій у мові блогів та соцмереж

Фемінні назви жінок-військових є групою лексики, що наразі активно розвивається та доповнюється. Соціальні мережі та блоги формують мовне середовище, де функціонують як фемінні назви військових звань, так і розмовні назви військовослужбовиць за назвою підрозділів, у яких вони проходять військову службу, а також осіб жіночої статі, які беруть участь у бойових діях на інших посадах.

Найбільш уживаними в розмовному стилі є фемінні назви жінок військових професій, утворених за допомогою фемінізуювального суфікса **-к-а**. Напр.: *Нас двох, **волонтерку** аерозвідки та **госпітальєрку**, дорослі зрілі люди, громадяни України, на чолі з водієм погодилися висадити посеред траси, аби далі дивитися у спокої російське кіно* (Допис користувача facebook Ярина Черногуз – особиста сторінка. 27.01.2020); *«Марлеві маски ми віддали піхоті на першу лінію»: **сержантка** 93-ї бригади Кристина Заргуська про війну та епідемію* (www.povaha.org.ua, 22.04.2020); *Олена Білозерська, **командирка** взводу САУ в одному з батальйонів морської піхоти* (www.povaha.org.ua, 23.05.2020).

На позначення жінок-військовослужбовиць у розмовному стилі вживаними також є фемінативи, утворені за допомогою фемінного суфікса **-ниц-я**. Пор.: *Оксана (Фенікс), **кулеметниця** в одному з батальйонів морської піхоти* (www.povaha.org.ua, 23.05.2020); ***Полковниця** Наталія Мась очолює кафедру військової психології та педагогіки у Військовому інституті Київського національного університету імені Тараса Шевченка* (www.theukrainians.org, 01.12.2020).

Зазначимо велику інтенсивність вживання фемінної лексики в межах одного речення: *військовослужбовиця, волонтерка, медсестра/генералка, контррозвідниця/військова, контрактниця/піхотинка, розвідниця*. Пор.: *Хоча тепер ми вже міцно знаємо, що жінка теж із війни може не повернутися – як **військовослужбовиця, волонтерка, медсестра*** (www.povaha.org.ua, 02.10.2019); *Міністерство у справах ветеранів очолила друга в історії України **військова генералка та контррозвідниця** СБУ Юлія Ланутіна* (www.povaha.org.ua, 18.12.2020); *Як **військова** з наразі чотирирічною вислугою **контрактниці** у званнях матроса-старшого матроса-старшого солдата, більшість якої минули на щоденних бойових виїздах і виходах у розвідувальній роті та взводі, я підтримую ідею мобілізації жінок* (Допис користувача facebook Ярина Чорногуз – особиста сторінка, 12.01.2024); *Жінки, які щодня займаються спортом, крос-фітом, мають навички з роботою з підняттям ваги та досвід ходьби з похідним рюкзаком на довгі дистанції – за наявності мотивації можуть бути **піхотинками та розвідницями*** (Допис користувача facebook Ярина Чорногуз – особиста сторінка, 12.01.2024).

Окремо фіксуємо випадок вживання фемінативів на позначення військовослужбовиць паралельно з фемінним прізвищем в одному з дописів у соціальній мережі facebook. Напр.: *Євдокія **заступниця** командира ескадрильї 46-го гвардійського нічного бомбардувального авіаційного полку, прозваного ворогами «Нічними **Відьмами**», народилась в с.Бурчак, Запорізької області* (www.facebook.com/zabutiphoto, 09.05.2020).

Фемінні юкстапозити на позначення жінок військових професій вживаються разом з іншими фемінативами (*дівчатка*) у межах одного речення. Пор.: *Коли бачила **дівчаток**, які служать, а особливо **дівчата-морпіхи**, сама собі говорила – я теж хочу, я зможу* (www.povaha.org.ua, 23.05.2020).

Загалом фіксуємо 18 фемінних назв жінок військових професій. Паралельно з ними функціонує 2 фемінативи інших лексичних груп: фемінне

прізвисько (*Нічні Відьми*) та назва жінок за віком (*дівчатка*), яку вжито як розмовна одиниця назви особи жіночої статі в цілому.

3.1.1.4. Фемінні юкстапозитні назви медичних професій у мові мережі інтернет

Описувана група лексики також є нечисельною, проте має яскраві вжиткові особливості в розмовному стилі української мови. У мові мережі Інтернет спостерігається певна специфіка функціонування фемінних назв жінок медичних професій. О. Л. Горіздра вивчає семантичні аспекти функціонування юкстапозити в галузі біології [Горіздра 2014].

У розмовному стилі натрапляємо на приклад суцільного нанизування фемінативів. Зокрема, це паралельне вживання фемінних синонімів, утворених за допомогою різних фемінізуючих суфіксів, а також переважання фемінних юкстапозитів при називанні лікаррок, напр.: *Фахово допомагали у створенні книги педіатриня, докторка медичних наук Vira Pavliuk та психологиня-геіштальт-терапевтиня* Antonina Oksanych (www.facebook.com/mybookshelfua, 03.08.2019); *Публікація лікарки-онкологині Закарпатської обласної клінічної лікарні ім. А. Новака, Олександри Лангазо: «Коронавірусні реалії...»* (www.ingeniusua.org, 18.07.2020); *Валентина Пугач – єдина в Україні лікарка-гінеколог на візку* (www.shotam.info, 23.02.2019); *Ніна Давидова психологиня, сімейна психотерапевтка. Аліна Шумак клінічний психолог, лікарка-психіатр, психотерапевтка* (www.village.com.ua, 10.10.2019).

Отже, в розмовному стилі української мови переважають назви жінок медичних професій, утворені за допомогою фемінізувального суфікса **-к-а** (*лікарка, психотерапевтка, докторка*), трохи менше – від суфікса **-ин-я** (*педіатриня, психологиня*).

Зафіксовані фемінні юстапозити на позначення жінок медичних професій у розмовному стилі мають частину *лікарка*. Також фіксуємо okazіоналізм *психологиня-геиштальт-терапевтиня*, який є прикладом невинправданого вживання фемінативів, яке призводить до упередженого ставлення до них, як назв професій, як серед українського суспільства, так і в наукових колах.

3.1.1.5. Розмовні фемінативи, утворені за допомогою формантів іношомовного іношомовного походження в мові мережі Інтернет

Мова мережі Інтернет стирає межі між функціонуванням різних мов, активізуючи взаємний обмін лексикою та збільшуючи кількість іношомовних запозичень: здебільшого, нова лексика запозичується з англійської мови, яка продукує неологізми та okazіоналізми в умовах реалій сучасного життя.

Розмовна лексика стрімко поповнюється англіцизмами, неологізмами та okazіоналізмами іношомовного походження. Більшість фемінних запозичень у мережі Інтернет українська мова засвоює за допомогою фемінізувального суфікса **-к-а**: *програмістка*, *фрілансерка*, *лібералка*, *опонентка*, *ентузіастка*. Пор.: *Поки що пропонуємо вашій увазі робочу версію майбутнього словника, яку героїчно розробила **програмістка** Габрієла Медвецька (Gabriela Medvetska) (допис користувача facebook Olena Malakhova у групі Фемінізм УА від 25.01.2017); «Я свідомо обирала символічні гроші в обмін на досвід роботи»: **фрілансерка** Анастасія Баранник – про тернистий шлях до професії, зарплату та репутацію (www.budni.rabota.ua, 12.06.2019); Лілія Гриневич: «Я є **феміністкою** в тому, що має бути представництво жінок у владі» (www.povaha.org.ua, 18.06.2019); «Перетворення Оксани Забужко з панкуючої **лібералки** 1990-х на державницького трибуна 2010-х ілюструє усю нашу громадянську еволюцію, яку пройшла Україна від початку Незалежності». («Розмова». 20.06.2019); Хоч в США і ЄС після подібної заяви кандидата до*

своїї **опонентки** – його б просто розірвали ЗМІ (допис користувача facebook Ірина Геращенко – особиста сторінка, 27.03.2019); Велика **ентузіастка** і справжній рушій змін в Україні, вона завжди вболівала і багато робила для розвитку жіночого руху і втілення принципів гендерної рівності, своїм життям демонструвала, що таке справжня жіноча солідарність (допис користувача facebook Оксана Кісь, особиста сторінка, 17.08.2020).

Зафіксовано всього один випадок вживання фемінативу-запозичення з фемінізуючим суфіксом **-иц-я**. Пор.: Сексизм і неетична поведінка – **медійниці** готують заяву до «Слуги народу» та інших партій (www.povaha.org.ua, 20.08.2019).

У роботі «Лексико-семантичні аспекти мови соціальних мереж» Т. М. Ніколаєва, покликаючись на роботу Д. Р. Валіахметової, вказує на те, що до особливостей функціонування іншомовних запозичень додається й мовна гра: «Тоді, коли нові слова реалізують у друкований вигляд, потрібно підключати словотвірну гру. <...> Ці засоби перетворюють текст у цікавий витвір» [Ніколаєва 2019, с. 97]. Зокрема, це демонструють паралельні випадки вживання фемінативів у межах одного мікроконтексту (*вчена, співробітниця, ескапістка*). Напр.: *І не тому, що вона, **вчена** з іменем, репутацією й офіційним статусом наукової **співробітниці** Інституту зоології імені І. Шмальгаузена НАНУ – **ескапістка**, що веде асоціальний спосіб життя* (www.zn.ua, 19.04.2019).

До суфіксальних способів трансформації фемінних запозичень додається й префіксальний. Фіксуються фемінативи-запозичення з іншомовними префіксами **анти-** та **еко-**. Напр.: «Новим президентом Словаччини може стати **антикорупціонерка** та **екоактивістка** Зузана Чапутова» (www.babel.ua, 18.03.2019).

Фіксуємо в розмовному стилі також фемінні юкстапозити, утворені з запозиченнями **фітнес-**, **проект-**. Пор.: «Нічо не хочеться». Як можна змінити спосіб життя із приходом осені. Відповідає психотерапевт, **фітнес-тренерка**

та дієтологиня (www.village.com.ua, 21.10.2019); *«Аня Яблучна, проєкт-менеджерка «Видавничого центру «Академія», редакторка «Ukrainer».* (www.facebook.com/happymondayua, 29.01.2020).

В україномовному просторі мережі Інтернет зафіксовано 12 фемінативів, утворених за допомогою формантів іншомовного походження. Особливістю цього шару лексики є велика різноманітність способів творення: паралельно із суфіксальним способом фіксуються випадки префіксального способу творення лексики із використанням префіксів іншомовного походження.

3.1.1.6. Представленість фемінативів на позначення спортсменок у розмовній лексиці інтернет-спілкування

Серед розмовної лексики в україномовному просторі мережі інтернет слід трапляються випадки вживання фемінативів на позначення жінок-спортсменок. Перш за все, мова йде про українські блоги, зокрема, присвячені гендерній проблематиці та спрямовані на боротьбу за жіночі права. Однак, є й інші інформаційні ресурси, спрямовані на жіночу інтернет-аудиторію, що цікавиться спортивною тематикою та здоровим способом життя.

Зафіксовано 4 випадки вживання названої лексики – це фемінні назви спортсменок, утворені за допомогою фемінізуючого суфікса **-к-а**: *Українські гімнастки взяли золото на змаганнях в Стамбулі* (www.facebook.com/UkrAynaDiasporasi, 25.06.2019); *Національна тренерка з використання налоксону в Ukrainian Institute on Public Health Policy, Дослідження з питань протидії передозувань опіоїдами* (www.povaha.org.ua, 02.10.2019).

Окремо слід розглянути лексему *ультрамарафонка*, який має формальні ознаки композиту, проте є утвореним від іменника *ультрамарафон*. Пор.: *Ультрамарафонка Фернанда Масіель розповідає, як прокачати спину, серце,*

сфокусуватися на собі і знайти спорт, який більшість з нас так шукає (www.redbull.com/ua-uk, 07.12.2019).

Засвідчено новий вияв фемінного юкстапозиту *Диско-чемпіонка* (www.suspilneoko.org.ua, 27.11.2019).

Менш поширеними є фемінативи на позначення спортсменок, утворених від суфіксів *-ес-а* та *-иц-я*. Пор.: *Від виконавчої директорки – до арбітреси: жінки у футболі* (www.povaha.org.ua, 24.04.2018); *Перша Барбі-українка – фехтувальниця* (www.genderindetail.org.ua, 30.03.2020). Названі лексеми вживаються з фемінативами *директорка* та *барбі-українка* в межах одного речення.

Загалом нараховано 6 фемінних назв жінок-спортсменок на матеріалі розмовної лексики мережі Інтернет. Варто зазначити, що тематична спрямованість досліджуваних текстів виходить за межі спортивної тематики, однак, робить акцент саме на жіночій інтернет-аудиторії.

3.1.2. Функціональні особливості вживання фемінативів на позначення жінок за особистими ознаками в розмовному стилі української мови

3.1.2.1. Розмовні назви жінок за віком та родинними зв'язками в мові мережі Інтернет та соціальних мереж

У мові мережі Інтернет та соцмереж фіксуємо вкрай мало назв жінок за віком. Однак, вони мають свої особливості вживання – вони називають жінок молодшої вікової групи: *Чи можна юнкам користуватися тампонами?* (Допис користувача facebook Yulia Yarmolenko, особиста сторінка, 14.09.2019); *Аби лише у дівках не засиділась* («Reporters». 07.12.2019).

Фемінні назви жінок за віком є однією з найбільш поширених серед фемінної лексики. Однак, в розмовному стилі української мови ця група лексики є нечисельною на матеріалі мови блогів та соціальних мереж.

Наприклад, фемінна лексема *наречена* є єдиним випадком вживання фемінативу на позначення жінок за сімейними зв'язками як єдиного в реченні. Пор.: ***Наречена** моряка Ейдера розповіла, як отримала пропозицію від коханого* (www.prolviv.com, 09.09.2019).

Інші нечисленні випадки вживання названої лексики є або прикладками (*мати-одиначка, бабуця-панця*), або вживаються паралельно в межах одного речення (*дружина, обраниця*). Пор.: *Усі знають, що бути **матір'ю-одиначкою** – складно, а якщо не знають, то напевне здогадуються* (www.womo.ua, б/д); *Все ж **бабуця** по маминій лінії – **бабуця-панця** – як називав її тато, часом передавала для **внучки** тихцем через **служницю** те і се* (допис користувача facebook Ustia Stefanchuk, особиста сторінка, 19.06.2020); *Від хороших **дружин** не йдуть: колишня **дружина** і нова **обраниця** Віктора Павліка влаштували перепалку в мережі* (www.prolviv.com, 06.09.2019).

Отже, всього 2 фемінативи зафіксовано серед назв жінок за віком у мові мережі Інтернет та соціальних мереж. Це свідчить про те, що розмовний стиль має обмежену групу функціонування фемінної лексики на позначення осіб жіночої статі переважно молодшого віку. Таким чином, можна зробити висновок про нечисельність (5 лексичних одиниць) фемінативів на позначення жінок за сімейними відносинами в розмовному стилі української мови. В україномовному просторі блогів та соціальних мереж названа група фемінної лексики не представлена широко, на відміну від писемних стилів української мови.

3.1.2.2. Фемінативи на позначення жінок за місцем проживання або походження в мові соціальних мереж та інтернет-блогів

Порівняно з писемними стилями української мови, катойконіми є нечисленною групою лексики в україномовному вимірі мережі Інтернет. Розмовно-побутова лексика розділяється на загальнонародно вживану та

діалектну. С. П. Бибик зауважує: «Зокрема, у концепції О. О. Тараненка «Новий словник української мови» (1996 р.) уточнюється, що цією ремаркою позначають мовні одиниці з вираженою невимушеністю, «неофіційністю» (алкаш, баламут, дурниці), слова з емоційно-експресивними суфіксами (базікало, петеушник), суфіксальні утворення назв осіб жіночої статі за родом занять (*вахтерка, інженерка*, але не *лікарка, ковалиха, учителька*) <...>» [Бибик 2000, с. 80].

П'ять із шести названих лексичних одиниць мають фемінний суфікс **-к-а**. Пор.: *Покинула все, щоб варити сир: як **полтавка** сама зробила успішний бізнес* (www.shotam.info, 13.07.2019); *Їй шістнадцять, вона **шведка**, ходить до школи* (Допис користувача facebook Марта Госовська, особиста сторінка. 14.03.2019); *А чи знали Ви, що наш шеф – **італійка**?* (www.facebook.com/Eccoci, 15.03.2019); *Пишаюся тим, що я – підкарпатська **русинка*** (www.varosh.com.ua, Спецпроект б/д). Поодиноким є фемінатив *туркень*, напр.: ***Туркені** задіяні у сфері досліджень, технологій та охорони здоров'я активніше, ніж європейки* (www.facebook.com/UkrAynaDiasporasi, 15.02.2019).

Фіксуємо також поодинокий випадок функціонування фемінного катойконіму разом з фемінативом *медалістка* у межах одного речення. Напр.: *Із **переславкою, медалісткою** ЧС з баскетболу Вікторією Кондусь зустрівся Сергій Тимофєєв* (www.phm.gov.ua, 19.10.2018).

Таким чином, фемінна лексика на позначення жінок за походженням або місцем проживання представлена в розмовному стилі української мови досить обмежено порівняно з писемними стилями.

3.2. Побутово-розмовна фемінна лексика в розмовному стилі

3.2.1. Елементи побутово-розмовної фемінної лексики в мові інтернет-блогів та соцмереж

Мова спілкування мережі Інтернет не обмежує користувачів у використанні багатой палітри мовних засобів. До них відноситься розмовна

лексика, яка вирізняється виразними морфологічними ознаками (наприклад, згрубілі суфікси **-их**, **-иськ-**, або навпаки – пестливо-зменшувальні, такі як суфікси **-оньк-**, **-еньк-**, **-очк-**, **-унь-**, **-юнь**).

Проаналізувавши наявний лексичний матеріал, фіксуються цікаві випадки вживання побутово-розмовної фемінної лексики на позначення жінок: У «Музеї покинутих секретів» тієї ж таки **авторки** радянську **номенклатурницю** репрезентовано в образі видатної **письменниці**, власне, жінки від культури, котра свого часу багато досягла не лише талантом, а й харизмою, пристрасністю, тілесними принадами, тобто ефективним використанням чоловічих слабкостей, що типово для патріархальної тоталітарної системи: «...відома **поетеса**, з тих, свого часу гучних, із патріотичними віршиками й туманною репутацією жертви режиму, – з цікавості я сама похалася брати в неї ювілейне інтерв'ю, де й пережила повний нокдаун: здоровезне, гергенисте **бабисько** з кепським прикусом, бризкаючи на мене слиною й раз у раз хвицаючи головою, щоб метлялися поріділі фарбовані кучері (жест, який сорок років тому міг асоціюватись у невибагливих мужчин водночас і з темпераментом молодого **огириці**, і з патріотичною нескореністю), спершу з півгодини значущо, з притиском торочило мені, що воно допускає до себе «тільки вибраних людей», щоб я належно пройнялась і виструнчилась, – а потім так само довго й докладно, з усіма картинками, мовби те трапилося вчора, розповіло, як на його перший ювілей, п'ятдесятилітній, – в той самий рік, порахувала я, коли Стусові впаяли другий строк, уже смертний, – бабиськові навіть не прислали зі Спілки письменників вітальної телеграми, а прислали, здумати лишень, запрошення на чийсь інший авторський вечір – **бабисько** двадцять п'ять літ пам'ятало, чий саме, – зі спеціальним підступним умислом саме цього дня зорганізований, – от яке воно було переслідуване!.. (www.genderindetail.org.ua, 28.02.2019).

Досліджувана побутово-розмовна фемінна лексика характеризується okazіональністю та контекстністю вживання, напр.: *«Зелена **кнопочка**»*: що відомо про «служу народу» Олену Криворучкіну (www.prolviv.com, 04.09.2019); *Дорогі **квітникарочки***. Дуже потрібна якась плетюча рослина, щоб зробити огорожу. *Порекомендуйте щось, будь ласка* (допис користувача facebook Юля Мазур у групі «Квіти – поради, вихвалянки, обмін досвідом, продаж» у facebook, 23.09.2019); *Дівчатуні*, хто замовляв саджанці троянд, плодових дерев і кущів в питомнику «Будулай і Роза», ваші відгуки і враження від покупок (допис користувача facebook Наталії Липової у групі «Квіти – поради, вихвалянки, обмін досвідом, продаж» у facebook, 31.07.2020).

Фемінний суфікс **-их-а** також вважають таким, що має розмовно-просторічні риси передусім через його пейоративність. У мові інтернет-комунікації користувачі мережі вдаються до вживання іменників жіночого роду, утворених за допомогою цього фемінного суфікса, напр.: *Гетьманиха*. *На день тиші про політику говорити не гарно. Тому поговоримо про історію – про минуле нашої країни* (Допис користувача facebook Дмитро «Калинчук» Вовнянко, особиста сторінка, 29.03.2019).

Деякі описані лексеми, хоч і мають ознаки розмовно-побутової лексики, відрізняються мовною клішованістю: *Снігуронька на морозі. Еротична фантазія шашличника Васи*. *Тому довелося самій дістати перуку з косою як у однієї **політикеси**, білий шовковий халат, обшитий штучним хутром і черевики на високих підборах* («focus.ua». 23.12.17).

Незважаючи на те, що нараховано лише 6 розмовно-побутових фемінних назв жінок у мові мережі Інтернет, описані випадки характеризуються яскравою експресивністю, okazіональністю та клішованістю. Дана тенденція дозволяє скласти загальне уявлення про названі особливості їхнього функціонування як тенденцію в межах розмовного стилю та українськомовного середовища мережі Інтернет зокрема.

3.2.2. Розмовні фемінативи в мові інтернет-ЗМК

Останніми роками дослідники фемінативів відзначають стильовий зсув названої лексики в бік мовної норми: «Донедавна вони (фемінативи – авт. А.Ш.) сприймалися здебільшого як елементи просторіччя та побутового мовлення (*директорка, менеджерка*), проте останнім часом форми на зразок *лідерка, конгресменка, прем'єрка* дедалі активніше вживаються в засобах масової інформації й поступово втрачають маргінально-просторічне забарвлення» [Архангельська 2013, с. 32]. Дослідники відмічають тяжіння мови мережі Інтернет до розмовної лексики: «Оскільки комунікативне середовище сучасного Інтернету передбачає значно швидше, структурно простіше, часто некодифіковане, ненормативне спілкування, суттєвих змін зазнають стилі й жанри, які тією чи іншою мірою тяжіють до розмовності» [Мальцева].

Розмовна фемінна лексика в мові інтернет-ЗМІ має маркери виразності: це пестливо-зменшувальні суфікси **-онь/-ень-, -ечк-/очк-**. Досліджена побутово-розмовна фемінна лексика є утвореною за допомогою фемінного суфікса **-к-а**: *Донечки*, як *сонечки* (www.podolyanin.com.ua, 03.01.2020); *Мені на цьому етапі щастило трохи більше, ніж моїй колезі. Вона розповідала мені, що кожного ранку під час обходу страждала від того, що одна **старенька** постійно кидала в неї калом* (www.facebook.com/iod.media, 25.11.2019).

Крім того, портали інтернет-новин вживають побутово-просторічні назви жінок у публікаціях новин онлайн: *чиновниця, колишня, синхроністка*. Пор.: *Звільнена з черкаської мерії **чиновниця** поновилась на посаді* (www.dzvin.media, 04.04.2019); *Волинянин продавав порно за участі своєї **колишньої*** (www.visnyk.lutsk.ua, 26.12.2019); *Українські **синхроністки** здобули «золото» чемпіонату світу у хайлайті* (www.day.kyiv.ua, 15.07.2019).

Отже, фіксуємо 5 розмовних назв жінок в українськомовних онлайн-ЗМІ. Цю невелику групу лексики складають назви жінок з лагідно-пестливими

фемінізуючими суфіксами, а також розмовні фемінативи-назви осіб жіночої статі.

3.3. Локальні фемінні прізвиська в розмовному стилі української мови

У межах Середньонаддніпрянського діалекту серед носіїв традиційної культури поширеними є фемінні прізвиська жінок. Цей шар лексики є надзвичайно архаїчними та має давні риси (до прикладу, у балтійських мовах фіксуємо подібне явище). Дослідження його видається перспективним з погляду виокремлення тенденцій особливостей функціонування в розмовному стилі української мови. Функціонуванню фемінних прізвиськ в українській мові присвячені роботи «Прізвиська жінок у галицько-буковинських говорах» М. П. Брус, «Деякі особливості андронімів Кіровоградщини» О. І. Крижанівської (нарівні з андронімами дослідниця вивчає феміноніми) [Брус 2011; Крижанівська 2014].

Крім власне культурних особливостей, прізвиська серед сільського населення мали утилітарне значення: до прикладу, у межах одного кутка або вулиці могли мешкати жінки не лише з однаковими прізвищами (Канівець, Устич, Мостова, Буряк, Тимченко, Полтавець, Гусак – для с. Лецьки; Бондаренко, Ясир, Ярмоленко, Макаренко, Іванченко, Чорнобай – для с. Вознесенське; Зоря, Синьоок, Шеремет – для с. Зорівка), але й іменами. До речі, локально існують не лише прізвиська, але й прізвища-матроніми, утворені від жіночих імен (Палагута). У зв'язку із цим слід зазначити праці П. П. Чучки «Прізвища закарпатських українців: історико-етимологічний словник» та І. Д. Фаріон «Українські прізвищеві назви Прикарпатської Львівщини наприкінці XVIII-початку XIX століття (з етимологічним словником)». Хоча названі дослідження не присвячені Середньонаддніпрянському говору, проте вони стосуються в тому числі жіночих прізвищевих назв. Виходячи з місця

проживання автора роботи і повсякденного спілкування з членами родини на території було зібрано корпус лексем загальним обсягом 114 лексичних одиниць.

Мовний матеріал збирався в межах трьох сіл: Лецьки (Циблівська ОТГ), Зорівка (Зорівська ОТГ) та Вознесенське (Вознесенська ОТГ), які територіально знаходяться на півночі ареалу функціонування Середньонаддніпрянського говору. Серед інших загальновідомих лексико-фонетичних особливостей у дослідженні зафіксовано велику насиченість мови носіїв говору суржикізмами.

У с. Лецьки Циблівської ОТГ Бориспільського району Київської області зафіксовано 51 регіональна фемінна назва жінок. Найбільші групи лексики привертають увагу з боку утворення за допомогою словотвірних суфіксів. Найбільша група лексичних одиниць (16 фемінативів) є жіночими прізвищами, утворених від прізвища чоловіка з суфіксом **-ів-**, за допомогою чергування **-ов-** та додавання фемінного закінчення **-а**, напр.: *Дедикова, Еликова, Стальова, Кутова, Пахарцьова, Коржова, Данильчикова, Фалимонова, Бадєрова, Бовдурова, Лазарова, Супрунова, Рязанькова, Демченкова, Сояшинова*. Пор.: *Казали Катерина Дедикова на іменини Іванові капуста понаварювала, картоплі натушила і каже: нехай їдять* (з розмови зі Скуратовською Л. Ф., 1949 р.н.); *На тому кутку Насті Еликової хата, навпроти фельшерки нашої, Антоніни Сергіївни* (з розмови зі Скуратовською Л. Ф., 1949 р.н.); *А оце у хаті Оксани Стальнової живе тепер Любка Кутова, приїхала з Хоцьок* (з розмови зі Скуратовською Л. Ф., 1949 р.н.); *У Валі Пахарцьової весь двір зроду був у ромашці* (з розмови з Канівець О. Ю., 1919 р.н.); *Ївга Коржова – рідна сестра дяді Василя* (з розмови зі Скуратовською Л. Ф., 1949 р.н.); *Маруся Сергійова страшенно любила здобу, у неї кожен день у хаті пиріжками пахло* (з розмови зі Скуратовською Л. Ф., 1949 р.н.); *Мені сказала Люба Данильчикова з нею діла не мать, вона неадекватна* (з розмови з Гурською Л. І., 1968 р.н.); *Валя Фалимонова як ішла по кладках – то дошка*

лопнула і їй гвоздком розрізало литку (з розмови з Бурчик В. В. 1941 р.н.); У **Бадєрової** чоловік схожий на мого брата – копія, я на нього так і кажу «братан», такий самий балакучий (з розмови зі Скуратовським О. В., 1947 р.н.); То **Бовдурова** запалила бур'ян на городі – видно, як удень (з розмови з Канівець О. Ю., 1919 р.н.); У **Лазарової** було чи 7 чи 8 дітей, забула (з розмови зі Скуратовською Л. Ф., 1949 р.н.); Ольга **Супрунова** у колгоспі була ланковою, її дуже поважали (з розмови зі Скуратовською Л. Ф., 1949 р.н.); Ольга **Рязанькова** прибиральницею у школі – дорогу перейшла, і вже на роботі (з розмови зі Скуратовською Л. Ф., 1949 р.н.); **Демченкова** Катя старша за мене, як Галя наша – з 46 року (з розмови зі Скуратовською Л. Ф., 1949 р.н.); **Света Сояшнікова** була така цікава, я не знаю, де вона його й зустріла (з розмови зі Скуратовською Л. Ф., 1949 р.н.).

Наступною за обсягом групою лексики (6 лексичних одиниць) є фемінні прізвиська, утворені за допомогою традиційного для української мови суфікса **-их-а**: *Кужільчиха, Тирлиха, Ламбетиха, Бибиха, Полтавчиха, Цяделиха*. Пор.: **Кужільчихи** хата зразу за Тимошенковими (з розмови зі Скуратовською Л. Ф., 1949 р.н.); Ти з **Тирлихою** дуже не лайся – вона клясти любить, прокляне й кістки (з розмови з Канівець О. Ю., 1919 р.н.); Казала **Ламбетиха** – у них вся пшениця вилягла, не осталося й пенту (з розмови з Канівець О. Ю., 1919 р.н.); **Бибиха** Мотря прожила довго, більше 80 років, вони там всі довгожителі (з розмови зі Скуратовською Л. Ф., 1949 р.н.); До Шури **Полтавчихи** у хату молнія як влетіла і спалила телевізор, то вона довго на одне вухо не чула (з розмови зі Скуратовською Л. Ф., 1949 р.н.); Коло **Цяделихи** через два двори живе Галя медсестра, що у нас козеня купила (з розмови зі Скуратовською Л. Ф., 1949 р.н.).

За участі основи та фемінізувального суфікса **-их-а** маємо також приклади нетипового для Середньонадніпрянського говору способу творення фемінних прізвиस्क: *Цяделишина, Пузиришина, Титишина*. Напр.: То мабуть Люда

Цяделишина йде на автобус (з розмови зі Скуратовським О. В., 1947 р.н.); *Ото* поїхала *Пузиришина*, вона навчила у вас на кутку людей здоровкаться (з розмови зі Скуратовською Л. Ф., 1949 р.н.); У Ліді *Титишиної* такого заводу кози – на всьому селі кращого нема (з розмови зі Скуратовською Л. Ф., 1949 р.н.).

фіксуємо менше фемінних прізвищ (6 лексичних одиниць), утворених від чоловічих з суфіксами **-ин-/-ін-** за допомогою фемінного закінчення **-а**: *Цєвина*, *Митіна*, *Пасічникова*, *Пеліна*, *Самутіна*, *Оймамина*, *Вантина*. Пор.: У *Цєвиної* у хаті висить портрет їхній, художник колись давно малював, його ще люди звали на селі богомазом (з розмови з Канівець О. Ю., 1919 р.н.); Та *Митіна* Тетяна каже мені «*Пасічникова* я» (з розмови з Канівець О. Ю., 1919 р.н.); *Пеліна* живе коло ставка, у неї самий добрий білий налив (з розмови з Бурчик В. В. 1941 р.н.); *Самутіна* часто у гості приходила, але ми не дружили (з розмови зі Скуратовською Л. Ф., 1949 р.н.); *Люда Оймамина* секретарша у фермера, вже купили хату навпроти, то у дворі яких тільки немає тракторів (з розмови зі Скуратовським О. В., 1947 р.н.); *Наталка Вантина* була велика трудяка: по 200 курей тримала, і на базарі торгувала, і город страшний (з розмови зі Скуратовською Л. Ф., 1949 р.н.).

Спостерігається група фемінних прізвищ, які вказують на походження від стертого прізвища невістки, утворених від чоловічого з суфіксом **-енк-** та додаванням суфікса **-ів-** з подальшим чергуванням **-ов-** та додаванням фемінного закінчення **-а**, які демонструють відображення у мові патріархальних рис спільного проживання великими родинami: *Чередниченкова*, *Паламаренкова*, *Тимошенкова*. Напр: Авжеж знала бабуся ту Уляну *Чередниченкову*, що заміж вийшла за Опанаса Ярмоленка з Малої Каратулі (з розмови з Гурською Л. І., 1968 р.н.); Марусі *Паламаренкової* дочка їздила в Італію на роботу, та й додому вернулася – така, каже, напала тоска» (з розмови зі Скуратовською Л. Ф., 1949 р.н.); *Тимошенкова* Марія – якась

родичка Батиків, ото її Володька й посватав (з розмови зі Скуратовською Л. Ф., 1949 р.н.).

Зафіксовано також і фемінативи-прізвиська, утворені від імені матері: *Прісьчина*, *Горпинина*, *Хіврина*. Пор.: *На десятку та поїдь до Маньки Прісьчиної, та привези мені бутильок молока вранішнього* (з розмови зі Скуратовською Л. Ф., 1949 р.н.); *У Катерини Горпининої син узяв невістку з другого села, якась молода* (з розмови з Бурчик В. В. 1941 р.н.); *Хіврина мені плаття пошила: вона завжди міряла ниткою, а мірки зав'язувала вузликами* (з розмови зі Скуратовською Л. Ф., 1949 р.н.).

Наступна група фемінних прізвищ, утворених від жіночих номінацій із суфіксом **-івн-а** є цікавою тим, що вони слугували відображенням того, що названа жінка або не вийшла заміж, або з якоїсь іншої причини за нею закріпилося саме дівоче прізвище: *Мухівнина* (дочка Мухівни), *Бойківнина* (дочка Бойківни). Пор.: *Син Мухівниної у Переяслав її хотів забрать, та вона сказала: хату свою не кине* (з розмови зі Скуратовською Л. Ф., 1949 р.н.); *Галя Бойківнина заміж вийшла у 17 років, її свекруха жаліла сильно* (з розмови зі Скуратовською Л. Ф., 1949 р.н.).

Простежується традиційність поліваріантності фемінних назв у мові українців (*Тарапаччина-Тарапачка-Тарапакова*, *Левченкова-Левкова*, *Баранчукова-Баранівська*). Напр.: *Я сиділа, поки у Саньки Тарапаччиної світилося, а як вона спать іде – то і я вже тоді сліпчика гашу* (з розмови з Канівець О. Ю., 1919 р.н.), *Бігла бігом од самої Саньки Тарапачки* (з розмови з Канівець О. Ю., 1919 р.н.), *У Тарапакової курі день кричать, діти кричать* (з розмови з Канівець О. Ю., 1919 р.н.); *У Левкової у веранді сильно дуством вонає: вона крупи у мішках ним пересипала, від кузьок* (з розмови з Бурчик В. В. 1941 р.н.), *Левченкова Галька у лавці робила всю дорогу, а мати баба Катерина її вже їсти варила* (з розмови зі Скуратовською Л. Ф., 1949 р.н.); *Та Баранчукова дівчина з нею вчиться у одному класі* (з розмови зі Скуратовською Л. Ф., 1949

р.н.); *Казали – то Оксана **Баранівська**, сильно грамотна* (з розмови зі Скуратовською Л. Ф., 1949 р.н.).

Спостерігаються також фемінні прізвиська, утворені від чоловічих за допомогою суфікса **-ичк/-єчк-** та акінчення **-а**, напр.: *Батичка, Брєчка, Вебрічка*. Пор.: *Серьога, сходи до **Батички** і візьми мені ковбаски сухої, а собі пивця* (з розмови з Бурчик В. В. 1941 р.н.); *Забрали її діти Мотрі **Брєчки** у стару хату* (з розмови зі Скуратовською Л. Ф., 1949 р.н.); ***Вебрічка** Галька живе за лавкою, теж сусідка дяді Колі* (з розмови зі Скуратовською Л. Ф., 1949 р.н.).

Є група фемінних прізвиськ, утворених від чоловічих прізвиськ з суфіксом **-юк/-ук** та фемінного закінчення **-а**. Напр.: *Таке морозене добре продається тільки у **Корченючки** – у других магазинах просте, дешевеньке* (з розмови зі Скуратовською Л. Ф., 1949 р.н.).

Також, фіксуємо лексико-семантична група фемінних прізвиськ, утворених від фаунонімів за допомогою фемінізуючого суфікса **-к-а**: *Кобиланка, Куриця*. Напр.: ***Кобиланка** була у селі совєцька власть – спала на печі і ходила у кропив'яному мішку, її Коля маленьким злякався, а тоді їй комуністи дали червону косинку і наган* (з розмови зі Скуратовською Л. Ф., 1949 р.н.); *То, дожно, собака Каштан Марусі **Куриці*** (з розмови з Канівець О. Ю., 1919 р.н.).

Поодиноким випадком походження фемінного прізвиська є професія чоловіка: *Учора Маньку **Рибачку** і Гришу обікрали цигани, загіннотізірували* (з розмови з Бурчик В. В., 1941 р.н.).

Іншим цікавим поодиноким випадком є утворення жіночого прізвиська від імені його власниці, напр.: ***Дундзі** чоловік здалеку, ото приїжджали меліоратори, то Михайло з нею і зостався* (з розмови зі Скуратовською Л. Ф., 1949 р.н.). У даному випадку вживання виразно простежується аналогія до регіонального варіанту імені Ганна – Гандзя.

Головною особливістю функціонування фемінних прізвиськ у даному населеному пункті є їхня поліваріантність, а також високий ступінь збереження стертих патріархальних традицій проживання та побуту українців. Водночас спостерігається мовна фіксація високого суспільного становища жінки – про це говорить велика кількість прізвиськ-матронімів, а також імовірне збереження дівочих прізвиськ після вступу в шлюб та переважання нейтрального фемінного суфікса **-ов-а** над патріархальним **-их-а**.

У селі Вознесенське Вознесенської ОТГ Золотоніського району Черкаської області фіксуємо 33 побутово-розмовних назв жінок. Переважаючою групою названої лексики (15 лексичних одиниць) є фемінні прізвиська з традиційним фемінізуючим **-их-а**, напр.: *Шкрьобчиха, Пирожчиха, Журбиха, Диниха, Каністриха, Рясниха, Кариха, Хапотниха, Денисиха, Іскриха, Куксиха, Дрипчиха, Холодчиха*. Напр.: *Хай Бог милує, та Шкрьобчиха така товкуча, як почне причитати «ой-йой-йой!»* (з розмови з Шеремет Н. М., 1965 р.н.); *Підемо до Пирожчихи, у неї є такі квітки, хай викопає тобі, посадиш* (з розмови з Шеремет Н. М., 1965 р.н.); *Журбиха* замовила у неї торт на іменини, два кіла (з розмови з Бондаренко Ю. В., 1978 р.н.); *А Диниха* Надька тепер з Іваном Каністрою живе! (з розмови з Бондаренко Ю. В., 1978 р.н.); *Ірка Каністриха* тепер у банку робить (з розмови з Бондаренко Ю. В., 1978 р.н.); *Самольот* гуде наче над *Ряснихою*, а летить прямо над нами (з розмови з Бондаренко Ю. В., 1978 р.н.); *Хто там гуляв, Карихи* не було? (з розмови з Бондаренко Ю. В., 1978 р.н.); *То ж наша поштарша, Валя Хапотниха* (з розмови з Шеремет Н. М., 1965 р.н.); *Ота чорненька жіночка, у якої чоловік високий – то не Денисиха?* (з розмови з Бондаренко Ю. В., 1978 р.н.); *Нелька* сама присутствовала при тому, як *Магазіниха* зіпенила за школу (з розмови з Бондаренко Ю. В., 1978 р.н.); *Светку Іскриху* на безплатне встроїли, а ми за навчання платили останні гроші (з розмови з Бондаренко Ю. В., 1978 р.н.); *Баба Куксиха* живе від мене через дві вулиці (з розмови з Бондаренко Ю. В., 1978

р.н.); *Дрипчихи* – то сестри Дуська, Полька й Катька (з розмови з Бондаренко Ю. В., 1978 р.н.); *Холодчиха* – до речі, то теж родичка нашої *Рижкої* (з розмови з Бондаренко Ю. В., 1978 р.н.). « – *Хуторяниша* баба багато півників дала на алейку посадити. – Та й *Чурутиха* теж давала, казали» (з розмови з Бондаренко Ю. В., 1978 р.н, Суисловою І. В., 1992 р.н.).

Наступною за обсягом групою фемінних прізвиськ є такі, що утворені від прізвиська чоловіка за допомогою фемінного суфікса **-к-а**, напр.: *Жучка*, *Монашка*, *Кукогечка*, *Скоричка*, пор.: Нінка *Жучка* до мене у гості приходила сьогодні – то накурила так, що і у под'їзді воняє (з розмови з Бондаренко Ю. В., 1978 р.н.); *Монашка* ніч дрантя своє стірає, мені до ранку по голові та машинка торохтить (з розмови з Бондаренко Ю. В., 1978 р.н.); *Кукогечці* вже й років багатенько, а чого так казали і не знаю (з розмови з Бондаренко Ю. В., 1978 р.н.); Та свекруха бідна Нінкина їздить, капається. – Якої Нінки? – *Скорички* (з розмови з Бондаренко Ю. В., 1978 р.н., Шеремет Н. М., 1965 р.н.).

Фемінні прізвиська, утворені від основи чоловічого роду **-ин-** та закінчення **-а** є менш чисельною локальною групою: *Копицина*, *Невиваччина*, *Каплина*. Пор. також: Була там тітка *Копицина*, мати у неї у Заготзерні робила (з розмови з Бондаренко Ю. В., 1978 р.н.); Маріїну курку лисиця загризла зранку. – Якої Марії? – *Невиваччиної* (з розмови з Бондаренко Ю. В., 1978 р.н., Шеремет Н. М., 1965 р.н.); Оце розкажує Людка *Каплина* – аж жутко: то були самі ковідні, а тепер кліщі пішли, вся інфекційка забита (з розмови з Бондаренко Ю. В., 1978 р.н.).

Фемінні прізвиська з розмовним суфіксом **-ш-а** також є поширеними в усному мовленні: *Злидарша*, *Собольша*, *Лимарша*. Напр.: «То *Злидарши* такса чорна, хлопчик» (з розмови з Шеремет Н. М., 1965 р.н.); «Вітка *Собольша* давно за рульом» (з розмови з Шереметом Є. Ю., 1991 р.н.); «*Лимарша* у нашій школі технічною робить у школі, а батько у неї був завгаром у колгоспі» (з розмови з Бондаренко Ю. В., 1978 р.н.).

Фемінні прізвиська, утворені від чоловічих з основою **-ів-**, чергуванням **-ов-** та закінчення **-а** не поширеними в цій місцевості, напр.: *А Рідькова – то ж її подружка, вони ходять скрізь удвох* (з розмови з Шереметом Є. Ю., 1991 р.н.); *Два хлопці у Наташі Ростанцевої, то одна невістка у садіку робить* (з розмови з Бондаренко Ю. В., 1978 р.н.). Фемінне прізвисько зі стертою семантикою та суфіксами є поодиноким зафіксованим випадком номінації: **-енк-ов-а**, напр.: *Навпроти Вальки Овчаренкової одна хата стоїть пуста і друга – то ти хочеш, щоб зайці не плигали* (з розмови з Бондаренко Ю. В., 1978 р.н.).

Нарешті, одними з найменш поширених є фемінативи **-ишин-а (-ошин-а)**: *Писиошина, Кукулишина*. Пор.: *Писиошина – бо її батько був директором школи, казав «пиши «о», а так ото погано балакав, що люди дразнили* (з розмови з Бондаренко Ю. В., 1978 р.н.); *Кукулишина – теж така сама, як понативалися позавчора, то хай вже мене Бог милує* (з розмови з Бондаренко Ю. В., 1978 р.н.).

Також поодинокими є фемінні прізвиська з фемінними закінченнями **-а** та **-я** з вуличною семантикою: *Картофеля, Коза*. Пор.: *Картофеля Галька – моя сусідка на селі* (з розмови з Бондаренко Ю. В., 1978 р.н.); *Оті дві сестри, що редьку на базарі продавали, звуться Кози* (з розмови з Шеремет Н. М., 1965 р.н.).

Дослідивши лексичний матеріал, що походить із Зорівської ОТГ Золотоніського району Черкаської області (30 лексичних одиниць), звертаємо увагу на найбільшу (8 лексичних одиниць) групу фемінативів-прізвиськ, утворених від чоловічого відповідника за допомогою фемінного суфікса **-івськ-а**: *Дрилемівська, Басунівська, Мудрецівська, Куцівська, Кулішівська, Капицівська, Ковалівська*. Пор.: *Дрилемівська Маруся робила на фермі, вийшла за того Дрилема, то він здоровий такий, а вона сама мала – дуже шустра тьоточка* (з розмови з Шеремет Н. М., 1963 р.н.); *Отой Ковба, що хрещений Юрин Павло, його Райка і Галя Басунівські* (з розмови з Шеремет Н. М., 1963

р.н.); *Євдокія Романівна Мудрецівська* – наша вчителька української мови, дуже розумна була жінка (з розмови з Шеремет Н. М., 1963 р.н.); *А ще ж будуть Ліда і Гриша Куцівські* з паралельної вулиці (з розмови з Шеремет Н. М., 1963 р.н.); *Катюша Кулішівська* вчора сиділа на лавці з дядьком, як ми під їхали (з розмови з Шеремет Н. М., 1963 р.н.); *Пам'ятаєш діда з пожарки з вирізаною губою, то дочка його Марія Капицівська?* (з розмови з Шеремет Н. М., 1963 р.н.); *Моя баба Лукеря була Ковалівська, хоча прізвище у неї Мусієнко* (з розмови з Шеремет Н. М., 1963 р.н.).

Наступною за обсягом групою лексики є фемінні прізвиська, утворені від фаунонімів: *Кобильчукова, Дрофина, Кролиха, Перепелівська, Баранівська*. Пор.: *Олена Кобильчукова* – усі знали що то діда Якова жінка (з розмови з Шеремет Н. М., 1963 р.н.); *Нінка Дрофина* – дочка Марії і Миколи, що жили коло дитячого садочка (з розмови з Шереметом Ю. М., 1964 р.н.); *Валька Кролиха* померла, а її сестра Ольга, мабуть, жива (з розмови з Шереметом Ю. М., 1964 р.н.); *Вєра Перепелівська* – це моєї мами троюрідна сестра (з розмови з Шеремет Н. М., 1963 р.н.); *А Любка Баранівська* була на все село місцевою швачкою (з розмови з Шеремет Н. М., 1963 р.н.).

Нетипові для Середньої Наддніпрянщини фемінативи-прізвиська, утворені за допомогою фемінного суфікса **-ишин-а**, також є поширеними локально серед носіїв говору: *Лучишина, Хабадишина, Гуменишина, Дранчишина*. Пор.: *Нінка Лучишина*, вони тут селі кстаті і єсть (з розмови з Шеремет Н. М., 1963 р.н.); *Сусідка моїх тьоті Ніни і дяді Васі, Галя Хабадишина* пустила у хату переселенців (з розмови з Шеремет Н. М., 1963 р.н.); *Світка Гуменишина* вчилася з твоїм батьком в одному класі! (з розмови з Шеремет Н. М., 1963 р.н.); *Дранчишина Вєра* жила на Сотниківці біля вигона, де зараз футбольне поле (з розмови з Шеремет Н. М., 1963 р.н.).

Поширеними локально є і фемінні прізвиська-матроніми, що походять від жінки-пращурки: *Лукеріна, Гапчина, Дащина, Гапчіївська*. Пор.: *Ой, це Наташа*

Соні Лукеріної пішла (з розмови з Шеремет Н. М., 1963 р.н.); *Дуньки Гапчиної, нашої родички хата стоїть у першій вуличці, як заїжджать у село* (з розмови з Шеремет Н. М., 1963 р.н.); *Шура Дащина хіба не живе коло Миколи Костенка?*; *А друга однокласниця моя – то Надя Гапчійська* (з розмови з Шеремет Н. М., 1963 р.н.).

Набагато менш поширеними в межах названого населеного пункту є фемінні прізвища, утворені за допомогою фемінного суфікса **-их-а**: *Яненчиха, Бебиха*. Пор.: *Купила Надька Яненчиха собі хату, зробила євроремонт, а тоді вони як заселилися – то там нема ж нічого: ні свету, ні газу, а як дощ пішов, то у них у плафонах вода стояла!* (з розмови з Шеремет Н. М., 1963 р.н.); *Райка Бебиха була з таким дуже гарним голосом, виступала на всіх концертах, співала «Степом, степом»* (з розмови з Шеремет Н. М., 1963 р.н.).

Фіксуються випадки функціонування фемінних прізвищ, утворених від ймовірного прізвища невістки за допомогою суфікса **-енк-** та **-ів-**, у якому відбулося чергування з **-ов-** та закінчення **-а**: *Береговенкова, Розумієнкова*. Пор.: *Вєра Береговенкова якраз у березі й живе* (з розмови з Шеремет Н. М., 1963 р.н.); *Надя Розумієнкова не наша, а з Чернещини* (з розмови з Шеремет Н. М., 1963 р.н.).

Невеликою групою лексики є фемінні прізвища, утворені від чоловічих прізвищ за допомогою суфікса **-ин-** та закінчення **-а**: *Веркетчина, Герчина, Пшінчина*. Напр.: *Галя Веркетчина жила на виїзді з села, під річкою* (з розмови з Шеремет Н. М., 1963 р.н.); *Тьоті Ніни сестра рідна – Валька Герчина, то вона ж багатодітна* (з розмови з Шеремет Н. М., 1963 р.н.); *Нінка Пшінчина ходила у школу аж од станції залізної дороги «Верхня Згар»* (з розмови з Шеремет Н. М., 1963 р.н.).

Фемінні прізвища, утворені за допомогою додавання закінчення **-а**, також не є дуже поширеними: *Дика, Загребельна*. Пор.: *Валька Дика – то ж матір Богданової однокласниці Юльки Ярмоленко чи Яременко?* (з розмови з

Шеремет Н. М., 1963 р.н.); *Ларіска Загребельна* – дочка нашого головного агронома (з розмови з Шеремет Н. М., 1963 р.н.).

На відміну від інших досліджених локацій, фемінне прізвисько, утворене за допомогою фемінного суфікса **-к-а** є поодиноким: *Пушичка*. Напр.: *Нелька Пушичка* *считається приїжджа, вони приїхали у село, аж як вона у 5 чи 6 клас ходила* (з розмови з Шеремет Н. М., 1963 р.н.).

3.4. Субстандарта фемінна лексика в розмовному стилі

3.4.1. Фемінативи-жаргонізми в мові онлайн-спілкування феміністичної спільноти

Феміністична спільнота є соціальною групою, для якої характерний власний жаргон, що відзначається інтенсивним вживанням запозичень, фемінативів, наукової лексики та лексики соціальних мереж мережі Інтернет. Мова спілкування українських феміністок має тенденцію до скорочень, використання фемінних універбатів на позначення жінок як у межах цієї групи, так і в цілому (*радфемка* – радикальна феміністка, *лукістка* – від англ. look – вигляд, жінка, яка є упередженою через вигляд людини, *трансжінка* – особа, яка здійснила гендерний перехід з чоловічої статі у жіночу, *трансфобка* – жінка, яка висловлює ненависть до людей, які здійснили гендерний перехід, *фемка* – феміністка). Пор.: *Якщо ви бодай один тиждень у житті цікавилися відеоіграми, то знаєте про них цю фундаментальну істину, місцеву сталу Планка: радфемки руйнують відеоігри* (www.povaha.org.ua, 20.07.2020); *Я можу просто не помічати такого, бо очі не ріже, якщо мова про догляд за собою «для себе», бо я трохи лукістка й чоловіків дістаю, щоб добре виглядали* (Користувач facebook Льоля Матвієнко до допису від 17.07.2020 у спільноті Фемінізм. уа); *В ФвД було розміщено пост, який читався як «Ну, що, тупе неосвічене зашугане бидло, ви просвітилися і вже не боїтеся ходити в туалети з трансжінками* (допис користувача facebook Оксана Чередник у спільноті

Фемінізм.уа, 29.09.2020); ...*те відчуття коли думаєш що знайшла гарне українське фем-ком'юніті, але на справді це пекельний бал трансфобок, який оркеструють самі ж адміністраторки* (допис користувача facebook Maria Sinkevich у спільноті Фемінізм.уа, 12.06.2020); *Хор кукусіків: #этотрадиция, огидні фемки, #своимуставомвчужоймонастырь* (допис користувача facebook Liuba Kryshko у спільноті Фемінізм.уа, 02.01.2019).

Таким чином, досліджено 5 фемінативів в розмовному стилі у межах існування української фемспільноти є іншомовними запозиченнями, які набувають граматичних рис української мови за допомогою додавання фемінного суфікса **-к-а**.

3.4.2. Проблема паралельного функціонування розмовних фемінних дериватів у розмовному стилі на матеріалі інтернет-сленгу

Мова інтернет-спілкування є перспективним середовищем для функціонування феномену мовної гри. На це звертає увагу О. Васіна: «Завдяки, передусім, мережі Інтернет створено унікальний інформаційно-комунікативний простір, який поєднує друковані й аудіовізуальні мас-медіа та навіть певні форми приватної комунікації (блог, електронний щоденник, ЖЖ, які сьогодні активно розвиваються в межах інтернет-ЗМК)» [Васіна 2013, с. 41]. Як і у публіцистичному, в розмовному стилі української мови, автори текстів використовують фемінну лексику у мовній грі шляхом паралельного вживання фемінних дериватів, утворених від різних суфіксів у межах одного речення: *Підкажіть, будь ласка, фемінітив до слова «бард». Бардиня? Бардеса? Бардка?* (допис користувача facebook Іванна Кобелева у групі Фемінізм УА від 10.12.2017); *То як правильно – «міністерка» чи «міністриня»? Що робити зі словом «членкиня»?* (www.osvitoria.media, 16.06.2019).

Цікавим випадком паралельного функціонування фемінативів є вживання фемінних варіантів сленгової лексики *френд*, поширеної в мові Інтернет-

спілкування: ...чи нема в кого з моїх шановних френдів / **френдінь** рюкзаку / валізи, яка проходить як ручна кладь – позичити на тиждень злітати в Женеvu на конференцію з прав людини? (допис користувача facebook Марія Дмитрієва, особиста сторінка. 20.10.2019); Одна моя **френдтеса** написала, що все без любові – це гріх. І я повністю з нею погоджуюся (Допис користувача facebook Мирослава Павлик, особиста сторінка. 08.01.2020).

При передачі розмовних текстів через мову блогів трапляються також фемінні неологізми, які характеризуються нагромадженням лексики в рамках мікроконтексту. Напр.: **Керівникесса** науково-координаційної ради щодо проблем розвитку народної культури, **заступниця** академіка-секретаря Відділення мови, літератури та мистецтвознавства НАН України, голова українського комітету Міжнародної асоціації дослідження слов'янських культур, **членкиня** Комітету з Державної премії України (www.facebook.com/groups/resistanta, 21.05.2018); **Ася Баздирєва** – **мистецтвознавиця**, **дослідниця** й **соавторка** дослідницької практики **Geocinema** (www.supportyourart.com, 10.10.2019).

Зафіксовані випадки паралельного вживання фемінативів у розмовному стилі є одним з наочних проявів мовної гри в мережі Інтернет, а також засобом мовної рефлексії учасників мовлення, освоєння українською мовою англіцизмів тощо.

3.4.3. Вияви фемінних суржикізмів у розмовному стилі української мови

Суржик знаходиться на помежів'ї мовної норми. Він є мовним явищем, яке останнім часом отримало виразну стильову свободу завдяки популярності соціальних мереж та вживанню блогерами, які користуються суржиком у повсякденному житті, стилізованій під живе неформальне спілкування мови у своїх публікаціях. Окрім того, суржик є популярним у мові художніх творів,

музичному мистецтві тощо не лише, як стильовий прийом, але і як засіб передачі емоцій автора художнього чи музичного твору.

Зокрема, соліст та автор пісень гурту Latexfauna Дмитро Зезюлін, який у пісенних текстах вживає такі фемінативи як *космонавточки, дослідниця, вовчиця, цариця, умніца*, у відповідь на критику обґрунтовує свій вибір вживати суржик чесністю до свого слухача: «Якщо я хочу сказати «мальчіки Австралії», то я кажу «мальчіки Австралії», а не «хлопчики Австралії». Це вже інший зміст. Коли чуєш «хлопчики», то уявляєш кардинально інший образ <...> Українську мову я знаю добре, проте не хотів би так писати. <...> якщо мені хочеться вставити слово із суржика, то я його вставляю. Тому що це чесно» («Kyiv music labs», 13.04.2018). Автор вважає, що фемінативи в текстах пісень сучасних українських виконавців заслуговують окремого дослідження, не лише в контексті суржикізмів.

Онлайн-ЗМІ також охоче експлуатують суржик, який підсилює експресивність фемінативів, а також для передачі прямої мови в заголовках статей тощо. У роботі «Суржик в інтернет-просторі (на матеріалі соціальних мереж Вконтакте, Facebook, Instagram)» О. Шевчук-Клюжева співвідносить досягнення комунікативного завдання блогерами, які вживають суржик із прийомами мовної гри: «Визначивши теоретичну основу явища українсько-російського мовного змішування, варто зазначити, що суржикове мовлення за способом його утворення можна поділити на два великі різновиди – *розмовно-побутовий суржик* та *творчо-літературний суржик*. <...> Натомість творчо-літературний суржик є авторським, це мовна гра із чітко визначеною метою, такий суржик утворюється шляхом продуманого моделювання гібридних форм мовлення – навмисного спотворення української мови введенням російськомовних лексичних одиниць та синтаксичних конструкцій» [Шевчук-Клюжева, 2016]. Базою лексичного матеріалу стали як особисті сторінки

українських блогерів у соціальній мережі Facebook, так і інші україномовні блоги у мережі Інтернет.

У мові українських інтернет-блогів найбільшою групою лексики є фемінні суржикізви, утворені за допомогою фемінного суфікса **-к-а**, які також мають знижувальний модус, покликаний висміяти стереотипний образ тієї чи тієї української жінки, напр.: *Вобцим помни блогір – сьодні ти домохазяйка з попраними трусами, а завтра цілий ньюзмейкер* (допис від Татуса Бо, особиста сторінка у facebook, 17.10.2017); *«У нас п'ють чай, який збирають монашки»*. *Як працює єдина монастирська кав'ярня* (www.prolviv.com, 20.08.2019); *Напоминаю всім хазяйкам, яким надав у дворі Хазяїн, і всім хазяїнам, яким нада розумний помічник, що ще пару тижнів можна виписать главну газету на селі, пресу міліонерів – Хозяин: дом, сад, огород* (Ангела Петровна, сторінка у facebook, 06.12.2020). *В общем, іпользовались ті права аж один раз – коли ми їх обмивали самбукою на квартирі подружки Шурки* (Ангела Петровна, сторінка у facebook, 04.10.2020).

Суржикізм-назву особи жіночої статі за віком *дєвочка* (дєвачька) вжито в українськомовних блогах з підкреслено зневажливою конотацією. Пор.: *Я чула оце «куда тобі, дєвачька» від знайомих, колег, від лікарів з комісії, а згодом від співслужбовців* (www.povaha.org.ua, 08.10.2020); *Дєвочки» і КВН* (www.povaha.org.ua, 15.04.2019).

Фемінатив *поетеса* стилізується в суржикізм «*паетесса*» для підкреслення зв'язків одіозної особи з російськими діячами пропаганди. Пор.: *Потом «ізнєстная паетесса» Евгенія Більченко з глубокой дружбой із прілепіним і дуєтом із рашатудей* (допис користувача facebook Татуса Бо, особиста сторінка, 06.12.2017).

Для передачі колоритного образу жінок автори вдаються до мовної гри, продукуючи творчо-літературні суржикові фемінні юкстапозити з основою *жєницїна*. Пор.: *Тук-тук-туку-тук, це я жєницїна-отбївная*

(www.obozrevatel.com, 12.01.2018). *Це не мої собаки, Чана, фу! – драсті я жєницїна-собаки із першого, прошу не путать із жєницїной-собака із пятого, і із мужчиной-тойтерьер із шєстого, і із той сукой с восьмого* («www.obozrevatel.com», 12.01.2018).

Фемінні суржикізви, утворені від фемінізуючих суфіксів **-иц-а/-иц-я** аналогічно вжиті у знижувально-гумористичному контексті, напр.: *Якшо вранці нічо не напишу, то так і знайте подохла од страшиного шипрового бзда моєї попутчіци* (з коментарів під дописом Татуса Бо, особиста сторінка у facebook, 14.11.2017); *Колхозниці у Голлівуді: Ілюстраторка Ірина Вале іронізує над радянськими фото* (www.zaborona.com, 26.04.2018).

Фемінативи-суржикізви, утворені за допомогою фемінного суфікса – **-ш-а**, надають мікроконтексту речення експресивності, напр.: *Ну, сказала одна панаєхавша* (допис від Татуса Бо, особиста сторінка у facebook, 10.12.2017); – *Я також голий сплю на Патона 27. Але не боюся бо на 9-му поверсі). – Но-но, а руфери))) – краще руфєрші)* (з коментарів користувачів facebook Романа Дашко та Оксани Каиної під дописом на сторінці Lviv.Львів. у facebook, 10.08.2018); *Мати – інстаблогєрша-манікюрша*, показує, як робити шеллак в домашніх умовах та записує дівчат на ноготочки (допис користувача facebook Антон Ходза, особиста сторінка, 16.01.2019).

Цікавим випадком функціонування фемінних суржикізмів у мові українських інтернет-блогів є плеоназм. Напр.: *Кстаті, лохвиччани дуже обурюються коли ірмократа називають «лохвицька лошиця», потому що вона понаєхавша з Гадяча. А гадчани обурюються коли пишуть «гадяцька гадюка», бо вона свалївши з Гадяча* (з коментарів під дописом Татуса Бо, особиста сторінка у facebook, 07.01.2018).

Отже, українські інтернет-блогери актуалізують експресивний потенціал фемінних суржикізмів у авторських текстах та мовній грі. Нараховується 18 фемінативів-суржикізмів у мові інтернет-блогів. З них 7 одиниць є фемінними

суржикізмами, утвореними за допомогою фемінного суфікса **-к-а**, 4 – за допомогою суфікса **-ш-а**, 3 лексичні одиниці є утвореними за допомогою фемінного суфікса **-иц-я**, 3 фемінні суржикізми є юкстапозитами, а також фіксуємо 1 творчо-авторський оказіональний суржикізм із фемінізуючим суфіксом **-есс-а**.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 3

Фемінативи відіграють особливу роль у розмовному стилі української мови. Найбільш показовою є фемінна лексика розмовного стилю (субстандартна, побутово-розмовна фемінна лексика та фемінні прізвиська).

Проаналізовано мовний матеріал у мові спілкування українського сегменту інтернет-спільноти, блогів, а також спонтанне побутове мовлення. Усього серед дослідженого мовного матеріалу в розмовному стилі української мови зафіксовано 247 фемінативів. Можна зробити висновок, що зафіксовану в цьому стилі української мови досліджувану фемінну лексику можна поділити на 4 лексико-семантичні групи («Фемінна лексика розмовного стилю в мові блогів та соціальних мереж», «Побутово-розмовна фемінна лексика в розмовному стилі», «Локальні фемінні прізвиська в розмовному стилі української мови», «Субстандартна фемінна лексика в розмовному стилі»). Ці лексико-семантичні підгрупи формують такі підгрупи: «Фемінативи на позначення жінок за видами діяльності в розмовному стилі» (Фемінні юкстапозити з прикладкою «жінка» в розмовному стилі (на матеріалі мови мережі інтернет)), «Фемінативи на позначення жінок за особистими ознаками у розмовному стилі», «Жіночі назви науковиць і академічних професій у мові блогів», «Назви жінок військових професій у мові блогів та соцмереж», «Фемінні юкстапозитні назви медичних професій у мові мережі Інтернет», «Розмовні фемінативи іншомовного походження в мові мережі Інтернет», «Представленість фемінативів на позначення спортсменок у розмовній лексиці

інтернет-спілкування»), «Фемінативи на позначення жінок за особистими ознаками в розмовному стилі української мови» («Розмовні назви жінок за віком та родинними зв'язками в мові мережі Інтернет та соціальних мереж»), «Фемінативи на позначення жінок за місцем проживання або походження в мові соціальних мереж та інтернет-блогів»), «Елементи побутово-розмовної фемінної лексики в мові інтернет-блогів та соцмереж» («Розмовні фемінативи у мові інтернет-ЗМК»), «Фемінативи-жаргонізми в мові онлайн-спілкування феміністичної спільноти» («Паралельно функціонуючі розмовні фемінні деривати в розмовному стилі на матеріалі інтернет-сленгу»), «Вияви фемінних суржикізмів в розмовному стилі української мови»).

Серед дослідженої лексики найбільшою групою є «Фемінні діалектизми в розмовному стилі української мови», а найменшою – «Побутово-розмовна фемінна лексика в розмовному стилі української мови».

Як засвідчує зібраний матеріал, фемінні діалектизми-прізвиська є найбільшою групою лексики в розмовному стилі української мови через локальну обмеженість та комунікативну традиційність. Необхідно наголосити, що фемінні прізвиська активно експлуатуються носіями традиційної культури у межах Середньонадніпрянського діалекту. Спостерігається стильова дифузність у мові художніх творів: українські письменники послуговуються фемінативами-діалектизмами при написанні прозових текстів з метою імітування усного мовлення, зокрема діалектного.

Проте побутово-розмовна фемінна лексика в розмовному стилі української мови також має риси стильової дифузності. Спостерігається проникнення фемінативів, що належать до побутово-розмовної лексики, до масової комунікації в мережі Інтернет та художнього стилю української мови. Це свідчить про стирання стильових меж та прогнозований перехід фемінативів із розмовного стилю до названих писемних стилів української мови.

Найголовніші теоретичні положення третього розділу викладено в статті авторки «Локальні фемінні прізвиська у Середньонаддніпрянському говорі української мови. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського*. Серія: Філологія. Журналістика. Т. 33 (72). № 4 2022 Ч. 1». С. 93-98.

ВИСНОВКИ

У роботі проаналізовано динаміку вживання актуальних фемінних інновацій у межах існуючої стильової системи сучасної української мови. Зокрема, було здійснено аналіз актуальних напрямів вивчення фемінної лексики в українських мовознавчих студіях, окреслено найбільш проблемні аспекти у встановленні терміносистеми цього напрямку досліджень, встановлено міждисциплінарні зв'язки в дослідженнях впливу екстралінгвістичних чинників на значне збільшення кількості фемінних новотворів в українській мові останніми роками. Цьому сприяють послідовні практики впровадження гендерних квот у політиці, поширення гендерночутливої мови на мову ЗМІ, освітніх видань, мови офіційних документів, нова редакція Правопису української мови, збройна агресія РФ проти України. Названі події та реалії знаходять своє відображення в мові, що у свою чергу сприяє змінам у мовній та концептуальній картинах світу українців.

Спостережено новітню динаміку вживання фемінативів у мовних стилях української мови. Зокрема, встановлено, що вона має виразні риси стильової дифузності, розмивання актуальних стильових меж. Також фіксуються випадки проникнення субстандартної фемінної лексики (суржикізм, іншомовні запозичення, жаргонізми) до писемних стилів української мови. Встановлено зв'язки таких параметрів фемінної лексики, як дискурсивність та експресивність. Фемінативам властива надзвичайна мобільність у дискурсивній площині, а саме висока функціональність у межах двох дискурсів водночас, наприклад, у межах гендерного та інтернет-дискурсу. Цей параметр також чинить вплив на стильову дифузність між науковим, розмовним та публіцистичним стилями української мови.

У відсотковому співвідношенні найбільшого поширення фемінативи сягають в публіцистичному стилі української мови (33,44%), що пояснюється наявністю лексичних зрушень фемінної лексики в бік публіцистичного стилю

української мови, його чутливістю до лінгвістичних та екстралінгвальних чинників збагачення лексики. Майже стільки ж фемінативів фіксуємо в художньому стилі української мови (33%). Варто наголосити, що більша частина зафіксованих фемінних назв жінок була поширена в мові перекладів творів з англійської мови на українську, аніж вживана у мові творів письменників-українців. Розмовний стиль української мови виявляє менший відсоток фемінної лексики (26,9%). Це пов'язано зокрема з частковим переходом розмовно-побутового спілкування до мережі Інтернет. Набагато меншою є кількість фемінативів, зафіксованих у науковому стилі української мови (9,36%). Щодо цього стилю слід зауважити на тому, що в мові гендерних студій фемінативи є більш поширеними, ніж у роботах, присвячених іншим напрямкам наукових досліджень та дисциплінам. Нарешті, найбільш закритим до фемінативів є офіційно-діловий стиль української мови (3,9%). Викликає занепокоєння тенденція до хаотичного вживання субстандартної фемінної лексики в межах офіційно-ділового стилю.

Охарактеризовано особливості вживання фемінативів на різних мовних рівнях – спостерігається використання прийому мовної гри в мікроконтекстах, обмежених одним реченням. До таких прийомів вдаються автори текстів у публіцистичному стилі, актуалізуючи прийоми емоційного впливу на потенційного читача. Додатково встановлено, що активне вживання фемінативів у заголовках ЗМІ сприяє реалізації закону економії мовних зусиль, дозволяючи сконденсувати лексичне значення та посилити ефект впливу на аудиторію за допомогою експресивізації заголовку.

Велика кількість фемінних агентивів присутня в усіх стилях української мови. Проте в офіційно-діловому стилі останніми роками почастишали випадки вживання фемінної лексики, зокрема на позначення жінок за професією та іншими статусами, які знаходять своє відображення в мові офіційних документів, яка виходить за межі цього стилю. Це вказує на нагальну

необхідність перегляду наявних стильових норм, а також укладання відповідних лексикографічних довідників для роботи з мовою документації.

Описано випадки функціонування фемінних неoderиватів, утворених як суфіксальним, так і префіксальним способами. Також поширеним способом творення фемінативів є складання слів та утворення фемінних юстапозитів. Найбільш поширеними є фемінні юстапозити в публіцистичному, художньому та розмовному стилях української мови. Простежено найактуальніші продуктивні моделі, за якими відбувається засвоєння українською мовою іншомовних запозичень-фемінативів, здебільшого з англійської мови.

Своєрідною групою фемінативів є фемінні прізвиська. Серед писемних стилів вони є найбільш поширеними в художньому стилі в мові перекладів прози зарубіжних авторів українською мовою, а в розмовному стилі – за своїм прямим призначенням серед носіїв традиційної культури. Спостерігається динаміка вживання фемінативів із розмовною стилістичною маркованістю в художньому стилі для посилення образності, передачі або імітації прямої мови, створення специфічного колориту. Зазначається тенденція до використання фемінативів-гуцулізмів, діалектизмів українськими авторами художніх творів, сюжет яких пов'язаний із Карпатами.

Доведено, що зсув мовної норми, що дозволяє фемінативам виходити за межі її периферії, відбувається у функціональному напрямку в полях публіцистичного, художнього та розмовного стилів української мови.

Окреслено такий проблемний аспект функціонування фемінних паралельних форм іменників жіночого роду, що несе потенційну небезпеку «розхитування» мовної норми, як функціонування паралельних форм фемінативів на позначення однієї і тієї ж особи у мікроконтексті в межах одного речення. Назване паралельне вживання фемінативів у межах одного речення, їх велика скупченість у публіцистичному та розмовному стилях демонструє певний динамізм, пошук вербальних засобів вираження своєї думки носіями

української мови за допомогою засобів масової комунікації (ЗМІ, блоги, соціальні мережі).

У перспективі вбачаємо збільшення кількості фемінативів-запозичень та пропорційне збільшення кількості форм їхнього функціонування, утворених за допомогою описаних продуктивних моделей, за допомогою яких відбуватиметься подальше засвоєння цієї лексики українською мовою. Це, у свою чергу, викликатиме необхідність укладання відповідних лексикографічних праць. Це могло б сповільнити процес поширення фемінативів-суржикізмів до писемних стилів української мови та поступово звести нанівець їхнє вживання. Також нагального перегляду вимагають межі норм офіційно-ділового стилю української мови, у межах якого через необхідність впровадження гендерночутливої мови відбуваються процеси «розхитування» чинних норм.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Андрущенко 2014: Андрущенко Ю. І. Концепт «жінка» у вимірах сучасних гуманітарних наук. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна*. Філологія. 2014. № 1107, Вип. 70. С. 54–59.

Арзуманова 2018: Арзуманова Т. В. Інститут «чорничок» як елемент релігійного повсякдення Російської імперії в XIX – на початку XX ст. (на прикладі Харківської губернії). *Нові сторінки історії Донбасу*. 2018. № 27. С. 50–60.

Архангельська 2006: Архангельська А. М. Маскулінність та фемінінність як соціокультурні категорії на тлі слов'янського антропонімікону. *Мовознавство*. 2006. № 1. С. 83–92.

Архангельська 2007: Архангельська А. М. Чоловік у слов'янських мовах: монографія. 2007. 448 с.

Архангельська 2013: Архангельська А. М. До проблеми словотвірної фемінізації в українській мові новітньої доби: традиції і сучасність. *Мовознавство*. 2013. № 6. С. 27–40.

Архангельська 2013-а: Архангельська А. М. Неофемінативи як «гра за правилами порушення відомих правил» і проблеми перекладу Наукові записки Національного університету «Острозька академія». 2013. № 36. С. 297–300.

Архангельська 2014: Архангельська А. М. Фемінні інновації в новітньому українському назовництві. *Мовознавство*. 2014. № 3. С. 34–50.

Архангельська 2016: Архангельська А. М. Неофемінізація новітньої доби як чинник розбудови української мови: у пошуках втраченого? XX–XXI століття: жанрово-стильові й лінгвістичні метафорфози в українській мові та літературі : монографія. Оломоуць, 2016. С. 171–204.

Архангельська 2019: Архангельська А. М. *Femina cognita*. Українська жінка у слові й словнику. Київ. 2019. 444 с.

Ашиток 2010: Ашиток Н. І. Мовна картина світу у філософсько-освітньому аспекті. *Вісник Національного авіаційного університету*. Серія «Філософія». Культурологія. 2010. № 2. С. 40–43.

Бабич 2008: Бабич Н. Традиційні магічні іменування гуцульського світу II пол. XIX – поч. XX ст. і подій у ньому (за Р. Ф. Кайндлем). *Науковий вісник Чернівецького національного університету ім. Ю. Федьковича*. № 428–429. С. 38–42.

Бабич 2011: Бабич Н. Д. Культура фахового мовлення: навч. посіб. Н. Д. Бабич, К. Ф. Герман, М. В. Скаб та ін.; за ред. Н. Д. Бабич. 2011. 528 с.

Бабій 2017: Бабій І. Оказіонально-предметна номінація в художньому дискурсі Василя Барки. *Лінгвостилістичні студії* : наук. журн. 2017. № 6. С. 16–23.

Баранник 2019: Баранник О. Ю. Особливості репрезентації актуалізованих стереотипів у мові засобів масової інформації. *Український правовий вимір: пошук відповідей на глобальні міжнародні виклики* : матеріали міжнародної науково-практичної конференції. 2019. 197 с.

Баранцев 2019: Баранцев Я. А. Фемінітиви в текстах публіцистичного стилю французької та української мов. *Філологічні студії* : збірник статей студентів, магістрантів, молодих учених. 2019. С. 8–12.

Бартмінський 2005: Бартмінський Є. Мовний образ світу: нариси з етнолінгвістики. 2005. 512 с.

Бачинська 2019: Бачинська Г. Особливості власних назв у творчості Валерія Шевчука. *Вісник Львівського університету*. Серія філологічна. 2019. № 71(2). С. 205–216.

Бек 2018: Бек У. П. Практика Європейського суду з прав людини щодо вирішення спорів про захист права працівника на повагу до приватного та сімейного життя. *Актуальні проблеми соціального права*. № 7. 2018. С. 58–61.

Бессараб 2021: Бессараб А. О. Фемінітиви в текстах масмедіа як гендерний маркер авторства (на прикладі «Авторської колонки» проєкту «Deutsche Welle»). *Держава та регіони*. Серія : Соціальні комунікації. 2021. № 3. С. 89–99.

Бессонова 2004: Бессонова, О. Л. Гендерний аспект оцінного тезауруса: експериментальне дослідження. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. 2004 С. 76–78.

Бибик 2018: Бибик С.П. Офіційно-діловий стиль: термінологічна субпарадигма енциклопедії української лінгвостилістики. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України*. Серія : Філологічні науки. 2018. № 292. С. 185–192.

Біловус 2018: Біловус Г. Г. Фемінітиви як об'єкт монографічних досліджень сучасної лінгвоукраїністики: аналітико-бібліографічний огляд. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського*. Серія: Філологія. Соціальні комунікації. 2018. Т. 29 (68), № 2. С. 152–156.

Бодра, Кочукова 2019: Бодра І. А., Кочукова Н. І. Функціонування фемінітивів у мові українських інтернет-видань. *Науковий вісник Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*. Серія : Філологічні науки (мовознавство). 2019. № 12. С. 90–93.

Бойко 2014: Бойко Н. І. Лексичні експресиви як стилетвірні компоненти художнього тексту. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. Серія 10 : Проблеми граматики і лексикології української мови. 2014. № 11. С. 7–10.

Борщевський 2020: Борщевський С. В. Словотвірні та комунікативно-функціональні особливості фемінітивів в українській та англійській мовах. *Humanities science current issues*. (2020). №1. С. 267–272.

Брус 2000: Брус М. П. Найменування Богородиці у староукраїнській мові XVI – XVII ст. *Біблія і культура : збірник наукових праць*. 2000. №2. С. 150–153.

Брус 2008: Брус М. П. Фемінітиви в художній мові Олександра Олеся. *Вісник СумДУ. Серія «Філологія»*. Суми. 2008. № 2. С. 19–24.

Брус 2009: Брус М. П. Фемінітиви української мови в переплетінні давніх і сучасних тенденцій. *Вісник Львівського університету. Серія філологічна*. 2009. № 46. С. 61–69.

Брус 2010: Брус М. П. Гуцульські фемінітиви: семантика і структура. *Вісник Прикарпатського університету. Філологія*. 2010. С. 67–72.

Брус 2010-а: Брус М. П. Міфологічність гуцульського фемінікону. *Науковий вісник Ужгородського університету. Філологія. Соціальні комунікації*. 2010. № 23. С. 41–46.

Брус 2010-б: Брус М. П. Фемінітиви північного наріччя української мови. 2010. № 22(2). С. 23–34.

Брус 2011: Брус М. П. Прізвиська жінок в галицько-буковинських говорах. *Вісник Прикарпатського національного ун-ту ім. В. Стефаника. Філологія*. 2011. № 29–39. С. 245–251.

Брус 2014: Брус М. П. Українське ділове мовлення. Навчальний посібник для студентів економічних спеціальностей. 2014. 306 с.

Брус 2016: Брус М. П. Євангельські назви жінок XI – XV століть. *Науковий вісник Чернівецького університету : Збірник наукових праць*. № 772. 2016. С. 170–174.

Брус 2019: Брус М. П. Фемінітиви в українській мові: генеза, еволюція, функціонування : монографія. 2019. 440 с.

Брус 2019-а: Брус М. П. Найменування Божої Матері в давньоукраїнському релігійному книгописанні. *Науковий вісник Чернівецького університету*. 2019. № 812. С. 19–23.

Брус 2020: Брус М. П. Feminitives of Taras Shevchenko's poetic language. *Precarpathian bulletin of the Shevchenko scientific society*. №4 (40) P. 46–63.

Буднікова 2007: Буднікова Л. Т. Назви осіб жіночої статі в у словацькій та українській мовах. *Studia Slavistica*. 2007. № 7. С. 36–50.

Бузько 2011: Бузько С. А. Українсько-російський мовний суржик у текстах сучасної української прози (функціонально-стилістичний аспект). *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова*. Серія 10: Проблеми граматики і лексикології української мови. 2011. № 7. С. 283–287.

Вавринюк 2010: Вавринюк Т. І. Емоційно-експресивна лексика в поетичному мовленні (на матеріалі творів Ліни Костенко). *Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету*. 2010. Вип. 4. С. 67–73.

Валюх 2013: Валюх З. О. Іменники «межових» моделей творення: націотвірний і словотвірний аспекти. 2013. С. 45–53.

Ван Дейк 1989: Дейк Т. А. Ван. Мова. Пізнання. Комунікація: Пер. з англ. 1989. 312 с.

Васіна 2013: Васіна, О. Ідеї Л. Вітгенштейна як основа розуміння мовних ігор мережових текстів масової комунікації. 2013. *Літературний процес: методологія, імена, тенденції*, (1). С. 39-42.

Вихованець 2004: Вихованець І. Р., Городенська К. Г. Теоретична морфологія української мови. 2004. 398 с.

Вовченко 2021: Вовченко Г. Сучасний погляд на українську жінку у слові й словнику. *Науковий вісник Ужгородського університету* : серія: Філологія. 2019. 2021. № 2 (46). С. 321–324.

Войцехівська 2011: Войцехівська Н. К. Словотвір фемінних назв за походженням і місцем проживання (на матеріалі давньоруської та староукраїнської мов). *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова*. 2011. № 8. С. 238–241.

Волкотруб 1998: Волкотруб Г. Й. Практична стилістика сучасної української мови: використання морфологічних засобів мови: навч. посіб. 1998. 176 с.

Воловенко 2009: Воловенко І. В. Семантико-граматичні ознаки фемінативів. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова*. Серія 10. Проблеми граматики і лексикології української мови: Збірник наукових праць. 2009. № 5. С. 279–282.

Воловенко 2011: Воловенко І. В. Словотвірні варіанти назв осіб жіночої статі за родом діяльності або фахом. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова*. Серія № 9. Сучасні тенденції розвитку мов. №5. 2011. С. 24–28.

Волощук 2017: Волощук Ю. О. Жанрово-стильові особливості роману «Захар Вовгура» Володимира Гжицького. *Молодий вчений*. 2017. № 5. С. 147–152.

Вороніна 2015: Вороніна Ю. В. Концепт «жінка» в сучасній чоловічій прозі (на матеріалі ідіолектних порівнянь). *Мовознавчий вісник*. 2015. № 20. С. 168–172.

Гаврилюк 2017: Гаврилюк, І. С. Легенда про Лйорону: проблема символіки імен жіночих водних божеств у латиноамериканській та українській міфології. *Зіставний аспект Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка*. Серія : Мовознавство. 2017. № 1 (27). С. 97–102.

Гвенцадзе 1986: Гвенцадзе М. А. Комунікативна лінгвістика і типологія тексту. Тбілісі: Вид-во Тбіл. ун-ту, 1986. 315 с.

Гиль 2017: Гиль М. І., Каратєєва О. І., Галушко І. А. Молочна продуктивність голштинських корів залежно від типу формування їх організму. *Молодий вчений*. 2017. №5(45). С. 14–18.

Гінзбург 2012: Гінзбург М. Д. Професійні назви як дзеркало гендерної рівності. *Гуманітарна освіта у технічних вищих навчальних закладах*. 2012. № 24. С. 7–27.

Гінзбург 2017: Гінзбург М. Д. Про активні, пасивні та результативні конструкції в українських фахових текстах на тлі інших мов. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Проблеми української термінології. 2017. № 869. С. 3–22.

Глоба, Тарасенко 2017: Глоба С. М., Тарасенко Ю. М. Практика діяльності «університету третього віку» для людей похилого віку у сільській місцевості. *Інноваційний потенціал та правове забезпечення соціально-економічного розвитку України: виклик глобального світу: матеріали Міжнародної наук.-практ. конф., м. Полтава, 19-20 квітня 2017 р. : у 3 т. Т. 1*. 2017. С. 42–48.

Горбач 1988: Горбач О. Українська народна релігійно-християнська термінологія й лексика. *Збірник мовознавчої комісії наукового конгресу в 1000-ліття хрещення Руси-України*. Мюнхен, 1988. С. 99–146

Городиловська 2003: Городиловська Г. П. Проблема стилів в українському мовознавстві. *Вісник Львівського університету*. Серія Журналістика. 2003. Вип. 23. С. 136–143.

Грищенко 1997: Грищенко А. П. Іменник. Сучасна українська літературна мова. Київ Вища школа 1997. 493 с.

Гудима 2010: Гудима Н. В. Вплив мовних та позамовних чинників на збагачення словникового складу сучасної української літературної мови. *Актуальні проблеми слов'янської філології*. 2010. № 23. Ч. 4. С. 308-316

Гузій 2017: Гузій, С. М., Бацман, О. С. Гендерні аспекти проживання самотності. *Інноваційний потенціал та правове забезпечення соціально-економічного розвитку України*. 2017. Т. 1. 647 с.

Гуйванюк 2011: Гуйванюк Н. В. Лексичні й синтаксичні експресеми як засіб суб'єктивізації висловлення (на матеріалі творів буковинських письменників). *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова*. Серія 10 : Проблеми граматики і лексикології української мови. 2011. Вип. 7. С. 90–96.

Дацишин 2020: Дацишин Х. П. Засоби масової інформації і динаміка мовної норми: новітні фемінітиви як відображення суспільних викликів сьогодення. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. 2020. №. 4. Серія: Журналістські науки. С. 188.

Дерік 2021: Дерік І. Особливості відтворення фемінітивів у перекладі української публіцистики англійською мовою. *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського : Лінгвістичні науки*. 2021. № 33. С. 311–328.

Дідук-Ступ'як 2019: Дідук-Ступ'як Г., Головата Л. Стильова параметризація засобів емотивності. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету*. Сер. Мовознавство. 2019. Вип. 1(31). С. 38–45.

Дудик 2005: Дудик П. С. Стилїстика української мови. 2005. 368 с.

Дудник 2014: Дудник О. Фауноніми в текстах Михайла Коцюбинського: класифікація, смислове навантаження, частотність уживання. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського*. Серія : Філологія (мовознавство). 2014. Вип. 19. С. 120–126.

Дьоміна 2020: Дьоміна Ю. До проблеми розвитку ідеї гендерної рівності у закладах вищої освіти Швеції. *Сучасні стратегії гендерної освіти в умовах євроінтеграції* : збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції (10–11 вересня 2020 р.). 2020. С. 78–79.

Есманова 2020: Есманова А. В. Особливості вживання фемінативів у сучасному медіа дискурсі. *Перекладацькі інновації* : матеріали X Всеукраїнської

студентської науково-практичної конференції, м. Суми, 20–21 березня 2020 р. 213 с. С. 80–84.

Єрмоленко 2005: Єрмоленко С. Я. Лінгвостилістика: основні поняття, напрями й методи дослідження. *Мовознавство*, 2005. № 3–4. С. 112–125.

Жарікова 2009: Жарікова Ю. В. Картина світу та її відображення у фразеологічному складі мови (на матеріалі румейської мови). *Вісник Маріупольського державного гуманітарного університету*. Серія «Філологія». 2009. Вип. 2. С. 376–384.

Жарікова 2014: Жарікова Ю. Вербалізація концепту ЖІНКА у новогрецькій та українській мовах. *Studia linguistica*. 2014. Вип. 8. С. 417–422.

Загнітко 1996: Загнітко А. П. Теоретична граматики української мови: Морфологія. 1996. 435 с.

Загнітко 2017: Загнітко А. П. Лінгвокультурологія: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. А. П. Загнітко, І. В. Богданова; за ред. А. П. Загнітка. 3-є вид., перероб. і доп. Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса, 2017. – 287 с.

Заєць 2015: Заєць, В. Г. Стилiстичнi функцiї словотворчих засобiв дiєслiв художньому дискурсi Марка Вовчка. *Науковий вiсник Мiжнародного гуманiтарного унiверситету*, Серiя Фiлологiя 19, Т. 2. 2015. С. 17–19.

Заєць 2020: Заєць В. Г. Словотвірні типи фемінитивів сучасної прози та літературна норма. *Colloquium-journal*. № 19 (71). 2020. С. 17–22.

Зеленько 2002: Зеленько А. С. До питання про методологію семасіології (від марксистсько-ленінського мовознавства до лінгвістичного детермінізму). *Культура народів Причорномор'я*. 2002. № 32. С. 56–61.

Іваненко 2009: Іваненко, Н. В., 2009. Національна мовна картина світу засобами вираження моральних цінностей (на матеріалі англійської та української мов). Мовні і концептуальні картини світу Збірник наукових праць, вип. 26, Ч.1., С.132-135, С.134.

Іванова 2011: Іванова А. Ю. Традиції і новації в Конституції Української Народної Республіки 1918 року: погляд через сторіччя. *Правове регулювання економіки* : зб. наук. пр. 2018. № 17. С. 48–58.

Ічанська 2019: Ічанська О. М. Особливості «Я-образу» жінок-підприємців з різними видами гендерної ідентичності. *Молодий вчений*. 2019. № 2 (66). С. 524–527.

Кайдаш 2016: Кайдаш А. М. Фемінікон мовомислення Люко Дашвар. А. М. Кайдаш. *Література та культура Полісся*. Серія «Філологічні науки». Вип. 84. 2016. С. 194–198.

Кайдаш 2019: Кайдаш А. М. Фемінітиви в малій прозі Пантелеймона Куліша. *Молодий вчений*. 2019. № 2 (1). С. 55–59.

Калюжна 2020: Kaliuzhna, Y. A. Philosophy of Ludwig Wittgenstein and modern analysis of concepts in literary works. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова*. Серія 9 : Сучасні тенденції розвитку мов : зб. наук. праць. 2020. Вип. 20. С. 75–90.

Касім 2018: Касім Г. Ю. Нові фемінітиви в сучасних українських ЗМІ. *Слов'янський збірник*. № 22. 2018. С. 70–77.

Кислюк 2013: Кислюк Л. П. Жінка-космонавт чи космонавтка? (до проблеми норми творення назв осіб жіночої статі). 2013. Вип. 78. С. 114–118.

Кислюк 2018: Кислюк Л. П. Словотвірна номінація в сучасній українській мові: система – узус – ідіолект : дис. ... д-ра. філол. наук : 10.02.01. Київ, 2018. 616 с.

Кислюк 2018-а: Кислюк Л. П. Узувальне й okazіональне в авторських новотворах назв осіб. 2018. Вип. 89. С. 208–217.

Кислюк-2012: Кислюк Л. Сучасна словотвірна норма української мови: мовна практика та кодифікація. *Українська мова*. 2012. № 1. С. 52–66.

Кицак-2011: Кицак Г. В. Науковий текст: мовні та позамовні фактори. *Наукові записки: Матеріали п'ятої Міжнародної науково-практичної*

конференції «Мова і світ: дослідження і викладання». Сер. Філологічні науки (мовознавство): У 2 ч. (96). 2011. С. 190–193.

Клименко 2017: Клименко Н. Ф., Як народжується слово. Видання 2-ге, доповнене і перероблене. 2017. 252 с.

Коваленко 2003: Коваленко Б. О. Стилiстично знижена лексика в мові сучасної української публіцистики : дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.01. 2003. 182 с.

Ковалик 1958: Ковалик І. І. Вчення про словотвір: словотворчі частини слова. Видавництво Львівського університету. 1958. Вип. 1. 78 с.

Ковалик 1962: Ковалик І. І. Словотворчий розряд суфіксальних загальних назв живих істот жіночої статі у східнослов'янських мовах у порівнянні з іншими слов'янськими мовами. *Питання українського мовознавства*. 1962. С.3–34.

Коваль 1987: Коваль А. П. Практична стилістика сучасної української мови. 1987. С. 5–14.

Козачишина 2007: Козачишина О. Л. Гендерний чинник у мові та мовленні. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету ім. М. Коцюбинського*. Серія Філологія. Вип. 9. 2007. С. 209–213

Козачишина 2020: Козачишина О. Л., Мосійчук А. В. Фемінітиви у сучасному українському газетному дискурсі. *Science and Education a new Dimension (Philology)*. № VIII (72), Issue 241. 2020. С. 26–30.

Кондратенко 2012: Кондратенко Н. В. Український модерністський і постмодерністський дискурс: комунікативно-прагматичний та текстово-синтаксичний аспекти: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора філол. наук: спец. 10.02.01. 2012. 40 с.

Кондрацька 2012: Кондрацька О. В. Фемінні назви осіб за професією в сучасній польській мові: словотвірний аспект. *Слов'янський збірник*. 2012. Вип. 16. С. 258–268.

Коробова 2017: Коробова І. О. Семантичне та словотвірне освоєння новітніх запозичень в українській мові : дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.01. 2017. 443 с.

Костиця 2012: О. В. Костиця. Ф. В. Тарановський як історик правової думки. *Теоретичні та практичні проблеми забезпечення сталого розвитку державності та права* : матеріали Міжн. наук.-практ. конф., присвяченої 15-річчю Національного університету «Одеська юридична 18 академія» та 165-річчю Одеської школи права. 2012. Т . 1. С . 137–139.

Костусяк, Межов, Навальна 2021: Костусяк Н. М., Межов О. Г., Навальна М. І. Українські фемінітиви в контексті мовної динаміки, синтаксичної семантики, деривації та проблем нормативності. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету ім. М. Коцюбинського*. Серія : Філологія (мовознавство). 2021. Вип. 32. С. 171–184.

Кочерган 2013: Кочерган М. П. Рецензія. *Мовознавство*. 2013. № 5. С. 104–106.

Кравченко 2013: Кравченко Н. К. Контекст как лингвокогнитивная категория дискурс-анализа. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка*. Філологічні науки. 2013. № 9 (1). С. 257–261.

Кравчук 2020: Кравчук В. В. Фактори впливу на якість перекладу текстових жанрів англomовного наукового дискурсу в галузі авіа– і ракетобудування (на матеріалі щотижневика «Авіейшн уїк енд спейс технолоджи»). *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського : науковий журнал*. Сер. «Філологія. Соціальні комунікації». 2020. Т. 31 (70). № 1. Ч. 3. С.93–98.

Краснопольська 2010: Краснопольська Т. М. Гендерна асиметрія в сучасній українській державі. *Актуальні проблеми політики* : зб. наук. пр. 2010. Вип. 40. С. 554–562.

Кретов, Кретова 2018: Кретов, П. В., Кретова, О. І. Гендер, письмо та ідентичність: від фемінітиву до метафізики статі. *Вісник Черкаського університету. Серія Філософія.* 2017. № 2. С. 3–10.

Крижанівська 2014: Крижанівська О. Деякі особливості андронімів кіровоградщини. *Мова : класичне – модерне – постмодерне : збірник наукових статей.* 2014. Вип. 1. С. 78–84.

Кровицька 2002: Кровицька О. В. Назви осіб в українській мовній традиції XVI-XVIII ст. : семантика і словотвір : [монографія]. 2002. 211с.

Кузнецова 2014: Кузнецова Г. П. Офіційно-діловий стиль в освітній адміністративно-управлінській сфері спілкування. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 8 : Філологічні науки (мовознавство).* 2014. С. 125–140.

Кузьменко 2017: Кузьменко К. О. Емоційно-оцінна лексика в мові сучасних періодичних видань. *Матеріали XLVI наук.-техн. конф. підрозділів ВНТУ (м. Вінниця, 22–24 березня 2017 р.).* 2017. С. 316-319.

Лагдан 2019: Лагдан С. П. Стильове використання фемінітивів в українській мові. *Scientific Research in XXI century : Proceedings of the 1st International Scientific and Practical Conference (Ottawa, Canada, December 16-18, 2019).* 2019. Р. 163–170.

Левченко 2021: Левченко Т. М. Субстандартна лексика в сучасних українських медіа : монографія. 2021. 420 с.

Левчук 2014: Левчук І. П. Практична стилістика : робоча програма та методичні рекомендації для студентів напряму підготовки «Видавнича справа та редагування» 2014. 104 с.

Лембік 2021: Лембік С. О. Проблема фемінізації назв професій у французькій та іспанській мовах. *Подолання мовних та комунікативних бар'єрів: освіта, наука, культура : зб. наук. пр.* 2021. С. 248–251.

Леднік 2010: Леднік О. С. Когезія та когерентність як категорії зв'язного тексту. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова*. Серія 10: Проблеми граматики і лексикології української мови: зб. наук. праць. 2010. Вип. 6. С. 119–123.

Літковець 2015: Літковець Ю. Гендерні особливості назв посад і професій у франко-українському перекладі. 2015. Вип. 1. С. 420–428.

Лук'яненко 2017: Лук'яненко О. В. Мотивація професійного вибору студентів-освітян 1940-1950-х років на основі его-документів. *Сучасна гуманітаристика* : збірник матеріалів IV Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції, 14 листопада 2017 р. 2017. Вип. 4. С. 121–125.

Ляховець 2020: Ляховець Л. О. Уявлення представників покоління Z про шлюбного партнера. *Десяті Сіверянські соціально-психологічні читання: матер.* Міжн. наук. конференції (29 листопада 2019 року, м. Чернігів. 2020. С. 210–215.

Майборода 1956: Майборода А. В. Із історії іменникового суфікса -к(а). (На матеріал і українських грамот XVI ст.). *Наук. зап. Харківського педінту ім. Г. С. Сковороди*. Т. XXXI. 1958. С. 47–61.

Малахова 2015: Малахова О. М. Гендерно-чутлива мова vs дискурсивні влади : актуальні питання гендерної лінгвістики в Україні. 2015. № 1 (37). С. 35–37.

Маленко 2017: Маленко, О. О. Мовне сьогодні: тенденції й виклики часу. 2017. *Редакційна колегія*, 595. С. 595–603.

Малюга 2015: Малюга Н. М. Протидія фемінізму як спосіб подолання гендерної асиметрії в мові. *Філологічні студії. Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету*. 2015. Вип. 12. С. 162–168.

Мартінова, Щербина, Таран 2013: Мартінова, Г. І., Щербина, Т. В., Таран, А. А., eds. 2013. Говірки Черкащини : збірник діалектних текстів. Черкаський національний університет ім. Б. Хмельницького, Черкаси. 121с.

Мартинюк 2003: Мартинюк А. П. Гендерні стереотипи та їх відображення у мові й мовленнєвій взаємодії (на матер. англ. мови). *Вісник КНЛУ*. Серія Філологія. 2003. Т. 6, № 1. С. 102–109.

Марчук 2009: Марчук Л. М. Концептуалізація світу в жіночій прозі Оксани Забужко. *Науковий вісник Чернівецького університету : зб. наук. пр.* 2009. Вип. 475–477. С. 298–305.

Масенко 2011: Масенко, Л. Суржик у сучасній художній літературі. *Дивослово*. 2011. № 4. С. 25–30.

Матвіяс 1974: Матвіяс І. Г. Іменник в українській мові. Київ. Рад. школа, 1974. 184 с.

Мацьків 2017: Мацьків П.В. Мовна картина світу в контексті суміжних наукових понять. *Науковий вісник Дрогобицького державного педагогічного університету ім.Івана Франка*. Серія Філологічні науки (Мовознавство): Збірник наукових праць.—№7. Дрогобич, 2017. С. 115–119.

Мацюк 2005: Мацюк З. Українська мова професійного спілкування : навч. посіб. 2005. С. 17–52.

Менделюк 2020: Українська мова: конспект лекцій для здобувачів освітньо-кваліфікаційного рівня молодший спеціаліст галузь знань 20 Аграрні науки та продовольство спеціальності 208 Агроінженерія денної форми навчання. 2020. 69 с.

Мислива-Бунько 2014: Мислива-Бунько І. Я. Складні слова в мові сучасної української преси: структура та стилістичні функції : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Луцьк. 2014. 18 с.

Мінченко 2018: Мінченко О. В. Мовний сексизм: стан і тенденції (теоретико-правовий аспект). *Південноукраїнський правничий часопис*. 2018. № 4. С. 84–87.

Молоткіна 2016: Молоткіна Ю. О. Мовні та позамовні причини проникнення англіцизмів у сучасну українську мову. *Соціум. Документ. Комунікація*. 2016. № 2. С. 112–124.

Музиченько 2014: Музиченько Н. Мовні засоби вираження релігійності у творчій палітрі Григора Тютюнника. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. 2014. Вип. 41. С. 135–141.

Муляр 2011: Муляр І. В. Іншомовні запозичення в меблевій термінології. *Вісник Нац. ун-ту «Львівська політехніка»*. Серія «Проблеми української термінології». 2012. № 733. С. 134–138.

Навальна 2011: Навальна М. І. Динаміка лексикону української періодики початку ХХІ ст. [Текст] : монографія. НАН України, Ін-т української мови. 2011. 166 с.

Навальна 2013: Навальна М. Функціонування іменників жіночої статі в мові інтернет-видання «Українська правда». *Стиль і текст*. 2013. № 14. С. 74–80.

Навальна 2014: Навальна М. І. Розширення сфери функціонування іменників на позначення осіб жіночої статі (на матеріалі мови інтернет-видання «Українська правда»). *Мовознавчий вісник: зб. наук. пр./ Черкаський нац. ун-т ім. Б. Хмельницького*. 2014. № 18. С. 98–102.

Навальна 2019: Навальна М. Функціонування стилістично зниженої лексики в мові українських мас-медіа. *Людино- й культурознавчі пріоритети сучасного мовознавства*. Напрями, тенденції та міждисциплінарна методологія : кол. монографія. 2019. С. 243–252.

Навальна 2019-а: Лексика українських масмедіа: монографія. 2019. 188 с.

Нагель 2008: Нагель В. В. Оцінні найменування осіб в українській мові кінця XX – початку XXI століття : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. 2008. 202 с.

Нагель 2008-а: Нагель В. В. Композиція та юкстапозиція як засіб формування оцінного потенціалу слова. *Лінгвістичні студії* : зб. наук. праць. Випуск 16. 2008. С. 224–228.

Нагель 2011: Корольова В. Експресивний потенціал оцінних найменувань осіб у структурі художнього тексту. *Сучасні проблеми мовознавства та літературознавства*. 2011. Вип. 15. С. 347–350.

Нагорняк 2020: Нагорняк М. Фемінітиви в новинах першого каналу суспільного радіо. *Наукові записки Інституту журналістики*. Т. 1 (76). 2020. С.122–129.

Наливайко 2013: Наливайко М. Я. Засоби та способи іменування жінки на Львівщині. *Філологічні студії. Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету*. 2013. Вип. 9 (2). С. 111–121.

Наливайко, Грицай 2018: Наливайко Л.Р., Грицай І.О. Поняття принципу гендерної рівності та його взаємозв'язок із суміжними термінами. *Актуальні проблеми державотворення, правотворення та правозастосування*: матеріали наук. семінару (м. Дніпро, 8 грудня 2018 р.). 2019. С. 30–35.

Негрич 2012: Негрич Н. Д. Вербалізація емоцій засобами фразеології. *Актуальні проблеми романо-германської філології та прикладної лінгвістики*: науковий журнал. 2012. С. 112–118.

Нелюба 2011: Нелюба А. М. Інноваційні зрушення в українському жіночому словотворі. 2011. С. 49–59.

Нелюба 2014: Нелюба А. М. Жаргоновий «жіночий» словотвір на тлі літературномовних інновацій. *Лінгвістичні дослідження*. 2014. Вип. 38. С. 90–97.

Ніколаєва 2019: Ніколаєва Т. М. Лексико-семантичні аспекти мови соціальних мереж. *Закарпатські філологічні студії : науковий журнал*. 2019. Т. 2. Вип. 9. С. 96–101.

Новицька 2018: Новицька О. А. Основи теорії мовної комунікації. Навч. посібник. 2018. 106 с.

Овчаренко 2014: Овчаренко О. М. Наукові здобутки та перспективи діяльності сектору дослідження проблем міжнародного співробітництва у сфері боротьби зі злочинністю. *Питання боротьби зі злочинністю*. 2014. Вип. 28. С. 37–47.

Онопрієнко 2020: Онопрієнко І. М. Лінгвістичні маркери забезпечення гендерної рівності в німецькій та українській мовах: перекладацький аспект : дис. маг. : 035 Філологія. 2020. С. 30.

Остапчук 2018: Остапчук С. С. Гендерні аспекти мовлення: на прикладі сучасних українськомовних друкованих ЗМІ. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна*. 2018. С. 27–31.

Павленко 2011: Павленко Л. П. Іншомовні морфеми у сфері номінації осіб (на матеріалі творів Лесі Українки). *Леся Українка і родина Косачів в контексті української та світової культури : науковий збірник*. Вип. 4. 2011. С. 61–64.

Павленко 2016 : Павленко В. Л., Павленко В. В. Правові аспекти управління навчальним закладом: навч. посіб. 2016. 404 с.

Пекар 2019: Пекар Г. С. Наталія Борисівна Лук'янчикова. Світогляд. 2019. № 5. С. 11–13.

Петков, Мехтієва 2016: Петков С. В., Мехтієва Т. В. Антикризова модель відносин між громадянами та державою. *Вісник Чернівецького факультету Національного університету «Одеська юридична академія»*. 2016. Вип. 1. С. 87–99.

Підгурська 2021: Підгурська, В., Голубовська, І. Шляхи творення гендернотолерантної мови. *InterConf*. 2021. № 49. С. 277–282.

Піщикова 2022: Піщикова О. В. Стратегії домінування в аргументативному дискурсі: гендерний аналіз (на матер. англ. мови.): дис.... канд. філол. наук: 10.02.04. 2002. 210 с.

Плющ 2010: Плющ М. Я. Граматика української мови. Морфеміка. Словотвір. Морфологія. Підручник для студ. філол. спец. вищих навч. закладів. 2010. 336 с.

Пода 2008: Пода О. Газети радянської України 20-40-х років ХХ століття: проблема гендерного маркування назв. *Психолінгвістика*. 2008. Вип. 1. С. 1–12.

Покровська 2019: Покровська І. Л. Ділова турецька мова: Навчальний посібник. 2019. 120 с.

Половинчак 2019: Половинчак Ю. М. Бібліотека в системі мережевих інтерактивних практик формування національної ідентичності : автореф. дис. ... д-ра наук із соц. комунікацій : 27.00.03. 2019. 22 с.

Положай 2018: Положай К. І. Гендерна рівність: теоретико-правовий аспект. *Актуальні проблеми державотворення, правотворення та правозастосування: матеріали наук. семінару (м. Дніпро, 8 грудня 2018 р.)*. С. 164–166.

Пономарів 2011: Пономарів О. Д. Культура слова: Мовностилістичні поради. 2011. 272 с.

Пузиренко 2004: Пузиренко Я. В. Агентивно-професійні назви осіб жіночої статі в лексикографічному описі та узусі [Текст] : дис... канд. філол. наук: 10.02.15. 2004. 293 с.

Пузиренко 2017: Пузиренко Я. Гендерна чутливість як чинник впливу на функціонування агентивно-професійної номінації жінок (Gender sensitivity as a factor affecting functioning of agentive-occupational women terms). *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. Серія «Гендерні дослідження». 2017. Вип. 3. С. 89–99.

Рахно 2017: Рахно К. Ю. «Розкриття даху» як звичай німецької народної юстиції. *Інноваційний потенціал та правове забезпечення соціально-економічного розвитку України: виклик глобального світу*: матеріали Міжн. наук.-практ. конф., м. Полтава, 19-20 квітня 2017 р. : у 3 т. Т. 1. 2017. С. 325-334.

Редько 2015: Редько Є. О. Жінки. Арго. Словотвір. *Rossica Olomuensia*. 2015. Vol. 54, Num. 1. С. 73–86.

Рудницька Іззетова 2010: Рудницька Л. І., Іззетова Е. М. Щодо питання стандартизації та уніфікації агентивно-професійних найменувань жінок у державному класифікаторі професій України. *Культура народів Причорномор'я*. 2010. № 182. С. 123–125.

Русанівський 2004: Українська мова : енциклопедія. НАН України, Ін-т мовознав. ім. О. О. Потебні, Ін-т укр. мови; редкол.: В. М. Русанівський [та ін.]. Вид. 2-ге, випр. і допов. Київ. 2004. – 820 С.

Самойленко 2019: Самойленко В. В. Тенденції вживання фемінітивів у сучасних літературних творах для дітей (на матеріалі збірки «Це зробила вона»). *Наукові записки*. Вип. 175 Сер. : Філологічні науки. 2019. С. 630–633.

Семенюк 2000: Семенюк С. П. Формування словотвірної системи іменників з модифікаційним значенням жіночої статі в новій українській мові [Текст] : дис... канд. філол. наук: 10.02.01. 2000. 273 с.

Семенюк 2012: Семенюк С. Формування словотвірної підсистеми назв самиць у новій українській мові. *Українська мова*. 2012. № 1. С. 81–95.

Сердега 2009: Сердега Р. Л. Агентивні назви (*nomina agentium*) у центральнослобожанських говірках. *Вісник Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна*. Сер.: Філологія. 2009. № 873. Вип. 58. С. 11–14.

Сердега 2012: Сердега Р. Л. Сільськогосподарська лексика в говірках Центральної Слобожанщини (Харківщини) : [монографія]. 2012. 218 с.

Сидоренко, 2022: Сидоренко О., Бондаренко О., Садимака М. Гендерні наративи в мас-медіа: фемінітиви vs маскулінативи. *Філологічні трактати*. Том 14, № 1. 2022. С. 124–134.

Скорбач 2017: Скорбач Т. В. Назви професій у галузі медицини у світлі гендерної лінгвістики. *Пріоритети сучасної філології: теорія і практика* : матеріали II міжнародної науково-практичної конференції (м. Харків, 15-16 грудня 2017 р.). 2017. С. 119–122.

Смольницька 2017: Смольницька О. Гіпотетичне змалювання образу королеви Єлизавети I Англійської Тюдор у вибраній творчості її сучасників. *Сучасна гуманітаристика* : збірник матеріалів IV Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції, 14 листопада 2017 р. 2017. Вип. 4. С. 187–194.

Смольницька 2017: Смольницька О. М. Відтворення фемінітивів у шотландській поезії (Роберт Бернс і народні балади) (Reproduction of feminitives in Scottish poetry (Robert Berns and folk ballads). *English for Specific Purposes*. 2017. Вип. 4. С. 131–135.

Собецька 2014: Собецька Н. В. Гендер і мова в сучасному лінгвістичному світі. 2014. Вип. 15. С. 28–36.

Сорока 2018: Сорока Ю. Мова ворожнечі в перспективі соціології культури. *Соціологія: теорія, методи, маркетинг*. 2018. № 3. С. 25–46.

Стадний 2018: Стадний Є. Українське студентство за кордоном: дані до 2017/18 навчального року [Електронний ресурс] Доступ до ресурсу: <https://cedos.org.ua/uk/articles/ukrainskestudentstvo-za-kordonom-dani-do-201718-navchalnoho-roku>.

Стишов 2003: Стишов О. А. Динамічні процеси в лексико-семантичній системі та в словотворі української мови кінця XX ст. (на матеріалі мови засобів масової інформації) [Текст] : дис... д-ра філол. наук: 10.02.01. 2003. 597 с.

Стрикалова 2020: Стрикалова Т. А., Гудошник О. В. Вірусна комунікація як засіб поширення конфліктного дискурсу (досвід створення термінологічного показника). *Масова комунікація у глобальному та національному вимірах*. 2020. Вип. 13. С. 113–117.

Стріха 2019: Стріха М. В. Вона належала до красивого покоління. *Світогляд*. 2019. № 5. С. 10.

Струганець 2011: Струганець Л. В. Мовна норма: стає і змінне. *Диференційні ознаки норми літературної мови*. Культура слова. 2011. Вип. 74, С. 34–43.

Сукаленко 1992: Сукаленко Н. І. Відображення буденної свідомості в образній мовній картині світу. 1992. 164 с.

Сюта 2009: Сюта Г. М. Мовний портрет у контексті сучасних лінгвостилістичних досліджень. У вимірах слова: збірник наукових статей. Харків. 2009. С. 32–39.

Таран 2020: Таран А. Динаміка семантичної структури слова як спосіб оновлення лексикону. У пошуках гармонії мови. До 80-ліття від дня народження чл.-кор. НАНУ, д. ф. н., проф. Н. Ф. Клименко. Київ: Вид. дім Дмитра Бураго, 2020. С. 374–380.

Тараненко 2006: Тараненко О. О. Сучасні тенденції до перегляду нормативних засад української літературної мови і явище пуризму (у межах іменних граматичних категорій). *Мовознавство*. 2006. № 1. С. 44–61.

Тараненко 2010: Тараненко О. О. Українсько-російські мовні контакти на сучасному етапі: притягування і відштовхування. І. Впливи, інтерференція, запозичення. *Мовознавство*. 2010. № 2–3. С. 55–82.

Тараненко 2015: Тараненко О. О. Актуалізовані моделі в системі словотворення сучасної української мови (кінець XX — початок XXI ст.). 2015. 248 с.

Тараненко 2015-а: Тараненко О. О. Словотворення української мови в аспекті її сучасних системно-нормотворчих тенденцій (кінець XX – початок XXI ст.). 2015. № 1. С. 3–32.

Тараненко 2020: Тараненко О. О. Явище мовного андроцентризму і сучасний рух за гендерну рівність. 2020. *Мовознавство*. № 2. С. 27–41.

Тараненко 2021: Черненко Г. Тараненко О. О. Андроцентризм у системі мовних координат і сучасний гендерний рух: Монографія. Київ: Видавн. дім Дмитра Бураго, 2021. 112 с. *Мовознавство*. 2021. № 3. С. 60-63. URL: <http://jnas.nbuiv.gov.ua/article/UJRN-0001406498>.

Томіленко 2019: Томіленко Л. М. Фемінітиви юридичної царини в українській загальномовній лексикографії XX–XXI століть. *Українська мова в юриспруденції: стан, проблеми, перспективи: матеріали XV Всеукр. наук.-практ. конф.* 2019. Ч. 1. С. 209–212.

Требіна 2019: «Слово... голосно залунало по широких світах». Іван Котляревський за межами України: до 250-річчя від дня народження письменника : біобібліографічне досьє. 2019. 16 с.

Фалько 2011: Фалько О. Гендерна політика у світі в другій половині XX – на початку XXI ст. Дипломна робота на правах рукопису. Рівне, 2011. 105 с.

Федурко 2010: Федурко М. Ю. Словотвірна морфологія українських фемінативів у лінгвокультурологічному аспекті. *Доповіді XII Міжнародної наукової конференції Комісії зі слов'янського словотворення при Міжнародному комітеті славистів (25-28 травня 2010 р., Київ, Україна) / Упор. та наукове ред. Н. Ф. Клименко і Є. А. Карпіловської* 2010. С. 433–442.

Фекета 1967: Фекета І. І. Фемінізуючі суфікси української мови. *Матеріали XXI наукової конференції Ужгородського державного університету. Серія «Філологія».* Ужгород. 1967. С. 105–110.

Фекета 1968: Фекета І. І. Жіночі особові назви в українській мові (творення і вживання): дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук. 1968. 369 с.

Христенюк 1995: Христенюк В. Ф. Динаміка аугментативного пейоративного словотвору іменника в українській мові: автореф. дис. ... канд. філол. наук. Київ, 1995. 25 с.

Царьова 2015: Царьова І. В. Етнокультурна семантика в обрядовій фразеології східнослов'янських говірок : монографія 2015. 258 с.

Чабаненко 1984: Чабаненко В. А. Основи мовної експресії. 1984. 168 с.

Чабаненко 2002: Чабаненко В. А. Стилїстика експресивних засобів української мови : [монографія]. 2002. 351 с.

Чемеркін 2009: Чемеркін С. Г. Українська мова в Інтернеті: позамовні та внутрішньо-структурні процеси. 2009. 240 с.

Чуєшкова 2016: Чуєшкова О. В. Становлення терміносистеми гендерної лінгвістики. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Проблеми української термінології*. 2016. № 842. С. 161–164.

Чучка 1969: Чучка П. П. Антропонімія Закарпаття: дис. ... д-ра філол. наук : 10.661 «Мови народів СРСР (українська мова)». 1969. 987 с.

Шевченко 2001: Шевченко Л. І. Інтелектуальна еволюція української літературної мови: теорія аналізу. 2001. 478 с.

Шевченко 2004: Шевченко Л. І. Класифікація стилів української літературної мови як проблема сучасної теоретичної лінгвістики. *Актуальні проблеми української лінгвістики: теорія і практика*. 2004. Вип. 9. С. 3–12.

Шевченко 2008: Шевченко Л. І. Активні процеси в розмовному стилі української мови: культурний простір і мовна свідомість соціуму. *Актуальні проблеми української лінгвістики: теорія і практика*. 2008. Вип. 16. С. 9–15.

Шевченко 2014: Шевченко Л. І. Лариса Іванівна Шевченко: горизонтами модерної лінгвістики. 2014. 317 с.

Шевчук-Клюжева 2016: Шевчук-Клюжева О. В. Суржик в інтернет-просторі (на матеріалі соціальних мереж Вконтакте, Facebook, Instagram). Збірник матеріалів 22 міжнародної науково-практичної конференції з проблем функціонування і розвитку української мови «Мова. Суспільство. Журналістика», 2016. Ел. ресурс: <http://er.nau.edu.ua:8080/handle/NAU/19171>.

Шепітько 2010: Шепітько С. Компоненти наукового дискурсу. *Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка*. Сер. : Філологічні науки. 2010. Вип. 89 (5). С. 164–167.

Шеховцова 2017: Шеховцова Н. А. Фемінітиви в українській пресі. *Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова*. Серія 8. Філологічні науки (мовознавство і літературознавство). 2017. Вип. 9. С. 143–146.

Шкворченко 2019: Шкворченко Н. М. Інтернет-дискурс як лінгвістична категорія. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2019. № 23. Т. 3. С. 62–72.

Шпілько 2010: Шпілько І. М. Фемінітиви з формантом -ка в українській і словацькій мовах. *Вісник Дніпропетровського університету*. Серія: Мовознавство. 2010. Т. 18. Вип. 16. С. 383–388.

Якименко-Локомон 2022: Якименко-Ломон О. В. Традиція вживання і творення фемінітивів в українській та французькій мовах. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: серія «Філологія»*. 2022. Вип. 13 (81). С. 58–60.

Ящук 2017: Ящук Н. М. Фемінітиви в українській мові [Електронний ресурс]. Н. М. Ящук. Режим доступу: <https://conferences.vntu.edu.ua/index.php/all.../all.../1648> Назва з титул. екрану.

Babić 1995: Babić Stjepan. Mocijnska tvorba. u: Hrvatski jučer i danas. Zagreb: Školske novine.

Cameron 2003: Cameron, D. Gender issues in language change. *Annual Review of Applied Linguistics*. 2003. 23. P. 187–201.

Carroll 1975: Carroll, J. & M. Tanenhaus 'Prolegomena to a Functional Theory of WordFormation', in R. Grossman (ed) *Papers from the Parasession on the Lexicon*, Chicago: Chicago Linguistic Society. 1975. Pp. 47–62.

Lakoff 1973: Lakoff, R. Language and woman's place. *Language in Society*. 1973. 2(1). P. 45–79.

Kostusiak, Navalna, Mezhov 2020: Kostusiak, N., Navalna, M., & Mezhov, O. (2020). The Functional-Cognitive Category of Femininity in Modern Ukrainian. *Cognitive Studies. Études Cognitives*, 20, 1–12. <https://doi.org/10.11649/cs.2310>.

СПИСОК ЛЕКСИКОГРАФІЧНИХ ПРАЦЬ

Абетка фемінітивів: Синчак О. Абетка фемінітивів. По той бік новин.
URL: <https://behindthenews.ua/spetsproiekti/po-toy-bikgenderu/abetka-feminitiviv-358/>

Вікіпедія: Вікіпедія. Вільна енциклопедія. URL :
www.uk.wikipedia.org/wiki.

Вебсловник жіночих назв: Вебсловник жіночих назв української мови /
Укл. Олена Синчак, наук. ред. Ганна Дидик-Меуш, наук. консульт. Василь
Старко, Львів, 2022.

Загнітко 2012: Загнітко А. Словник сучасної лінгвістики : поняття і
терміни : В 4-х т. : [наук.-навч. вид.] / Анатолій Панасович Загнітко. – Донецьк
: ДонНУ, 2012. – Т. 2. – 350 с.

Етимологічний словник української мови: Етимологічний словник
української мови: В 7 т. – Т. 2: Д–Копці / Ред. кол.: О. С. Мельничук (гол. ред.),
В. Т. Коломієць, О. Б. Ткаченко. АН УРСР. Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні.
Київ : Наукова думка, 1985. 572 с.

КТСЛІТ: Українська мова: Короткий тлумачний словник лінгвістичних
термінів. Єрмоленко С., Бирик С., Тодор О. Київ, Либідь, 2001. 224с.

Словник афіксальних морфем української мови: Словник афіксальних
морфем української мови / Н. Ф. Клименко, Є. А. Карпіловська, В. С.
Карпіловський, Т. І. Недозим; Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні НАН України.
Київ: [б.в.], 1998. 440 с.

Словник гендерних термінів: Словник гендерних термінів / Укладач З. В.
Шевченко. Черкаси: видавець Чабаненко Ю., 2016. 336 с.

СТМК: Словник термінів міжкультурної комунікації [Текст] / Ф. С.
Бацевич. Київ : Довіра, 2007. 205 с.

Словничок фемінітивів для пресофіцерів та прес-офіцерок: Плачинда Г.
Словничок фемінітивів для прес-офіцерів та прес-офіцерок територіальних

управлінь Державної Служби України із надзвичайних ситуацій. Київ, 2018. 18 с.

СУМ: Словник української мови: в 11 тт. / АН УРСР. Інститут мовознавства; за ред. І. К. Білодіда. Київ : Наукова думка, 1970–1980.

Чучка 2011: Чучка П. П. Слов'янські особові імена українців : іст.-етимол. слов. ДВНЗ «Ужгород. нац. ун-т». Ужгород : Ліра, 2011. 428 с.

СПИСОК ДОВІДКОВОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Зміна 2019: «Парламентські вибори 2019 і гендерна рівність у виборчому процесі» [Електронний ресурс]. Режим доступу : https://zmina.info/news/do_novoji_radi_mozhe_potrapiti_rekordna_kilkist_zhinok_jiaki_partiji_bilshe_za_vsih_pidtrimali_jenderni_kvoti/.

Малахова, Марущенко, Дрожжина, Коробкіна 2016: Теоретико-методологічні засади гендерної експертизи підручників / О. А. Малахова, О. А. Марущенко, Т. В. Дрожжина, Т. В. Коробкіна. *Експертиза шкільних підручників : інструктивно-методичні матеріали для експертизи електронних версій проектів підручників для учнів 8 класу загальноосвітніх навчальних закладів* / за заг. ред.: О. М. Топузова, Н. Б. Вяткіної. Київ : Педагогічна думка, 2016. С. 48–56.

Маєрчик, Плахотнік, Ярманова 2013: Маєрчик М., Плахотнік О., Ярманова Г. (ред.). Гендер для медій. Підручник із гендерної теорії для журналістики та інших соціогуманітарних спеціальностей. Київ, Критика, 162 с.

Малахова О. А., Марущенко О. А.: Малахова О. А., Марущенко О. А. Гендерна експертиза підручника [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://undip.org.ua/>.

Пилипюк: Пилипюк С. Маркетологиня, водійка та підприємця: що таке фемінітиви та чому ми їх вживаємо. Та до чого тут гендерна рівність і русифікація. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.the-village.com.ua/village/city/talk/285571-marketologinya-vodiyka-tapidpriemnitsya-scho-take-feminitivi-ta-chomu-mi-yih-vzhivaemo>.

Синчак: Синчак, О. Як мова вбиває експертку. *Критика*. 2011. № 11 – 12 (169-170). С. 33–35.

Стельмах, Ярош 2017: Стельмах Б. Гендерна чутливість українських медіа [Текст] : poradnik / Б. Стельмах, О. Ярош. Луцьк : [Терен], 2018. 76 с.

Талашкевич 2019: Талашкевич В. Гендерна чутливість регіональних медіа. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://tusovka.kr.ua/news/2019/07/02/-kirovogradski-media-na-drugomu-mistsi-sered-regionalnih-vidan-za-rivnem-gendernoi-chutlivosti>.

ПЕРЕЛІК НОРМАТИВНИХ ДОКУМЕНТІВ

ДКПУ: Класифікатор професій ДК 003:2010. Документ va327609-10, чинний, поточна редакція – Редакція від 25.10.2021, підстава – v0810930-21.

Закон про охорону дитинства: Про охорону дитинства. Документ 2402-III, чинний, поточна редакція – Редакція від 08.06.2022, підстава – 2267-IX.

Кримінальний кодекс України: Кодекс України; Кодекс, Закон від 05.04.2001 № 2341-III. Документ 2341-III, чинний, поточна редакція – Редакція від 21.07.2021, підстава – 1542-IX, 1576-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення 18.07.2021).

Наказ 2007: Наказ про затвердження Положення про державний контроль за станом технічного захисту інформації під час діяльності на території України іноземних інспекційних груп №86 від 16.05.2007. Документ z0577-07, чинний, поточна редакція – Редакція від 01.01.2016, підстава – z1250-15.

Наказ 2018: Наказ Міністерства оборони України № 111 від 12.03.2018 Про внесення змін до наказу Міністерства оборони України від 27 травня 2014 року № 337 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0382-18#Text>.

Наказ 2020: Наказ Мінекономіки № 1574 від 18.08.2020 «Про затвердження Зміни № 9 до національного класифікатора ДК 003:2010».

Наказ 2020-1: Наказ Міністерства соціальної політики України Про затвердження Інструкції щодо інтеграції гендерних підходів під час розроблення нормативно-правових актів №86 від 07.02.2020. Документ z0211-20, чинний, поточна редакція – Прийняття від 07.02.2020.

Цивільний кодекс України: Цивільний кодекс України. Документ 435-IV, чинний, поточна редакція. Редакція від 01.07.2021, підстава – 552-IX, 738-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення 18.07.2021).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- 1+1 : офіційний сайт телеканалу 1+1. 2019. URL : www.1plus1.ua.
- 18000 : новини Черкас. 2019. URL : www.18000.com.ua.
- 24-й телеканал : офіційний сайт 24-го телеканалу. 2012. URL : www.24tv.ua.
- Arraid.org : сайт. 2018. URL : www.arraid.org.
- BBC news Україна : сайт. 2018-2019. URL : www.bbc.com.
- Big Kyiv : сайт. 2023. URL : www.bigkyiv.com.ua.
- Big Kyiv : сайт. URL : www.bigkyiv.com.ua.
- Budni : сайт. 2019. URL : www.budni.rabota.ua.
- Chastime : сайт. 2019. URL : www.ukrainian.voanews.com
- Culture.pl : сайт. 2017. URL : www.culture.pl.
- DTEK : сайт. Без дати. URL : www.dtek.com.
- dw.ua : Новини й аналітика з Німеччини українською мовою. 2019. URL : www.dw.com/uk.
- ELLE : сайт. 2019-2020. URL : www.journals.ua/women/elle-ukraina.
- FLO – нова італійська кухня : спільнота. 2019. URL : www.facebook.com/Eccoci.
- Galnet : Львівське інтернет-видання. 2019. URL : www.gal.net.
- Happy Monday : спільнота. 2020. URL : www.facebook.com/happymondayua.
- InGenius : медична та наукова платформа. 2020. URL : www.ingeniusua.org.
- Inspired : сайт. 2019-2020. URL : www.inspired.com.ua.
- IOD : Новини про життя в Україні й світі, присмачені гумором. URL : www.facebook.com/iod.media.
- islam.in.ua : сайт. 2019. URL : www.islam.in.ua.

- Oboz.ua : 2018. URL : www.obozrevatel.com.
- Pereyaslav.City : сайт. 2019-2020. URL : www.pereyaslav.city.
- Pink : сайт. 2017. URL : www.pink.ua.
- Practicum : 2018. спільнота. URL : www.facebook.com/practicumspace.
- Projector : спільнота. 2020. URL : www.facebook.com/prjctrcomua.
- Rabota.ua : сайт. 2021. URL : www.rabota.ua.
- Reporters : головне репортажне медіа України. 2019. URL : www.reporters.media.
- Studway : сайт. 2019-2020. URL : www.studway.com.ua.
- The Babel : сайт. 2019. URL : www.babel.ua.
- The Ukrainians : 2020. URL : сайт. www.theukrainians.org.
- The Village : сайт. 2019. URL : www.village.com.ua.
- The Village : сайт. 2019. URL : www.the-village.com.ua.
- UA: PIBHE : сайт. 2019. URL : www.rv.suspilne.media.
- UA:Чернігів : сайт. 2019. URL : www.cn.suspilne.media.
- UaModna : українська платформа для твоєї творчості. 2019 . URL : www.uamodna.com.
- UaPost : Медіа-простір української спільноти в США. 2019. URL : www.uapost.us.
- Ukr-Ayna : спільнота. URL : 2019. www.facebook.com/UkrAynaDiasporasi.
- UNN : Українські національні новини — українське інтернет-видання та інформаційна агенція. 2018-2019. URL : www.unn.com.ua.
- Varianty.Lviv : новини Львова та Львівщини. 2013. URL : www.varianty.lviv.ua.
- Vogue : сайт 2023. URL : www.vogue.ua.
- womo.ua : сайт. Без дати. URL : www.womo.ua.
- Work.ua : сайт. 2021. URL : www.work.ua.
- Yabl : сайт. 2020. URL : www.yabl.ua.

Your art : сайт. 2019. URL : www.supportyourart.com.

Zaxid.net : аналітичне інтернетівське видання Львова. 2017. URL : www.zaxid.net.

ZN.UA : сайт. 2019. URL : www.zn.ua.

А. Сапковський. Відьмак. Меч призначення [Текст]: роман / Анджей Сапковський ; переклад з пол. С. Легези – Харків: КСД, 2021. – 368 с.

А. Сапковський. Відьмак. Останнє бажання [Текст]: роман / Анджей Сапковський ; переклад з пол. С. Легези – Харків: КСД, 2021. – 288 с.

Акцент : сайт. 2013. URL : www.akzent.zp.ua.

Амнезія : сайт. 2019. URL : www.amnesia.in.ua.

Армія Inform : сайт. 2024. URL : www.armyinform.com.ua.

Бердник Г. О. Знаки карпатської магії. Київ: Зелений пес, 2007 (перше видання), 2008 (друге видання). 352 с. (Серія: Манускрипт). ISBN 978-966-2938-89-0.

Варош : онлайн-журнал про Закарпаття. Без дати. URL : www.varosh.com.ua.

Версії : сайт. 2019. URL : www.versii.if.ua.

Верховинські вісті : сайт. 2019. URL : www.verkhovyna.life/visti.

Високий замок : щоденна суспільно-політична україномовна газета. 2018-2019. URL : www.wz.lviv.ua.

Вікна-новини : сайт. 2020. URL : www.vikna.tv.

Вісник Переяславщини : громадсько - політична газета. 2019. URL : www.visnik-press.com.ua.

Волинська служба новин : 2023. URL : www.vsn.ua.

Волинські новини : сайт. 2017. URL : www.volynnews.com.

Газета «Подільянин» : Новини Кам'янця-Подільського. 2019 URL : www.podolyanin.com.ua.

Галицький кореспондент : сайт. 2019-2020. URL : www.gk-press.if.ua.

Галка : новини Івано-Франківська. 2019. www.galka.if.ua.

Гендер в деталях : сайт. 2017-2020. URL : www.genderindetail.org.ua.

Гниле яблучко : спільнота. 2019. URL : www.facebook.com/gnyleyabluchko.

Громадське : український Інтернет-канал. 2020. URL : www.hromadske.ua.

Громадське радіо : сайт. 2019. URL : www.hromadske.radio.

День : щоденна всеукраїнська газета. 2012–2019. URL : www.day.kyiv.ua.

Депо : всі новини України та регіонів. 2015. URL : www.depo.ua.

Детектор медіа : сайт. 2023. URL : www.detector.media.

Дж.Р.Р. Мартін. Битва королів. [Текст]: роман. / Джордж Р. Р. Мартін; пер. з англ. Н. Тисовської. Видавнича група КМ-БУКС : Серія – Пісня льоду й полум'я, 2019. – 864с. : іл. 978-966-948-302-7

Дж.Р.Р. Мартін. Буря мечів. [Текст]: роман. / Джордж Р. Р. Мартін; пер. з англ. Н. Тисовської – Видавнича група КМ-БУКС : Серія – Пісня льоду й полум'я, 2019. – 1120с. : іл. 978-966-948-340-9

Дж.Р.Р. Мартін. Вогонь і кров. [Текст]: роман. / Джордж Р. Р. Мартін; пер. з англ. Н. Тисовської. Видавнича група КМ-БУКС : Серія – Пісня льоду й полум'я, 2019. – 672 с. : іл. 978-966-948-169-6

Дж.Р.Р. Мартін. Гра престолів. [Текст]: роман. / Джордж Р. Р. Мартін; пер. з англ. Н. Тисовської. Видавнича група КМ-БУКС : Серія – Пісня льоду й полум'я, 2019. 800с. : іл. ISBN 978-966-948-271-6.

Дзвін : сайт. 2018-2019. URL : www.dzvin.media.

Дивись.info. Інформаційна агенція : сайт. 2018–2020. URL : www.dyvys.info.

Діловий Переяслав : сайт. 2018-2020. URL : www.dilovyi.info.

Дочинець М. І. Горянин. Води господніх русел. Роман. Мукачево: Карпатська вежа, 2013. 311 с.

Дочинець М. Криничар: діяріюш найбагатшого чоловіка Мукачівської домінії. Мукачево : Карпатська вежа, 2012. 331 с.

Дочинець, М.І. Карби і скарби. [Текст] : посвіт карпат. Світу. Харків : Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2015. 288 с.

Економічні новини : сайт. 2023. URL : www.enovosty.com.

Експрес онлайн : сайт. 2019. URL : www.expres.online.

Експрес онлайн : сайт. 2019. URL : www.expres.online.

Еспресо TV : офіційний сайт супутникового телеканалу «Еспресо TV». 2019. URL : www.espreso.tv

Житомир Online : сайт. 2020. URL : www.zhitomir-online.com.

Заборона : сайт. 2018-2019. URL : www.zaborona.com.

Інститут креативних інновацій : сайт. 2019. URL : www.kreativ.im.

Інтент : сайт. 2024. URL : www.intent.press.

Інфоміст : сайт. 2019. URL : www.infomist.ck.ua.

Інформатор. Київ : сайт. 2024. URL : www.kiev.informator.ua.

Карпатський об'єктив : сайт. 2019. URL : www.ko.net.ua.

Київщина 24/7 : новини Київщини. URL : www.kyivschina24.com.

Клуб добродіїв : спільнота. URL : www.facebook.com/dobrodiy.club.

Конкурент : інформаційне агентство. 2019. URL : www.konkurent.in.ua.

Кореспондент.net. 2018–2020. URL : www.ua.korrespondent.net.

Коридор : журнал про сучасну культуру. 2018. URL : www.korydor.in.ua/ua.

Лис В. С. Обітниця. Харків : Клуб сімейного дозвілля, 2019. 352 с.

Лівий берег. Українські новини : сайт. 2019–2020. URL : www.ukr.lb.ua.

Львів. Lviv : спільнота. 2019. URL : www.facebook.com/lvivukr.

Львів. Місто натхнення : сайт. 2017-2019. URL : www.lviv1256.com.

Львівська пошта : щоденна суспільно-політична україномовна газета. 2019. URL : www.lvivpost.net.

Медичні закупівлі України : сайт. Без дати. URL : www.medzakupivli.com.

Молодий буковинець : Чернівецький інформаційний портал. 2019. URL : www.molbuk.ua.

Моя Київщина : інформаційний портал. 2018. URL : www.mykyivregion.com.ua.

Моя книжкова полиця : спільнота. URL : www.facebook.com/mybookshelfua.

Народна правда : сайт проукраїнського інформаційного ресурсу. 2019. URL : www.narodna-pravda.ua.

Національний музей українського народного декоративного мистецтва – офіційна сторінка у facebook : спільнота. URL : www.facebook.com/DecArtMuseum.

Національний музей українського народного декоративного мистецтва : спільнота.. 2019. URL : www.facebook.com/DecArtMuseum.

НВ : Останні новини України та світу онлайн. 2020. URL : www.nv.ua.

Непрості / Прохасько. [Львів : Terra Incognita, 2018]. 184 с.

Новинарня : сайт. 2018-2019. URL : www.novynarnia.com.

Освіторія : сайт. 2019. URL : www.osvitoria.media.

Осока С. Три лини для Марії ; обкл. М. Савка. Львів : Видавництво Старого Лева, 2020. 246 с.

Офіційний сайт Переяславської міськради : сайт. 2018. URL : www.phm.gov.ua.

Перший житомирський : сайт. 2019. URL : www.1.zt.ua.

Плат С. Під скляним ковпаком [Текст] : [роман] ; [пер. з англ. О. Любарської]. Львів : Вид-во Старого Лева, 2018. 351 с.

Повага : сайт. 2018–2020. URL : www.povaha.org.ua.

Позитивний Франківськ : Перша позитивна медіа спільнота Івано-Франківська. 2019-2020. URL : www.facebook.com/pozytyvnyy.

Прессслужба МОН України : сайт. 2019. URL : www.mon.gov.ua/ua/pres-centr/pres-sluzhba.

Про Львів. Актуальні та резонансні новини Львова, України та світу. 2019. URL : www.prolviv.com.

Presentnews.biz.ua : новини сьогодні. 2020. URL : www.presentnews.biz.ua.

Радіо «Свобода» : офіційний український інформаційний сайт радіостанції «Свобода». 2009–2020. URL : www.radiosvoboda.org.

Радіо «Свобода» : офіційний український інформаційний сайт радіостанції «Свобода». 2009–2020. URL : www.radiosvoboda.org.

РадіоТрек : сайт. 2022. URL : www.radiotrek.rv.ua.

Редбулл – офіційна сторінка : сайт. 2019. URL : www.redbull.com/ua-uk.

Резистанта : спільнота. 2018. URL : www.facebook.com/groups/resistanta.

Решетилівщина UA : сайт. 2023. URL : www.resn.news.

Рідний край : районна газета. 2019. URL : www.rayonka.pp.ua.

Розмова : інтерв'ю з України. 2020. URL : www.rozмова.wordpress.com.

Рубрика : суспільно-політичне Інтернет-видання. 2019. URL : www.rubryka.com.

Світське життя : сайт. 2019. URL : www.1plus1.ua/svitske-zhittya.

Слобідський край : новини Харківської області. 2019. URL : www.slk.kh.ua.

Співоче понеділля : спільнота.. 2020. www.facebook.com/spivocheponedillia.

Стринадюк Л. П. Як я 'му жити на полонині. [Текст]: повість. Львів : Піраміда, 2018. 100 с.

Суспільне новини : сайт. 2019-2023. URL : www.suspilne.media.

Суспільне Око : сайт. 2019-2020. URL : www.suspilneoko.org.ua.

Суспільне Черкаси : сайт. 2019. URL : www.ck.suspilne.media.

- Татуся Бо : блог. 2018-2019. URL : www.facebook.com/tatusjaBo.
- Телебачення Торонто: незалежна транснаціональна мультимедійна корпорація. 2019. URL : www.facebook.com/tvtoronto.
- Телеканал «НТК» : телерадіокомпанія. 2020. URL : www.ntktv.ua.
- Трибуна ком : сайт. 2024. URL : www.ua.tribuna.com
- TCH (Телевізійна служба новин) : сайт. 2009–2020. URL : www.tsn.ua.
- Україна молода : щоденна інформаційно-політична газета. 2018–2020. URL : www.umoloda.kyiv.ua.
- Українська правда : Інтернет-газета. 2019–2023. URL : www.pravda.com.ua
- Укрінформ : сайт. 2019-2024. URL : www.ukrinform.ua.
- УНІАН : українське незалежне інформаційне агентство новин «УНІАН». 2018. URL : www.unian.ua.
- Університет Григорія Сковороди в Переяславі : сайт. 2019. URL : www.uhsp.edu.ua.
- Університет Григорія Сковороди у Переяславі : спільнота. 2019. URL : www.facebook.com/pereiaslavuniversity.
- Факти ICTV : сайт новин. 2020. URL : www.fakty.com.ua.
- Фіртка : Агенція новин : сайт. 2019. URL : www.firtka.if.ua.
- Фокус : сайт. 2017. URL : www.focus.ua.
- Фото забутих предків : спільнота. 2020. URL : www.facebook.com/zabutiphoto
- Фото забутих предків : спільнота. 2020. URL : www.facebook.com/zabutiphoto.
- Хмарочос : Київський міський журнал. 2017. URL : www.hmarochos.kiev.ua.
- Шотам : сайт. 2019. URL : www.shotam.info.
- Шпальта :сайт. 2019.URL : www.shpalta.media.

Юридична газета : всеукраїнське щотижневe професійне юридичне видання. 2019. URL : www.yur-gazeta.com.

ДОДАТОК 1

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА

Статті в наукових фахових виданнях

1. Шеремет А. В. Фемінітиви в мовній картині світу українців (на матеріалі мови інтернет-видань). *Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка* / [редактори-упорядники М. Пантюк, А. Душний, І. Зимомря]. – Дрогобич: Видавничий дім «Гельветика», 2020. Вип. 27. Том 5. 280 с. С.65–70.

2. Anna Sheremet. Feminities as lexical material for study Ukrainian language by international students. *Norwegian journal of development of the international science*. №49/2020. P. 50–51.

3. Шеремет А. В. Сильові особливості вживання фемінативів в українських перекладах англomовних художніх творів (на матеріалі перекладів творів Дж. Р. Р. Мартіна. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського*. Серія: Філологія. Журналістика. Т. 32 (71). №1 2021. Ч. 1. С. 116–120.

4. Шеремет А. В. «Актуальні тенденції функціонування фемінної лексики у текстах офіційно-ділового стилю української мови (20-ті роки ХХІ ст.)». *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Серія : Германістика та міжкультурна комунікація = Scientific bulletin of Kherson State University. Series: Germanic studies and intercultural communication / Херсон. держ. ун-т, Ф-т перекладознавства. Херсон: Гельветика, 2021. Вип. 2. С. 72–74.

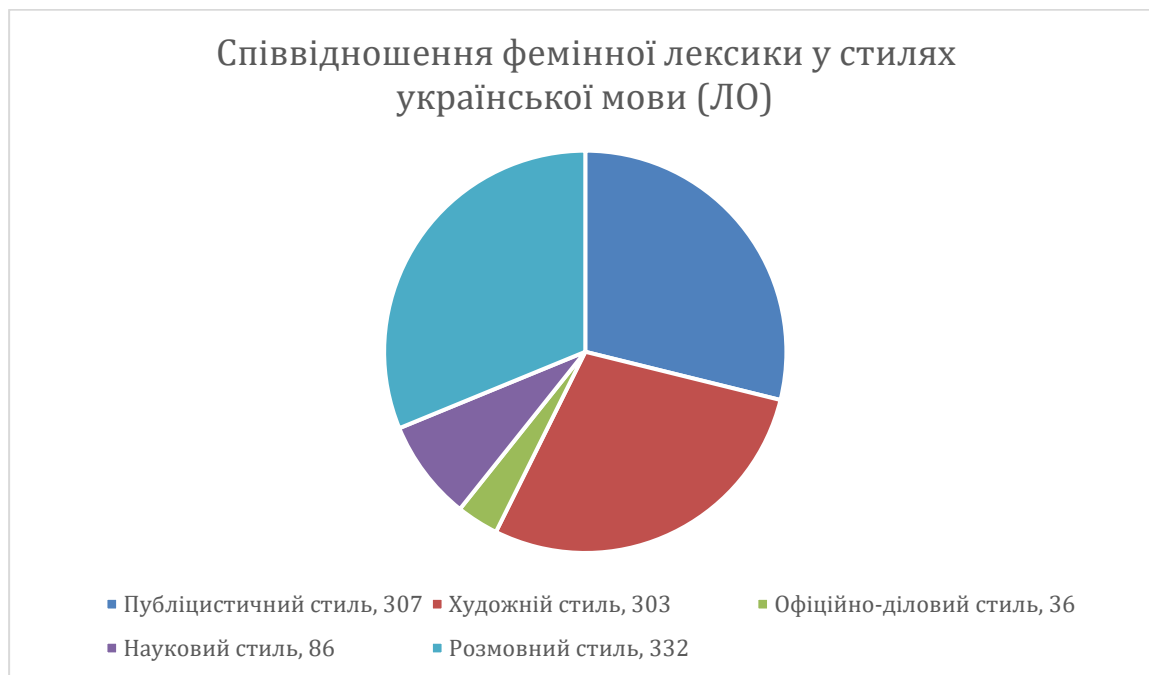
5. Шеремет А. В. Локальні фемінні прізвиська у Середньонадніпрянському говорі української мови. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського*. Серія: Філологія. Журналістика. Т. 33 (72). № 4 2022 Ч. 1. С. 93–98.

6. Шеремет А. В. Фемінативи в заголовках інтернет-новин. *Соціум. Документ. Комунікація*. Серія : Філологічні науки : зб. наук. ст. / Держ. вищ. навч. закл. «Переяслав-Хмельницький держ. пед. ун-т ім. Г. Сковороди», Каф. документознавства ; редкол.: М. І. Навальна, О. Б. Складенко, О. Д. Ісайкіна [та ін.]. Переяслав-Хмельницький, 2018. Вип. 6. С. 74–91.

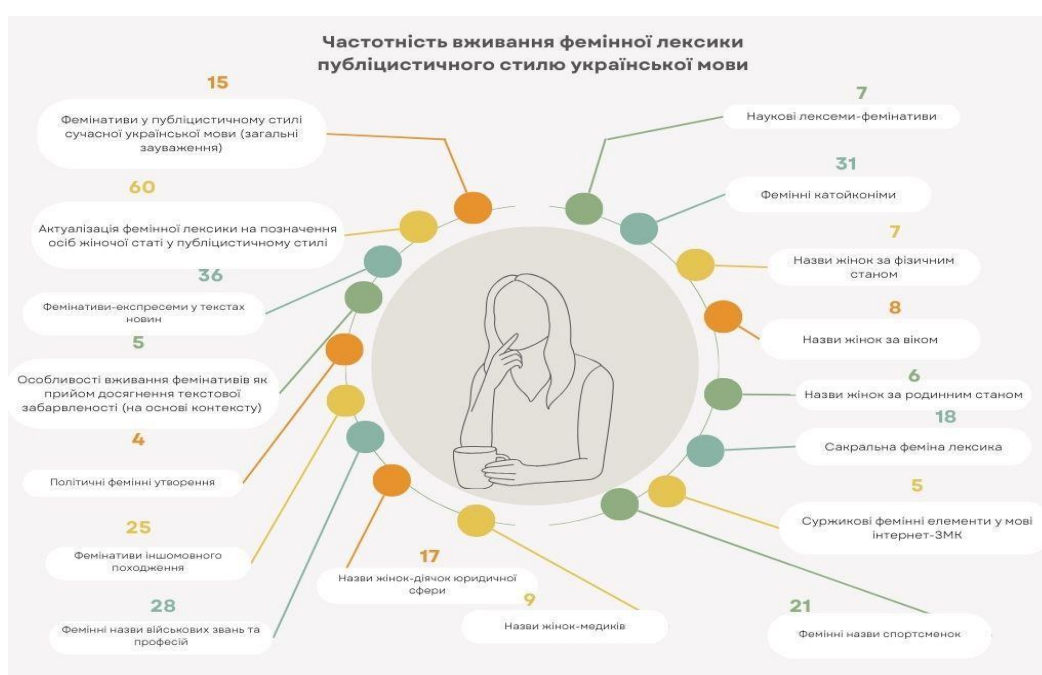
7. Шеремет А. В. Фемінативи в класифікаціях українських мовознавців. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*, серія «Мовознавство». Вип. 12, 2018. С. 53–58.

ДОДАТОК 2

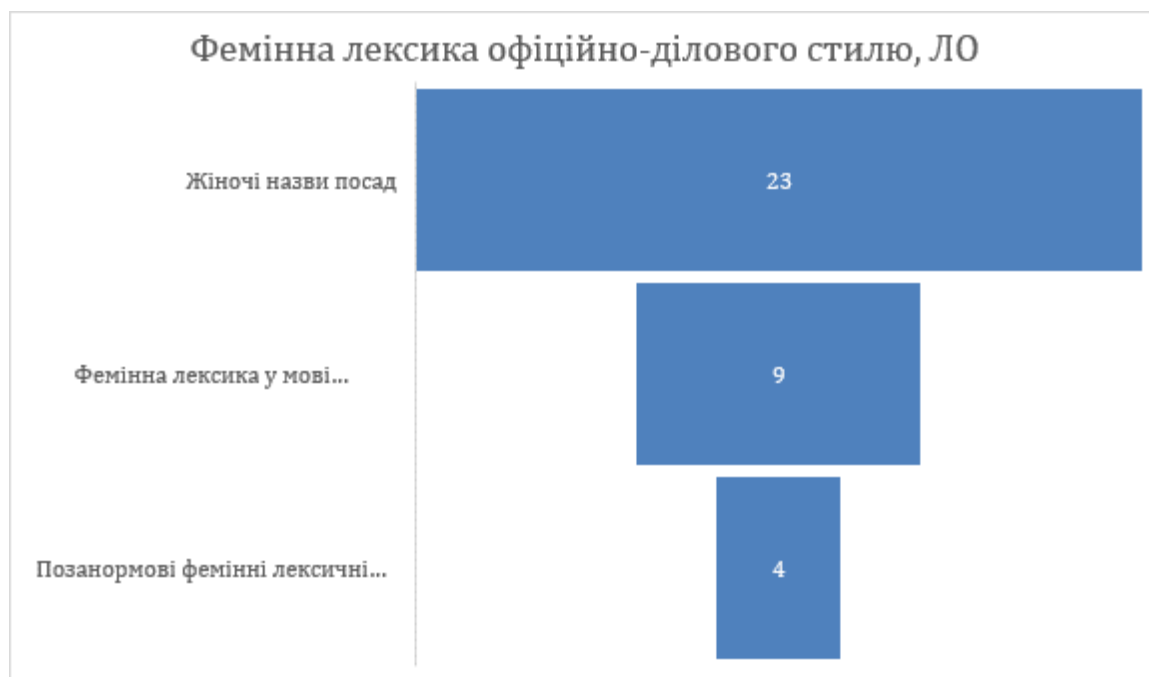
Додаток 2.1.

Додаток 2.2.

Додаток 2.3.

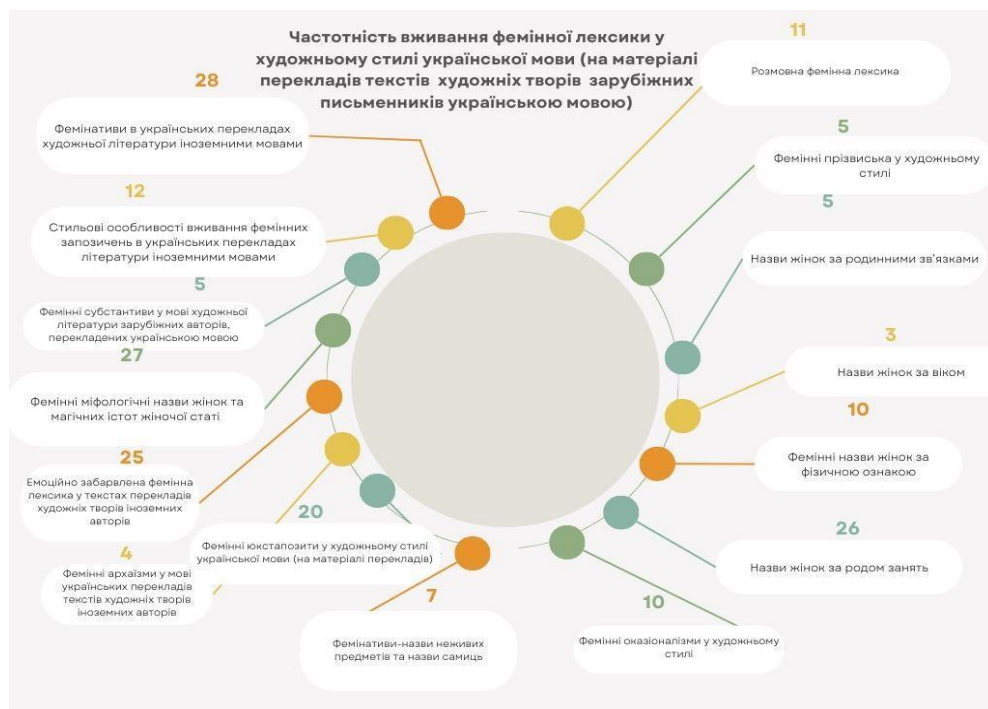
Додаток 2.4.

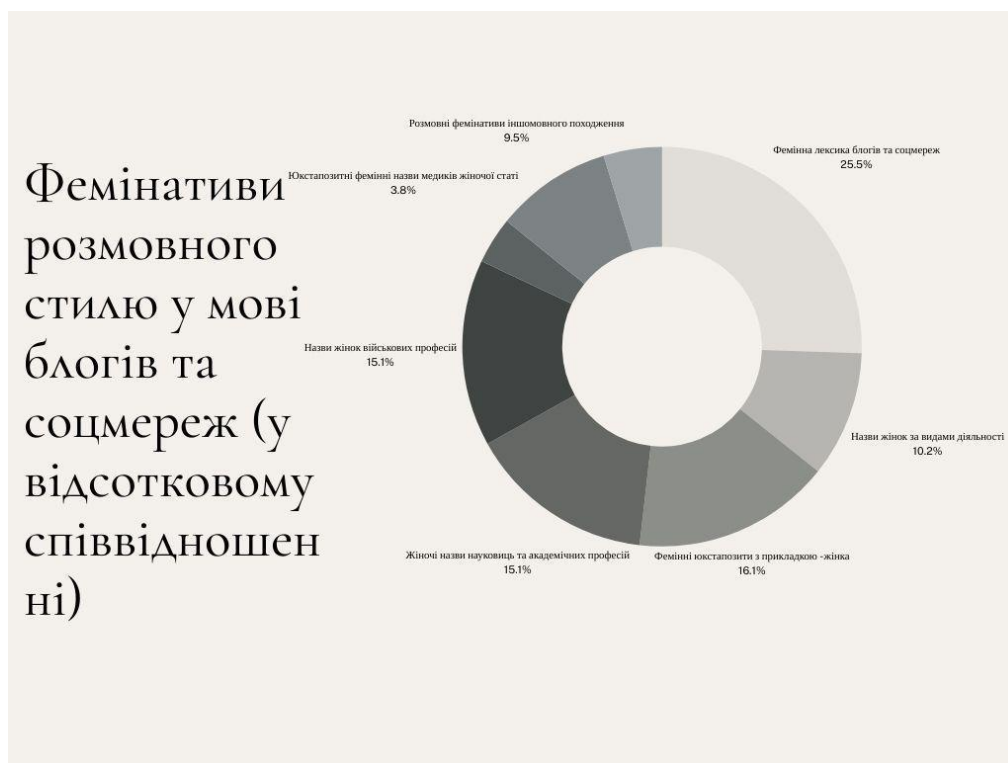
Додаток 2.5.

Додаток 2.6.

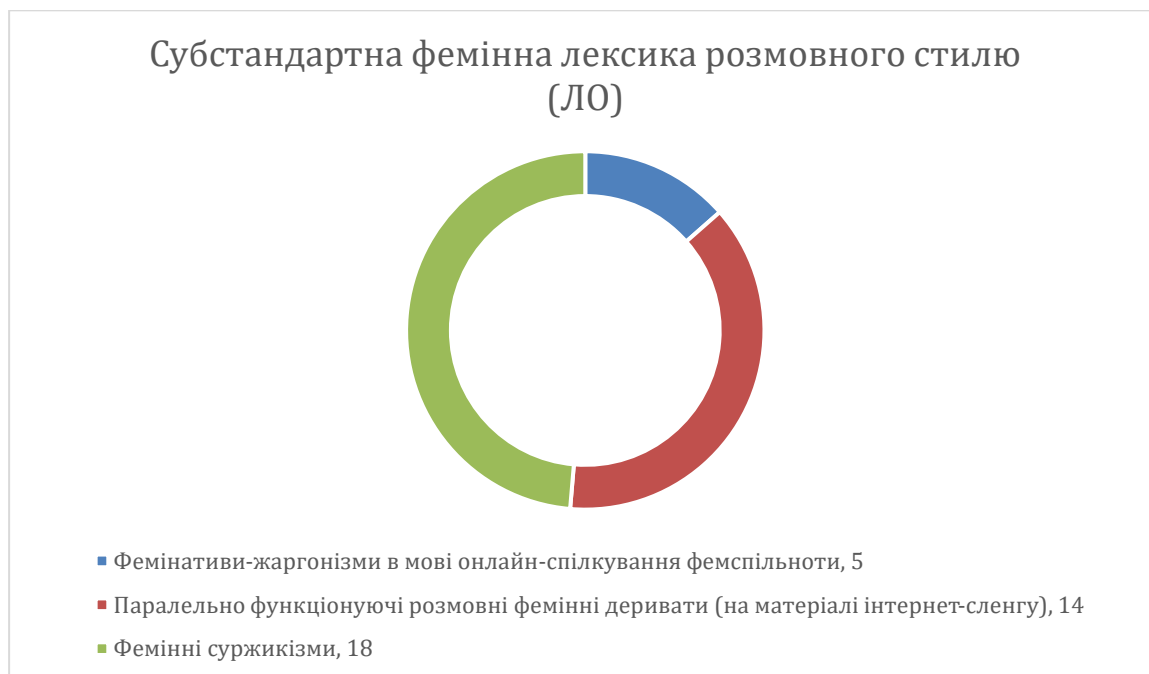

Додаток 2.7.

Додаток 2.8.

Додаток 2.9.

ДОДАТОК 3

Алфавітний покажчик фемінної лексики

авантюристка с. 149

авторка с. 84, 88, 97, 207, 218

ад'ютантка с. 149

адвокатка с. 105, 197

адміністраторка с. 233

аеророзвідниця с. 102

активістка с. 82, 85, 97, 132

акушерка с. 124, 173

американка с. 111, 134

аналітикиня с. 208

анестезистка с. 106

аніматорка с. 197

антикорупціонерка с. 214

антропологиня с. 108

анциболотка с. 148

апостолка с. 119

арбітреса с. 215

артилеристка с. 102

арт-менеджерка с. 100

архітекторка с. 153

асистентка с. 88, 90

аспірантка с. 135

астрономиня с. 207

баба с. 127, 159

баба-пупорізка с. 152

баба маня 92

бабисько с. 218

бабуня с. 160

бабуся с. 115, 133, 140

бабця с. 216

бабця-бодібідерка с. 104

бабця-панця с. 216

Бадєрова с. 223

байстрючка с. 174

Баранівська с. 226

Баранівська с. 230

Баранчукова с. 226

Барбі-українка с. 215

бардеса с. 233

бардиня с. 233

бардка с. 234

бариста с. 126

баришня с. 121

баскетболістка с. 103

Басунівська с. 230

Батичка с. 226

Бебиха с. 231

бек вокалістка с. 196

бенедиктинка с. 119

бердичівлянка с. 110, 113

берегиня с. 112, 133, 155

Береговенкова с. 231

Бибиха с. 223

біатлоністка с. 103

біженка с. 112

бізнесменка, с. 97

бійчиня с. 89

білявка с. 188

біологиня с. 79, 80, 86, 207

бісиця с. 152

блондинка с. 114, 188

Бовдуrowa с. 223

богиня с. 145, 196

богиня-громовиця с. 145

богиня-покровителька с. 145

Богородиця с. 145

Бойківнина с. 225

бортпровідниця с. 84

борчиня с. 91, 204, 205

бранка с. 167

брехуха с. 175

брехуха с. 90

Бречка с. 226

броварчанка с. 110, 111, 112

брукса с. 172

брюнетка с. 114, 188

буддистка с. 120

будівнича с. 99

буковинка с. 111, 113

бучанка с. 110

бюнтовщиця с. 134

вагітна с. 113

вампіриця с. 172

Вантина с. 224

вдова с. 116, 127, 128

вдовиця с. 190

Вебричка с. 226

велетка с. 183

велосипедистка с. 103, 104

Веркетчина с. 231

вершниця с. 167

ветеранка с. 101, 102

виборчиня с. 96

виверна с. 171

викладачка с. 108

виконавиця с. 133

винуватиця с. 90

випускниця с. 140

вихователька с. 83, 144

відданиця с. 188

відмінниця с. 90, 148

відьма с. 172, 210

відьма-вітряниця с. 181

відьма-жона с. 178

віжлунка с. 165

військова медсестра с. 101

військова с. 101, 210

військовослужбовиця с. 210

вістунка с. 181

віцепрем'єр-міністерка с. 82

віце-президентка с. 107

віцепрем'єрка с. 94

віщунка с. 173

владичиця с. 176

власниця с. 144

вовчиці с. 91

вовчиця с. 183, 235

водійка с. 84, 88

воїтелька с. 166

волинянка с. 111, 113

володарка с. 126

володарка с. 206

волонтерка с. 185, 209, 210

волонтерка-медик с. 91

волонтерка-парамедик с. 107

вродливиця с. 188

втіачка с. 158

вчена с. 213

вчена-гідрохімік с. 208

вчена-історикиня с. 108

вчена-фізикиня с. 208

вчителька с.86, 140, 143, 153

гагара с. 175

гадєрниця с. 165

гадюка с. 237

галичанка с.111

гаманниця с. 167

Гапчина с. 231

Гапчїївська с. 231

генералка с. 210

героїня с. 206

Герчина с. 231

гетьманиха с. 219

гїмнастка с. 103, 214

годованка с. 167

годувальниця с. 142, 148

голка-чарївниця с. 142

голодранка с. 180

гордячка-розумаха с. 150

горе-мати с. 91

Горпинина с. 225

госпітальєрка,

господиня с. 130

гостя с. 108

гражданочка с. 161

грузинка с. 155

губернаторка с. 94

гувернантка с. 173

Гуменишина с. 230

гурия с. 120

гуцулка с. 112

далекобійниця с. 84

Данильчикова с. 223

Дашина с. 231

Демченкова с. 223

Денисиха с. 227

депутатка с. 81, 195, 197

державна секретарка с. 94

деривовчиця с. 184

десантниця с. 101

дєвачька с. 236

Дєдикова с. 222

дивачка с. 148

дизайнерка с.86

Дика с. 232

Димосестра с. 181

Диниха с. 227

директорка с. 79, 80, 86, 97, 126, 215

диско-чемпіонка с. 215

діаконеса с. 119

діва-войовниця, с.136

дівиця с. 177

дівка с. 159

дівка-селючка с. 178

дівча с. 128, 189

дівчата-якутки с. 155

дівчатко с. 211

дівчатка-морпіхи с. 211

дівчатуні с. 219

дівчина-дитина с. 179

дівчина-інвалід с. 114

дівчина-мука с. 151

дівчина-підліток с. 115

дівчина-продавщиця с. 197

дівчина-роззява с. 151

дівчинка с. 140

дівчинка-дружина с. 179

дівчинка-немовля с. 179

дівчинка-сирітка с. 179

дівчинка-сирота с. 115

дієтологиня с. 107, 214

діячка с. 208

добродійка с. 166

докторка с. 208, 211

домохазяйка с. 236

донечка с. 220

донеччанка с. 110, 113

дослідниці с. 85, 132, 197, 234, 235

дотепниця с. 170

дочка с. 139

дочка-байстрючка с. 179

дракониця с. 183, 191

дракононаїзниці с. 184

Дранчишина с. 231

Дрилемівська с. 229

Дрипчиха, с. 228

дріада с. 171, 175

Дрімливиця с. 191

Дрофина с. 230

дружина—донька с. 162

дружина с. 127, 140, 174, 216

дружина-письменниця с. 116

дружинонька с. 194

друїдка с. 173

друкарка с. 124

Дундзя с. 226

дурепа с. 175

дурненька с. 194

екоактивістка с. 82, 214

економістка с. 196

екс-«віагра» с. 100

екс-агентка с. 99

ексзаступниця с.82

екс-керівниця с. 99

екснардепка с. 96

ексочільниця с. 99, 100

експертеса с. 93, 97

експертка с. 93

експертка-екологиня с. 208

електронщиця с. 86

Еликова с. 222

ельфійка с. 173

емігрантка с. 112

ентузіастка с. 213

ескапістка с. 213

етновиконавиця с. 82

євродепутатка с. 96

єрківчанка с. 112, 113

жабоїдка с. 175

жагніца с. 171

жалібниця с. 172

жебрачка с. 168

женщина-отбівная с. 237

женщина-собака с. 237

жеритва с. 172

жинка с. 165

жінка с. 128

жінка-астронавтка с. 98

жінка-відьма с. 152

жінка-військова с. 102, 206

жінка-військовослужбовець с.87

жінка-воїн с. 91

жінка-волонтер с. 91

жінка-втікачка с. 178

жінка-державець, с.136

жінка-дивачка с. 178

жінка-дикунка с. 178

жінка-керівниця с. 206

жінка-льотчик с. 102

жінка-маг с. 178

жінка-мольфарка с. 152

жінка-науковець с. 131

жінка-науковиця, с.136

жінка-підприємець с. 131

жінка-політик с. 131

жінка-поліцейський с. 86, 87

жінка-полковник с. 102

жінка-посол с.87

жінка-президент с. 206

жінка-прикраса с. 90

жінка-риба с. 178

жінка-стоматолог с.86

жінка-тореру с. 206

жінка-фотограф с.87

жінки-активістки с. 206

жінки-воїни с. 206

жінка-депутатка с. 207

жінка-директорка с. 207

жінка-лідерка с. 207

жінка-матрос с. 206

жінка-морпіх с. 206

жінка-фронтівичка с. 206

жіночка с. 91, 92, 194

жона с. 164

жриця с. 118, 172

Журбиха с. 227

журналістка с. 79, 80, 83, 88, 195, 204, 205, 208

Жучка с. 228

з'ядарка с. 172

заведующа с. 161

завідувачка с. 79, 80, 86, 125

завучка с. 161

Загребельна с. 232

зайчиха с. 158

залізна леді с. 90

заручниця с. 138, 167

засновниця с. 84, 135

заступниця с. 82, 94, 196, 210, 234

захисниця с. 167, 177

заявниця с. 137

зв'язкова с. 102

здоров'ячка с. 188

Зе-депутатка с. 95

зелена негодяйка с. 121

зерікканка с. 184

Злидарша с. 228

зловмисниця с. 105

зрадниця с. 147

ібенка с. 184

ідіотка с. 175

ілюстраторка с. 85, 237

імітаторка, с.136

іммігрантка с. 88

імператриця с. 139

інвесторка с. 97

індивідуалістка с.169

інстаблогерша-манікюрша с. 237

інфлюенсерка с. 97

іrpінчанка с. 110

Іскриха, с. 228

історикиня с. 135

італійка с. 217

іудейка, с. 120

Її Величність, с. 134

йогиня с. 120

кадидатка наук с. 108

казкарка с. 187

канадійка, с.111

кандидат-жінка с. 131

кандидатка с. 94, 95, 207

Каністриха с. 227

Капицівська с. 230

капітанка с. 207

Каплина с. 228

кар'єристка с. 90

Кариха с. 227

карлиця с. 188

Картофеля с. 229

каторинопільчанка с. 112, 113

квітникарочка с. 219

керівникесса с. 234

керівниця с. 85

керівничка с. 154

керуюча с. 126

килимарниця с. 85

киянка с. 86

кікімора с. 172

клятвopушниця с. 168

кнопочка с. 219

княгиня с. 196

княжна-шмаркачка с. 179

князівна с. 144, 193

князівна-воїтелька с. 179

Кобильчукова с. 230

Кобилянка с. 226

кобіта с. 99

Ковалівська с. 230

когорянка с. 184

коза с. 122

Коза с. 229

колаборантка с. 90

колекціонерка с. 197, 208

колишня с. 139, 220

коломиянка с. 110, 113

колхозниці с. 237

командирка с. 82, 209

командорка с. 207

компаньонка с. 170

композиторка с. 197

комсомолка с. 137

кондитерка с. 85

кондукторка с. 88, 83, 97

контрактниця с. 210

контррозвідниця с. 210

конфратерка с. 170

координаторка с. 97

Копицина с. 228

коректорка с. 153

Коржова с. 222

королева с. 132, 138, 139, 179

королівна с. 168, 193

корупціонерка с. 88

Корченючка с. 226

косівчанка с. 110, 112

космонавточка с. 235

котиця с. 157

ко-тренерка с. 102

кохана с. 148

коханка с. 174

коханка-спокусниця с. 90

крадійка с. 133

Красна Панна с. 191

красуня с. 139

красуня-дружина с. 91

красуня-мирсянка с. 184

креативна директорка с. 126

крипалька с.86

критикеса с. 108

критикесса с. 204, 205

крокодилиця с. 157

Кролиха с. 230

крутійка с. 147

ксеноантропологиня с. 207

Кужільчиха с. 223

кузина с. 140, 194

Кукогечка с. 228

Куксиха, с. 228

Кукулишина с. 229

кулеметниця с. 102, 206, 209

Кулішівська с. 230

кураторка с. 100, 185, 197

курва с. 175

Куриця с. 226

курсантка с. 101

куртизанка с. 169, 192

Кутова с. 222

кухарка с. 186

кухарчучка с. 187

куховарка с. 132

Кущівська с. 230

Лазарова с. 223

лазарянка с. 184

Ламбетиха с. 223

ланістерка-королева с. 193

ласочка с. 194

лауреатка с. 85

Лебідка с. 192

левиця, с. 183

Левкова с. 225

Левченкова с. 225

Леді Зневіра с. 181

леді с. 169, 181

леді-бабуся с. 180

Леді-мати с. 179

лекторка с. 195

лесбійка с. 161

Лимарша с. 229

лицарка с. 168, 195

лицемірка с. 140

лібералка с. 213

лідерка с. 79, 80, 86

лікарка с. 79, 80, 86, 106, 107, 154

лікарка-акушерка с. 107

лікарка-гінеколог с. 211

лікарка-дієтологиня с. 107

лікарка-дієтологиня с. 107

лікарка-інфекціоністка с. 107

лікарка-лаборантка с. 207

лікарка-онкологиня с. 211

лікарка-психіатр с. 211

лірниця с. 196

лісниця с. 152

лісянка с. 184

літераторка с. 195

лошиця с.147, 237

лукавиця с. 165

Лукеріна с. 231

лукістка с. 233

лучанка с. 110, 113

Лучишина с. 230

львів'янка с. 195

льотчиця с. 101

любонька с. 187, 194

мавка с. 171

Магазініха с. 227

мажоритарниця с. 94

мазунка с. 168

майстриня манікюру та педикюру с. 125

майстриня с. 84, 144

малолітня, с. 128

мама-гуцулка с. 112

мамка с. 187

мамуна с. 152

мамуня с.160

мандрьоха с. 175

маніячка с. 156

математикиня-методистка с. 208

математичка с. 161

мати с. 128, 216

мати-військовослужбовиця с. 117

матінка с.160

матір с. 142

маточка с. 165

матуся с. 174

мегера с. 148

медалістка с. 217

медійниця с. 213

медсестра с. 107, 108, 210

менеджерка с. 79, 80, 86, 126

меценатка с. 85, 138, 197

мисливиця с. 186

мистецтвознавиця с. 79, 80, 86, 234

мисткиня с. 79, 80, 86, 196

Митіна с. 224

міледі с. 169

міністерка с. 94, 195, 234

міністриня с. 234

Місіс Україна с. 131

міска с. 162

Міс-Україна с. 100

мовчиня с. 137

мовчунка с. 189

молодиці с. 159

молодиця с. 181

молодка с. 181

молодша медична сестра с. 125

молочарка с. 186

монахиня-воїн с. 119

монашка с. 161, 236

Монашка с. 228

мореспритниця с. 180

моринка с. 172

москвичка с. 155

мосьпанна с. 166

Мудрецівська с. 230

муза с. 138

муля с. 172

мумія-тітка с. 150

мусульманка с. 119

Мухівнина с. 225

навідниця с. 102

наложниця с. 166

нанайка с. 155

нападниця с. 167

нардепка с. 96

наречена с. 116, 133, 160, 216

наступниця с. 138

натхненниця с. 145, 196

науковиця–ровесниця с. 136

науковиці с. 207, 208

начальниця с. 115, 207

небіжчиця с. 120, 168

Невиваччина с. 228

невістка с. 191

незайманка с. 189

неня с. 160

неповнолітня с. 115, 128

нівеста с. 161

німкеня с. 111, 112

німфа с. 136, 171

нічниця с. 152

номенклатурниця с. 218

нявка с. 152

няня с. 154

обманщиця с. 147

обраниця с. 140, 216

Овчаренкова с. 229

огириця с. 218

однодумиця с. 167

однокурсниця с. 159

однолюбка с. 147

односельчанка с. 206

Оймамина с. 224

окраса с. 168, 191

олениця с. 183

оленичка с. 158

операторка с. 125

опозиціонерка с. 94, 134

опонентка с. 213

оптимістка с. 97

організаторка с. 79, 80, 86, 145

оригіналка с. 170

орнітологиня с. 207

офіс-адміністраторка с. 126

офіцерки с. 206

офіціантка с. 185

охоронниця с. 154

очільниця с. 82, 94, 106, 195

падружка с. 236

паетесса с. 236

Паламаренкова с. 225

палеонтологиня-любителька с. 208

панаєхавша (2) с. 237

Пані головиха с. 143

пані-господиня с. 143

паніка с. 165

панна с. 143, 166

панянка с. 166, 170, 187

папеса с. 118

паралімпійка с. 103

парамедичка с. 106, 107

парижанка с. 110, 112

партнерка с. 132, 139, 144

пасажирка с. 88

Пасічникова с. 224

патріотка с. 136

Пахарцьова с. 222

педагогиня с. 149, 208

педіатриня с. 211

Пеліна с. 224

пенсіонерка с. 115

перекладачка с.83

перекладачка-синхроністка с. 178

переможниця с. 144

переможниця с. 167

Перепелівська с. 230

переселенка с. 102

перяславка с. 93, 110, 217

перяславчанка с. 93

перукарка с. 153

пестунка с. 168

Пирожчиха с. 227

Писиошина с. 229

письменниця с. 85, 138, 204, 205, 218

піаністка с. 135, 136, 196

піарниця с. 82

північанка с. 169

підозрювана с. 105

підприємниця с. 195

підстилка с. 174

пілотеса с. 84

піонервожата с. 153

піонерка с. 135

піхотинка с. 210

плаксійка с. 146, 189

плаксійка с. 194

плюс-сайз модель с. 98

повелителька с. 172

повитуха с. 152

повірниця с. 167

повія с. 89,175

подавальниця с. 186

поетеса с. 138, 218

пожежниця с. 84

покійниця с. 112, 120, 146

покоївка с. 125

покоївка с. 186

політикеси с. 219

політкиня с. 94, 196, 197

політпатологиня с. 108

полковниця с. 209

полонянка с. 167

полтавка с. 217

Полтавчиха с. 223

помічниця с. 84

попутчіца с. 237

поранена с. 113

порноактриса с. 195

породілля с. 113, 114

посадовиця с. 82

посудниця с. 187

посудомийниця с. 125

потопельниця с. 168

поціновувачка с. 138

правителька с. 192

правозахисниця с. 102, 195, 208

праля с. 187

працівниця с. 207

представниця с. 141, 204, 205

представниця с. 80

президентка с

президентка с. 79, 86, 94, 96, 197

прем'єрка с. 86

прем'єр-модниця с. 131

прессекретарка с. 94

претендентка с.83

представительниця с. 161

прибиральниця с. 125

прибиральниця с. 154

прикарпатка, с.111

принцеса с. 132, 134, 139

прислужниця с. 186

Прісьчина с. 225

провидиця с. 146

програмістка с. 212

продавчиня с. 84, 154

проект-менеджерка с. 214

прокажена с. 156

прокурорка с. 106

пропагандистка с. 88

пророчиця с. 118

професорка с. 108, 208

психологиня с. 120, 211

психологиня-гештальт-терапевтиня с. 211

психопатка с. 156

психотерапевтка с. 211

птаха-хижачка с. 158

Пузиришина с. 224

Пушичка с. 232

Пшінчина с. 231

раба Божа с. 146,

рабиня с. 177

радниця с. 84

радфемки с. 232

ракетка с. 92

регентша с.169

редакторка с. 85, 126, 208, 214

режисерка с. 197

ректорка с. 108

реп-зірка с. 100

репортерка, с. 97, 135

рестораторка с. 97

референтка с. 125

рецидивістка с. 129

речниця с. 94

Рибачка с. 226

Рижа с. 228

рівнянка с. 110, 113

Рідькова с. 229

ровесниці с. 159

ровесниця с. 141, 142

ровесниця с. 189, 196

розвідниця с. 101, 210

розпорядниця с. 145

розпусниця с. 167

Розумієнкова с. 231

розумниця с. 148

розумничка с. 176

романістка с. 185

росіянка с. 178

Ростанцева с. 229

рудокоса с. 171

русалка с. 171

русалонька с. 92

русинка с. 217

руферша с. 237

Рязанькова с. 223

Рясниха с. 227

рятувальниця с. 84

самовисуванка с. 94

самоука с. 196

самохотниця с. 164

Самутіна с. 224

санітарка с. 124

санітарка с. 125

санітарка-буфетниця с. 124

санітарка-прибиральниця с. 124

саперка с. 102

саперки с. 206

саунд-дизайнерка с. 98

свалівша с. 238

свекруха с. 146, 190

свинарка с. 187

святенниця с. 119

секретар-друкарка с. 124

секретарка с. 190

селючка с. 168

селянка с. 112, 196

септа с. 181

Сергійова с. 222

сержантка с. 209

сестра медична с. 124

сестра медична-анестезист с. 124

сестра с. 127, 128

сестра-господиня с. 125

сестра-зведенючка с. 179

сестра Василянка с. 119

сестра-близнючка с. 116

сильфіда с. 171

синхроністка с. 220

скіф'янка с. 155

Скоричка с. 228

слідча с. 105

служниця с. 186, 140

служниця-дотрачка с. 184

сміливиця с. 89, 180

снайперка с. 101, 102, 206

Снігуронька с. 219

соавторка с. 234

Собольша с. 228

сокачка с. 164

Сояшнікова с. 223

спадкоємиця с. 138, 190

списосуджена с. 184

співавторка с. 87

співачка с. 85, 196

співзасновниця с. 87

співмешканка с. 116

співробітниця с. 207, 213

спокусниця с. 174

спортсменка-сирота с. 104

спостерігачка с. 185, 207

Стальова с. 222

старенька с. 194, 220

стариця с. 176

Старківна с. 193

страусиха с. 158

стрига с. 172

стриптизерка с. 154

стрільчиха с. 162

студентка с. 207

студентка-комуністка с. 131

сука с. 237

супермодель с. 98

суперниця с. 132

Супрунова с. 223

суфразистка с. 132

сучка с. 175

сучка-гадючка с. 174

тайросянка с. 184

таксистка с. 85

танцівниця с. 186

Тарапакова с. 225

Тарапачка с. 225

Тарапаччина с. 225

тату-майстриня с.87

творчиня-модераторка с. 197

телевізійниця с. 195

телиця с. 157

тенісистка с. 103

терапевтка с. 191

Тернослива с. 191

терористка с. 90

тета с. 165

Тимошенкова с. 225

Тирлиха с. 223

Титишина с. 224

тітка с. 140

тітка-бабуся с. 150

тітонька с. 194

торбачка с. 165

травмована с. 114

травозна с. 152

трактористка с. 197

трансжінка с. 233

трансфобка с. 233

тренерка с. 214

третьокурсниця с. 196

туристка с. 103

туркеля с. 111, 217

уклінниця с. 167

українка-лучниця с. 104

ультрамарафонка с. 215

улюблениця с. 133, 176

уманчанка с. 110

умніца с. 235

уродженка с. 112

утоплениця с. 144

учасниця с. 196

учениця с. 115

учителька с. 173, 197

фаворитка с. 169

Фалимонова с. 223

фанатка с. 88

фандрайзерка с. 96

фахівчиня с. 84, 125, 126, 208

фахівчиня-аналітикиня с. 126

фельдшерка с. 106

феміна с. 99

феміністка с. 79, 80, 132, 207, 212

фемки с. 233

фехтувальниця с. 215

фігурантка с. 105

фігуристка с. 103

філологиня с.86, 108, 135, 207, 208

філософиня с. 79, 86 108, 109

фінансистка с. 196

фітнес-мама с. 98

фітнес-тренерка с. 214

фотоблогерша с. 122

франківка с. 99

франківчанка с. 110, 112

фрейліна с. 139

фрейліна с. 149

френдиня с. 234

френдтеса с. 234

фрілансерка с. 212

Хабадишина с. 230

хазяйка с. 236

Хапотниха с. 227

харків'янка с. 110, 113

хафіза с. 120

хвойда с. 174

Хіврина с. 225

хірургиня с. 106

хозяюшка с. 130

Холодчиха. с. 228

хореографка с. 103

хорунжа с. 101

хостес с. 126, 130

хранителька с. 145

хранителька с. 90

хрещена-фея с. 179

художниця-мультиплікаторка с. 197

худуля с. 170

Хуторянша с. 228

цариця с. 235

царівна с. 139,144

Цєвина с. 224

циганка с. 155

цілителька с. 152, 173

цнотливиця с. 188

цокотуха с. 175

Цяделиха с. 223

Цяделишина с. 224

чаклунка с. 172

чарівниця с. 172

чашниця с. 186

чемпіонка с. 103, 196

Чередниченкова с. 224

черкащанка с. 88, 110, 112

чернівчанка с. 110

чернівчанка с. 112

чернігівка с. 110

чиновниця с. 79, 80, 86, 220

чирлідерка с. 103

членкиня с. 234

чорничка с. 141

чорноволоса с. 171

чорноока с. 171

чорнявка с. 144

чудотвориця с. 118

Чурутиха с. 228

шарлатанка с. 174

шахістка с. 103

шахрайки-цілительки с. 89

шахтарка с. 85

швачка с. 125, 132

шведка с. 217

швея с. 130

шинкарка с. 187

школярка с. 115

Шкрьобчиха, с. 227

шліфувальщиця с. 85

шльондра с. 174, 175

шмаркуля с. 176

щасливиця с. 170

щебетуха с. 175

щипачка с. 88

юнка с. 137

юнка с. 215

юристка с. 105, 185

ялівка, с. 183

янголиця с. 146

Яненчиха с. 231

ІТ-фахівчиня с. 208

special girl с. 99

working mama с. 98